STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 01537

DI VUNDERLEKHE LEBNSBASHRAYBUNG FUN SHEMUEL ABA ABERVO

Itzik Manger

•

Permanent preservation of this book was made possible by David & Florence Sugarman

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

איציק מאַנגער

די וווּנדערלעכע לעבנסבאַשרײַבונג פון שמואל אַבא אַבערווא

(דאָס בוך פון גן־עדן)

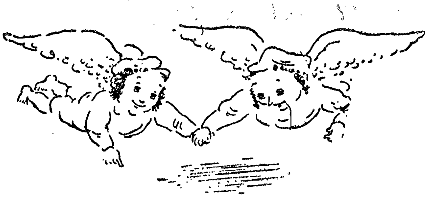

אילוסטרירט פון מענדל רייף

פאַרלאַג ח. בזשאָזאַ — וואַרשע 1939

PRINTED IN POLAND

I. MANGER

Di wunderliche Lebensbaszrajbung
fun Szmul Abe Aberwo (opowieść)

Wydawnictwo CH. BRZOZA, Warszawa

Dtuk. Grafia Warszawa.

אַ פּאָר ווערטער אויף צו פריער

ס׳איז פאַר מיר אַליין אַביסל מאָדנע צו מיין פריילעכסטן בוך אָט די טרויעריקע הקדמה.

און אפשר דאַרף זיין אַזוי? ביים ראַנד פונם אָפּגרונט ווערט דאָס געלעכטער נאָך פאַרשייטער.

אויסגעבירגערט פון מיין היימלאַנד רומעניע, דערווייטערט פון מיין געליבטן יידיש־פוילישן ישוב, הענגענדיק אָן אַ פּאַס, אָן אַ וויזע צווישן די גרענעצן, פאַרנויג איך זיך אין אָט דער גראָ־טעסקער פּאָזע פאַרן געשעצטן פּובליקום און פּרעזענטיר אים מיין שמואל אבא אַבערוואָ מיט זיין אויסטערלישער לעבנסבאַשרייבונג.

אייגנטלעך איז „דאָס בוך פון גן־עדן״ דער ערשטער טייל פון אַ פאַרטראַכטער טרילאָגיע. „דאָס בוך פון דער ערד״ און „דאָס בוך פון עולם התוהו״ וועלן אפשר נאָך אָנגעשריבן ווערן.

אויך אין דעם הפקרדיק־פריילעכן בוך איז פאַראַן אַ סך פון מיינע אינטימסטע איבערלעבונגען, אַ סך פון מיין אייגענעם לעבן, ליידן און ליב האָבן.

דאָס דאָזיקע בוך ווידמע איך זיך אַליין, אַ זכר פון די איינ־זאַמע טעג און נעכט, אַרומגעבלאָנקעטע איבער די גאַסן און בול־וואַרן פון פּאַריז.

די פריילעכסטע מאָמענטן אין אָט דעם אומענדלעכן הפקר

זענען געווען די באַגעגענישן אין די ביינאַכטיקע שענקען מיט די שאָטנס ,פון די פּראַנצויזישע וואַגאַנטן, יענע הפקרדיקע זינגער, וואָס זענען אפשר אין זייער היימלאַנד געווען נישט ווינציקער איינזאַם פון מיר.

אויך אַ שטיקל טרייסט. נאָר לאָמיר נישט פּאַראומעטיקן די פריילעכע מעשה פון שמואל אבא אַבערוואָ.

רי שמואל אבא, איר האָט דאָס וואָרט !

איציק מאַנגער

פּאַריז, יאַנואַר 1939

דאָס בוך פון גן־עדן

I

מײַן לעצטער טאָג אין גן־עדן

די צײַט, װאָס איך האָב פֿאַרבראַכט אין גן־עדן, איז געװען די שענסטע צײַט פֿון מײַן לעבן. נאָך בײַם הײַנטיקן טאָג טוט מיר אַ קלעם בײַם האַרצן און עס שטעלן זיך מיר טרערן אין די אויגן, װען איך דערמאָן זיך אין דער דאָזיקער גליקלעכער צײַט.

אָפּטמאָל פֿאַרמאַך איך די אויגן און לעב נאָך אַמאָל איבער די גליקלעכע יאָרן. די דאָזיקע יאָרן, װאָס װעלן זיך שוין מער נישט אומקערן. סײַדן, אַז משיח װעט קומען.

אין אַזעלכע פֿאַרחלומטע מינוטן פֿאַרגעס איך אַפֿילו, אַז מען האָט מיר אָפּגעשוירן די פֿליגל, אײדער מען האָט מיך אַראָפּ־געשיקט אויף דער אַנדערער װעלט. איך צעשפּרייט די הענט און פּרוּװ אַ פֿלי טון. און ערשט דעמאָלט, װען איך פֿאַל אַראָפּ אויפֿן דיל און פֿיל אַ װײטאָק אין אונטערשטן טײל פֿון מײַן גוף, דערמאָן איך זיך, אַז ס'איז פֿאַרפֿאַלן, אַז פֿליגל פֿאַרמאָגן בלויז די באַ־שעפֿענישן אין גן־עדן.

און דערפֿאַר טאַקע האָב איך באַשלאָסן צו באַשרײַבן אַלצדינג, װאָס עס האָט מיט מיר פּאַסירט, סײַ פֿאַר מײַן געבוירן װערן, סײַ נאָך מײַן געבוירן װערן. און באַשרײַבן װיל איך עס נישט, כּדי צו פֿאַרװײַלן די נישט־גלײביקע, נאָר כּדי זיך אַלײן צו טרײסטן. איך װײס, אַז אַ סך מענטשן האָבן שוין באַשריבן זײער אײגן לעבן אין פֿאַרשידענע לשונות פֿון דער װעלט. איך אַלײן האָב איבער־

געליַיענט אַ הונדערט אַזעלכע לעבנס־באַשרייבונגען און איך מוז זיך מודה זיין, אַז ס׳האָט געשלאָגן צו דער גאַל. אויף יעדן טריט האָב איך געשפּירט, ווי ס׳רעדט די מענטשלעכע גאווה און דער עיקר — דער ליגן. דער ליגן, וואָס מאַלט זיך אַליין אין ראָזיקע פאַרבן און דעם צווייטן אין וואָס מער שוואַרצע. אַזאַ לעבנס־באַשרייבונג איז נישט מער ווי אַ שטות, וואָס איז אויסן אָפּצונאַרן דעם שוטה, וועלכער גלויבט דעריַן, און דער עיקר זיך אַליין — דעם באַשרייבער.

איך אָבער וויל דערציילן אַלצדינג אַזוי, ווי ס׳איז געווען. נישט מינערן אויף קיין האָר. איך וויל קיינעם נישט איינרעדן, אַז איך בין אַ צדיק אין פּעלץ. חלילה וחס. כ׳האָב אַ סך געגרייזט און אַ סך גוטס געטון. דאָרט, וווּ איך האָב געגרייזט, וועל איך זיך מודה זיין, אַז איך האָב געגרייזט, און דאָרט וווּ איך האָב רעכט געטון, וועל איך דערציילן מיטן אַקוראַט ווי אַזוי און וואָס און ווען.

איך ווייס, אַז אַ סך מענטשן וועלן מיך פרעגן: היתּכן, ווי קומט עס, אַ מענטש זאָל געדענקען מיטן אַקוראַט, וואָס מיט אים איז געשען פאַר זיין געבוירן ווערן? זיי, די פרעגערס, וועלן אַפילו ברענגען אַ ראיה, אַז אַזוינס איז נישט מעגלעך. אַ יעדער איינער ווייסט, אַז איידער דער מענטש ווערט געבוירן, קומט אַ מלאך און גיט אים אַ שנעל אין דער נאָז און פון דעם דאָזיקן שנעל פאַרגעסט ער תּיכּף אַלצדינג, וואָס ס׳האָט מיט אים פּאַסירט, און אַפילו די תּורה, וואָס דער מלאך האָט מיט אים געלערנט איידער ער איז אַראָפּ אויף ז׳ער זינדיקער וועלט.

די מענטשן, וואָס וועלן דאָס טענהן, וועלן זיין גערעכט. אַזוי איז דאָס טאַקע. אַזוי געשעט מיט יעדן מענטשן, איידער ער קומט אויף דער וועלט. דער מלאך שנעלט טאַקע אין דער נאָז איעדן איינעם און יעדער איינער פאַרגעסט טאַקע אַלצדינג. אָבער מיט מיר איז געשען אַ נס, אַן אויסטערלישער נס. און דעם נס וויל איך טאַקע דערציילן אויף צו פריער, כּדי מען זאָל פאַרשפּאָרן צו שושקען איינער דעם צווייטן אין אויער אַריין, אַז אָט דער שמואל אַבאַ אַבערוואָ האַקט אַ טשייניק, בראָקט ליגנס, ווי אַ יידענע לאָקשן.

אין דעם טאָג, ווען מען האָט מיך איבערגעגעבן אין רשות פון מלאך, וואָס האָט מיך געדאַרפט אַראָפּברענגען אויף דער ערד, בין איך גראָד געזעסן אונטער אַ גן־עדן־בוים און געשעפּט תּענוג פון די קאַנאַריקעס, וואָס האָבן זיך צעזונגען ווי אין פּסוק שטייט. אַגב, מוז איך אייך זאָגן, אַז אַנטקעגן די גן־עדן־קאַנאַריקעס זע־נען די ערדישע קאַנאַריקעס אַ גאָרנישט מיט אַ נישט. ערשטנס זענען די גן־עדן־קאַנאַריקעס צוואַנציק מאָל גרעסער און זינגען זינגען זיי אַזוי, אַז מען קאָן עס פּשוט נישט באַשרייבן אין קיין שום מענטשלעכן לשון. אַזוינס מוז מען הערן מיט די אייגענע אויערן, כּדי צו פאַרשטיין דעם חילוק.

געווען איז דאָס בין־השמשות־צייט. דער גמרא־מלמד, ר׳ מאיר פאַרעך, אַ מלאך מיט שוואַרצע טונקל־גראָע פליגל, איז אַוועק צו מנחה־מעריב אין דער מלאכישער קלויז, די תּלמידים זענען זיך דערוויל צעלאָפן. ווער ס׳האָט געשפּילט מיט די אַנדערע מלאכימ־לעך אין קאַמער־קאַמער־הויז און ווער ס׳האָט דערציילט מעשיות וועגן גזלנים. איך בין מיר אַוועק צו מיין באַליבטן גן־עדן־בוים, הערן, ווי די קאַנאַריקעס זינגען.

איך בין זיך מודה, אַז דאָס געזאַנג פון די גן־עדן־קאַנאַריקעס איז דעמאָלט געווען מיין גרעסטע שוואַכקייט. בשעת זיי האָבן גע־זונגען, האָב איך פאַרגעסן אין אַלץ אויף דער וועלט.

איז ליג איך מיר אַזוי אונטערן גן־עדן־בוים. די קאַנאַריקעס זינגען, גרויסע שמעטערלינגען פלאַטערן איבערן גן־עדן־גראָז, שפּילן זיך אין כאַפּערלעך. ווען איך רעד וועגן די גן־עדן־שמעטער־לינגען, טאָרט איר נישט מיינען, אַז דאָס זענען סתּם שמעטערלינגען אַזעלכע, וואָס איר זעט אויף דער ערד זומער־צייט. אויב איר מיינט אַזוי, האָט איר אַ גרויסן טעות. אַ גן־עדן־שמעטערלינג איז ביינצן מאָל אַזוי גרויס, ווי אַן ערדישער. יעדער שמעטערלינג האָט אַן אַנ־דער קאָליר. איינער בלאָ, איינער גרין, איינער רויט, איינער ווייס, איינער שוואַרץ. הקיצור, ווי קאָן מען עס אויסרעכענען אָט די אַלע קאָלירן, אַז די מענטשלעכע שפּראַך פאַרמאָגט גאָר נישט אַזויפיל ווערטער, וויפל קאָלירן ס׳איז פאַראַן אין גן־עדן?

ווי איך ליג מיר אַזוי אונטערן בוים, דערהער איך מיט אַמאָל אַ קול, אַ באַקאַנט קול, וואָס קלינגט ווי אַ זילבערן גלעקעלע:

— שמואל אַבאַ! שמואל אַבאַ!

איך קוק זיך אום און דערזע מיין חבר — פישערל, אַ מלאכל אַ פאַרשייטס, מיט קלוגע, שוואַרצע אויגעלעך. דאָס מויל איז אים, ווי תמיד, אויסגעשמירט מיט פאָווידלע. ער פלאַטערט מיט די דינגע ליכטיקע פליגל איבער מיר. און אָט לאָזט ער זיך אַראָפּ מיר צו־פוסנס.

— וואָס איז, פישערל? וואָס איז געשען? זאָג שוין גיכער, צי מיר נישט אַרויס די נשמה!

פישערל ווישט זיך אָפּ דעם שוויס פון אונטער די פליגל און רוימט מיר שטיל אין אויער אַריין:

— שמואל אַבאַ, ס'איז שלעכט. איך בין געוואויר געוואָרן, אַז מען שיקט דיך נאָך היינט אַראָפּ אויף דער ערד. דיין גורל איז, דו זאָלסט ווערן אַ מענטש, פאַרשטייסט, וואָס מען רעדט צו דיר? — אַ מענטש.

דאָס האַרץ האָט מיר אָנגעהויבן צו קלאַפּן: טיק, טיק, טיק.

— וואָס רעדסטו, פישערל? ווער האָט עס דיר געזאָגט? פון וואַנען ווייסטו עס?

און פישערל האָט מיר דערציילט, ווי אַזוי ער איז גראָד פאַר־בייגעפלויגן דעם גן־עדן־שענק „צום צדיק נח". דאָרט אין שענק איז געזעסן דער מלאך שמעון בער, דער גרעסטער שיכור צווישן אַלע מלאכים.

— ער האָט געטרונקען זעקס און ניינציקער שפּירט און גע־שאָלטן מיט טויטע קללות, ווען מען וויס איך נישט, — האָט ווייטער דערציילט פישערל, — נאָר איך האָב פאַרשטאַנען, אַז ער איז אין כעס. מען שיקט אים אין אַ שליחות. ער דאַרף דיך אַראָפּפירן אויף דער ערד, דיר געבן דעם שנעל אין דער נאָז, כדי דו זאָלסט אַלצ־דינג פאַרגעסן: דעם גן־עדן, די תורה, וואָס דו האָסט געלערנט, און מיך, דיין חבר פישערל, אויך.

און פישערל האָט זיך צעוויינט. זיינע טרערן זענען מיר גע־פאַלן אויף דער רעכטער האַנט. זיי זענען געווען גרויסע און הייסע.

די טרערן פון מיין חבר פישערל האָבן מיך גערירט ביז טרערן. איך האָב אים געגלעט איבערן קעפּל און אים געפּרוווט טרייסטן:

— וויין נישט, פישערל, מאַלע וואָס אַ שיכורער מלאך פּלאַפּלט ערגעץ אין אַ שענק. אַ נו, לאָמיך נאָר זען, ער זאָל מיך פּרווון נעמען. די רויטע באָרד זיינע וועל איך אים אויסרייסן. איך וועל אים דאָס פּנים צעדראַפּען. איך וועל אים אָפּבייסן די רויטע נאָז זיינע, ווי דו זעסט מיך לעבן.

פישערל האָט זיך אָבער נישט געקאָנט באַרואיקן. ער האָט גע־העשעט אויף אַ קול:

— דו ווייסט דען וואָס פאַר אַ גזלן דאָס איז, אָט דער שמעון בער? אַן אמתער רוצח!

איך האָב געוווסט, אַז פישערל זאָגט דעם אמת. פאַר אָט דעם מלאך שמעון בער ציטערן אַלע. ער איז כמעט קיינמאָל נישט ניכ־טער. אַריינצופאַלן צו אים אין די הענט איז ערגער ווי אין גיהנום אַריין. און גראָד אים האָט מען עס אויסגעקליבן, אַז ער זאָל באַ־גלייטן די קינדער, וואָס דאַרפן געבוירן ווערן און ער זאָל זיי געבן דעם באַרימטן שנעל אין דער נאָז.

איך האָב געציטערט ווי אַ פיש אין וואַסער. איך האָב זיך פאָרגעשטעלט, ווי אָט דער שיכור פירט מיך ביי דער האַנט. אַז מען וויל נישט גיין מיט גוטן, טראָגט ער אויף די פּלייצעס. אָט שטייט מען שוין ביי דער גרענעץ פון גן־עדן. איך הער דאָס שיכורע קול פון מלאך: „גיב אַהער די נאָניע, חברה־מאַן, לאָמיך דיר טון אַ שנעל און פאַשאָל וואָן!".

פאַר דעם דאָזיקן שנעל ציטערן אַלע, שרעקן זיך נאָך מער, ווי פאַרן געבוירן ווערן אויף דער ערד. נישט איין קינד האָט דער דאָ־זיקער שיכורער מלאך אומגליקלעך געמאַכט מיט זיין שנעלן. אויב איר זעט אַ קאַרנאָסע קינד אויף דער ערד, זאָלט איר וויסן זיין, אַז דאָס האָט אים שמעון בער דער מלאך אַ צו שטאַרקן שנעל געטון אין דער נאָז.

— איז וואָס־זשע קאָן מען טון, פישערל? גיב אַן עצה, וואָס קאָן מען טון? — האָב איך זיך געבעטן ביי מיין חבר.

— גאַרנישט קאָן מען טון, — האָט פישערל טרויעריק געענטפערט. — דיין גורל איז געחתמעט און ס'איז פאַרפאַלן. פון שמעון בערס הענט וועסטו זיך נישט אַרויסדרייען, זאָלסט אַפילו זיין מיט אַכצן קעפּ. איך מיין, אַז ס'וואָלט געווען דאָס בעסטע, אַז דו זאָלסט...

— וואָס? וואָס? — האָב איך אים געפרעגט און אים געקוקט גלייך אין די אויגן אַריין.

— אַז דו זאָלסט גיין מיט גוטן, זיך נישט איינשפּאַרן. און נישט וויינען. שמעון בער האָט פיינט, אַז מען ווידערשפּעניקט אים. ער האָט פיינט, אַז מען וויינט. פאַר וויינען קאָנסטו נאָך פון אים כאַפּן אַזאַ שנעל אין דער נאָז, אַז דו זאָלסט, חלילה, קומען איבגאַנצן אָן אַ נאָז אויף דער וועלט. אַ שיין פּנים וועסטו דעמאָלט האָבן, אַזאַ יאָר אויף שמעון בערן.

פון פישערלס רייד האָב איך פאַרשטאַנען, אַז איך וועל זיך שוין נישט אַרויסדרייען פון שמעון בערס הענט. די גאַנצע צייט, וואָס פישערל האָט גערעדט, האָב איך זיך צוגעהאַלטן מיט דער האַנט די נאָז, זי באַדועערט פונם גאַנצן האַרצן פאַר דעם אומגליק, וואָס קאָן איר חלילה טרעפן און טיף אין האַרצן האָב איך געבעטן צום רבונו של עולם, אַז ער זאָל זי באַהיטן און באַשיצן.

די גאַנצע צייט, וואָס איך האָב שטילערהייט תפילה געטון צום רבונו של עולם, ער זאָל באַהיטן און באַשיצן מיין נאָז פאַר דער סכנה, וואָס לויערט אויף איר, איז פישערל געזעסן נעבן מיר אין גראָז, צוגעלייגט אַ פינגער צום שטערן, משמעות ער האָט עפּעס געטראַכט.

זיינע קלוגע, שוואַרצע אויגעלעך האָבן מיט אַמאָל אַ פינקל געטון. תמיד ווען פישערל דערטראַכט זיך צו עפּעס, בלישטשען זיינע אויגן.

— שמואל אַבאַ, ווייסט וואָס איכ'ל דיר זאָגן?

— וואָס, פישערל?

ער האָט זיך אַרומגעקוקט אויף אַלע זייטן, צי קיינער הערט זיך נישט אונטער, און דערנאָך האָט ער מיר איינגערוימט אין אויער אַריין:

— ביי אונז אין קעלער געפינט זיך אַ פלעשל יין־המשומר, דער טאַטע האַלט עס אויף אַ רפואה. דאָס דאָזיקע פלעשל וועל איך דיר מיטגעבן אין וועג אַריין.

— וואָס הייסט, דו וועסט מיר מיטגעבן דאָס פלעשל אין וועג אַריין, — האָב איך זיך געחידושט, — ס'איז דען דיינס? און צו וואָס אַ שטייגער דאַרף איך עס האָבן?

פישערל האָט אַ שמייכל געטון:

— איך זע, אַז מען דאַרף דיר לייגן אַ פינגער אין מויל אַריין. וואָס איז דאָ אַזוי שווער צו פאַרשטיין, איך בעט דיך? דו וועסט דאָס פלעשל געבן דעם מלאך שמעון בער, ער וועט זיך פשוט מחיה זיין דערמיט, און דערפאַר זאָל ער דיר נישט געבן — אַזוי מוזטו מיט אים אָפּמאַכן — קיין צו שטאַרקן שנעל אין דער נאָז.

— וואָס רעדסטו, פישערל? — האָב איך אויסגעשריגן נישט מיט מיין קול. — וואָס הייסט, דו וועסט לקחנען? און ווו איז לא תגנוב?

פישערל האָט זיך צעלאַכט:

— שוטה בן פיקהאָלץ, צי ווייסטו דען נישט, אַז דער „לא תגנוב" איז נאָר פאַר די מענטשן און נישט פאַר די מלאכים? אַנו, וויז מיר, אַדרבא, ווו ס'שטייט אין דער תורה, אַז דער אויבערשטער האָט באַפוילן צו די מלאכים „לא תגנוב"!? סיידן אין ספר פראַלניק.

איך האָב איינגעזען, אַז מיין חבר איז קלוגער פון מיר און אַז ער איז גערעכט. פונדעסטוועגן האָב איך נאָך אַלץ נישט פאַרשטאַנען. לאָמיר אָננעמען, אַז כ'וועל געבן דעם מלאך שמעון בער דאָס פלעשל יין המשומר און אַז שמעון בער וועט מיר געבן אַ לייכטן שנעל אין דער נאָז, אָבער שנעלן וועט ער דאָך, און קוים שנעלט ער, מוז איך דאָך פאַרגעסן אַלץ, וואָס ס'האָט מיט מיר פאַסירט אין גן־עדן און וואָס מיר איז אַזאַ גרויסער שאָד.

פישערל האָט משמעות פאַרשטאַנען, וואָס איך טראַכט, ער האָט אַרויסגענומען פון דער קעשענע אַ שטיקל ליים, עס אַזוי לאַנג געקנאָטן אין די הענט, ביז ער האָט דערפון אויסגעפורעמט אַ נאָז, ער האָט עס מיר איבערגעגעבן און געזאָגט:

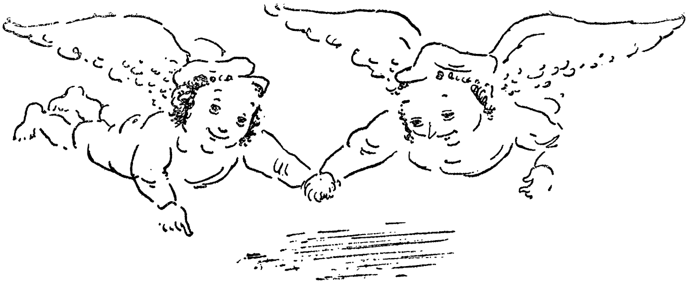

מיר זענען ביידע געפלויגן

— בשעת שמעון בער וועט טרינקען דעם יין המשומר, זאָלסטו דיר צוקלעפּן די ליימענע נאָז. אַז ער וועט שנעלן, וועט ער אָנרירן דאָס ליים, און דו וועסט אַרויס אַ גאַנצער. געדענק אַלץ, און זע, פאַרגעס נישט צו דערציילן אויף דער ערד, אַז ס׳איז פאַראַן אַ פּי־שערל אין גן־עדן.

ער האָט זיך אויפגעהויבן, אויסגעגלייכט די פליגל און הויך אַ זאָג געטון:

— קום! באַלד וועט דיך שמעון בער זוכן. בעסער וועט זיין, אַז דו וועסט אים אַליין אַנטקעגן גיין. דערווייל לאָמיר אַ פלי טון צו מיר אַהיים.

מיר זענען געפלויגן. דאָס איז געווען מיין לעצטער פלי אי־בערן גן־עדן צוזאַמען מיט מיין טייערן חבר.

ס׳האָט נישט קיין סך געדויערט און מיר האָבן זיך אָפּגע־שטעלט פאַר דער שטוב, ווו ס׳וווינט פּישערלס טאַטע שלמה זלמן דער שניידער, אַ מלאך מיט אַ קנאַפּ אין גאַרגל און מיט קעלבערנע אויגן.

אויף דער וואַנט איז געהאָנגען אַ שילד און אויפן שילד איז געווען אויסגעמאָלן אַ מלאך מיט געלאַטעטע פליגל. אַ סימן, אַז פּישערלס טאַטע איז געווען אַ לאַטוטניק, וואָס האָט פאַרריכט מלאכים די אָפּגענוצטע פליגל.

פּישערל איז אַריין אין שטוב און איך האָב געוואַרט אין דרויסן. ס׳האָט נישט קיין סך געדויערט און ער איז אַרויסגעקומען. אונטער אַ פליגל האָט ער געהאַלטן דעם „יין המשומר".

ער האָט מיר איבערגעגעבן דאָס פלעשל און געזאָגט:

— נאַ, נעם, שמואל אַבאַ, און פלי תּיכף אין שענק „צום צדיק נח"! ס׳איז בעסער, אַז דו זאָלסט קומען צו שמעון בערן, איידער ער זאָל קומען צו דיר.

מיר האָבן זיך ביידע צעקושט, זיך אַרומגענומען, זיך נאָכאַמאָל צעקושט און נאָכאַמאָל אַרומגענומען און ווער ווייסט ווי לאַנג מיר וואָלטן נאָך אַזוי געשטאַנען, ווען פּישערלס מאַמע, די מלאכטע חנה דבורה, וואָלט נישט אַרויסגעשריגן דורכן פענסטער:

— פּישערל, די וועמפּלעך ווערן קאַלט, קום עסן!

מיר האָבן זיך ביידע נאָכאַמאָל צעקושט, זיך אָנגערירט מיט די פליגל. פישערל איז אַריין אין שטוב עסן וועטשערע און איך האָב זיך אַליין געלאָזט פליען אין דער ריכטונג, ווו עס געפינט זיך דער שענק „צום צדיק נח״.

אין גן־עדן איז שוין געווען גוט טונקל. אין די שטיבער, ווו די מלאכים האָבן געוווינט מיט זייערע משפחות, האָבן שוין געברענט לאָמפן, בערדיקע מלאכים האָבן אַריינגעקוקט אין פאַרגעלטע ספרים. פעטע מלאכטעס מיט דריי־גאָרנדיקע גוידערס האָבן געלאַטעט העמדער, יונגע מלאכטעס האָבן געוויגט די וויגן, איינגעשלעפערט די ערשט־געבוירענע מלאכימלעך מיט אַ לידל:

שלאָף מיין מלאכל, מיין קליינס,
שלאָף מיין מלאכל, מיין שיינס.
רו אויס דאָס יונגע פליגעלע
אין דער מאַמעס וויגעלע,
איי ליו, ליו...

פליענדיק האָב איך אַ קוק געטון אַט אין דעם פענסטער און אַט אין יענעם. איך האָב זיי אַלע שטאַרק מקנא געווען, די יונגע און די אַלטע מלאכים. זיי וועלן זיך איבערשלאָפן די נאַכט און איבערפרי זיך ווידער אויפכאַפּן אין גן־עדן. און איך? ווו וועל איך זיין? אַ גליק, וואָס דער ווינט האָט אָפּגעקילט די טרער אויף מיין באַק, אַז נישט וואָלט זי מיר אויסגעברענט אַ לאָך אין פנים.

פאַרן שענק „צום צדיק נח״ האָב איך זיך אַראָפּגעלאָזט. דורכן פענסטער האָב איך אַריינגעקוקט און געזען אַ פּאָר פּראָסטע מלאכים, אָט די, וואָס אַרבעטן ביי די צדיקים שווער, אַקערן זייערע פעלדער, שניידן דעם שניט, און אַליין האָבן זיי דערפון אַ מכה. זיי זענען געזעסן ביי די טישלעך, געטרונקען בראָנפן, געגריצערט מאַכאַרקע און אַלעמאָל אַ שפיי געטון צווישן די ציין אויף דער פּאָדלאָגע.

אין אַ זייט ביי אַ טישל איז געזעסן דער מלאך שמעון בער. די רויטע באָרד זיינע איז געווען צעשויבערט. די אויגן איבערגעקערט. ווייזט אויס, אַז ער האָט שוין געהאַט היפּש אַריינגעגאָסן.

דאָס האַרץ האָט מיר געפּלאַטערט פאַר שרעק, אַז איך האָב אים דערזען. אָט דאָס איז דער, וואָס דאַרף מיך משלח זיין פונם גן־עדן, — האָב איך געטראַכט, — און בשום אופן נישט געקאָנט פועלן ביי זיך, איך זאָל אַריינגיין.

אַ היפּשע ווייל בין איך אַזוי געשטאַנען נישט אַנטשלאָסן, ביז איך האָב זיך געמאַכט האַרץ: איינמאָל מוז מען עס איבערקומען, — האָב איך זיך צוגעגעבן מוט און בין אַריינגעגאַנגען.

ווי אַזוי ער האָט מיך נאָר דערזען, האָט ער זיך געוואָלט אויפּ־הויבן און מיך אויפנעמען מיט אַ „ברוך הבא". ער איז אָבער געווען צו שיכור און די פליגל זענען ביי אים געווען צעקנייטשט, אַזוי אַז ער איז צוריק אַנידערגעפאַלן אויף זיין אָרט.

איך בין צו אים צוגעגאַנגען, האָב אים געהאָלפן אויסגלעטן די פליגל. אויב ער קאָן נישט שטיין אויף די פיס, זאָל ער כאָטש קאָנען פליען. ס'האָט טאַקע נישט קיין סך געדויערט און מיר האָבן זיך ביידע געלאָזט פליען צו דער גרענעץ, וואָס טיילט אָפּ יענע וועלט פון דער וועלט.

אַרויסגעפלויגן זענען מיר דאָנערשטאָג צען אַ זייגער אין אָוונט און אָנגעקומען זענען מיר צו דער גרענעץ פרייטאָג פאַרן ליכט־בענטשן.

לאָז זיך אייך דאַכטן, אַז נישט אַזוי גרינג איז אונז אָנגעקומען דאָס פליען. דער מלאך שמעון בער איז, ווי געזאָגט, געווען פעסט בגילופין. אַלעמאָל האָט ער פאַרלוירן די ריכטונג. אָט זענען מיר אָפּגעפלויגן אַ דריי שעה און אָט האָבן מיר ווידער דערזען דעם קוימען פון דער קרעטשמע „צום צדיק בח". ס'האָט אים געצויגן, דעם מלאך שמעון בער, צו דער דאָזיקער קרעטשמע, ווו ער האָט כסדר פאַרבראַכט זיינע טעג און נעכט.

שיר, שיר איז מיט אונז נישט געשען אַ שטיקל קאַטאַסטראָפע. די נאַכט אין גן־עדן איז געווען אַ פינסטערע, אָן אַ סימן פון אַ שטערן. שמעון בער האָט פאַרגעסן דעם לאָמטערן אין שענק, אַזוי אַז מיר זענען געפלויגן ווי בלינדע, נישט ווויסנדיק, ווו מיר זענען ערגעץ אין דער וועלט.

אין דער פינסטער האָט זיך שמעון בער צונויפגעשטויסן מיט

אַ צווייטן מלאך. דאָס איז געווען דער מלאך פון די חלומות, וואָס איז גראָד געפלויגן אַראָפּ צו דער ערד. פון דעם דאָזיקן צוזאַמענשטויס איז ביים מלאך פון די חלומות קאַליע געוואָרן אַ פליגל. שמעון בער האָט געשאָלטן און דער מלאך פון די חלומות האָט געוויינט. איצט וועט ער שוין נישט קאָנען ווייטער פליען און די מענטשן וועלן שלאָפן די נאַכט אָן חלומות. מיט איין פליגל האָט ער זיך געלאָזט הינקען צו שלמה זלמן דעם לאַטוטניק, ער זאָל אים פאַרריכטן דעם באַשעדיקטן פליגל, און מיר, דאָס הייסט שמעון־בער און איך, האָבן זיך ווייטער געלאָזט אין וועג אַריין צו דער גרענעץ.

פון דעם דאָזיקן צוזאַמענשטויס האָט זיך מיין שמעון בער אַביסל אויסגעניכטערט. ער האָט אַרויסגענומען די ליולקע, זי אָנגעשטאָפּט מיט מאַכאָרקע, אָנגעצונדן אַ שוועבעלע און פּיפּקנדיק די ליולקע, איז ער מיט מיר ווייטער געפלויגן.

ביי יעדן ציי, וואָס שמעון בער האָט געטון פון זיין פּיפּקע, איז אַביסל ליכטיק געוואָרן און מיר האָבן כאָטש פון צייט צו צייט געזען, ווו מיר זענען אין דער וועלט.

מיר זענען פאַרביי־געפלויגן די גן־עדן־מיל, וואָס איז געשטאַנען אויף אַ באַרג פריי פאַר אַלע ווינטן, זיי זאָלן קאָנען דרייען מיט אירע פליגל.

פון דער דאָזיקער מיל דערציילט מען זיך אַ סך מעשיות אין גן־עדן. בייטאָג איז זי אַ מיל, ווי אַלע מילן. זי מאָלט ווייץ און קאָרן, ווי אַלע מילן. און ביינאַכט איז זי אַן אָרט פאַר שדים און ליצנים.

איך ווייס, אַז איר וועט מיך אָנקוקן דערשטוינט: ווי קומען שדים אין גן־עדן? איך אַליין האָב זיך אויך געוווּנדערט, ווען מען האָט מיר דערציילט וועגן דעם. און דערציילט האָט מיר וועגן דעם מיין חבר פישערל. איך אַליין האָב די שדים קיינמאָל נישט געזען, אָבער יעדער מלאך וועט אייך דערציילן, ווי אַזוי דער מלאך רפאל, דער פעלדשער פונם גן־עדן, איז אַמאָל ביינאַכט געגאַנגען צו אַ חולה. פאַרבייגייענדיק די גן־עדן־מיל האָט ער געהערט מאָדנע קולות. מיטאַמאָל האָט ער דערזען אַ לאַנגע צונג, וואָס אַ שד האָט אַרויסגעשטעקט דורכן קוקערל פון דער מיל. דער מלאך רפאל האָט אַ געשריי געטון „שמע ישראל" און איז געפאַלן אין חלשות.

מען האָט אים געפונען פאַרטאָג ליגן נעבן דער מיל, און מען האָט אים קוים אָפּגעמונטערט. פון דענסטמאָל אָן האָט ער באַקומען אַ שווערן חסרון. ער זאַהיקעט זיך בשעת ער רעדט, אַז ס'איז אויף אים ממש אַ רחמנות.

מיר, דאָס הייסט איך און דער מלאך שמעון בער, זענען ווײַטער געפלויגן. נישט אויסגערעדט קיין וואָרט איינער צום צווייטן. וואָס שמעון בער האָט געטראַכט, קאָן איך אײַך נישט זאָגן. פון וואַנען האָב איך עס געזאָלט וויסן? אָבער דאָס, וואָס איך האָב געטראַכט און געפילט, דאָס, זעט איר, געדענק איך יאָ און נאָך אַ מין געדענקען.

איך האָב געטראַכט פון מיין חבר פישערל, וואָס שלאָפט איצט ביי זיך אין בעטל. ער איז אָפּגעדעקט. מיט די פיס האָט ער פון זיך אַראָפּגעקאָפּעט די קאָלדרע אויף דער ערד. אָפילו שלאָפנדיקערהייט איז ער אַ שטיפער, וואָס מען זעט נישט קיין צווייטן. אַ פינגער האַלט ער אין מיילעכל. ווער ווייסט, צי חלומט ער נישט פון מיר, זיין חבר, מיט וועלכן ער האָט זיך היינט אויף אייביק געזעגנט.

איך האָב געוואָלט אַ וויין טון. די טרערן זענען מיר שוין געשטאַנען אין האַלז. נאָר אַז איך האָב זיך דערמאָנט, אַז דער מלאך שמעון בער האָט פיינט טרערן, האָב איך זיך איינגעהאַלטן און קוים, קוים געטון אַ זיפץ.

פאַרטאָג־צו האָט זיך דער מלאך שמעון בער אויסגעניכטערט. דער מאָרגן־ווינט איז געווען שאַרף און קאַלט. מיר האָבן בײדע געכאַפּט אַ ציטער. מיר האָט אַפילו געקלאַפּט אַ צאָן אין אַ צאָן.

— אַי, אַ קעלט! — האָט אַלעמאָל אַ ברום געטון דער מלאך שמעון בער און אַ פּאָכע געטון מיט זיינע גרויסע וואַטאָווע פליגל, כדי זיך צו דערוואַרעמען. ביי יעדן פּאָכע מיט די פליגל האָט ער געכאַפּט אַ קוק אויף צוריק אין דער ריכטונג, וווּ ס'געפינט זיך דער שענק „צום צדיק נח״.

איך האָב באַלד פאַרשטאַנען, אַז איצט איז די ריכטיקע צייט אים צו דערלאַנגען דאָס פלעשל „יין המשומר״, וואָס מיין חבר פישערל האָט מיר מיטגעגעבן.

— רב שמעון בער, — האָב איך זיך אָנגערופן און זיך אַליין

דערשראָקן פאַר מיין דרייסטקייט, — ר׳ שמעון בער, אַ גוט גלעזל משקה וואָלט צונוץ געקומען אַצינד, זיך דערוואַרעמען, האַ, וואָס זאָגט איר, ר׳ שמעון בער?

דערהערט דאָס וואָרט „משקה״, האָט דער מלאך אַ פּאַטש געטון מיט זיינע גראָבע, וואַטאָווע פליגל און בשעת מעשה איבער־געשראָקן אַ פּאָר בלאָע גן־עדן־שוואַלבן, וואָס האָבן זיך גראָד גע־קליבן זינגען אַ שבח דעם בורא עולם.

— משקה, אוי אַ גלעזל משקה, — האָט ער אַ געשריי גע־טון מיט אַזאַ קול, אַז צען גן־עדן־האָזן זענען געפאַלן אין חלשות פאַר שרעק און צוויי לייבעכעס האָבן געמפּילט.

איך האָב אַרויסגענומען דאָס פלעשל „יין המשומר״ פון אונ־טער מיין רעכטן פליגל און אים געוויזן. פאַר פרייד האָט ער גע־מאַכט עטלעכע קאָזשעלקעס אין דער לופט. איך האָב אין דער ער־שטער רגע געטראַכט, אַז ער איז אַראָפּ פון זינען.

אין דער ערשטער רגע האָב איך זיך שטאַרק איבערגעשראָקן, האָבן צו טון מיט אַ משוגענעם מלאך איז נישט קיין קלייניקייט. נאָך ביים היינטיקן טאָג כאַפּט מיך אָן אַ שוידער, ווען איך דערמאָן זיך אין דער יונגער מלאכטע פערל, וואָס איז משוגע געוואָרן צוליב אַן אומגליקלעכע ליבע. ווי, ווי, וואָס זי האָט פאַראַרבעט. דעם גאַנצן גן־עדן האָט זי שיר נישט איבערגעקערט מיטן קאָפּ אַראָפּ און די פיס אַרויף.

הקיצור, אַזוי ווי שמעון בער האָט דערזען דאָס פלעשל ביי מיר אין דער האַנט, איז ער צו מיר צוגעפלויגן, עס אַרויסגעכאַפּט פון מיין האַנט, אַרויסגעשלעפּט דעם קאָרעק מיט די ציין און גע־נומען זשליאָקען. דער „יין המשומר״, דאַרפט איר וויסן, איז אַ זייער שווערער ווין. יעדער טראָפּן וועגט צוויי מיט אַ האַלבן פונט.

— ווייסטו וואָס, שמואל אבא, — האָט ער צו מיר געזאָגט, — לאָמיר זיך אַראָפּלאָזן אין דער נידער! מיר וועלן נאָך באַווייזן אָנצו־קומען באַצייטנס צו דער גרענעץ.—ער האָט אַרויסגענומען זיין מע־שענעם זייגער, אַ קוק־געטון אויפן רויטן ציפערבלאַט און מיר האָבן זיך אַראָפּגעלאָזט אויף אַ גן־עדן־אַקער.

דער מלאך שמעון בער

נאָכדעם, ווי דער מלאך שמעון בער האָט אויסגעזשליאָקעט דאָס גאַנצע פלעשל, איז ער געוואָרן אַזוי פריילעך, אַז ער האָט מיר געגעבן אַ קניפּ אין בעקל און אַ ברום געטון: — ביזט אַ ווילער יאַט, שמואל אבא.

מיר זענען ווייטער געפלויגן. פליענדיק, האָבן מיר געדאַוונט שחרית. און פּונקט פינף אַ זייגער פאַרנאַכט זענען מיר אָנגעקומען צו דער גרענעץ.

ביים סאַמע ראַנד פון דער גרענעץ האָט שמעון בער מיר גע־הייסן, אַז איך זאָל זיך אַוועקשטעלן אויף איין פוס און אים אָפּזאָגן די גאַנצע תורה, וואָס איך האָב געלערנט. איך האָב געטון, וואָס ער האָט מיך געהייסן. נאָכדעם, ווי איך האָב געענדיקט, האָט ער אַרויס־גענומען אַ גרויסע שער און מיר אָפּגעשוירן די פליגל.

— איצט, חברהמאַן, גיב אַהער די נאַניע, און לאָמיך דיר אַ שנעל טון...

בשעת שמעון בער האָט מיר געשוירן די פליגל, האָב איך זיך געהאַט צוגעקלעפּט די לימענע נאָז. ער איז געווען אַזוי בגילופין פונם „יין המשומר", אַז ער האָט עס אַפילו נישט באַמערקט.

— ר' שמעון בער, — האָב איך זיך ביי אים געבעטן, — אַ קליינעם שנעל, ר' שמעון בער! — און איך האָב טאַקע ביי אים געפונען חן אין די אויגן. ער האָט מיר געגעבן אַ לייכטן שנעל אין דער נאָז, קוים, קוים, וואָס כ'האָב אים געפילט.

— און איצט פאַשאָל וואָן!

צום לעצטן מאָל האָב איך געכאַפּט אַ קוק אויף צוריק. געזען די גאַנצע גן־עדן־פּאַנאָראַמע, וואָס האָט זיך געטונקט אין גינגאָלד. איך האָב אַ קוק געטון צום לעצטן מאָל אויף מיינע פליגל, וואָס זע־נען געלעגן אויף דער ערד.

— זייט געזונט, ר' שמעון בער! — האָב איך אַ זאָג געטון צום מלאך מיט די וואַטאָווע פליגל און בין אַראָפּ אויף דער ערד.

II

מײַן געבױרן װערן

מײַן מאַמע איז געגאַנגען שװער צו קינד. זי האָט געװײנט, געשריגן און געשאָלטן מײַן טאַטן מיט טױטע קללות: „מערדער", „גזלן", „רוצח". מײַן טאַטע האָט זיך אַ בלײכער אַרומגעדרײט איבער דער שטוב, זיך געצופּט דאָס קלײנע שװאַרצע בערדל און נישט געװוּסט, פֿאַרװאָס די מאַמע איז אים מהנה מיט אַזעלכע „שײנע" צונעמעניש.

ער האָט אַלעמאָל געװאָרפֿן אַ בעטנדיקן בליק אױף דער הײַבאַם סאָסיע דבורה, אַ ײדענע מיט געשװאָלענע הענט און מיט אַ מאַנסבילישן קול. די הײַבאַם האָט, װײַזט אױס, פֿאַרשטאַנען, װאָס זײַנע בליקן באַטײַטן, און האָט אַלעמאָל אַ ברום געטון אונטער דער נאָז:

— װאָס קאָן איך העלפֿן? איר זעט דאָך, אַז דער פּעמפּיק האָט זיך אײַנגעשפּאַרט און װיל נישט געבױרן װערן.

די הײַבאַם סאָסיע דבורה האָט נישט געזאָגט קײן ליגן. זי האָט שױן אָנגעװענדט פֿאַרשידענע מיטלען, געפּרוּװט מיט גוטן און מיט בײזן מיך צורעדן, אַז איך זאָל געבױרן װערן, אָבער ס'האָט איר גאָרנישט געהאָלפֿן. איך האָב זי געהערט, װי דעם קאָטער.

מיט פֿאַראַכטונג האָב איך אָפּגעװאָרפֿן אַלע אירע פֿאַרשלאָגן. כ'האָב זיך אױסגעלאַכט פֿון אַלע אירע צוזאָגעכצן. פֿון דעם

„גאָלדענעם זייגער" און דעם „פוטבאָל", וואָס זי וועט מיר קויפן, אין דער רגע, ווען איך וועל דערזען די ליכטיקע שיין.

איך האָב געוווסט, אַז זי איז אַ גרויסע ליגנערקע. אין גן־עדן האָט מען זיך אָנדערציילט וועגן איר גענוג מעשיות. מיין חבר פישערל האָט מיך אַפילו געוואָרנט פאַר איר, איך זאָל איר נישט געטרויען „אויף אַזוי פיל אַ" — און בשעת־מעשה געוויזן אויף דעם נאָגל פון זיין קלענסטן פינגערל.

איך האָב גוט געדענקט די וואָרענונג פון מיין חבר און זיך געהאַלטן שטייף, נישט נאָכגעגעבן אויף קיין האָר, עלעהיי אַ הונט בילט — האָב איך געטראַכט און הגאה געהאַט פון איר כעס, פון איר וואָרפן מיט די הענט און פון אירע צעשויבערטע האָר.

סוף־כל־סוף האָב איך געפועלט, אַז זי איז אַוועק אַ ברוגזע, זי האָט אויף זיך געכאַפּט דעם שאַל, אַ טראַכע געטון מיט דער טיר, כ'האָב זיך געהאַלטן ביי די זייטן פאַר געלעכטער.

מיין טאַטע איז געשטאַנען אין אַ ווינקל, אַן איבערגעשראָקע־נער אויף טויט. וואָס וועט דאָ זיין? — האָט ער געמורמלט און גע־בראָכן די הענט.

ס'איז מיר געווען אַ גאָטס רחמנות אויפן טאַטן, נאָר כ'האָב אים גאָרנישט געקאָנט העלפן. איך האָב געוווסט, אַז קוים גיב איך נאָך דעם רחמנות־געפיל, בין איך אַ פאַרפאַלענער.

עס איז, ווי געזאָגט, געווען פרייטאָג פאַרנאַכט. יידן זענען שוין געגאַנגען אין שול אַריין דאַווענען און מיין טאַטע איז נאָך אַלץ געשטאַנען אַ פאַרלוירענער אין ווינקל פונם צימער.

סוף־כל־סוף האָט ער געגעבן אַ מאַך מיט דער האַנט. ער האָט, משמעות איינגעזען, אַז ער וועט זיך אויף מיר נישט דערוואַרטן. ער האָט נאָכאַמאָל געוואָרפן אַ בליק אויף מיין מאַמען און איז אַוועק אין שול אַריין דאַווענען.

מיין מאַמע איז געבליבן אַליין אין שטוב. זי האָט שוין קיין כוח נישט געהאַט צו שרייען און שעלטן האָט זי שוין נישט געהאַט ווערטער. זי איז געלעגן אויפן בעט מיט פאַרוויינטע אויגן.

איך האָב אויף איר שטאַרק רחמנות געהאַט. פאַרט אַ מאַ־מע — האָב איך ביי זיך געטראַכט — און פונדעסטוועגן נאָך אַלץ

מורא געהאַט צו דערזען די ליכטיקע שיין פון דער וועלט. מיין פחד פאַרן געבוירן ווערן איז געווען שטאַרקער, ווי דאָס רחמנות־געפיל צו דער מאַמען.

אין אַלע יידישע שטיבער האָבן שוין די ווייבער געבענטשט ליכט. נאָר אויף אונזער טיש זענען געשטאַנען די מעשענע שבת־לייכטער פאַרשעמטע.

מיין מאַמע האָט געקוקט אויף די מעשענע לייכטער. אינ־דרויסן האָט שוין אָנגעהויבן צו טונקלען און זי איז נאָך אַלץ גע־לעגן. גלייך גאַרנישט, גלייך ס'וואָלט נישט געווען ערב שבת.

מיטאַמאָל האָט זי זיך געגעבן אַ הויב אויף. ניין, זי וועט נישט פאַרשעמען אירע שבת־ליכט. זי איז אַראָפּגעקראָכן פונם בעט און איז פּאַמעלעך צוגעגאַנגען צום טיש, ווו די לייכטער זענען געשטאַנען.

איך האָב זיך צוגעקוקט צו אַלצדינג, וואָס זי טוט, צו יעדער באַוועגונג אירער, און איך מוז זיך מודה זיין, אַז איר פרומקייט איז מיר שטאַרק געפעלן געוואָרן.

זי האָט אָנגעצונדן די ליכט, געמאַכט עטלעכע באַוועגונגען מיט די הענט אַרום די ברענענדיקע פלעמלעך און דערנאָך זיך פאַרשטעלט מיט די הענט דאָס פּנים. אירע ליפּן האָבן שטיל עפּעס געשעפּטשעט. וואָס, האָב איך נישט גוט געהערט.

דאָס ערשטע מאָל האָב איך געזען, ווי מיין מאַמע בענטשט ליכט. איך בין געווען אַזוי גערירט און דערשיטערט, אַז איך האָב באַשלאָסן ביי זיך: וואָס עס זאָל נישט זיין, איך מוז געבוירן ווערן! איך האָב ביי זיך איבערלייגט ווי אַזוי און איך האָב ביי זיך אָפּגעמאַכט, אַז אויף די שפּיצפינגער וועל איך אַריינטרעטן אין דער נייער וועלט, אַזוי שטיל, אַז מיין מאַמע זאָל אַפילו נישט הערן. פאַר די גרויסע יסורים, וואָס זי האָט צוליב מיר געליטן, האָב איך איר געוואָלט מאַכן אַן איבערראַשונג.

מיין מאַמע איז נאָך אַלץ געשטאַנען פאַרדעקט דאָס פּנים מיט די הענט און געשעפּטשעט, געשעפּטשעט פרום מיט די ליפּן. איך האָב זיך שטילערהייט אַרויסגעגנבעט און זי האָט טאַקע גאָרנישט נישט באַמערקט.

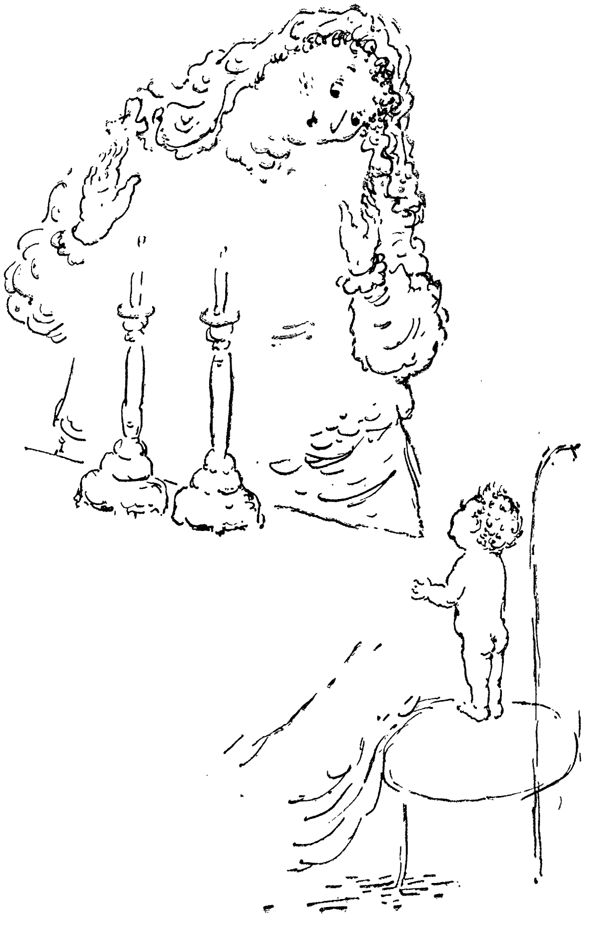

— גוט שבת, מאַמע!

איך בין געשטאַנען הינטער אירע פּלייצעס און געוואַרט, זי זאָל אויפהערן צו שעפּטשען, זי זאָל אַראָפּנעמען די הענט פונם פּנים. ערשט דעמאָלט וועל איך זיך איר געבן צו דערקענען.

איך האָב געוואַרט און געוואַרט. יעדע רגע האָט זיך מיר אויסגעדאַכט אַ יאָר. נאָר מיין מאַמע האָט נישט געוווסט, וואָס פאַראַ ליבער גאַסט ס'שטייט הינטער אירע פּלייצעס.

סוף־כּל־סוף האָב איך זיך אָבער דערוואַרט. די מאַמע האָט אַראָפּגענומען די הענט פון איר שיינעם, פאַרוויינטן פּנים. דאָס האַרץ האָט אין מיר אָנגעהויבן צו שפּרינגען ווי אַ פייגעלע. איך האָב זיך מער נישט געקאָנט איינהאַלטן און אַ זאָג געטון אויף אַ קול:

— גוט שבת, מאַמע!

מיין מאַמע האָט נישט געגלויבט אירע אייגענע אויגן. עטלע־כע רגעס איז זי געשטאַנען ווי פאַרשטיינערט. איך האָב געזען ווי ס'האָט איר פאַרפעלט אָטעם. איך האָב שוין חרטה געהאַט אויף מיין שפּיצל.

מיטאַמאָל האָבן אירע אויגן אויפגעלויכטן. איר פּנים האָט זיך צעשטראַלט. זי האָט צו מיר אויסגעשטרעקט אירע הענט און מיך געוואָלט אַרומכאַפּן, מיך האַלזן און קושן, ווי ס'איז דער שטייגער פון אַלע מאַמעס.

איך האָב אָבער נישט געלאָזט. איך בין שנעל אַריין אין אַלקער, וווּ ס'איז געשטאַנען אַ שיסל מיט וואַסער. איך האָב זיך אַרומגעוואַשן, אָפּגעווישט מיטן האַנטוך, און ערשט דערנאָך בין איך צוגעגאַנגען צו דער מאַמע און איר געזאָגט:

— איצט קאָנסטו מיך האַלזן און קושן וויפל דיין האַרץ גלוסט.

זי האָט מיך גענומען אויף די הענט. מיך געגלעט און געקושט. דעם שטערן, די האָר, יעדעסביינדעלע האָט זי מיר אויסגעקושט. און דערביי מיך אָנגערופן מיט פאַרשידענע נעמען: „אוצרל", „גאָלד", „מיין קרוין", „מיין מלאכל".

צום בעסטן איז מיר געפעלן, ווען זי האָט מיך גערופן „מיין מלאכל". פישערלס מאַמע רופט מיין חבר אויך אַזוי און אַלע גן־עדן־מאַמעס רופן זייערע קינדער אויך אַזוי.

מיין מאַמע האָט מיך געוואָלט אַריינלייגן אין וויגל, וואָס איז געשטאַנען נעבן איר בעט. זי האָט, מסתמא, געמיינט, אַז איך בין מיד פון דער ווייטער נסיעה. איך האָב איר געדאַנקט פאַר איר געטריישאַפט, וואָס איז מיר ביז גאָר געפעלן געוואָרן.

— אַ שיינעם דאַנק דיר, מאַמע, — האָב איך צו איר געזאָגט, — איך וויל נאָך נישט שלאָפן. איך וויל וואַרטן ביז דער טאַטע וועט אַהיימקומען פון דער שול. איך וויל הערן, ווי ער מאַכט קידוש.

פון מיינע רייד איז מיין מאַמע גאָר, גאָר נתפעל געוואָרן. זי האָט מיך נאָך אַמאָל אַרומגעכאַפּט קושן:

— מיין ליכטיקער קדיש, הונדערט און צוואַנציק יאָר זאָלסטו מיר לעבן!

דאָס וואָרט „קדיש", וואָס זי האָט אַרויסגעזאָגט, האָט מיך טרויעריק געמאַכט. דאָס דאָזיקע וואָרט האָט מיך דערמאָנט, אַז ערדישע מאַמעס שטאַרבן און ס'איז מיר שוין געווען אַ שאָד, וואָס מיין מאַמע וועט אַמאָל מוזן שטאַרבן. איך האָב זי פון דער ערשטער רגע אָן שטאַרק ליב באַקומען, און איך בין מקנא געווען פישערלען דערפאַר, וואָס זיין מאַמע וועט קיינמאָל נישט שטאַרבן.

מיין מאַמע האָט נישט פאַרשטאַנען, פאַרוואָס איך בין מיטאַמאָל טרויעריק געוואָרן. זי האָט מיר געקוקט אין די אויגן אַריין, געשמאַצקעט מיט די ליפּן און מיך געפּרווט צוריק פריילעך מאַכן.

איך האָב געקוקט אויף מיין מאַמעס שיין, ליכטיק פּנים, אַריינגעקוקט אין אירע בלויע אויגן, נאָר דאָס באַנגדיקע געפיל האָט נישט געוואָלט אָפּטרעטן.

מיין מאַמע איז מיטאַמאָל בלאַס געוואָרן. זי האָט אַ פּאַטש געטאָן מיט בײדע הענט:

— אוי, אַ ווייטאָק איז דער מאַמען! כ'האָב אינגאַנצן פאַרגעסן.

זי איז צוגעלאָפן צום קאָמאָד, אויפגעעפנט אַ שופלאָד, זיך אַזוי געפאָרעט דאָרט, ביז זי האָט אַרויסגענומען צוויי רויטע סטענגעס, וואָס זי האָט אָנגעגרייט.

איין רויט בענדל האָט זי אַרומגעבונדען אַרום מיין רעכטער האַנט און איינס אַרום דער לינקער. ס׳איז אַ סגולה קעגן „אַ גוט אויג״.

מיט די רויטע סטענגעס האָב איך זיך זייער דערפרייט. איך האָב זיך אָנגעהויבן צו שפּילן מיט זיי, געוואָלט זיי אַראָפּרייסן פון די הענט און בשום אופן נישט געקאָנט.

מיין מאַמע האָט זיך צוגעקוקט, ווי איך שפּיל זיך. זי האָט זייער הנאה געהאַט פון אַלע מיינע העוויות און געלאַכט דערביי פונם גאַנצן האַרצן.

דאָס שפּילן מיט די רויטע סטענגעס איז מיר נמאס געוואָרן. איך האָב אויסגעדרייט דעם קאָפּ צו די שבת־ליכט, וואָס האָבן געברענט אויפן טיש. איך האָב געזען, ווי צוויי פליגעלעך דרייען זיך אַרום די פלעמלעך. אָט, אָט און זיי וועלן פאַרברענט ווערן.

איך האָב רחמנות געהאַט אויף די צוויי פליגעלעך און כ׳האָב זיך געבעטן ביי דער מאַמען:

— מאַמע, זאָג זיי, זיי זאָלן נישט צוגיין צו נאָענט צו די פלעמלעך, ווייל ס׳קאָן, חלילה, געשען אַן אומגליק.

ווי מיין מאַמע האָט דערהערט פון מיר די דאָזיקע ווערטער, האָט זי מיך נאָכאַמאָל אַרומגעכאַפּט קושן:

— ס׳אַראַ גאָלדן קינד דו ביסט, זאָלסט מיר נאָר זיין געזונט און שטאַרק, מיין גוטע נשמה.

ס׳האָט מיך שטאַרק פאַרדראָסן אויף מיין מאַמען. אַנשטאָט צו וואָרענען די צוויי פליגעלעך, האָט זי מיך גאָר גענומען קושן. די צוויי פליגעלעך זענען דערווייל אומגעקומען אין די פלעמלעך פון מיין מאַמעס שבת־ליכט.

מיין מאַמע האָט באַמערקט דעם וואָלקן אויף מיין שטערן, זי האָט פאַרשטאַנען, אַז איך בין ברוגז אויף איר, און זי האָט זיך אָנגעהויבן צו פאַרענטפערן:

— זיי נישט ברוגז אויף מיר, אוצרל, זיי נישט ברוגז אויף דער מאַמען.

איך האָב איר שטרענג געזאָגט, אַז איך בין דווקא יאָ ברוגז

אויף איר און דאָס שטאַרק, שטאַרק ברוגז דערפאַר, וואָס דורך איר לייכטזיניקייט זענען אומגעקומען צוויי באַשעפענישן.

— דו האָסט זיי געדאַרפט וואָרענען, מאַמע. דיין פליכט איז געווען זיי צו וואָרענען. פאַרוואָס האָסטו זיי נישט געוואָרנט?

מיין מאַמע האָט מיך אָנגעקוקט מיט גרויסע אויגן, אַזוי פאַר־וווּנדערט איז זי געווען איבער דעם מוסר, וואָס איך האָב איר גע־זאָגט.

— וואָס רעדסטו, קינד מיינס? ווען איך וואָלט צו זיי גערעדט אפילו, וואָלטן זיי מיך דען פאַרשטאַנען? נישט איך פאַרשטיי זייער לשון און נישט זיי פאַרשטייען מיין לשון.

דאָס, וואָס מיין מאַמע האָט געזאָגט, איז פאַר מיר געווען אַ נייעס. אויף דער ערד פאַרשטייט נישט איינער דעם צווייטנס לשון. איך האָב מיטאַמאָל דערפילט די אומגליקן, וואָס קאָנען אַרויסקומען פון אַזאַ פלאָנטער. איך האָב דערפילט די גרענעצן פון די ערדישע ברואים און איך האָב זיי שטאַרק באַדויערט.

מיין מאַמע האָט מיר געקוקט גלייך אין די אויגן אריין. איך האָב געוווּסט, אַז זי איז נישט שולדיק. זי האָט זיך נישט געקאָנט צונויפרעדן מיט די פליגעלעך. דער אמתער שולדיקער בין איך. איך האָב געקאָנט צו זיי רעדן מיט זייער לשון, נאָר כ׳האָב עס נישט געטון. איך האָב געוואָלט, אַז די מאַמע זאָל האָבן די מצווה. איך האָב געוואָלט אָפּהיטן דעם „כיבוד־אם" און צום סוף גענומען אויף זיך אַ גרויסע עבירה.

איך האָב געטרייסט די מאַמען, זי באַרואיקט, זי געבעטן, זי זאָל מיר מוחל זיין מיין כעס.

— דו פאַרשטייסט, מאַמע, — האָב איך צו איר געזאָגט, — איך בין אַביסל אָנגעשטרענגט און נערוועז פון דער ווייטער נסיעה.

מיין מאַמע האָט מיר תיכף מוחל געווען. ווי אַלע מאַמעס פון דער ערד, האָט מען זי נישט באַדאַרפט אַ סך צו בעטן. זי האָט מיר געגלעט דאָס קעפּל מיט איר ווייכער האַנט און מיך נאָכאַמאָל גע־פרעגט:

— אפשר ווילסטו זיך אויסרוען, טאַטעלע? קום, לייג דיך אין וויגעלע און די מאַמע וועט דיר זינגען אַ שלאָפליד.

איך האָב געזען, ווי דאָס שלאָפליד ציטערט איר שוין אויף די ליפּן. און כאָטש מיר איז געווען טשעקאַווע עס צו הערן, האָב איך פונדעסטוועגן זיך געבעטן ביי דער מאַמע:

— לאָז מיך, מאַמע, איך בעט דיך. איך וויל וואַרטן, ביז דער טאַטע וועט אַהיימקומען פון דער שול. איך וויל הערן, ווי ער מאַכט קידוש. איך וועל דעם ערשטן פרייטאָג־צונאַכטס זיצן מיט מיין טאַטע־מאַמע ביים טיש. און נאָכן עסן וועל איך העלפן דעם טאַטן זינגען זמירות.

זי האָט מיר מער גאָרנישט געזאָגט, די מאַמע מיינע. זי האָט זיך אויפגעהויבן, אַרויסגענומען פון דער שפּייז־שאַנק אַ פלעשל בראָנפן מיט צוויי גלעזלעך, איינס פאַרן טאַטן און איינס פאַר מיר. אַלצדינג אַוועקגעשטעלט אויפן טיש נעבן דער איבערגעדעקטער חלה, דערנאָך האָט זי זיך אַוועקגעזעצט נעבן פענסטער וואַרטן אויפן טאַטן.

אין פענסטער האָט געציטערט אַ שטערן, אַ פרומער, אַ פרייטאָג־צונאַכטיקער שטערן. ער איז מיר פאַרגעקומען עפּעס קענטלעך און איך האָב אים שטילערהייט, מיין מאַמע זאָל נישט הערן, געבעטן, ער זאָל מיר גריסן מיין חבר פישערל.

מיין מאַמע האָט אַרויסגעקוקט דורכן פענסטער, איך בין געזעסן אויף אַ שטול און זי באַטראַכט, זיך נישט געקאָנט געזעגענען אַפּהידושן פון איר שיינער פיגור.

מיטאַמאָל האָט זי זיך אויסגעדרייט צו מיר, צוגעלייגט אַ פינגער צום מויל און געזאָגט:

— ששש... דער טאַטעשי גייט.

איך בין צו איר צוגעלאָפן און זי געבעטן, זי זאָל אים נישט דערציילן, אַז איך בין דאָ. איך וועל זיך באַהאַלטן הינטער דער שאַפע, און וועל אַרויסקומען אומגעריכטערהייט.

די מאַמע איז באַשטאַנען דערויף. אַלצדינג, וואָס איך האָב געוואָלט, האָב איך ביי איר געפּועלט אין יענעם ערשטן פרייטאָג־צונאַכטס.

קוים האָב איך נאָר דערהערט די טריט פון מיין טאַטן, בין

איך פלינק אַרונטער אונטער דער שאַפע. דער טאַטע האָט געעפנט די טיר מיט אַ ברייטן „גוט שבת״.

פון הינטער דער שאַפע אַפיר האָב איך באַטראַכט מיין טאַטן. אַ מיטל־וווקסיקער ייד מיט אַ שוואַרצער באָרד, שוואַרצע אויגן, קנייטשן אויפן שטערן — אַ פנים פול דאגות. וואָס ס׳איז מיר נישט געפעלן ביי אים, איז געווען דאָס, וואָס ער האָט גערעדט אונטער דער נאָז.

מיין טאַטע האָט זיך אַרומגעדרייט איבער דער שטוב אַהין און צוריק, געזאָגט „שלום־עליכם״, באַגריסט די מלאכים, הייסט עס, וואָס געפינען זיך ביי אים אין שטוב. איך האָב זיך גוט אַרומ־געקוקט אין אַלע זייטן פונם צימער און נישט געזען קיין איין מלאך אפילו. מיין מאַמע איז געשטאַנען מיט אַ פרום פנים, זיך צוגעהערט צו מיין טאַטנס פאַנפעוואַטן „שלום־עליכם״. איך בין אָבער אויף אים געווען אין כעס. איך האָב געטראַכט, אַז ער מוז זיין אַ ליגנער, אָדער אַ שוטה. אַנדערש האָב איך נישט געקאָנט פאַרשטיין זיין אַרומגיין איבער דער שטוב און רעדן צו די מלאכים, ווען מען האָט נישט געזען קיין מלאך אויף אַ רפואה.

מיין טאַטע האָט זיך אַריינגעגאָסן אַ קעלישעק וויין און גענו־מען מאַכן קידוש. איך בין שטילערהייט אַפירגעקראָכן פון הינטער דער שאַפע. איך בין אויף די שפיץ פינגער צוגעגאַנגען צום טיש און אין דער רגע, ווען דער טאַטע האָט געוואָלט צופירן דאָס גלעזל צו די ליפן, האָב איך גענומען מיין גלעזל אין דער האַנט אַריין און גענומען מאַכן אויף אַ קול קידוש.

ביים טאַטן איז אַרויסגעפאַלן דאָס גלעזל פון דער האַנט. ער איז געשטאַנען אַ צעטומלטער, געקוקט אַט אויף דער מאַמען און אַט אויף מיר און, ווייזט אויס, גאָרנישט נישט פאַרשטאַנען.

— גאָט ליב דיר דיין גאָסט! — האָט זיך אָנגערופן די מאַמע צום טאַטן, ווייזנדיק מיטן פינגער אויף מיר. — וואָס גלאָצטו מיט די אויגן, פיוול? עס איז דאָך אונזער בן־יחיד, אונזער קדיש.

מיין טאַטע איז נאָך אַלץ געשטאַנען ווי פריטשמעליעט. קוים, קוים איז ער געקומען צו זיך. ער האָט צו מיר אויסגעשטרעקט זיין האַריקע האַנט און מיר אָפּגעגעבן אַ „שלום־עליכם״.

— עליכם־שלום דיר, טאַטע! — האָב איך אים אָפּגעענט־פערט און מיר האָבן זיך אַוועקגעזעצט ביים טיש.

די מאַמע האָט דערלאַנגט דאָס עסן. זי האָט אַלעמאָל אַ קוק געטון אויפן טאַטן מיטן זון און אָנגעקוואָלן פון זיי ביידן, בחת גע־האָט און זיך געווונטשן שטילערהייט אין האַרצן, אַז ס׳זאָל איר נישט פאַרשטערט ווערן.

די גאַנצע צייט, וואָס מיר האָבן געגעסן, האָבן מיר געשוויגן. איך און דער טאַטע האָבן נישט אויסגערעדט קיין וואָרט. מיר האָבן זיך נאָר אָנגעקוקט פון צייט צו צייט, זיך באַטראַכט איינער דעם צווייטן און ווייטער געגעסן.

איך האָב פאַרשטאַנען, אַז מיין טאַטע חידושט זיך, ווי אַזוי איך גיי אום מיט לעפל און גאָפל, ווי אַ גרויסער. ער האָט נישט גע־ווּוסט, מיין טאַטע, אַז די גאַנצע תורה געדענק איך נאָך פונם גן־עדן. און טאַקע, פון וואַנען האָט ער עס געזאָלט וויסן, אַז מיר האָבן נאָך צווישן זיך נישט אַרויסגערעדט קיין צוויי ווערטער אפילו?

איך האָב באַמערקט, אַז מיין מאַמע האָט כמעט גאָרנישט גע־געסן. זי האָט קוים אַ זופּ געטון אַ לעפל יויך, געגעסן אַ ברעקל פלייש מיט אַ קרישקע חלה. פאַר איר איז געווען גענוג דאָס, וואָס איך עס, קיין עין־הרע, מיט אַפּעטיט. שטיי נישט אָפּ פון מיין טאַטן אויף אַ האָר. זי האָט אויף מיר געקוקט און נישט געקאָנט פון מיר אַראָפּנעמען אירע אויגן.

מיין טאַטע האָט גענומען זינגען זמירות. מיר זענען זיינע זמירות גאָרנישט געפעלן געוואָרן. איך האָב זיך דערמאָנט די פריי־טאָג־צונאַכטסן אין גן־עדן, די זמירות, וואָס מען זינגט דאָרט, און ס׳האָט מיך פאַרקלעמט ביים האַרצן.

מיין טאַטע האָט, ווייזט אויס, נישט געוווּסט, וואָס איך טראַכט, ער האָט ווייטער געזונגען אונטער דער נאָז, געמיינט ווער ווייסט וואָס פאַראַ חידושים ער באַווייזט. איך האָב געפילט, ווי ס׳שלאָגט מיר צו דער גאַל. אָט אָט און איך פאַל אַוועק אין חלשות.

איך האָב זיך נישט געקאָנט מער איינהאַלטן און זיך אָנגע־רופן צום טאַטן בזה הלשון:

איך האָב אָנגעהויבן זינגען...

— ווייסט וואָס, טאַטע, רו זיך אַביסל אָפּ און לאָמיך אַליין אַביסל זינגען.

מיין טאַטע איז רויט געוואָרן. אָן אַדער איז אים אָנגעשוואָלן אויפן שטערן. ער האָט אויפגעהויבן די האַנט און מיך געוואָלט מכבד זיין, ווי אַ טאַטע קאָן.

מיין מאַמע איז גראָד געווען אין קיך. און ווער ווייסט, צי וואָלט מיר מיין טאַטע נישט פאַרפאָרן אין די ציין אַריין אַזוי, אַז איך וואָלט דערזען, ווי מען זאָגט, „קראָקע מיט לעמבעריק".

מיין גליק איז געווען, וואָס איך האָב תיכף אָנגעהויבן צו זינ־גען. די האַנט פון טאַטן איז געבליבן הענגען אין דער לופטן. און אַזוי איז זי שוין געבליבן הענגען ביז איך האָב געענדיקט דאָס זינגען.

בשעת איך האָב געזונגען זענען אַלע פייגל פון דער שטאָט זיך צוזאַמענגעפלויגן און זיך אַוועקגעשטעלט אויף אונזער פענ־סטער, אויף אונזער דאַך און ווו עס איז נאָר געווען אַ פריי אָרט.

די מאַמע איז געשטאַנען אויף דער שוועל, אין איין האַנט האָט זי געהאַלטן אַ טאָפּ און מיט דער צווייטער האַנט האָט זי זיך געווישט די אויגן.

די פלעמלעך פון די שבת־ליכט האָבן געטאַנצט, זיך אַלע מאָל פאַרנייגט אין מיין זייט. מיך באַגריסט ווי עפּעס אַ שררה, אַ חשוב פון די גאָר הויכע פענסטער.

די קאַץ, וואָס האָט געוואָלט באַוואַשן אירע קעצעלעך, איז געבליבן ליגן מיט דער צונג אין דרויסן.

ביים שכן אונזערן, ר' שמואל זיינוול, וואָס האָט גראָד געגעסן לאָקשן מיט יויך, איז געבליבן הענגען אַ לאָקש אין דער באָרד און מיטן עס־לעפל אין דער האַנט האָט ער זיך צוגעהערט צו מיינע זמירות.

פאַר אונזער טיר און פאַר אונזער פענסטער האָבן זיך צונויפ־געזאַמלט יידן, יידענעס און קינדער. זיי זענען געשטאַנען און גע־שפּיצט די אויערן, מורא געהאַט, זיי זאָלן עפּעס נישט פאַרהערן.

די יידן האָבן זיך געהאַלטן פאַר די בערד, די יידענעס ביים האַרצן. און די קינדער האָבן געהאַלטן די פינגער אין די מיילער.

דער טויבער שכנא האָט געזאָגט צום טויבן בערל הויך, אויף אַ קול, אַז יעדער זאָל עס הערן, ער אַליין אויך:

— ס'איז טעם גן־עדן.

דער טויבער בערל האָט געשאָקלט מיטן קאָפּ אויף „יאָ". אַ סימן, אַז ער איז מסכּים. אַזוינס האָט ער נישט געהערט פון זינט ער לעבט. און ער, דער טויבער בערל, איז נישט קיין אַבי ווער, ער האָט זיך שוין עפּעס אָנגעהערט אין זיין לעבן.

דער פּראָוואָסלאַוונער גלח האָט זיך שפּעטער געשוווירן, אַז ביי אים אין סאָד האָבן זיך אין יענעם פרייטאָג־צונאַכטס צעבליט די עפּל, צייטיק געוואָרן כּהרף־עין און טאַקע תּיכּף אַראָפּגעפאַלן.

ווי לאַנג איך האָב געזונגען, געדענק איך נישט. איך געדענק נאָר, אַז אין דער רגע, וואָס איך האָב אויפגעהערט, איז ביי מיין טאַטן אַראָפּגעפאַלן די האַנט. ער האָט, ווייזט אויס, פאַרגעסן, אַז ער האָט זי אויפגעהויבן, כּדי מיר צו געבן אַ פּאַטש.

אַרום מיין מאַמען האָט זיך אָנגעזאַמלט אַ גאַנצער טייך מיט טרערן. נאָך אַ האַלבע שעה, ווען איך וואָלט געווען געזונגען, וואָלט זי מיט אירע טרערן געוועזן פאַרטרונקען די שטוב.

קוים האָב איך געענדיקט מיינע זמירות, זענען זיך די פייגל צעפלויגן. יעדער פויגל צו זיין נעסט. די קאַץ האָט פאַרענדיקט וואַשן אירע קעצעלעך און אונזער שכן האָט פאַרענדיקט דאָס עסן די לאָקשן מיט יויך.

די טיר האָט זיך געעפנט און עס האָבן זיך אַריינגעשפּאַרט צו אונז אַ גאַנצע מחנה יידן. דאָס ערשטע מאָל אין מיין לעבן האָב איך געזען אַזוי פיל קאַפּאָטעס און בערד.

— ווער האָט דאָס ביי אייך אַזוי שיין געזונגען, ר' פּיווול? — האָבן זיי געפרעגט ביי מיין טאַטן, און מיין טאַטע האָט, ווייזנדיק מיטן פינגער אויף מיר, געענטפערט:

— ער, מיין זון, הייסט דאָס, מיין זון, וואָס איז היינט פאַר־נאַכט געבוירן געוואָרן.

— קומט דאָך אייך אַ מזל־טוב, ר' פּיווול, — האָבן די יידן געזאָגט און געווונטשן דעם טאַטן מיט דער מאַמען „מזל־טוב".

יעדער פון די יידן האָט מיר אָפּגעגעבן שלום־עליכם, מיר

צוגעוואונטשן, איך זאָל אויפוואַקסן אַ פרומער ייד. פון די אַלע „שלום־עליכמס" האָט מיר שוין ווי געטון די האַנט. נאָר די טיר האָט זיך נאָך אַלץ נישט פאַרמאַכט. קוים זענען די אַרויס, זענען געקומען אַנדערע יידן און מיט זייערע „מזל־טובס" האָבן זיי מיר פאַרגלישעט די אויערן און מיט זייערע „שלום־עליכמס" מיר שיער נישט אויסגעלענקט די האַנט.

אַ שטיקל גליק, וואָס די מאַמע האָט זיך אַריינגעמישט. זי האָט נישט געקאָנט פאַרטראָגן מיין צער און זיך אויסגעשריגן אויף די אורחים:

— אפשר וואָלט איר צורו געלאָזט ס'קינד, איר עט מוחל זיין און קומען אַ צווייט מאָל. אויפן ברית מירצעשעם.

ס'האָט געדויערט אַ היפשע ווײַלע ביז די יידן האָבן זיך אָפּגעטראָגן. אַז איך בין געבליבן אַליין מיט מיינע עלטערן, האָב איך צו זיי געזאָגט:

— איר וועט זיין אַזוי גוט און מאָרגן נאָך הבדלה פאַרבעטן צו אונז דעם רב, דעם דיין און דעם גביר פונם שטעטל. איך וויל פאַר אייך און פאַר זיי דערציילן וועגן דעם, וואָס איך האָב געזען, געהערט און איבערגעלעבט אין גן־עדן.

מיין טאַטע איז ווידעראַמאָל געבליבן שטיין אָן לשון, קוים אַרויסגעשטאַמלט:

— וואָס הייסט, דו וועסט דערציילן וועגן גן־עדן? דו געדענקסט דען, וואָס ס'האָט מיט דיר פּאַסירט? דער מלאך האָט דאָך דיר געגעבן אַ שנעל אין דער נאָז, אַז דו זאָלסט פאַרגעסן?

איך האָב פאַרזיכערט מיין טאַטן, אַז איך געדענק אַלצדינג מיטן אַקוראַט, אַז איך האָב גאָרנישט פאַרגעסן און כדי צו איבערצייגן אים, אַז איך זאָג דעם אמת, האָב איך אים דערציילט די מעשה וועגן דעם מלאך שמעון בער, וואָס האָט מיך באַגלייט פונם גן־עדן ביז צו דער גרענעץ פון ד ע ר וועלט.

מיין טאַטע איז געווען אויסער זיך. ער האָט מיך נישט אָפּגעלאָזט אויף קיין רגע. מיך נאָכאַמאָל אויסגעפרעגט און נאָכאַמאָל איבערגעפרעגט וועגן יעדער קלייניקייט. איך האָב אים נאָכאַמאָל

און נאָכאַמאָל דערציילט און מיר וואָלטן זיכער אַזוי געזעסן די גאַנ־צע נאַכט, ווען די מאַמע וואָלט זיך נישט אַריינגעמישט:

— וואָס האָסטו זיך אָנגעזעצט אויפן קינד, פּייוול? דו זעסט דאָך, אַז ער איז מיד. מאָרגן איז אויך אַ טאָג, וועסט נאָך האָבן צייט מיט אים צו רעדן וויפל דו וועסט נאָר אַליין וועלן. קום, קעצעלע, קום שלאָפן.

די מאַמע האָט מיך גענומען אויף די הענט. מיך אריינגעלייגט אין וויגל, מיך איינגעדעקט. און וויגנדיק דאָס וויגל, האָט זי מיר געזונגען דאָס ערשטע מאָל איר שלאָף־ליד.

אַ שטיקל צייט בין איך געלעגן מיט אָפענע אויגן, נישט גע־קאָנט אַנטשלאָפן ווערן. נאָר דאָס וויגן פון דער וויג און דער מאַ־מעס לידל האָבן מיך סוף־כּל־סוף איינגעשלעפערט.

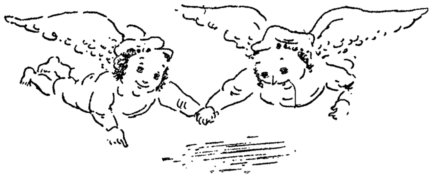

III

מיין ערשטער שבת אויף דער ערד

שבת אין דער פרי איז מיין טאַטע אויפגעשטאַנען. איך בין געלעגן אין וויג און זיך צוגעקוקט צו אַלץ, וואָס ער האָט געטון. אויפגעכאַפּט האָב איך זיך נאָך אַ סך פריער פון אים. מיט פאַרווונדערטע אויגן האָב איך באַטראַכט די גאָלדענע זון־שפּינען, וואָס זענען געקראָכן פון צוויי פאַרשידענע זייטן. איינע פון דער דרום־וואַנט און די צווייטע פון דער מזרח־וואַנט. זיי זענען געקראָכן פּאַמעלעך, זיך דערנענטערט איינע צו דער צווייטער. איבער מיין טאַטנס בעט האָבן זיי זיך געגעבן שלום, און — באמת! זיי זענען ביידע אַראָפּגעפאַלן אין מיין טאַטנס באָרד אַריין.

מיין טאַטע האָט זיך אויפגעכאַפּט, אַ טרייסל־געטון מיט דער באָרד און ביידע זון־שפּינען זענען אַראָפּגעפאַלן אויף דער ערד. איך האָב שטאַרק הנאה געהאַט פון דעם דאָזיקן שפּיל.

מיין טאַטע איז אַראָפּגעשפּרונגען פון בעט און האָט זיך גענומען אָנטון. איינס און צוויי איז ער געווען אַן אָנגעטוענער. ער האָט אָפּגעגאָסן נעגל־וואַסער און זיך גענומען אַרומדרייען איבער דער שטוב אַהין און צוריק. אויב איך האָב זיך נישט פאַרציילט, אַ צוויי הונדערט מאָל.

דאָס אַרומדרייען זיך איבער דער שטוב איז אים סוף־כּל־סוף נמאס געוואָרן. איך האָב דערזען, ווי ער דערנענטערט זיך צו מיין וויגל. איך האָב שנעל פאַרמאַכט די אויגן.

מיין טאַטע איז געשטאַנען איבער מיר און מיך באַטראַכט. געקלערט מסתמא, אין וועמען איך בין געראָטן. אין אים צי אין דער מאַמען. דערנאָך האָב איך געפֿילט, ווי ער טאָרעט מיך:

— שטיי־אויף, — האָט ער צו מיר געזאָגט, — שוין גענוג צו פּאָפּן. עס איז צייט צו גיין אין שול אַריין.

איך האָב פֿעסטער צוגעמאַכט די אויגן. געמאַכט זיך, אַז איך שלאָף. איך בין זיך מודה, אַז איך האָב זיך געפֿילט זייער גוט אין דער מאַמעס וויגל און ס׳האָט מיך נישט געגלוסט צו גיין מיטן טאַטן אין שול אַריין.

מיין טאַטע האָט זיך אָבער איינגעעקשנט. ער האָט מיך געטאָרעט אַלץ שטאַרקער און שטאַרקער און זיך כּמעט צעשריגן:

— וויפֿל איז דער שיעור דיך צו וועקן, דו אַזוינער און אַזויינער?!

פֿון זיין געשריי האָט זיך אויפֿגעכאַפּט די מאַמע. זי האָט אַ פֿינקל־געטון אויף אים מיט אירע שיינע אויגן און אים דערלאַנגט די אמתע גאַב:

— וואָס ווילסטו פֿונעם קינד, פּיוול? ווו איז דאָס געהערט געוואָרן, אַז מען זאָל שלעפּן אַ זויג־קינד, וואָס איז ערשט נעכטן געבוירן געוואָרן, אין שול אַריין? הערסט, וואָס מען רעדט צו דיר? זאָלסט מיר תּיכּף צו־רו לאָזן דאָס קינד, שלימזל.

דערהערט דאָס וואָרט „שלימזל״, איז מיין טאַטע עפּעס ווי קלענער געוואָרן. אַנטקעגן מיין מאַמעס מענה־לשון האָט ער קיינמאָל נישט געקאָנט ביישטיין. ער האָט נאַרעשעוואַטע געשמייכלט און זיך פֿאַרענטפֿערט:

— נישט איז נישט. אַז דו זאָגסט נישט, זאָל זיין נישט, זעלדע.

איך בין פֿון אים געוווּיר געוואָרן אין דער דאָזיקער רגע, אַז מיין מאַמע הייסט זעלדע. דער נאָמען איז מיר שטאַרק געפֿעלן.

מיין טאַטע האָט געמיינט, אַז ער איז שוין מיט איר פֿאַרטיק. אָבער ער האָט געהאַט אַ גרויסן טעות. מיין מאַמע האָט אים נאָכגעקרימט:

— נישט איז נישט? קוק אים נאָר אָן, דעם שלימזל! נישט

איז גישט? אַליין האָט עס קיין שכל נישט צו פאַרשטיין, אַז מען טאָר נישט שלעפּן אַ זויג־קינד אין שול אַריין. אַזאַ שלימזל, אַזאַ גזלן, דאַרף מען זוכן אין דער וועלט, כּדי צו געפינען צו אים אַ פּאָר.

מיין טאַטע איז געשטאַנען ווי אַן אָפּגעשמיסענער. אויף אַזאַ פּאַרציע האָט ער זיך נישט געריכט און דאָס נאָך שבת אין דער פרי, אויפן ניכטערנעם מאָגן. ער האָט אַ כאַפּ־געטון דעם טלית און איז אַוועק אין שול אַריין. אַנטלאָפן, ווי פון אַ פייער.

מיין מאַמע איז אַראָפּגעשפּרונגען פונם בעט. געכאַפּט אויף זיך דאָס קליידל. זי האָט זיך אַריבערגעבויגן איבער דער וויג און מיר געגלעט דאָס קעפּל.

— שלאָף, טאַטעלע, שלאָף, קעצעלע, מיר זאָל זיין פאַר דיינע ביינדעלעך.

איך האָב אָנגעכאַפּט דער מאַמעס האַנט. זי גענומען קושן. איך האָב איר געדאַנקט פאַר דעם, וואָס זי האָט מיך געראַטעוועט.

— אַ שיינעם דאַנק דיר, מאַמע, — האָב איך צו איר גע זאָגט, — הונדערט און צוואַנציק יאָר זאָלסטו מיר לעבן פאַר דעם, וואָס דו האָסט אַריינגעזאָגט דעם טאַטן. ס׳האָט אים געאַרט, וואָס איך בין נאָך אַביסל געשלאָפן, איז ער געגאַנגען און האָט מיך אויפ־געוועקט.

כ׳האָב דער מאַמען בפירוש געזאָגט אַ ליגן. דער שטן, ימח־שמו, האָט מיך דערצו אָנגערעדט. ס׳האָט מיר תיכּף באַנג־געטון. איך האָב זיך תיכּף געוואָלט מודה זיין, נאָר די בושה האָט מיך דער־פון אָפּגעהאַלטן.

אַגב, איז דאָס געווען דער איינציקער אינצידענט אין יענעם שבת אין דער פרי. ווייטער איז דער שבת אָפּגעלאָפן, ווי אַלע שבתים. פייערלעך און נודנע. דער טאַטע איז געקומען פון דער שול, מען האָט אָפּגעגעסן. דער טאַטע האָט זיך אַביסל צוגעלייגט, די מאַמע האָט געלייענט דאָס טייטש־חומש.

איך מוז באַמערקן, אַז פון אַלע שבתדיקע מאכלים האָט מיר צום בעסטן געשמעקט דער טשאָלנט. דאָס איינציקע מאכל, וואָס האָט דעם אמתן טעם גן־עדן.

דער טאַטע האָט געכראָפּעט. די מאַמע האָט געשעפּטשעט

איבערן טייטש־חומש. זומער־פליגן האָבן געזשומעט איבער דער שויב. די אויגן האָבן זיך מיר געגומען קלעפּן. איך בין אַנדרימלט געוואָרן און זיך ערשט אויפגעכאַפּט פאַרנאַכט־צו. אין שטוב איז שוין געווען טונקל. די מאַמע האָט שטיל און פרום געזאָגט „גאָט פון אברהם״.

דער מאַמעס תפילה האָט אין מיר דערוועקט אַ נאָגנדיקע בענקשאַפט. צוריק, צוריק אין גן־עדן אַריין! איך האָב זיך פאַר־געשטעלט די שבת־בין־השמשותן אין גן־עדן. אָט איז די מלך־עליון־אַליי. יונגע מלאכטעס שפּאַצירן און וואַרפן „אויגעלעך״ צו די יונגע מלאכים, וואָס גייען פאַרביי. שבת, דאַרפט איר וויסן, פליט מען נישט אין גן־עדן, שבת גייט מען דאָרט צו־פוס.

די מאַמע זיצט אין ווינקל און שעפּטשעט „גאָט פון אברהם, פון יצחק און פון יעקב״—און איך זע בשעת־מעשה אונזערע הייליקע אבות, ווי זיי שפּאַצירן אין גן־עדן. אברהם אבינו גייט פאַרלייגט די הענט אויפן רוקן. יצחק אבינו טראָגט אַ פּאָר שוואַרצע ברילן — די ראיה איז אים נאָך אַלץ געשלאָגן — און יעקב אבינו נעמט אַלעמאָל אַרויס דאָס שקעטעלע מיט טאַבּעקע, טוט אַ שמעק און צעניסט זיך, אַז מען הערט עס איבערן גאַנצן גן־עדן.

אַלע אין גן־עדן זענען שטאַרק מקנא אונזערע אבות. אַ יעדער פון זיי פאַרמאָגט אַ שיינע ווילע, מיט אַ סאַד, אַ חוץ גרויסע שטחים ערד, וואָס די אָרעמע מלאכים באַאַרבעטן.

איך געדענק אַזאַ שבת־בין־השמשות אין גן־עדן. די אבות האָבן, ווי געוויינלעך, שפּאַצירט אין דער מלך־עליון־אַליי. זיי האָבן צווישן זיך עפּעס גערעדט, זיך אפילו געהיצט. איך בין געווען זייער שטאַרק בייגעריק צו הערן וועגן וואָס זיי שמועסן. מסתמא וועגן דער הייליקער תורה, — האָב איך געטראַכט, — שמועסן זיי, ס׳איז כדאי צו הערן.

איך האָב אַ זאָג־געטון צו מיין חבר פישערל, וואָס איז גע־גאַנגען נעבן מיר:

— ווייסטו וואָס, פישערל? לאָמיר זיך אונטערהערן צו די רייד פון די הייליקע אבות.

ביי מיין חבר פישערל האָב איך תיכף געפּועלט. זיינע קלוגע שוואַרצע אויגעלעך האָבן אַ בלישטשע געטון:

— קום, שמואל אַבא, לאָמיר זיך אונטערהערן.

מיר האָבן זיך ביידע אָנגענומען ביי די הענט און מיר זענען שטילערהייט נאָכגעגאַנגען די הייליקע אבות. זיי זענען געווען אַזוי פאַרטיפט אין זייער שמועס, אַז זיי האָבן אונז אַפילו נישט באַמערקט.

— פאָלג מיך, — האָט געזאָגט יצחק אבינו צו יעקבן, — נעם און גט־אָפּ די צוויי שפחות, וועסטו האָבן שלום־בית. דו זעסט דאָך, אַז רחל מיט לאהן קאָנען נישט הויזן צוזאַמען מיט דיינע קעפּסווייבער. ס׳איז פּשוט אַ בושה פאַרן גאַנצן גן־עדן, אָט־די קריגערייען פון די ווייבער ביי דיר אין שטוב.

אברהם אבינו, וואָס איז געגאַנגען אין דער רעכטער זייט, האָט צוגעשאָקלט מיטן קאָפּ, געהאַלטן, אַז יצחק אבינו איז גערעכט.

— ס׳פּאַסט טאַקע נישט, יעקב. דו הערסט, וואָס מען זאָגט צו דיר? נעם און טרייב אַרויס די צוויי שפחות.

— זיידע,—האָט יעקב אבינו ווידערשפּעניקט,—איך וועל עס נישט טון. אָפּגעלעבט אַ לעבן מיט זיי אויף דער ערד, קוים געפּועלט מען זאָל זיי אַריינלאָזן אין גן־עדן, און איצט זאָל איך זיי אַרויס־טרייבן פון שטוב. ווו איז יושר, זיידע?

— יושר, שמוישער, — האָט אברהם אבינו אַ מאַך געטון מיט דער האַנט, — דו טו, וואָס דער טאַטע הייסט דיר און וואָס דער זיידע הייסט דיר. זיי מיינען דיין טובה.

— איבערחזרן די מעשה מיט הגרן אין טאָפּלט?... — האָט מיט כעס געזאָגט יעקב. — איך וויל עס נישט טון און וועל עס נישט טון. די ווייבער מעגן זיך אַפילו איינע דער צווייטער אויס־דראַפּען די אויגן.

די אָנצוהערעניש, וואָס יעקב האָט געמאַכט וועגן דעם ענין הגר, האָט אברהם אבינו משמעות פאַרדראָסן. ער איז רויט געוואָרן ווי אַ צוויק און אַ געשריי געטון:

— שייגאָץ, אַזוי רעדט מען צו אַ זיידן? — און ער האָט יעקבן אַראָפּגעלאָזט אַ הילכיקן פּאַטש.

איך האָב זיך שטאַרק דערשראָקן. איך האָב אָנגעכאַפּט מיין חבר פישערל ביי דער האַנט און זיך ביי אים געבעטן:

— קום, פישערל, לאָמיר אַנטלויפן. כ'האָב פיינט, אַז מען שלאָגט זיך. איך האָב געמיינט, אַז איך וועל הערן אַ וואָרט תורה און צום סוף, נאַדיר גאָר פעטש.

פישערל האָט אַ שמייכל געטון:

— וואָס דו ווילסט, וועל איך טון, שמואל אַבאַ, אַלצדינג וועל איך דיר צוליב טון.

— טאָ לאָמיר־זשע גיין צום גן־עדן־בוים און הערן די קאַנאַריקעס זינגען.

— גוט, שמואל אַבאַ, קום!

אויפן וועג צו די קאַנאַריקעס האָב איך אַ פרעג געטון מיין חבר:

— יעקב אבינו וועט זיי טאַקע אַרויסטרייבן?

— ווער ווייסט, — האָט פישערל אַ פינקל געטון מיט די אויגעלעך, — די אבות זענען גרויסע עקשנים. מ'עמער לעבן, על'מיר זען.

מיין מאַמע האָט אָנגעצונדן אַ ליכט און אַ זאָג געטון:

— אַ גוטע וואָך!

איך בין געווען אַזוי פאַרטיפט אין מיינע געדאַנקען, אַז איך האָב אַפילו נישט געהערט דער מאַמעס „גוט־וואָך". זי איז צו מיר צוגעגאַנגען און מיר אַריינגעקוקט אין די אויגן:

— וואָס טראַכטסטו, קעצעלע?

— גאָרנישט, מאַמע, אַט אַזוי זיך פאַרטראַכט אַביסל.

איך האָב געפילט, אַז איך טאָר איר נישט דערציילן אַט די פריקרע סצענע פון גן־עדן. זי איז אַ פרומע, מיין מאַמע, און אויף איר וועט דאָס מאַכן אַ דערשיטערנדיקן איינדרוק.

זי האָט מיך אָבער נישט אָפּגעלאָזט, די מאַמע מיינע און דווקא געוואָלט וויסן, וועגן וואָס איך האָב געטראַכט.

איך בין געווען אין אַ שרעקלעכער פאַרלעגנהייט. צום גליק האָב איך מיך דערמאָנט אין אַ צווייטער מעשה, וואָס האָט מיט מיר געטראָפן אין גן־עדן. איך האָב געזאָגט צו דער מאַמען:

יקעב אבינו האָט מיר אַ קניפּ געטון אין בּעקל

— כ'האָב מיך דערמאָנט, מאַמע, ווי אַזוי יעקב אבינו האָט מיר אַמאָל אין גן־עדן אַ קניפּ געטון אין בעקל.

— דערציילן, קעצעלע!

— וואָס איז דאָ צו דערציילן, מאַמע? יעקב אבינו איז אין אַ פאַרנאַכט געגאַנגען דאַוונען אין דער אבישער קלויז. די פּאַטשיילע זיינע איז, ווייזט אויס, געווען שלעכט צוגעשפּיליעט צום קאַפּטן. זי איז אַראָפּגעפאַלן אויף דער ערד. איך האָב די פּאַטשיילע אויפגעהויבן און זי דערלאַנגט יעקב אבינו:

— ר' יעקב, איר האָט פאַרלוירן די פּאַטשיילע, אָט האָט איר זי.

יעקב אבינו האָט ביי מיר גענומען די פּאַטשיילע און מיך אַ פרעג געטון:

— ס'אַראַ סדרה גייט די וואָך?

— ויחי, — האָב איך אים געענטפערט, און ער האָט מיר אַ קניפּ געטון אין בעקל.

— ביזט אַ ווילדער בחור! — האָט ער געזאָגט און ער איז זיך ווייטער געגאַנגען זיין וועג.

— וווּ, אין וועלכן בעקל האָט ער דיר אַ קניפּ געטון? — האָט מיך געפרעגט די מאַמע און אירע אויגן האָבן געשטראַלט.

— אָט דאָ, אין דער לינקער באַק, אויף דעם אָרט, — האָב איך איר אָנגעוויזן מיטן פינגער.

די מאַמע האָט געקושט דאָס דאָזיקע אָרט אפשר טויזנט מאָל. דאָס איז נישט געווען דאָס געוויינלעכע קושן אירס. אַ פרומער ציטער איז געווען אין יעדן קוש. אַ קלייניקייט, אַ קלייניקייט — צו דער באַק פון איר קינד האָבן זיך צוגערירט צוויי פינגער פון יעקב אבינו אַליין!

מיין מאַמע איז געווען אַ גוטע און אַ פרומע. כ'האָב איר פאַרגונען די דאָזיקע פרייד פונם גאַנצן האַרצן.

דער טאַטע איז אַהיימגעקומען פון דער שול און געמאַכט הבדלה. איך האָב זיך צוגעקוקט צו דער צערעמאָניע מיט אינטערעס. ווען ער האָט פאַרענדיקט דאָס מאַכן די הבדלה — האָב איך אים געפרעגט:

— טאַטע, האָסט פאַרגעסן די אַלע מענטשן, וואָס איך האָב דיר געזאָגט?

— זיי זענען מחויב יעדע רגע אָנצוקומען, — האָט מיר דער טאַטע געענטפערט, — נאָר האַלט זיך מיט דרך־ארץ קעגן זיי. אַ קלייניקייט: דאָס זענען די שענסטע יידן פון שטאָט. דער רב ר׳ ישעיה, דער דיין ר׳ צדוק און דער סאַמעראָדנער גביר, ר׳ מיכל הורוויץ.

איך האָב דעם טאַטן צוגעזאָגט, אַז איך וועל האָבן דרך־ארץ פאַר די חשובסטע מענטשן פון דער שטאָט און אַז איך וועל זיך האַלטן סטאַטעטשנע.

— און זאָלסט למען־השם דערציילן דעם ריינעם אמת. דו הערסט, וואָס מען זאָגט דיר: דעם ריינעם אמת! — האָט דער טאַטע צוגעגעבן.

איך האָב זיך געפילט באַליידיקט:

— פאַר וועמען האַלטסטו מיך, טאַטע? — האָב איך אים געפרעגט. — וואָס בין איך עפּעס, אַן אַבי ווער, וואָס זאָל דערציילן ליגנט?

מיין מאַמע, אַ לעבן אויף איר קאָפּ, איז אויך אַריינגעשפּרונגען אין דער מלחמה. אַריינזאָגן דעם טאַטן איז זי תמיד געווען גרייט, בפרט, אַז זי האָט געפילט, אַז דער טאַטע האָט מיך באַליידיקט.

— וואָס ווילסטו פונם קינד, פּייווּל? — האָט זי זיך געכעסט אויפן טאַטן. — נעמסט סתם אין דער וועלט אַריין און ביזט חושד ס׳קינד, אַז ס׳קען זאָגן ליגן. האָסט אים שוין געכאַפּט אַמאָל ביי אַ ליגנט, פּייווּל? זאָג! רעד! וואָס גלאָצסטו מיט די אויגן?

דער טאַטע האָט איר געוואָלט ענטפערן. בעסער געזאָגט, זיך פאַרענטפערן, אַז ער האָט, חלילה, נישט געמיינט קיין שלעכטס, אַז ער האָט נאָר געוואָלט... „דו פאַרשטייסט, זעלדע?״

נאָר מיין מאַמע האָט אים נישט געלאָזט אויסרעדן. אויף רעדן איז זי אַליין אַ בעלן. איינמאָל אָנגעהויבן דעם שטורם, האָט זי נישט נאָכגעלאָזט אויף אַ רגע. זי איז געגאַנגען אויפן גאַנצן בצחון.

— קוק אים נאָר אָן, דעם טאַטן, דעם שיינעם! נעמט און איז

חושד אַן עופהלע אין ליגנט. אַ טאַטע בינסטו? אַ שטיין בינסטו, אַן אָנשיקעניש, אַ פּיפּערנאָטער, נאָר נישט קיין טאַטע.

דאָס, וואָס מיין מאַמע האָט אָנגערופן דעם טאַטן „פּיפּערנאָ־טער", האָט מיך אַריינגעבראַכט אין גרויס התפּעלות. מיין טאַטע איז געשטאַנען אַ פאַרלוירענער. שוין די צווייטע פּאַרציע הײנט און דאָס נאָך אויף דער פולער וואָך.

ער האָט געשטאַמלט:

— נו, האָב איך נישט געזאָגט, גאָרנישט נישט געזאָגט, לאָז שוין נעמען אַ סוף, זעלדע!

אָנקוקנדיק מיין טאַטן, ווי ער שטייט אַזוי נעבעכדיק און פאַר־לוירן, האָט זיך מיר זייער געגלוסט אים אַ געשריי טון אין פּנים אַריין: „פּיפּערנאָטער". צום גליק האָב איך זיך דערמאָנט אין כּיבוד־אָב" און איך האָב זיך איינגעהאַלטן.

מיין טאַטע האָט אַרויסגענומען פון ספרים־שאַנק אַ ספר, זיך אַוועקגעזעצט ביים טיש און אַריינגעקוקט אין די פאַרגעלטע בלע־טער. איך האָב געהאַט דעם איינדרוק, אַז ער פאַרגראָבט דאָס פּנים פאַר בושה.

מיין מאַמע איז אַריין אין קיך אויפשטעלן דעם סאַמאָוואַר, כּדי מכבד צו זיין די געסט, וואָס דאַרפן יעדע רגע אָנקומען.

איך בין געזעסן אויף דער ערד און זיך צוגעקוקט, ווי מיין טאַטנס שאָטן הוידעט זיך אויף דער וואַנט אַהין און אַהער.

דער שאָטן פונם טאַטן איז דריי מאָל אַזוי גרויס, ווי דער טאַ־טע אַליין. טשעקאַווע צו וויסן, צי איז דער שאָטן פון מיין טאַטן אויך אַזאַ פּחדן, ווי דער טאַטע. און וואָס וואָלט געווען, ווען מיין מאַמעס שאָטן באַגעגנט זיך מיטן טאַטנס שאָטן אויף דער וואַנט? אַ שיינע חתונה וואָלט עס געווען. איך וואָלט זייער טשעקאַווע געווען דאָס צו זען.

איך בין צוגעקראָכן צום טאַטנס בענקל און אַזוי אויף אַ טשע־קאַוועסט אים גענומען קיצלען דעם פוס. פריער פאַמעלעך, הערנאָך שטאַרקער. דער טאַטע איז געוואָרן אין כּעס. ער האָט מיר געוואָלט דערלאַנגען דערפאַר עטלעכע שמיץ. אין דער רגע אָבער איז אַריינגעקומען די מאַמע מיטן זידנדיקן סאַמאָוואַר. דער טאַטע האָט זיך צוריק אַוועקגעזעצט אויפן שטול, גלייך גאָרנישט.

ס'האָט קיין סך נישט געדויערט און די פאַרבעטענע אורחים זענען אַריינגעקומען צו אונז אין שטוב. אויף צו פריער איז געגאַנגען דער רב, הינטער אים דער דיין און הינטערן דיין דער גביר, ר' מיכל הורוויץ. זיי האָבן אָפּגעגעבן דעם טאַטן און דער מאַמען מזל־טוב און מיר שלום־עליכם.

איך האָב זיי באַטראַכט. צום בעסטן איז מיר געפעלן דער רב. אַ קליין, מאָגער יידל מיט אַ לאַנגער, ווייסער באָרד, מיט ציטערדיקע הענט און מיט אַ גוטן שמייכל אין די צוגעמרוזשעטע, קאַפּראָווע אויגן. דער דיין איז געווען עטוואָס העכער פונם רב און אַ סך יינגער, אָן ערך אין די פערציקער. אויף דער רעכטער באַק האָט ער געהאַט אַ בראָדעווקע און גערעדט האָט ער געלאַסן, נישט געאײַלט זיך, הנאה געהאַט פון יעדן וואָרט, וואָס ער זאָגט אַרויס.

דער גביר, ר' מיכל, אַ ברייטער פאַרשוין מיט אַ צוגעשוירן בערדל, איז מיר נישט באַזונדערס געפעלן. ער האָט זיך עפּעס צופיל אויסגעשטעלט מיט זיין גאָלד. גאָלדענע רינגען אויף די פינגער, אַ גאָלדענע קייט מיט אַ גאָלדענעם זייגער און אַ פול מויל מיט גאָלדענע ציין. דאָס, וואָס מיך האָט פאַרדראָסן, איז געווען דער כבוד, וואָס דער רב מיטן דיין האָבן אים אָפּגעגעבן, כאָטש ער איז נישט געווען אַזאַ וואַזשנער למדן.

די געסט האָבן זיך אַוועקגעזעצט ביים טיש. אַנטקעגן מיר איז געזעסן דער רב. ער האָט מיך באַטראַכט מיט זיינע קאָליעדיקע אויגן, זיך געחידושט, וואָס איך זיץ און האַלט זיך ווי אַ גרויסער.

אַ ווײַלע האָבן אַלע געשוויגן. מיין מאַמע איז געשטאַנען אין אַ זייט און געהאַט תענוג פון מיר. ווער ס'האָט נישט געזען מיין מאַמע אין יענעם שבת־צונאַכטס, דער האָט קיין שיינס נישט געזען אין זיין לעבן.

דער ערשטער האָט גענומען דאָס וואָרט דער רב. ער האָט אַ פיר געטון מיט דער האַנט איבער דער לאַנגער ווייסער באָרד און זיך אָנגערופן בזה הלשון:

— איז הייסט עס, ווילסטו אונז דערציילן וועגן גן־עדן? אדרבא, לאָמיר טאַקע הערן, וואָס ס'טוט זיך עפּעס אין גן־עדן.

איך האָב זיך אויפגעשטעלט און געזאָגט, אַז איך בין גרייט זיי צו דערציילן אַלצדינג, וואָס איך האָב איבערגעלעבט פאַר מיין גע־

די געסט האָבן זיך אַוועקגעזעצט

בוירן ווערן אין גן־עדן, נאָר מיט איין תנאי, אַז זיי, דער רב, דער דיין, דער גביר און דער טאַטע זאָלן שווערן, אַז זיי וועלן קיינעם נישט דערציילן. די מאַמע באַפריי איך פון דער שבועה, ווייל דער מאַמען גלויב איך אויפן וואָרט.

כאָטש דער גאַנצער ענין איז זיי געווען נישט צום האַרצן, פונ־דעסטוועגן האָבן זיי נישט געהאַט קיין אַנדער ברירה, זיי האָבן זיך אַלע געמוזט אויפשטעלן, אויפהויבן די הענט און מיר נאָכזאָגן וואָרט ביי וואָרט:

— מיר שווערן, מיר שווערן, ביים מאָנד און ביי די שטערן, אַז מיר וועלן האַלטן אין זיך דעם סוד, זאָ וואַהר העלפע אונז דער אַלמעכטיקער גאָט.

נאָך דער שבועה האָבן זיך אַלע אַוועקגעזעצט אויף זייערע ערטער און איך האָב אַ זאָג געטון צו דער מאַמען:

— מאַמע, זיי אַזוי גוט און פאַרהענג אַלע פענסטער, פאַרשטאָפּ אַלע שפּאַרעס, אַז קיין ווינט זאָל זיך חלילה נישט אַריינגנבענען און זיך נישט אונטערהערן. אַ ווינט איז בטבע אַ מסור, אַ פּלאַפּלער. ער פּלאַפּלט אַלצדינג אויס פאַר יעדן איינעם. ס'איז אים נישט קיין חילוק, צי פאַר אַ ווייַנשל־בוים אין סאַד, צי פאַר די פליגל פון אַ מיל.

די מאַמע האָט מיך תיכּף געפאָלגט, — אַ לעבן אויף איר קאָפּ! זי האָט פאַרשטאָפּט אַלע שפּאַרונעס, פאַרהאָנגען די פענסטער. די שטימונג איז געוואָרן זייער אַ פייערלעכע. אויב איך האָב קיין טעות נישט, האָב איך אַפילו געזען, ווי ביים רב ציטערט די באָרד.

איך האָב צוגעלייגט אַ פינגער צום שטערן, געטראַכט, פון וואַ־נען איך זאָל אָנהויבן. נאָך אַ רגע ישוב־הדעת, האָב איך באַשלאָסן קודם־כּל צו דערציילן, ווי אַזוי דער מלאך שמעון בער האָט מיך אַרויסגעפירט פונם גן־עדן, די מעשה מיט דער ליימענער נאָז. איך האָב פאַר זיי אָפּגעמאָלן דעם מלאך שמעון בער, ווי לעבעדיק. דער רב האָט זיך אַזש אָנגעכאַפּט ביים קאָפּ:

— אוי־וואַ! אוי־וואַ! אַ מלאך זאָל עס אַזוי שיכּורן! אוי־וואַ! איז וואָס שווייגט מען עס דאָרטן אין גן־עדן, האַ?

איך האָב אים דערציילט, אַז קיין שום מוסרן שמעון בערן העלפט נישט. אין גן־עדן איז מען שוין צוגעוווינט צו די צרות. מען

איז נאָך צופרידן, אַז ס'לויפט כאַטש אַפּ גלאַטיק און שמעון בער פאַרגעסט אַמאָל צו שלאָגן ס'ווייב.

— ער שלאָגט דאָס ווייב אויך, דער רשע? — האָט זיך גע־חידושט דער רב. — געוואַלט, יידן, געוואַלט!

— נאָך אַ מין שלאָגן, רבי. זיין ווייבל זיסל, אַ מלאכטע, וואָס איז כמעט תמיד אויף דער צייט, גייט כסדר אַרום מיט אונטער־געשלאָגענע אויגן און מיט בלויע צייכנס אויפן לייב.

— אין גן־עדן זאָל אַזוינס פּאַסירן, עקט זיך די וועלט, — האָט טרויעריק אַ זיפץ געטון דער רב, און דער דיין, דער גביר און דער טאַטע האָבן אים אונטערגעהאָלפן.

די גאַנצע צייט, וואָס איך האָב דערציילט וועגן דעם מלאך שמעון בער, האָט דער גביר ר' מיכל הורוויץ אַלע ווייל'ע זיך אַ טאַפּ געטון ביי דער נאָז. דורך מיר איז ער ערשט געוויר געוואָרן, פאַר־וואָס זיין נאָז איז אַביסל קאַרנאָסע.

— הם, הם, — האָט ער געוואָרטשעט, — זיין מזל איז וואָס ער לעבט נישט אויף דער ערד, אַז נישט וואָלט איך אים געקלאָגט אין געריכט.

דער גביר ר' מיכל, דאַרפט איר וויסן, האָט זייער ליב געהאַט פּראָצעסן. וואָס, וואָס, איז ביי אים תיכף געווען אַן אָנקלאָגע אין גע־ריכט. אין דעם פאַל — מיטן מלאך שמעון בער — וואָלט עס גע־ווען אויף גאַנצע הונדערט פּראָצענט אַ געוווּנענער פּראָצעס.

איך האָב שוין חרטה געהאַט אויף דער גאַנצער מעשה. צוואָס האָט מיר געטויגט, — האָב איך געקלערט, — אַנצוהויבן מיט אַט די פרומע לייט. זיי קאָנען נישט פאַרטראָגן, אַז מען דערציילט זיי דעם אמת. נאָר אַזוי ווי איך האָב שוין אָנגעהויבן, האָב איך באַ־שלאָסן צו דערציילן ביזן סוף.

דער דיין ר' צדוק האָט אַ הוסט געטון און זיך געווענדעט צו מיר מיט דער בקשה, אַז איך זאָל אים זאָגן, ווי גרויס קאָן זיין אַן ערך דער גן־עדן. דאָס הייסט, האָט ער צוגעגעבן, אַז ער איז טשע־קאַווע צו וויסן, וויפל שטח דער גן־עדן פאַרנעמט.

איך האָב אים געזאָגט, אַז דער גן־עדן איז קיין עין־הרע גע־נוג גרויס. ער ציט זיך אויף אַן ערך פיר הונדערט טויזנט קוואַד־ראַט־מייל. אויף מזרח גרענעצט ער זיך מיטן טערקישן גן־עדן, אויף

מערב—מיטן גויאישן גן־עדן. אויף דרום איז ער אָפּגעטיילט דורך צוויי טויזנט נעפּל־פאַרהאַנגען פון דער ערד, און אויף צפון, דורך אַ פייער־ים פונם גיהנום.

— או־וואַ, או־וואַ! — האָט געמאַכט דער דיין און זיך אָנגעכאַפּט ביים קאָפּ.

— פּלאי פּלאים! — האָט געזאָגט דער רב און זיך אָנגעכאַפּט ביי דער באָרד.

— זאַנדערבאַר! — האָט געזאָגט דער גביר און זיך אָנגעכאַפּט ביי דעם גאָלדענעם זייגער.

— באַוווּינט איז דער גן־עדן, — האָב איך ווייטער דערציילט, — דאָס רוב פון מלאכים און פון פרומע יידן. ליטוואַקעס טרעפט מען דאָרט ווינציק. דערפאַר אַ סך פּוילישע, און דער עיקר, גאַליציאַנער צדיקים. צווישן די מלאכים און די צדיקים איז נישטאָ קיין איבעריקער שלום־בית. די מלאכים טענהן, אַז ס'זענען פאַראַן צו־פיל צדיקים אין גן־עדן. טויזנט פאַרשוין אויף איין קוואַדראַט קי־לאָמעטער. ס'איז שוין נישטאָ כמעט מיט וואָס צו אָטעמען. קלאָגן זיך די מלאכים און שעלטן די צדיקים מיט טויטע קללות.

צווישן די צדיקים איז אויך נישט פאַראַן קיין איבעריקער שלום. אַ פּוילישער צדיק איז ביי אַ גאַליציאַנער צדיק ערגער ווי טריף. און דאָס אייגענע פאַרקערט. נאָר וואָס שייך אַ ליטוואַק, זע־נען ביידע צדיקים מסכים, אַז מען טאָר אים בשום אופן נישט אַריינלאָזן אין גן־עדן.

דער עיקר פאַרדריסט די מלאכים, וואָס די צדיקים גייען אַרום פּוסט און פּאַס. טוען נישט קיין האַנט אין קאַלט וואַסער און שאַפן זיך מיט די מלאכים גלייך זיי, די מלאכים, וואָלטן געווען זייערע משרתים פון ששת ימי בראשית.

אויף אַן אַלגעמיינער פאַרזאַמלונג פון די מלאכים איז עס דערגאַנגען אַזוי ווייט, אַז דער מלאך יונה טויב האָט אַריינגעטראָגן אַ פאָרשלאָג, מען זאָל פאָדערן ביים רבונו של עולם, ער זאָל באַגרע־נעצן די רעכט פון די צדיקים און איינפירן אַ קוואָטע פאַרן גן־עדן.

כמעט אַלע מלאכים האָבן אָפּלאָדירט דעם דאָזיקן פאָר־שלאָג, און ער וואָלט זיכער דורכגעגאַנגען מיט אַ מערהייט שטי־מען, ווען די צדיקים וואָלטן נישט געהאַט קיין מזל. פאַר זיי האָט

זיך אין דער לעצטער רגע איינגעשטעלט אַ מלאך מיט געלע האָר, אַ שטיקל מיסטיקער, רזיאל הייסט ער.

ער האָט זיך אַוועקגעשטעלט און געהאַלטן אַ דרשה. וואָס ער האָט גערעדט האָט קיינער נישט פאַרשטאַנען. בכלל איז שווער צו פאַרשטיין דאָס לשון פון דעם דאָזיקן מלאך. נאָר איינס האָט מען אַרויסגעפילט פון זיינע ווערטער — אַז ער פאַרטיידיקט די צדיקים, אַז ער איז קעגן דעם פאָרשלאַג פון דעם מלאך יונה טויב. אין אַ געוויסן מאָמענט האָט ער אַפילו דעם דאָזיקן יונה טויב אָנגערופן „פושע ישראל" און „המן".

ס'איז געוואָרן אַ טומל. דער מלאך רזיאל האָט גרויס אָנגעזען אין גן־עדן. טאַקע דערפאַר, ווייל מען פאַרשטייט נישט, וואָס ער רעדט, מיינען אַ סך, אַז ווער ווייסט וואָס פאַראַ חכמה ס'שטעקט אין זיינע רייד. איין צד איז געווען פאַרן פאָרשלאַג פון דעם מלאך יונה טויב. דער צווייטער האָט געהאַלטן מיט רזיאל המלאך. עס האָט געהאַלטן ביי פעטש. אָבער איינס האָט מען געפועלט: די צדיקים פירן ווייטער דאָס רעדל אין גן־עדן. זיי באַלעבאַטעווען דאָרטן ווי ביים טאַטן אין ווייגאָרטן און קוים זאָגט מען זיי עפּעס, ענטפערן זיי מיטן באַרימטן פסוק פון שיר השירים „ישקנו".

— פון זינט יענער פאַרזאַמלונג האָבן זיך די מלאכים אָרגאַניזירט אין צוויי חברות — האָב איך ווייטער דערציילט. — איין חברה האָט זיך אַ נאָמען געגעבן ק.אָ.נ.צ. (דאָס הייסט, קאָנטרא די צדיקים). די צווייטע חברה האָט זיך אַ נאָמען געגעבן פּ.ר.אָ.צ. (דאָס הייסט פּראָ צדיקים).

איך האָב פאַר מיינע צוהערער גענוי געשילדערט די קאַמפּס־מעטאָדן פון אָט דיביידע צדדים. זיי דערציילט וועגן אַ גאַנצער ריי פאַמפלעטן, וואָס איין צד שלייַדערט אַנטקעגן צווייטן. וועגן די אָנפאַלן, וואָס איין צד אָרגאַניזירט אויפן צווייטן.

— אוי־וואַ, אוי־וואַ, — האָט געזאָגט דער דיין און זיך אָנגעכאַפּט ביים קאָפּ.

— פלאַי פלאָים! — האָט געזאָגט דער רב, און זיך אָנגעכאַפּט ביי דער באָרד.

— זאָנדערבאַר! — האָט געזאָגט דער גביר רב מיכל, און זיך אָנגעכאַפּט ביי דער גאָלדענער קייט.

דער גביר ר' מיכל, דאַרפט איר וויסן, פאַרט אָפט געשעפט־לעך קיין לייפּסק און דערפאַר האָט ער ליב אַריינצוּוואַרפן פון צייט צו צייט אַ טייטשיש וואָרט.

— אָבי די צדיקים האָט חלילה נישט געשאַדט, — האָט מיין טאַטע לייכט אָפּגעאָטעמט און דערביי אָנגעקוקט דעם רב. איך האָב פאַרשטאַנען דעם בליק פון מיין טאַטן. זיינע אויגן האָבן גערעדט קלאָרע דיבורים:

— איר דאַרפט נישט מורא האָבן צו גיין אין גן־עדן אַריין. רבי, הלוואי וואָלט איך געווען אַזאַ צדיק ווי איר, וואָלט איר שוין געזען, וואָס איך וואָלט אויפגעטון אין גן־עדן.

מיין טאַטע האָט פונם גאַנצן האַרצן געבענקט צום גן־עדן. איך האָב אַפילו פאַרשטאַנען פאַרוואָס. דאָ אויף דער ערד איז ער געווען דאָס פוסנבענקעלע פון מיין מאַמען. דאָרט אין גן־עדן וועט זי זיין זיין פוסנבענקעלע. אַז ער וועט אַרויפשטעלן אויף איר זיינע פיס, וועט ער נקמה נעמען פאַר אַלע בזיונות, וואָס זי האָט אים אָנגע־טון אויף דער וועלט.

דער רב האָט מיך געפרעגט, צי איך האָב געזען דעם עץ־הדעת, און אַז איך האָב אים געזאָגט, אַז יאָ, האָט ער אָפּגעזיפצט. דער גביר האָט מיך געפרעגט, צי אין גן־עדן זענען פאַראַן גאָלדענע מטבעות. און דער דיין האָט מיך געפרעגט, צי די מלאכטעס גייען באַצייטנס צו טבילה.

די אַלע פרעגענישן, וואָס מען האָט מיך געפרעגט, זענען מיר געוואָרן דערווידער. קוים האָב איך פאַרענטפערט איין פראַגע, האָט מען מיר שוין געשטעלט אַ צווייטע. אייגנטלעך האָב איך געהייסן פאַרבעטן די דאָזיקע מענטשן, כדי זיי צו דערציילן וועגן מיינע איבערלעבונגען אין גן־עדן, און פלוצים נאָ דיר גאָר אַ פאַרהער, — ס'האָט פשוט געשלאָגן צו דער גאַל.

איך האָב פאַרלוירן דעם חשק ווייטער צו דערציילן. איך האָב עטלעכע מאָל אומישנע געגענעצט. דאָס הייסט, איך האָב זיי געגעבן אָנצוהערעניש, אַז איך בין שוין מיד און זיי זאָלן מיר מער נישט דולן קיין ספּאָדעק.

זיי האָבן זיך אָבער, ווייזט אויס, געמאַכט פון מיינע אָנצוהערע־

נישן אַ פּוסבאָד און ווייטער געפרעגט. דער רב, למשל, צי כ׳האָב געזען דעם שור־הבר און צי איז דאָס טאַקע אַזאַ וואַזשנע בהמה, וואָס פון איר פליש וועט קלעקן פאַר כל־ישראל בשעת משיח וועט קומען.

איך האָב זיך מער נישט געקאָנט איינהאַלטן און זיי געזאָגט, אַז איצט בין איך מיד און וועל מער גאָרנישט נישט דערציילן, און מאָרגן אויף דער נאַכט, אַז זיי וועלן קומען צו אונז, זאָלן זיי אַזוי גוט זיין און שווייגן און הערן, און איך וועל מאָרגן אויף דער נאַכט זיי דערציילן, ווי אַזוי כ׳האָב מיך באַקענט מיט מיין חבר דעם מלאכל פּישערל.

— אוי־וואַ, אוי־וואַ, אַ מלאך זאָל הייסן „פּישערל”, אוי־וואַ! — האָט אַ זאָג געטון דער דיין, און זיך אָנגעכאַפּט ביים קאָפּ.

— פּלאי־פּלאים! אַ מלאכל מיטן נאָמען „פּישערל”, — האָט געזאָגט דער רב, און זיך אָנגעכאַפּט ביי דער באָרד.

— זאָנדערבאַר! — האָט געזאָגט דער גביר ר׳ מיכל און זיך געהאַלטן ביי דער גאָלדענער קייט.

איך האָב אָבער מער נישט געוואָלט האָבן צו טון מיט זיי. איך האָב צוגערופן די מאַמע און איר געזאָגט, אַז עס איז שוין די העכ־סטע צייט, זי זאָל מיר געבן צו זויגן. פון זינט פיר אַ זייגער האָב איך נאָך אין מיין מויל נישט געהאַט.

נאָכדעם, ווי מיין מאַמע האָט מיר געגעבן צו זויגן, האָט זי מיך צוגעטראָגן צום וויגל, וואָס איז געשטאַנען נעבן איר בעט. זי האָט מיך אַריינגעלייגט אין וויגל און מיך גענומען וויגן.

איך בין געלעגן און געטראַכט, אַז די ברואים אויף דער ערד זענען מאָדנע ברואים, און אַזוי טראַכטנדיק, בין איך אַנטשלאָפן גע־וואָרן.

דער רב, דער דיין און דער גביר זענען נאָך געזעסן אַ שטיקל צייט ביי אונז אין שטוב, געטרונקען טיי און געשמועסט מיטן טאַטן. דערנאָך זענען זיי אַוועקגעגאַנגען. אויף יענער זייט שוועל האָט דער רב געזאָגט צום טאַטן:

— הייסט עס, מירצעשעם, מאָרגן, פּיוול.

IV

מיין חבר פישערל

דעם צווייטן אויפדערנאַכט, ווען אַלע זענען שוין געזעסן אַרום דעם טיש, האָב איך פאַרקאַטשעט די אַרבל און אָנגעהויבן צו דער־ציילן.

— מיט מיין חבר פישערל האָב איך זיך באַקענט ביי מאיר פאַרעך, דעם גמרא־מלמד אין חדר, ווו מיר האָבן צוזאַמען גע־לערנט. פון דער ערשטער רגע אָן איז מיר פישערל זייער געפעלן געוואָרן.

דאָס דאָזיקע קליינע מלאכל מיט די קלוגע, שוואַרצע אויגע־לעך איז, אַגב, געפעלן געוואָרן יעדן איינעם, ווער ס׳האָט אים נאָר געזען. אַ חוץ, פאַרשטייט זיך, דעם גמרא־מלמד, דעם מלאך ר׳ מאיר פאַרעך, וואָס האָט געהאַט פון אים אויסצושטיין געברענטע צרות.

אַז מען וויל זיין גערעכט, האָט דער גמרא־מלאך פאַרוואָס צו זיין אין כעס אויף מיין חבר פישערל. מיין חבר האָט אים שיר, שיר נישט אומגליקלעך געמאַכט מיט זיינס אַ שפיצל.

געווען איז דאָס אין אַ דינסטאָג ביי טאָג. דער גמרא־מלאך האָט מיט אונז געקנעלט, געפּאָכעט מיטן קאַנטשיק איבער אונזערע קעפּ, אַזוי לאַנג ביז ער איז מיד געוואָרן. די אויגן האָבן זיך אים גענו־מען קלעפּן, און ס׳האָט נישט קיין סך געדויערט, האָט ער אָנגע־הויבן כראָפּען. ער איז, ווי זיין שטייגער, אַנטשלאָפן געוואָרן. דער קאַנטשיק איז אים אַרויסגעפאַלן פון דער האַנט.

פישערלס אויגן האָבן אַ פינקל געטון. ער האָט זיך געווענדעט צו אונז, די אַנדערע תלמידים, און געפרעגט:

— חברה, עץ קאָנט האַלטן אַ סוד?

— יאָ, — האָבן מיר אַלע אָפּגעענטפערט און מיט גרויס אינ־טערעס גענומען וואַרטן, וואָס ס׳וועט געשען. פאַרשטאַנען האָבן מיר אַלע, אַז פישערל גרייט זיך עפּעס אָפּצוטון.

פישערל האָט אַרויסגענומען אַ שטיק סמאָלע פון דער קעשע־נע. ער איז צוגעגאַנגען צום גמרא־מלמד, אויף די שפּיץ פינגער. די פליגל פונם גמרא־מלאך זענען אַראָפּגעהאַנגען מיד. פישערל האָט פאַמעלעך אויפגעהויבן דעם רעכטן פליגל פונם מלמד, אים אָנגע־שמירט מיט סמאָלע און אים דערנאָך צוגעקלעפּט צו דער באַנק. אָפּגעפּאַרטיקט זיך מיטן רעכטן פליגל, האָט ער געטון דאָס זעלבע מיטן לינקן.

מיר האָבן זיך אַלע געשטיקט פון געלעכטער. מיר האָבן זיך פאַרגעשטעלט די מינוט, ווען דער גמרא־מלאך וועט זיך אויפכאַפּן.

מיר האָבן געוואַרט און געוואַרט, און דער מלמד איז ווייטער געשלאָפן, ער האָט אפילו נישט געהאַט בדעה זיך אויפצוכאַפּן.

געזען, אַז מען קאָן זיך נישט דערוואַרטן, איז מיין חבר פי־שערל צוגעגאַנגען צום שלאָפנדיקן גמרא־מלאך און אים אַריינגע־שריגן אין אויער אַריין:

— רבי, מען גייט שוין דאַווענען מנחה!

דער גמרא־מלאך האָט זיך אויפגעכאַפּט און געוואָלט זיך נע־מען פליען אין שול אַריין. ער האָט אַזאַ ריס געטון די פליגל, וואָס זענען געווען צוגעקלעפּט מיט סמאָלע צו דער באַנק, אַז ביידע שפּיצן פון די פליגל האָבן זיך אָפּגעריסן. דער רבי איז אַוועקגע־פאַלן אויף דער ערד און זיך צעשריגן פאַר גרויס יסורים.

די רביצן גאָלדע, אַ מלאכטע מיט אַ בילמע אויפן רעכטן אויג, איז אַריינגעפלויגן פון דער קיך מיט אַ געיאָמער און אַ געשריי. מען האָט תיכף געשיקט רופן דעם פעלדשער, דעם מלאך רפאל. דער פעלדשער האָט געהייסן זיך ברענגען אַזאַ מין פלאַסטער פון דער גן־עדן־אַפּטייק און פאַרקלעפּט דעם גמרא־מלאך מיט דעם דאָזיקן פלאַסטער די פליגל.

פון דענסטמאָל אָן האָט אונזער גמרא־מלמד געטראָגן אַ האַרץ אויף מײַן חבר פישערל. צי ער איז יאָ געווען שולדיק, צי נישט, דער ערשטער האָט ער — פישערל הייסט עס — געכאַפּט שמיץ.

מײַן חבר פישערל איז אָבער פון די שטיפער, וואָס קיין שום שמיץ אין דער וועלט האָבן אים נישט געקאָנט אָפּהאַלטן פון צו שטיפן. און טאַקע דערפאַר האָב איך אים ליב געהאַט. איך האָב זיך צו אים צוגעבונדן מיט לײַב און לעבן און ער צו מיר אויך.

וואָס עפּעס, האָב איך אים דערציילט אויף צו פריער, און ער פון זײַן זײַט האָט זיך מיט מיר וועגן אַלצדינג באַראַטן.

— פישערל, גיב אַן עצה! — און פישערל האָט צוגעלייגט זײַן פינגערל צום שטערן, אַזוי לאַנג געטראַכט, ביז ער האָט פאַר מיר געפונען אַן עצה.

— שמואל־אבא, וואָס זאָגסטו דערצו?

און איך האָב אים געזאָגט אַלץ, וואָס איך טראַכט. נישט באַהאַלטן גאָרנישט פאַר מײַן טייערן חבר, וואָס איז מיר געווען ליב ווי אַן אייגענער ברודער, און אפשר נאָך מער ווי אַן אייגענער ברודער.

איך ווייס, אַז איר וועט מיר זאָגן, דאָס שפּיצל, וואָס פישערל האָט אָפּגעטון דעם גמרא־מלאך, איז נישט קיין נײַעס. אַלע חדר־ייִנגלעך אויף דער ערד באַרימען זיך מיט אַזוינע שפּיצלעך, וואָס זיי האָבן אָפּגעטון זייערע ערדישע מלמדים. דערויף קאָן איך אײַך ענטפערן, אַז ערשטנס, איז דאָס דאָזיקע שפּיצל נישט דאָס אײנציקע, וואָס פישערל האָט אָפּגעטון אין גן־עדן, און צווייטנס, זאָגן די ערדישע חדר־ייִנגלעך ליגנט, זיי באַרימען זיך נאָר, אין דער צײַט, וואָס פישערל האָט טאַקע אָפּגעטון דאָס דאָזיקע שפּיצל אויפן רעכטן אמת.

איין מאָל איז פישערל צו מיר צוגעקומען. ער איז געווען זייער טרויעריק. ער האָט אַ רגע אויף מיר געקוקט מיט זײַנע טרויעריקע אויגעלעך און דערנאָך אַ זאָג געטון:

— ווייסט, וואָס כ׳וועל דיר זאָגן, שמואל־אבא? ס׳איז נישטאָ קיין יושר אין גן־עדן.

איך האָב אים אָנגעקוקט דערשטוינט. נישט געוווסט אַנט־

קעגן וואָס ער זאָגט דאָס מיר. פּישערל האָט אַ זיפץ געטון און מיר דערציילט אָט־וואָס:

— דו ווייסט, שמואל־אבא, אַז איך האָב אַ פעטער. חיים נגיד דער מלאך רופט מען אים. ער האָט אַן אייגענע מויער אויפן אליהו הנביא־בולוואַר, אַ מויער מיט אַ גאָרן און מיט אַ נייעם בלעכענעם דאַך.

— איך ווייס, פּישערל, — האָב איך אים געענטפערט, — דיין פעטער האַלט די גן־עדן־פּראָפּינאַציע אין אַרענדע. מען זאָגט, אַז ער איז רייך, ווי קורח.

— און אַ גרויסער דבר־אחר, — האָט פּישערל צוגעגעבן, — אין גויאישן גן־עדן וואָלט מען פון אַזאַ דבר־אחר געמאַכט אַ גאַנצן „פּראַזניק“.

— אַנטקעגן וואָס איז דאָס געקומען צו רייד, פּישערל? דער־צייל, איך בין טשעקאַווע צו וויסן.

— הער זיך צו מיט קאָפּ, — האָט מיר געזאָגט פּישערל — דער דאָזיקער פעטער מיינער, דער דבר־אחר, האָט אַ ציג, וואָס גיט יעדע צוועלף מינוט צוואַנציק קוואָרט מילך. איז דאַרף מען ביי אים אַרויסנעמען די ציג פון שטאַל און זי אַוועקפירן.

— וואַהין דאַרף מען זי פירן, פּישערל? זאָג, דערצייל, צי נישט אַרויס די נשמה!

— צום פעטער יואל מלאך דעם איינבינדער, וואָס וווינט אין יוחנן הסנדלר־געסל. ער איז קראַנק אויף סוכאָטע. ער דאַרף די ציגן־מילך אַ סך נויטיקער, ווי דער פעטער חיים נגיד דער מלאך.

— ביסט גערעכט, פּישערל, — האָב איך אים צוגעגעבן, — ס'איז טאַקע נישטאָ קיין יושר אין גן־עדן. דער רייכער פעטער, וואָס איז געזונט, ווי אַ בער, האָט אַ ציג, וואָס גיט מילך, כאָטש ער דאַרף די מילך אויף סיט סאָט כפּרות, און דער אָרעמער פע־טער, וואָס איז קראַנק אויף סוכאָטע, האָט אַ פייג, נישט קיין מילך, כאָטש ער דאַרף די מילך אין לעבן אַריין.

פּישערל האָט צוגעלייגט זיין פינגערל צום שטערן. אַ ווײַלע

געטראַכט (תּמיד, ווען מיין חבר פישערל טראַכט, לייגט ער צו אַ פינגער צום שטערן).

— שמואל־אַבא, ווייסט וואָס ?

— וואָס, פישערל ?

— מען דאַרף די ציג אַרויסגנבֿענען ביים פעטער חיים נגיד דעם מלאך און זי אָוועקפירן צום פעטער יואל.

— גוט, פישערל, — בין איך געווען מסכּים, — אָבער ווען ? באַטראַכט זיך, אַז מען דאַרף דאָס טון אין אַ גינציקער צייט.

פישערל האָט זיך צעלאַכט.

— ס׳וועט שוין זיין גוט, שמואל־אַבא. מיטאָג־צייט לייגט זיך דער פעטער חיים נגיד דער מלאך אַביסל צו. די מומע יענטל, די מלאכטע, גייט דענסטמאָל צו דער שניידערקע אָנמעסטן אַ פּאָר נייע פליגל.

— נו, נו, — האָב איך פון מיין חבר געזעצט די נשמה.

— אין דער צייט וועל איך אַרויסנעמען די ציג פונעם שטאַל און זי אָוועקפירן צום אָרעמען פעטער. דו וועסט שטיין אויף דער גאַס און אַכטונג געבן, צי די מומע קומט נישט אָן.

— גוט, פישערל, איך בין גרייט. ווען, אַ שטייגער, וועלן מיר דאָס אָדורכפירן ?

— וואָס הייסט, ווען? — האָט פישערל אַ מאַך געטון מיט זיינע פליגל. — מאָרגן, בלי־נדר מאָרגן, תּיכף נאָכן מיטאָג.

מיר האָבן זיך אָפּגערעדט ווו צו טרעפן. פישערל האָט מיר גענוי אויסגעמאָלן דאָס אָרט. דעם גאַנצן טאָג בין איך אַרומגעגאַנגען ווי צעדולט. די גאַנצע נאַכט האָט זיך מיר געפלאָנטערט אין חלום די ציג, וואָס גיט יעדע צוועלף מינוט צוואָנציק קוואָרט מילך.

דעם אַנדערן טאָג, פּונקט צו דער צייט, וואָס מיר האָבן אָפּגעשמועסט, האָב איך זיך געטראָפן מיט מיין חבר אויפן באַשטימטן אָרט. מיר האָבן זיך תּיכף אָוועקגעלאָזט צום אליהו הנביא־בולוואַר, וווּ ס׳וווינט פישערלס רייכער פעטער.

דער אליהו הנביא־בולוואַר איז זייער אַ שיינער. דאָרט וווינט די סאַמע סמעטענע פונעם גן־עדן. דער שענסטער מויער גע־הערט צום סאַדעגורער צדיק. אויף דער ערד האָט ער זיך געפירט

זייער ברייט און אַזוי פירט ער זיך אויך אין גן־עדן. ס׳איז כּדאי צו באַמערקן, אַז אויף דעם אייגענעם בולוואַר האָט זיך רחב הזונה געעפנט אַ סאַלאָן, ווו די רייכערע מלאכטעס מאַניקירן זיך די נעגל. אַגב, איז זי געוואָרן זייער פרום אין גן־עדן. זי לייענט אַ סך מוסר־ספרים און קען זיי כּמעט אויף אויסנווייניק. וואָס שייך דעם מאַניקירן די נעגל, האַלט זי נישט דערפון, אָבער פּרנסה איז פּרנסה. אין גן־עדן האָט מען שוין כּמעט פאַרגעסן, אַז זי איז אַמאָל געווען אַ זונה.

איך מיט מיין חבר פישערל האָבן זיך אָפּגעשטעלט נעבן היים נגיד דעם מלאכס הויז. מיר האָבן גענומען וואַרטן די מומע זאָל אַרויסגיין. דאָס וועט זיין דער בעסטער סימן, אַז דער פעטער כאַפּט אַ דרימל.

מיר האָבן געוואַרט אַן ערך אַ האַלבע שעה. די מלאכטע, יענטל די נגידית, איז אַרויסגעפלויגן פון איר דירה. מיר האָבן איר נאָכגעקוקט ביז זי איז פאַרשוווּנדן געוואָרן.

— אַז ס׳זאָל איר נאָר פאַרשטערט ווערן, — האָט מיין חבר פישערל געשאָלטן די מומע זיינע. — זי נעמט און צעטרענצלט אַ פאַרמעגן אויף מאָדעס אין דער צייט, וואָס די מומע ריוועשע דעם פעטער יואל דעם איינבינדערס קאָן זיך אַפילו נישט פאַרגי־נען איבערצוניצעווען אירע אַלטע פליגל, וואָס זענען שוין אַזוי אָפּגעריבן, אַז ווער ס׳זעט זי מיינט, אַז זי איז אַ בעטלערקע און וויל איר שענקען אַ נדבה.

מיין חבר פישערל האָט שוין געוואָלט אַריינגיין אין הויף, ווו ס׳געפינט זיך דער שטאַל. אָבער פונקט אין דער רגע איז פאַרביי־געגאַנגען אַן אַלטער ייד מיט אַ גראָבן שטעקן אין דער האַנט. ער האָט אָפּגעשטעלט מיין חבר און אים געפרעגט:

— מלאכל, ווו גייסטו?

מיין חבר פישערל האָט דעם אַלטן תּיכּף דערקענט. ס׳איז געווען אליהו הנביא. אַמאָליקע צייטן פלעגט ער זיך אַראָפּלאָזן פון צייט צו צייט אויף דער ערד. העלפן אַן אָרעמאַן, באַווייזן אַ נס, אַז אַ שלימזל זאָל האָבן אויף שבת. לעצטנס האָט ער זיך מייאש געווען. די אָרעמעלייט אויף דער ערד האָבן אויפגעהערט צו

ס'איז געווען אליהו הנביא

גלויבן אין זיין הילף. זיי האָבן באַשלאָסן זיך אַליין צו העלפן. — זאָלן זיי, — זאָגט מיט ביטול אליהו הנביא, — זאָלן זיי זיך אַליין העלפן, ווי הייסן זיי דאָרטן... די... די ציצעליסטן.

פון זינט אליהו הנביא האָט אויפגעהערט זיך אַראָפּצולאָזן אויף דער ערד, גייט ער אַרום פּוסט און פּאַס אין גן־עדן. שפּאַצירט דעם גאַנצן טאָג אויפן בולוואַר, וואָס טראָגט זיין נאָמען. איר זאָלט אים אָפּגילטן, וועט ער נישט גיין שפּאַצירן אויף אַן אַנדער גאַס.

— מלאכל, ווו גייסטו ?

איך האָב זיך דערשראָקן. געמיינט, אַז איצט איז דער גאַנצער ענין אַ פאַרפאַלענער. נאַ דיר גאָר אין מיצקע דרינען דעם אַלטן אליהו הנביא, וואָס האָט איבעראַל ליב אַריינצושטעקן די נאָז.

מיין חבר פישערל האָט זיך אָבער נישט פאַרלוירן. ער קען דעם אַלטנס שוואַכקייט. דער אַלטער האָט ליב, אַז מען דערציילט אים פון זיינע ניסים, וואָס ער האָט אַמאָל אָפּגעטון, אַמאָל, ווען ער האָט געוואָלט און ווען ס׳האָט זיך אים געגלוסט. היינט קאָן ער אויך באַווייזן ניסים, נאָר ער וויל נישט.

— זאָלן זיי זיך אַליין העלפן, די... ווי הייסן זיי דאָרט... די ציצעליסטן.

אַרויסזאָגנדיק דאָס וואָרט „ציצעליסטן”, האָט ער אויסגעשפּיגן. פישערל האָט אים געזאָגט, אַז ער איז גערעכט. ער האָט אים דערציילט אַזעלכע מעשיות וועגן אליהו הנביא, אַז דער אַלטער האָט זיך צעשמייכלט און געמיינט, אַז אַלץ, וואָס פישערל דערציילט אים, איז אמת.

קוים מיט צרות האָבן מיר זיך דערוואָרט, דער אַלטער זאָל אָוועקגיין. פישערל האָט זיך אָפּגעווישט דעם שווייס פונם שטערן, אַזוי האָט ער זיך אָנגעהאָרעוועט.

— איצט, שמואל־אבא, — האָט ער צו מיר געזאָגט, — זע און גיב גוט אַכטונג, צי קיינער קומט נישט אָן. אויב, חלילה, יאָ, לייג אַריין צוויי פינגער אין מויל און גיב אַ פייף.

— גוט, — האָב איך אים געענטפערט, — נאָר זע מאַך עס וואָס שנעלער, פישערל.

מיין חבר האָט זיך געזאָמט. יעדע רגע האָט זיך מיר אויס־געדאַכט אַן אייביקייט. איך האָב געדרייט דעם קאָפּ אויף רעכטס און אויף לינקס. זיך איינגעקוקט, צי מען קומט, חלילה, נישט אָן. דאָס האַרץ האָט מיר געזעצט ווי משוגע.

מיין חבר פישערל איז אַרויסגעקומען. אויף אַ שטריק האָט ער געפירט דעם פּעטערס ציג.

— שנעל, פישערל, שנעל, לאָמיר פליען צום פּעטער יואל! דאָס האַרץ זאָגט מיר, אַז ס'וועט עפּעס געשען.

— שוטה, — האָט מיר געזאָגט פישערל, — מיר מוזן גיין צופוס. אַ ציג האָט נישט קיין פליגל.

מיר האָבן קוים געמאַכט עטלעכע טריט און מיר האָבן דער־זען, ווי פישערלס מומע, די מלאכטע יענטל די נגידית, פליט אין איילעניש צוריק. זי האָט, ווייזט אויס, עפּעס פאַרגעסן אין דער היים. די מומע האָט אונז דערזען און גענומען מאַכן אַ געוואַלד. איך און מיין חבר האָבן גענומען פליען, אַנטלויפן. די ציג האָט זיך געבאַמבלט אין דער לופטן. איר „מע" האָט מוראדיק געקלונ־גען איבערן גאַנצן בולוואַר.

פישערל האָט נישט אָפּגעלאָזט דעם שטריק. מיר האָבן גע־סאָפּעט און זענען ווייטער געפלויגן. שמייע דער פּאָליציאַנט, אַ מלאך אין אַ גרינעם מונדיר, וואָס איז געשטאַנען אויפן ראָג און דיריגירט מיטן שטעקעלע, די מלאכים זאָלן זיך, חלילה, נישט צו־נויפשטויסן — האָט גענומען פייפן.

ס'האָט זיך אָנגעהויבן דאָס אמתע געיעג. שמייע דער פּאָלי־ציאַנט האָט געהאַלטן אין איין פייפן און האָט אונז נאָכגעיאָגט. די מומע יענטל, אַ מלאכטע אַ שווער באַלייבטע, האָט, פליענדיק, גע־פּרייכט ווי אַ גאַנז און געשריגן אויף אַ קול:

— גזלנים, געץ מיר אָפּ די ציג! ווי איז מיר, ווינד איז מיר, געץ מיר אָפּ מיין ציג!

עס האָט זיך אָנגעהויבן דאָס געיעג

— פישערל, האַלט פעסט דעם שטריק! — האָב איך גע־רופן. די ציג האָט געצאַפּלט אין דער לופטן. איר „מע״ האָט פאַר־טויבט די אויערן.

— דער אַלטער אליהו האָט אונז צופיל פאַרהאַלטן, — האָט געסאָפּעט מיין חבר און פעסטער אָנגעכאַפּט דעם שטריק.

— ווו מען ריכט זיך נישט, דאָרט וואַקסט ער אויס, — האָב איך צוריק געענטפערט מיין חבר און מיר זענען ווייטער געפלויגן.

איך האָב קוים געקאָנט כאַפּן דעם אָטעם, אַזוי שנעל האָבן געפּאָכעט אונזערע פליגל. מיר זענען געווען יונג און די פליגל אונ־זערע נאָך נישט קיין אָפּגענוצטע. מיר האָבן געמאַכט פאַרשידענע זיג־זאַגן. אָט האָבן מיר שוין געמיינט, אַז אונזערע פאַרפאָלגער האָבן אונז פאַרלוירן, און אָט האָבן מיר זיי ווידער געהערט פאָכען הינטער אונז.

ביי דער ציג האָבן זיך פאַר שרעק געעפנט די אייטערס. די מילך האָט גענומען אַראָפּרינען אין דער נידער. קליינע מלאכימ־לעך, וואָס האָבן נאָך נישט געקאָנט פליען, זענען געשטאַנען אונטן מיט אָפענע מיילעכלעך און זיך מחייה געווען מיט יעדן טראָפּן מילך, וואָס האָט אַראָפּגעטריפט פון דער הויך.

מיט גוטע צוואַנציק מינוט פריער פון אונזערע נאָכיאָגער האָבן מיר דערגרייכט דאָס יוחנן הסנדלר־געסל. מיר האָבן זיך אַראָפּגעלאָזט אין דער נידער. פישערל האָט אָנגעקלאַפּט ביי זיין אָרעמען פעטער אין פענסטער. דער פעטער זיינער, דער מלאך יואל דער איינבינדער, איז אַרויסגעקומען. ער האָט זיך פאַרהוסט און געפרעגט, וואָס ס׳איז דער מער מיט אונז.

— מיר האָבן דיר געבראַכט די ציג, דעם פעטער חיים נגיד דעם מלאכס ציג. דיר וועט זי מער צונוץ קומען.

— ווער האָט דיך געבעטן די טובה? — האָט זיך צעשריגן דער איינבינדער און דערלאַנגט פישערלען צוויי הילכיקע פעטש.

אין דער רגע האָבן זיך אַראָפּגעלאָזט אונזערע נאָכיאָגער. די מומע יענטל איז געווען רויט, ווי אַ באָריק. זי האָט געשריגן און געוויינט:

— די ציג, גזלנים, גען מיר אָפּ די ציג.

שמייע דער פּאָליציאַנט, דער מלאך אין גרינעם מונדיר, האָט געמאַכט אַ פּראָטאָקאָל. פאַרשריבן מיין נאָמען און פישערלס נאָמען. די מומע יענטל האָט געהאַלטן די ציג אויפן שטריק און אונז מבטיח געווען, אַז זי וועט אונז צושטעלן דאָס אמתע בענקעלע צו מאיר פאַרעך, דעם גמרא־מלאך.

די מומע יענטל האָט אַ צי געטון דעם שטריק און זיך גע־לאָזט אַהיימגיין מיט דער ציג. איך מיט מיין חבר פישערל האָבן זיך אָנגעקוקט טרויעריק און פאַרשעמט.

מיר זענען אַהיימגעגאַנגען. וואָס פישערל האָט געטראַכט, ווייס איך נישט. נאָר מיר איז געווען שטאַרק קאַלעמוטנע אויפן האַרצן.

פישערל האָט אַ צייט לאַנג געשוויגן. איך האָב אים גאָרנישט נישט געוואָלט פרעגן. צו וואָס אַ שטייגער און וואָס אַ שטייגער ?

מיטאַמאָל האָט מיין חבר אויפגעהויבן דעם קאָפּ. ער האָט מיך אָנגעקוקט מיט זיינע קלוגע, שוואַרצע אויגעלעך און געזאָגט :

— ווייסט וואָס איכ׳ל דיר זאָגן, שמואל־אבא ?

— פון וואַנען זאָל איך וויסן, — האָב איך געענטפערט, — וואָס בין איך עפּעס אַ נביא?

— כ׳האָב זיך דערטראַכט, — האָט פישערל געזאָגט, — אַז כל־זמן די רייכע פעטערס לאָזן נישט און די אָרעמע פעטערס ווילן נישט, וועט נישט זיין קיין יושר אין גן־עדן.

דעם אַנדערן טאָג איז פישערל נישט געקומען אין חדר אַריין. איך האָב געטראַכט, אַז ער איז נישט געקומען דערפאַר, ווייל ער האָט מורא געהאַט, אַז דער גמרא־מלאך, מאיר פאַרעך, זאָל אים נישט שמייסן. שפּעטער בין איך געוויר געוואָרן, אַז נישט פאַר פּחד זאָט ער אויסגעפּעלט אין חדר — פישערל האָט מיר געזאָגט, אַז ער איז נישט קיין בעל־פּחד,—ער איז נישט געקומען דערפאַר, ווייל ער האָט געהאָלפן זיין טאַטן, דעם לאַטוטניק שלמה זלמן, אַרויס־שלעפּן די פּאַסטריגעס פון הונדערט פאַר איבערגעניצעוועטע פליגל.

— פישערל, — האָב איך זיך געווענדעט צו מיין חבר, —

פאַרוואָס נעמסטו מיך קיינמאָל נישט מיט צו דיר אַהיים? שעמסט דיך אפשר מיט מיר?

— חס־וחלילה, — האָט זיך פישערל דערשראָקן, — דו רעדסט נאַרישקייטן, שמואל־אבא. אויב דו ווילסט, קאָנסטו שוין גיין מיט מיר. אַפילו די רגע.

מיר האָבן זיך ביידע געלאָזט פליען. אַהיים צו פישערלען. פישערלס טאַטע, שלמה זלמן דער שניידער, אַ מלאך מיט אַ קנאָפּ אין גאָרגל און מיט קעלבערנע אויגן, האָט געוווינט נישט ווייט פון דער גן־עדן־לאָנקע, ווו מען האָט געפּאַשעט דעם שור־הבר.

דער שור־הבר איז אַ גרויסער, פעטער אָקס. וויפל ער וועגט ווייסט נישט קיינער. נישטאָ אַזאַ וואָג אין גן־עדן, וואָס זאָל אויס־האַלטן זיין שווערקייט. אויף דער רעכטער זייט האָט דער שור־הבר אַ גרויסן ברוינעם פלעק, וואָס זעט אויס ווי די מאַפּע פון גן־עדן.

ווען מיר זענען אַריינגעקומען צום מלאך שלמה זלמן דעם לאַטוטניק אין שטוב, האָבן מיר געטראָפן דעם מלאך גבריאל שטיין פאַרן גרויסן שפיגל. שלמה זלמן האָט אים אָנגעמאָסטן די פליגל וואָס דער מלאך גבריאל האָט געגעבן צו פאַרריכטן.

דער מלאך גבריאל איז אַ הויכער, ברייטער מלאך, זייער אַ רייכער, אָבער זייער אַ קאַרגער. פון זינט ער לעבט, האָט ער זיך נאָך נישט געמאַכט קיין פּאָר נייע פליגל, נאָר ער האַלט אין איין איבערניצעווען די אַלטע.

— אָט דאָ אין דער רעכטער זייט קוועטשט אַביסל, — האָט געזאָגט דער מלאך גבריאל. — אָט אָ דאָ, שלמה זלמן.

שלמה זלמן מלאך דער לאַטוטניק האָט געצייכנט מיטן קריידל, געמאָסטן מיטן צענטימעטער־בענדל. אַלעמאָל איז ער אונ־טערגעשפּרונגען און מבטיח געווען:

— ס'וועט שוין זיין רעכט, ר' גבריאל, ס'וועט שוין זיין רעכט, פאַרלאָזט זיך אויף שלמה זלמנען.

דער מלאך גבריאל האָט אָבער פיינט זיך צו פאַרלאָזן אויף יענעם. ער האָט רק געהויבן די אַקסלען, געפונען אַ חסרון אָט דאָ און אָט דאָרטן. שלמה זלמנען האָט עס פאַרדראָסן ביז גאָר.

אַ גוטע שעה האָט ער אַזוי אָפּגענודעט דעם אָרעמען לאַטוט־ניק. דערנאָך איז ער אַוועקגעגאַנגען. בײַ דער טיר האָט ער זיך נאָכאַמאָל אָפּגעשטעלט און נאָכאַמאָל אָנגעזאָגט דעם לאַטוטניק:

— געדענק, שלמה זלמן, איך דאַרף האָבן די פֿליגל אויף פּסח. געדענק!

קוים איז דער מלאך גבֿריאל אַוועקגעגאַנגען, איז פֿישערלס טאַטע געוואָרן אינגאַנצן אַן אַנדערער. ער האָט אונטערגעטאַנצט און זיך צעזונגען:

וואָס וועלן מיר עסן אויף דער סעודהניו?
דעם שור־הבר מיטן לויתן,
דעם שור־הבר מיטן לויתן
וועלן מיר עסן אויף דער סעודהניו.

בײַ דער ניי־מאַשין איז געזעסן דער געזעלן סיאָמקע מלאך. ער האָט אַרומגעשטעפּט די קאַנטן פֿון אַ פֿליגל און שטומערהייט געברומט.

בײַם פּרעס־טיש איז געשטאַנען דער געזעלן בערל מלאך. אַ הויכער, אַ דאַרער, מיט קליינע, אָבער פֿייערדיקע אויגעלעך. ער האָט אַלעמאָל מיט אַ פֿינגער געפּרוווט צי דאָס פּרעסל איז נאָך גע־נוג הייס, און ווײַטער געפּרעסט.

סיאָמקע מלאך און בערל מלאך, די צוויי שניידער־געזעלן, זענען אַמאָל געווען נאָענטע חבֿרים, כּמעט ווי איין גוף און איין נשמה. נאָר פֿון זינט זיי האָבן זיך בײַדע פֿאַרליבט אין דער מלאכ־טע רויזל, דער טאָכטער פֿונם גן־עדן־קרעמער, ישׂראל משה, זענען זיי געוואָרן אויף מעסער־שטעך, געטון איינער דעם אַנדערן אויף צו להכעיס. ממש אין דער לעבער אַרײַן.

די מלאכטע רויזל, אַ יונגע און אַ שיינע, האָט פֿון זיי בײַדן געמאַכט דאָס גרעסטע געלעכטער. אָט האָט זי אָנגעצויגן איינעם און אָט דעם אַנדערן. אין אַ געוויסן מאָמענט איז אַזש דערגאַנגען צו אַ געשלעג צווישן די צוויי אַמאָליקע חבֿרים. זיי האָבן זיך גע־וואָרפֿן די פּרעס־אײַזנס אין קאָפּ אַרײַן און אַ פּאָר וואָכן נאָכאַנאַנד זענען זיי געקומען צו דער אַרבעט מיט באַנדאַזשירטע קעפּ.

סיאַמקע מלאך האָט שוין אַפילו געפּרוווט באַגיין זעלבסט־מאָרד. ער האָט זיך אויפגעהאַנגען אויף זיינע שעלקעס. ער האָט אין יענעם מאָמענט פאַרגעסן, אַז ס'איז נישטאָ קיין שום מיתה פאַר אַ גן־עדן־מלאך. און נאָכדעם, ווי ער האָט זיך געבאַמבלט אַ גאַנצן מעת־לעת אין דער לופטן, האָט ער אַראָפּגענומען די שעל־קעס פונם האַלז און געשאָלטן דעם גן־עדן, דעם געזעלן בערל מלאך און... ער האָט געוואָלט שעלטן די טאָכטער פונם גן־עדן־קרעמער, די סיבה פון אַלע זיינע ווייטאָגן, נאָר דאָס האַרץ האָט אים דערצו נישט דערלאָזט.

מיר איז זייער געפעלן געוואָרן די היים פון מיין חבר פּי־שערל. אַ שטוב מיט אַן אַלקער און אַ קיך. דאָס איז געווען אָרום און אָרום די גאַנצע היים. אין איין שטוב האָט מען געאַרבעט. אין אַלקער איז מען געשלאָפן, און אין קיך האָט פּישערלס מאַמע, חנה דבורה, זיך געפּאָרעט דעם גאַנצן טאָג. צוגעגרייט מיטאָג און וועטשערע פאַרן גאַנצן הויזגעזינט.

דאָס פענסטער איז געווען אָפן. דורכן פענסטער האָט מען גע־זען די גן־עדן־לאָנקע און דעם שור־הבר, וואָס פּאַשעט זיך. 3 באָר־וועסע מלאכים האָבן געהיט דעם שור־הבר, ער זאָל נישט פאַר־קריכן אין קיין פרעמדע גערטנער. איינער פון זיי האָט מעשה פּאַס־טוך געשפּילט אויף זיין פייפל און די אַנדערע צוויי האָבן גע־זונגען.

פאַרנאַכט האָבן די צוויי מלאכים פאַרשטעקט די נאָדלען אין די לאַצן און זענען אַוועק חלומען וועגן זייער בשותּפותדיקער גע־ליבטער. פּישערלס טאַטע איז אַוועק אין שניידערישן שולעכל דאַ־וונען. איך און פּישערל זענען געשטאַנען ביים אָפענעם פענסטער. געזען ווי די גן־עדן־לאָנקע הויבט אָן צו טונקלען. מיר האָבן גע־הערט די זילבערנע גן־עדן־גרילן טשירקען. דער שור־הבר האָט געצופּט די גראָזן. איך האָב באַוווּנדערט זיין אַפּעטיט.

די דריי פּאַסטוכער האָבן געזונגען, דאָס הייסט, איינער האָט געשפּילט אויפן פייפל און די אַנדערע צוויי האָבן געזונגען. ווער ס'האָט נישט געהערט דאָס פּאַסטוכער־געזאַנג אין גן־עדן, ווייסט נישט פון קיין שיינס אויף דער וועלט.

אויף דער לאָנקע פון גן־עדן
פּאַשען מיר פון גאַנץ קאַיאַר,
מיר, די פּאַסטוכלעך די קליינע,
אַט דעם גרויסן שור־הבר.

פייפט אַ פויגל אין גן־עדן,
איז זיין פייפן מלא־חן.
שפרינגט אַ קעלבל אויף דער לאָנקע,
איז זיין שפרינגען מלא־חן.

גרילן טשירקען אין די גראָזן,
טריל, טריל, טריל און טריל, טריל, טריל,
און דער ווינט, דער אַלטער שטיפער,
דרייט די פליגל פון דער מיל.

דאָס פייפל איז זיך פאַרגאַנגען נאַגנדיק און זיס. מיר האָבן שוין געזען נאָר די סילועטן פון די דריי פּאַסטוכער. און געהערט דאָס מאַלעגייערן פונם שור־הבר.

די לבנה איז אויפגעגאַנגען פון צווישן די בוימער. איך האָב אַ טאָרע געטון מיין חבר פישערל, וואָס איז געשטאַנען פאַרטראַכט און געשוויגן.

— פישערל, ווייסט וואָס ?

— וואָס, שמואל־אבא ?

— לאָמיר זיך אַביסל איבערשפּאַצירן.

— ווו, שמואל־אבא ?

— איך מיין, מיר זאָלן גיין אַביסל שפּאַצירן אין דער דריי־אבות־אַליי.

— מסכּים !

מיר האָבן צעשפּרייט אונזערע פליגלען און מיר זענען גע־פלויגן. פישערל האָט טיף אין זיך אַריינגעאָטעמט דעם גן־עדן־ווינט.

— דיין טאַטע איז זייער אַ ווילער מלאך, פישערל. ער אָר־

בעט אַזוי שווער און פונדעסטוועגן ווייזט ער אויס צו זיין אַ גרויד סער קבצן.

פּישערל האָט גאָרנישט געענטפערט. ער האָט פיינט געהאַט, אַז מען האָט גערעדט וועגן זיין טאַטנס אָרעמקייט.

די דריי־אבות־אַליי איז געווען פול מיט יונגע פאַרלעך. אַ סך זענען געפלויגן. אַ טייל זענען געזעסן אויף די בענק און זיך געד שושקעט.

וואָס דאָס שושקען זיך באַדייט, האָבן מיר נישט פאַרשטאַנען. נאָר ס׳איז אונדז געפעלן געוואָרן. מיר האָבן זיך געגעבן דאָס וואָרט, אַז ווען מיר וועלן אויסוואַקסן, וועט זיך יעדער פון אונדז אויסקלייבן אַ מלאכטע און מיר וועלן זיך אויך שושקען מיט זיי אין דער דריי־אבות־אַליי.

מיר האָבן דערהערט אַ טיפן, שווערן זיפץ. מיר האָבן זיך איינגעקוקט ווער ס׳זיפצט דאָס אַזוי, און מיר האָבן באַלד דער־קענט דעם שניידער־געזעלן סיאָמקע מלאך, וואָס האָט שפּאַצירט אַן איינזאַמער אין דער אַליי.

פון דער צווייטער זייט אַליי האָט זיך דערהערט אַ צווייטער זיפץ. דאָס האָט געזיפצט בערל מלאך, וואָס האָט זיך אויך נישט געקאָנט געפינען קיין אָרט.

— אַז מיר וועלן אויסוואַקסן און ווערן גרויסע, וועלן מיר אויך זיפצן, — האָט געזאָגט פּישערל.

— און נאָך שטאַרקער, ווי די צוויי שניידער־געזעלן, — האָב איך צוגעגעבן.

— אַוודאי, — האָט פּישערל באַשטעטיקט. און מיר האָבן זיך אָראָפּגעלאָזט אין דער סאַמע מיט פון דער אַליי.

מיר האָבן שפּאַצירט אַהין און צוריק. מיר האָבן זיך צוגע־הערט צו דעם שעפּטשען, וואָס האָט זיך געטראָגן פון צווישן די בוימער. אַ מלאך האָט זיך געשוווירן מיט כל־השבועות, אַ מלאכטע האָט נישט געגלויבט. ער האָט זי געסטראַשעט, אַז אויב זי וועט אים נישט גלויבן, וועט ער זיך אַראָפּשליידערן אויף דער ערד.

— וואָס טוסטו דאָ, פּישערל, קום אַהיים!

מיר האָבן דערקענט פישערלס שוועסטער עטל. זי איז גע־גאַנגען מיט אירס אַ חברטע שפּאַצירן אין דער אַליי.

— איך וויל נישט אַהיימגיין. כ׳וויל נאָך אַביסל שפּאַצירן מיט מיין חבר שמואל־אבא, — האָט פישערל געענטפערט.

די שוועסטער איז אַוועקגעגאַנגען. איך מיט מיין חבר האָבן זיך בײדע אָנגעקוקט.

— דיין שוועסטער איז אַ שיינע, — האָב איך געזאָגט, — זי האָט אַזוינע ראָזע פּליגל.

— זי איז שוין אַ כלה, — האָט מיר פישערל געענטפערט שטאָלץ, — שבת נאָך שבועות וועט זיין די חתונה.

— וועסט מיך פאַרבעטן אויף דער חתונה, פישערל?

— אַוודאי, — האָט מיר פאַרזיכערט מיין חבר און מיר האָבן זיך צעשיידט ביז מאָרגן אינדערפרי.

די גאַנצע נאַכט האָט זיך מיר געחלומט אַ חתונה. פישערל איז געווען דער מחותן. איך בין געווען דער חתן. כלי־זמר האָבן געשפּילט. די כלה האָט געוויינט. איך האָב זיך אויפגעכאַפּט און גע־זען, אַז ס׳איז נאָר אַ חלום. ס׳האָט מיר שטאַרק באַנג געטון נאָך דעם דאָזיקן שיינעם חלום.

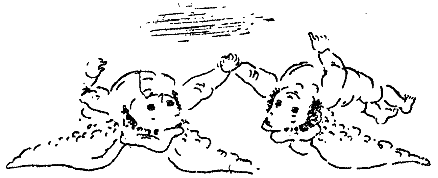

V

געשפּענסטער אין גן־עדן

דאָס דערציילן האָט מיך אַביסל פאַרמאַטערט. איך האָב אַ ווײַלע אָפּגערוט. אַ קוק געטון אויף מײַנע צוהערער, געוואָלט זען, צי כאַפּן זיי נישט קיין דרימל, בשעת איך דערצייל וועגן מײַנע איבערלעבונגען אין גן־עדן. נאָר אַז איך האָב געזען דעם רב, ווי ער האַלט די באָרד אײַנגעקלאַמערט מיט זײַנע פינגער, דעם גביר, ווי ער האַלט די הענט אויפן בויך און דעם דיין, וואָס זיצט מיט אָן אָפן מויל, כאָטש שפּרעך אים אָפּ אַ גוט אויג — האָב איך פאַרשטאַנען, אַז איך מעג ווײַטער דערציילן.

...— פון יענעם מאָדנעם חלום האָב איך זיך אויפגעכאַפּט אַנטקעגן מיטן נאַכט. אין חלום, ווי איר ווייסט, בין איך געווען דער חתן, מײַן חבר פישערל דער מחותן. און פישערלס שוועסטער, עטל, מיט די ראָזע פליגל איז געווען די כלה.

איך האָב געוואָלט צוריק אַנטשלאָפן ווערן, ווײַטער שפּינען דעם דאָזיקן שיינעם חלום, נאָר כ׳האָב נישט געקאָנט. איך בין געלעגן אַ שטיקל צײַט מיט צוגעמאַכטע אויגן אויף מײַן געלעגער, נאָר דער שלאָף האָט מיר געמיטן און דער שיינער חלום איז שוין געווען העט־העט אויף יענער זײַט פון די גן־עדן־מילן.

איך בין אַראָפּ פון מײַן געלעגער. אַ באָרוועסער, אין נאַכט־העמד בין איך צוגעגאַנגען צום פענסטער און אַרויסגעקוקט.

די גאַס איז געווען פאַרגאָסן מיט לבנה־זילבער. אַזאַ ליכטי־

קע לבנה־נאַכט איז אַפילו אין גן־עדן אַ זעלטנקייט. איך האָב אויפֿ־געעפֿנט דאָס פֿענסטער, אַריינגעאָטעמט אין זיך דעם מילדן מיטן־נאַכט־ווינט און אים צוריק אַרויסגעאָטעמט מיט אַ גרוס צו מיין חבר פֿישערל און צו זיין שיינער שוועסטער מיט די ראָזע פֿליגל.

אויפֿן אַנטקעגנאיבערדיקן טראָטואַר האָבן זיך צונויפֿגע־שטויסן צוויי שאָטנס. זיי האָבן אויסגעשפּיגן און זיך פֿאַרחידושט:

— דו ביסט עס, סיאָמקע?

— דו ביסט עס, בערל?

— וואָס טוסטו אַזוי שפּעט ביינאַכט אויף דער גאַס, סיאָמע?

— און דו, וואָס טוסט, בערל?

איך האָב זיי דערקענט, דאָס זענען געווען די צוויי פֿאַרליבטע שניידער־מלאכים, וואָס אַרבעטן ביי פֿישערלס טאַטע, שלמה זלמן דעם לאַטוטניק.

איך האָב אָנגעשטרענגט ביידע אויערן. ס׳איז מיר געווען אַ שאָד צו פֿאַרלירן דאָס מינדסטע וו ־ט פֿון זייער שמועס.

— איך קאָן נישט אַנטשלאָפֿן ווערן. סיאָמע. קוים פֿאַרמאַך איך די אויגן, זע איך זי, דעם גן־עדן־קרעמערס טאָכטער.

ס׳יאָמע האָט אָפּגעזיפֿצט:

— מיט מיר איז אויך דאָס אייגענע, בערל. איך... איך וועל עס נישט אויסהאַלטן.

זיי האָבן אַ ווײַלע געשוויגן. איך האָב געזען, ווי די נאָדלען פֿינקלען אין זייערע לאַצן.

— איך בין מקנא, — האָט טרויעריק אַ זאָג געטון סיאָמקע מלאך, — איך בין מקנא דעם מינדסטן שניידער־יונג אויף דער ערד. ער, אַז ס׳גליקט אים נישט אָפּ אַ ליבע, קאָן ער כאָטש איינ־נעמען סם, אָדער זיך דערטרינקען אין אַ טייך.

— מיר האָבן נישט קיין אַנדער ברירה, — האָט אים אָפּגע־ענטפֿערט בערל מלאך, — מיר מוזן טראָגן אונזער שלים־מזל אייביק. אַ פֿאַסקודנע וואָרט אָט דאָס וואָרט „אייביק“. ווער האָט עס אויסגעטראַכט? און צו וואָס?

איך האָב זיי דערקענט. דאָס זענען געווען די צוויי פאַרליבטע
שניידער־מלאכים

איך האָב געזען, ווי די צוויי פּראָגעצייכנס „ווער?" און „צו וואָס?" פּלאָטערן אַראָפּ פון בערל מלאכס ליפּן און בלייבן הענגען אין גן־עדן־חלל, וואָס איז פול מיט זיסן לבנה־שיין.

זיי זענען זיך צעגאַנגען, סיאָמקע רעכטס און בערל לינקס. די צוויי אומגליקלעכע מלאכים, וואָס בלאָנקען זיך אַרום דורך די גן־עדן־נעכט, האָב איך באַדויערט. טיף, טיף באַדויערט.

איך האָב געטראַכט, אַז דעם גן־עדן־קרעמערס טעכטערל, די כיבה פון זייער אומרו, שלאָפט איצט, מסתמא. אירע האָר זענען צעוואָרפן איבערן קישן. די פליגל, מיט וועלכע זי האָט זיך צוגעדעקט, האָבן זיך אַראָפּגעגליטשט פון איר לייב. אפשר שמייכלט זי אין חלום און ווייסט אַפילו נישט, אַז דאָס שלים־מזל, וואָס זי האָט באַשווירן, קאָן זיך קיין אָרט נישט געפינען. ס׳בענקט נאָכן טויט און קאָן נישט שטאַרבן.

אַ לבנה־נאַכט אין גן־עדן, — האָב איך געטראַכט, — האָט זיך אויך אירע געשפּענסטער.

אין יענער רגע האָב איך אַפילו נישט געאַנט, אַז אין דער דאָזיקער נאַכט וועט מיר זיין באַשערט צו זען און צו הערן אַ סך מער, ווי די זיפצן פון די צוויי שלים־מזלדיקע שניידער־מלאכים.

איך האָב דערהערט אַ געוויין. אַ שאַרפס, אַ פאַרצווייפלטס. איך האָב אויפגעהויבן דעם קאָפּ און צום ערשטן מאָל דערזען דעם מלאך שמעון בער. ער איז געווען, ווי זיין שטייגער, טויט שיכור. ביי די הענט האָט ער געפירט צוויי נישט־געבוירענע קינדער. זיי האָבן זיך געריסן פון זיינע הענט. געשריגן און געוויינט.

— עך וועט האַלטן דעם פּיסק, ממזרים, — האָט זיך געכעסט דער מלאך שמעון בער, — עך וועט שוין אַמאָל פאַרשטומט ווערן, צי ביין?

זיין רויטע באָרד איז געווען צעשויבערט. די אויגן זענען אים געווען איבערגעקערט, אַזוי שיכור איז ער געווען.

— מיר ווילן נישט געבוירן ווערן, — האָבן געוויינט די צוויי נישט־געבוירענע קינדער, — מיר ווילן נישט אַראָפּ אויף דער ערד. האָט רחמנות, ר׳ שמעון בער!

איינס פון די קינדער איז געווען אַ מיידעלע און איינס אַ ייִנ־

געלע. שמעון בער האָט באַקומען דעם באַפעל זיי אַראָפּצושטעלן היינטיקע נאַכט אויף דער ערד. זיי האָבן געדאַרפט געבוירן ווערן אַ צווילינג.

— איך וויל נישט געבוירן ווערן, — האָט שמעון בער זיי איבערגעקרימט, — ווער פרעגט אייך, ממזרים?

דאָס יינגעלע, וואָס שמעון בער האָט געפירט ביי דער רעכ־טער האַנט, איז געפאַלן אויף אַ פּלאַן. ער האָט אַ זאָג געטון צום שיכורן מלאך:

— ר׳ שמעון בער, לאָזט מיר אַ רגע אָפּ די האַנט. כ׳וויל זיך אָפּווישן די נאָז.

שמעון בער האָט זיך נישט געכאַפּט. ער האָט אָפּגעלאָזט די האַנט פון דעם בחור. דער חברה־מאַן האָט גענומען אַנטלויפן.

ס׳האָט זיך אָנגעהויבן דאָס אמתע געלויף אין דער דאָזיקער שיינער לבנה־נאַכט אין גן־עדן. שמעון בער האָט געפאַכעט מיט זיינע גראָבע, וואַטאָווע פליגל, זיך געיאָגט נאָך דעם אַנטלאָפענעם. דאָס מיידעלע האָט ער פעסט געהאַלטן ביים הענטל און זי נאָכגע־שלעפּט מיט זיך.

איך האָב אַלצדינג געזען מיט מיינע אייגענע אויגן. דאָס האַרץ האָט מיר געפלאַטערט. איך האָב תפילה־געטון צום בורא־עולם, אַז ער זאָל באַווייזן אַ נס און שמעון בער זאָל נישט כאַפּן דאָס אַנטלויפנדיקע קינד.

מיין תפילה האָט אָבער, ווייזט אויס, נישט געהאָלפן. שמעון בער האָט סוף־כל־סוף געפאַקט דעם חברה־מאַן. ער האָט אים אָנ־געכאַפּט ביי אַן אויער און אים געשלעפּט מיט זיך.

— וואַרץ נאָר צו, אַז מירן קומען צו דער גרענעץ, וועט עץ שוין כאַפּן דעם אמתן שנעל אין די בעז, בענקאַרטעס.

דאָס מיידעלע איז, נעבעך, געווען גאָט די נשמה שולדיק, אָבער שמעון בער, אַז ער איז אין כעס איז אים אַלצאיינס, צי מען איז יאָ שולדיק, צי נישט. ער מוז און וועט שוין זיין כעס אויס־לאָזן.

איך האָב געזען, ווי שמעון בער שלעפּט דאָס מיידעלע ביי

דער האַנט, דאָס ייִנגעלע בײַ אַן אויער. זײ פֿליען אַוועק אין דער ריכטונג צו דער גרענעץ.

איך האָב זײ נאָכגעקוקט אַזױ לאַנג, ביז זײ זענען אינגאַנצן פֿאַרשוווּנדן געוואָרן. איך האָב זיך פֿאַרטראַכט וועגן גורל פֿון די נישט־געבוירענע קינדער. געוואָלט פֿאַרשטײן זײער שרעק פֿאַר דער ערד און נישט געקאָנט. איך בין נאָך געווען צו יונג און צו קלײן, כּדי דאָס אַלצדינג צו פֿאַרשטײן.

מאָרגן וועל איך דערציילן מײַן חבר פֿישערל אַלצדינג, וואָס איך האָב געזען און איבערגעלעבט אין דער דאָזיקער נאַכט. טשע־קאַווע, וואָס ער וועט מיר דערויף ענטפֿערן.

— אַז שמעון בער איז אַ גזלן און אַ שיכּור, דאָס ווייס איך אַלײן, — וועל איך אים זאָגן. — כ'האָב זיך שוין אַ סך אָנגעהערט וועגן אים און נעכטן האָב איך עס אַלײן געזען. ס'איז אַלץ אמת, וואָס מען דערציילט וועגן אָט דעם רשע. נאָר זאָג מיר, פֿישערל, איך בעט דיר, פֿאַרוואָס ציטערן די נישט־געבוירענע קינדער אַזױ פֿאַרן געבוירן ווערן און פֿאַרוואָס שרעקן זײ זיך אַזױ פֿאַר דער ערד?

איך האָב געפּרוּווט טרעפֿן, וואָס פֿישערל וועט מיר ענטפֿערן. איך האָב, פּונקט ווי מײַן חבר, צוגעלייגט אַ פֿינגער צום שטערן. געמיינט, אַז דער פֿינגער בײַם שטערן וועט מיר עפּעס העלפֿן. נאָר ווייס איך וואָס. אַלץ איז פֿאַר מיר געבליבן אַ רעטעניש, פּונקט ווי פֿריער. איך אַלײן האָב נישט געקאָנט געבן קײן באַשייד.

איך האָב דערהערט אַ פֿאָכען פֿון פֿליגל. כ'האָב אויפֿגעהויבן די אויגן און געזען, ווי ס'בלישטשען פֿון דער ווייטנס פֿייערלעך. אַ סך, אַ סך פֿייערלעך. די פֿייערלעך קומען אַלץ נענטער און נענ־טער. דאָס פֿאָכען פֿון די פֿליגל ווערט אַלץ מעכטיקער און האַס־טיקער.

כ'האָב זיך געחידושט. אַזאַ פֿאָכען האָב איך ביז דענסטמאָל נישט געהערט. ווער קאָן דאָס זײַן? — האָב איך געטראַכט און אָנ־געשטרענגט מײַנע אויגן.

איך האָב דערזען אַ מלאך מיט גרויסע שוואַרצע פֿליגל. דער מלאך האָט געהאַט טויזנט אויגן, וואָס האָבן געפֿלימערט רויט און

דראָענדיק דורך דער ווייסער לבנה־נאַכט. אין דער האַנט האָט דער מלאך מיט די שוואַרצע פליגל געהאַלטן אַ שווערד.

— דאָס איז דער מלאך־המות, — האָב איך געטראַכט, — ער פליט, מסתמא, איצט אַראָפּ אויף דער ערד. דאָ אין גן־עדן האָט פאַר אים קיינער קיין מורא נישט, נאָר דאָרט אויף דער ערד ציטערט מען פאַר אים. קוים דערהערט מען זיין פלאַטערן מיט די פליגל, באַפאַלט יעדן איינעם אַן אימה. יידן לויפן אין שול אַריין זאָגן תהילים און ווייבער לויפן רייסן קברים. אָבער ס׳העלפט זיי, זאָגט מען, גאָרנישט. ווען דער מלאך־המות דאַרף נעמען, דעם נעמט ער. ס׳העלפט נישט קיין שום געוויין און קיין שום תפילה.

דער מלאך מיט די שוואַרצע פליגל איז געקומען אַלץ נענ־טער און נענטער. ער האָט געפּוֹצְבּעט מיט זיין גרויסער שווערד אין דער לופט: צו וויסן־געטון, אַז ער פליט אין אַן ערנסטן, זייער אַן ערנסטן שליחות.

פונם גן־עדן־הימל האָט זיך אָפּגעריסן אַ שטערן. דער שטערן איז אַנטקעגנגעפלויגן דעם מלאך מיט די שוואַרצע פליגל און אים פאַרהאַלטן.

— מלאך־המות, ווו פליסטו? — האָט געפרעגט דער שטערן און געציטערט. איך האָב נישט געוווסט צי פאַר פּחד, צי פאַר רחמנות.

— איך פלי, — האָט אים געענטפערט דער מלאך־המות מיט די שוואַרצע פליגל, — איך פלי אַראָפּ אויף דער ערד. איך דאַרף נעמען די נשמה פון אַ כּלה־מיידל און זי אַרויפברענגען פאַר דער פמליה של מעלה.

דאָס האַרץ האָט מיר געפלאַטערט. די נשמה פון אַ כּלה־מיידל, — האָב איך געטראַכט. פישערלס שוועסטער איז דאָך אויך אַ כּלה־מיידל.

נאָר איך האָב זיך דערמאָנט, אַז די גן־עדן־כּלות האָבן נישט וואָס מורא צו האָבן פאַרן מלאך מיט די שוואַרצע פליגל און איך האָב זיך באַרואיקט.

דער שטערן האָט געציטערט, געפלאַטערט און זיך געבעטן ביים מלאך־המות :

— קער זיך אום, מלאך מיט די שוואַרצע פליגל! וואָס ווילסטו פון דעם אָרעמען כלה־מיידל אויף דער ערד? האָב רחמנות אויף איר. זאָל זי זיך פרייען מיט די בלומען, מיט איר ליבע, מיט אירע חלומות.

— ט׳אָסטו דיר אַ נייעם מליץ־יושר, — האָט זיך געכעסט דער מלאך־המות. — ווער האָט ביי דיר געבעטן דיין רחמנות? מען האָט דיר געהייסן דו זאָלסט שיינען, טאָ שיין דיר געזונטערהייט און מיש זיך נישט אין יענעמס געשעפטן.

דער שטערן האָט אָבער נישט אָפּגעלאָזט. ער האָט אָנגעהויבן איינצוטענהן מיטן שוואַרצן מלאך, געפּרוווט אים איבערצייגן.

— דאָס ערדישע כלה־מיידל איז נישט מיין שוועסטער און אפילו נישט מיינע קיין קרובה. איך האָב נאָר אַמאָל געזען אירע אויגן, וואָס האָבן צו מיר אַרויפגעקוקט. איך האָב נאָר אַמאָל געהערט אירן אַ זיפץ און אַ מורמל. זי האָט מיך געבעטן איך זאָל איבערגעבן אַ גרוס איר באַשערטן.

— אַנטקעגן וואָס דערציילסטו מיר דאָס? — האָט געזאָגט שטרענג דער מלאך מיט די שוואַרצע פליגל. — אפשר וואָלסטו מיר נישט געשטאַנען אין וועג, איך בעט דיך. אַ שיין פּנים וואָלט איך געהאַט, ווען איך וואָלט געווען אַזוי סענטימענטאַל, ווי דו.

דער שטערן האָט ממש געכליפּעט, זיך געבעטן מיט טרערן און אינגאַנצן געציטערט.

— צי איז דיר נישט אַ שאָד, מלאך, אָט דאָס יונגע לעבן? ניינצן יאָר איז דאָס אַלט אינגאַנצן. באַטראַכט זיך — ניינצן יאָר.

— ביזט גאָר אַ גאַנצער פּאָעט, — האָט געזאָגט דער מלאך מיט ביטול. — אפשר וואָלסטו געפלויגן צום כסא־הכבוד און געזונגען שירה? ס׳וואָלט געווען אַסך גלייכער פאַר דיר און דו וואָלסט פאַרשפּאָרט מיר שטערן אין מיין אַרבעט.

— ביזט אַ רשע און אַ גזלן, — האָט טרויעריק געזאָגט דער שטערן, — דו האָסט אַ האַרץ פון אַ שטיין. דיך נעמט נישט קיין שום געבעט, אָבער געדענק, וואָס איך זאָג דיר...

— וואָס זאָל איך געדענקען? און וואָס האָב איך צו געדענקען?

— געדענק, — האָט פרום געזאָגט דער שטערן, — אַז ס׳שטייט אין חד־גדיא...

— וואָס שטייט אין חד־גדיא? — האָט געחוזקט דער מלאך־המות.

— אין חד־גדיא שטייט, אַז צום סוף וועט קומען דער רבונו של עולם און וועט קוילען דעם מלאך־המות...

איך האָב געזען, ווי דער מלאך־המות האָט אַ ציטער געטון, דער שטערן האָט אים דערמאָנט זיין אייגענעם סוף. ס׳איז געווען אַ מערקווירדיקער ציטער, דער שרעק פונם טויט פאַר זיך אַליין.

איך בין געווען נייגעריק, וואָס ס׳וועט ווייטער געשען. שווין־זשע וועט דער מלאך מיט די שוואַרצע פליגל זיך אומקערן? און דאָס ערדישע כלה־מיידל וועט מאָרגן אינדערפרי עפענען די אויגן ווי אַלע טאָג? זיך פרייען מיט דער זון, מיט די בלומען, מיט איר באַשערטן?

איך האָב, ווייזט אויס, געהאַט אַ טעות. דער מלאך־המות האָט אַ פאָכע געטון מיט זיין שווערד. פונקען זענען אַזש געפלויגן. ער האָט צעשפרייט זיינע שוואַרצע גרויסע פליגל און זיך געלאָזט ווייטער פליען.

— דו פליסט טאַקע ווייטער? — האָט מיט אַ געבראָכן קול געפרעגט דער שטערן.

— איך מוז! — האָט אים געענטפערט שטרענג דער מלאך און איידער וואָס־ווען איז ער נעלם געוואָרן.

פונדערווייטנס האָב איך נאָך געזען זיינע פינקלדיקע אויגן. געהערט דאָס רוישן פון זיינע פליגל. דער שטערן איז ערגעץ־ווו אַראָפּגעפאַלן אין גן־עדן־גראָז, געזוכט אַ טרייסט ביי די גן־עדן־גרילן.

מאָדנע געדאַנקען זענען מיר געקומען אין קאָפּ אַריין. אין דער זעלביקער לבנה־נאַכט האָב איך געהערט דאָס געוויין פון צוויי קינדער, וואָס האָבן נישט געוואָלט געבוירן ווערן, און דעם האַרטן שטרענגן „איך מוז״ פונם מלאך מיט די טויזנט אויגן, וואָס איז געפלויגן אויסלעשן אַ לעבן אויף דער ערד.

אַנטקעגנאיבער מיין פענסטער האָט געבליט אַ קאַרשנבוים

און כאָטש זיין קרוין איז געווען פֿול מיט לבֿנה־שיין, האָט ער גע־וואָרפֿן אַ שאָטן אויף דער ערד.

איך האָב געזען דעם דאָזיקן שאָטן, געזען, ווי ער ציטערט.

שוויך־זשע, — האָב איך זיך אַליין געפֿרעגט, — מוז אַפֿילו אַ שאָטן ציטערן? טאָ פֿאַר וועמען? אפֿשר גאָר פֿאַר זיך אַליין?

דאָס ערשטע מאָל פֿון זינט איך בין געווען אין גן־עדן האָב איך זיך געשראָקן פֿאַר שאָטנס און געשפּענסטער.

איך האָב זיך געפּרוּווט באַרויִקן. איינשטילן די שרעק. איך האָב גערעדט הויך צו זיך אַליין, כּדי איך זאָל בעסער הערן.

— שוטה, — האָב איך זיך אַליין געמוסרט, — פֿאַרוואָס האָסטו מורא? און פֿאַר וועמען האָסטו מורא? נישט דיך האָט עס געמיינט דער מלאך שמעון בער, נישט דיך האָט ער געפֿירט גע־בוירן ווערן און נישט דיך איז דער מלאך מיט די טויזנט אויגן געפֿלויגן אויסוואָרצלען פֿון דער ערד.

אין דער קרוין פֿונעם אַנטקעגנאיבערדיקן קאַרשנבוים האָט אַ ווינט גערעדט פֿונעם שלאָף. דער שאָטן פֿונעם בוים אויף דער ערד האָט געוואַלט אָנכאַפּן זיין אייגענעם עק און נישט געקאָנט.

אפֿשר אַוועקגיין פֿונעם פֿענסטער? — האָב איך געקלערט. — און פֿונדעסטוועגן בין איך ווייטער געשטאַנען, זיך נישט גערירט פֿונעם אָרט. דאָס האַרץ האָט מיר געזאָגט, אַז די נאַכט אין גן־עדן פֿאַרמאָגט נאָך געשפּענסטער. זיי וועלן זיך נאָך אַנטפּלעקן באַ־צייטנס.

איך האָב געהערט זינגען, שטיל און טרויעריק האָט אָפּגע־קלונגען דער ניגון אין דער לבֿנהדיקער גן־עדן־נאַכט.

איך האָב זיך איינגעהערט, געפּרוּווט דערגיין פֿון וואַנען דער ניגון טראָגט זיך, און בשום־אופֿן נישט געקאָנט.

דער ניגון האָט זיך דערנענטערט צו דעם געסל, ווו איך האָב געוווינט. ערשט איצט האָב איך באַמערקט די געשטאַלט, וואָס האָט געזונגען איר ליד, געצויגן דעם ניגון איבער די לבֿנהדיקע גן־עדן־גאַסן.

ס'איז געווען פּערעלע די משוגענע, אַ מלאכטע, וואָס איז אַראָפּ פֿון זינען צוליב אַן אומגליקלעכער ליבע. מיין חבֿר פּישערל

האָט מיר דערציילט, אַז זי, פּערעלע, האָט געשפּילט אַ ליבע מיט דעם גן־עדן־בוכהאַלטער געצל. געצל פאַרשרייבט די מצוות, וואָס יידן טוען. צום סוף פון יעדן יאָר רעכנט ער צונויף די אַלע מצוות און שטעלט צו דעם חשבון דעם מלאך מיכאל.

דריי יאָר איז פּערעלע געגאַנגען מיט דעם גן־עדן־בוכהאַלטער. יענער האָט איר צוגעשווירן „עוויגע ליבע״. פּערעלע האָט געמיינט, אַז אַלצדינג, וואָס ער זאָגט, איז תורת משה. זי, די גוטע, פרומע נשמה, האָט נישט געוווסט, אַז ס׳זענען פאַראַן שאַרלאַטאַנעס אין גן־עדן, וואָס שפּילן זיך אַ שטיקל צייט מיט מיידלשע הערצער, כדי זיי דערנאָך אַוועקצוואַרפן.

פּערעלע האָט געאַרבעט ביי אַ גן־עדן־מאָדיסטקע. יעדן גראָשן, וואָס זי האָט פאַרדינט, האָט זי אַוועקגעלייגט, געשפּאָרט דעם ביסן פונם מויל, זי האָט געוואַרט אויפן גליקלעכן טאָג, ווען זי וועט חתונה האָבן מיט דעם גן־עדן־בוכהאַלטער. דענסטמאָל וועט איר צונויף קומען דאָס קניפּל, וואָס זי האָט אָפּגעשפּאָרט פון יאָרן האָרעוואַניע.

צום סוף האָט זיך פון אַלצדינג אויסגעלאָזט אַ בוידעם. איר געליבטער האָט זי אַוועקגעוואָרפן און חתונה געהאַט מיטן מלאך מיכאלס יינגסטער טאָכטער כאַוועשע.

פּערעלע האָט געוויינט דורך די נעכט. נישט געגעסן, נישט געשלאָפן. קיין שום טרייסטן זי האָט נישט געהאָלפן.

אין אַ שיינעם טאָג איז זי אַרויס מיט צעשויבערטע האָר און מיט צעשויבערטע פליגל. זי האָט געמאַכט אַזעלכע געוואַלדעס, זיך געוואָרפן אויף יעדן איינעם, אַז מען האָט זי געמוזט בינדן. צוויי מלאכים האָבן זי צוגעשלעפּט צום רעגן־קראַן און געלאָזט אויף איר אַזוי לאַנג גיין דאָס קאַלטע וואַסער, ביז פּערעלע האָט זיך באַרואיקט.

פון זינט דענסטמאָל אָן איז זי געוואָרן שטיל, נישט גערעדט מיט קיינעם קיין וואָרט. ווי זי האָט נאָר געזען אַ מלאך, האָט זי אים אויסגעמיטן. גאַנצע טעג פלעגט זי אָפּזיצן ביי זיך אין שטוב. האָט מען צו איר גערעדט, האָט זי נישט געענטפערט. זי האָט גע־

פערעלע האָט געזונגען

קוקט יעדן איינעם גלייך אין די אויגן אַריין און גאָרנישט נישט פאַרשטאַנען.

— אין לבנהדיקע נעכט, — האָט מיר דערציילט מיין חבר פישערל, — ווען אַלע מלאכים, קליינע און גרויסע, שלאָפן שוין, דענסטמאָל פאַרלאָזט פערעלע די שטוב, זי גייט אַרום איבער די גאַסן און זינגט אירע ליבע־לידער.

אין יענער לבנה־נאַכט האָב איך זי געזען גיין, אַ הויכע מיט ברענענדיקע אויגן. די האָר זענען איר געווען צעוואָרפן איבער די אַקסל. די פליגל זענען ביי איר געווען צעשויבערט.

זי איז געגאַנגען מיט אַ פאַרריסענעם קאָפּ צו די שטערן און געזונגען:

איך בין געגאַנגען שפּאַצירן
צווישן ווייץ און קאָרן
און דעם, וואָס איך האָב ליב געהאַט,
האָב איך אָנגעווירן.

איך האָב אים אָנגעווירן
צווישן יאָ און ניין, —
צי האָט איר אים, איר פויגעלעך,
אין ערגעץ נישט געזען?

אויב יאָ, טאָ זאָגט אים, פויגעלעך,
אַז כ׳זיץ נאָך אַלץ און וואַרט,
אויב יאָ, טאָ פרעגט אים, פויגעלעך,
פאַר וואָס ר׳האָט מיך גענאַרט.

איך קאָן שווערן, אַז איך האָב געזען טרערן אין אירע אויגן. דער ווינט האָט זיך געשפּילט מיט אירע צעשויבערטע האָר, זיי נאָך מער צעשויבערט. מיר האָט זיך אויסגעדאַכט, אַז דער ווינט מאַכט חוזק פון אָט דער משוגענער מלאכטע און ס׳האָט מיך שטאַרק פאַרדראָסן.

פערעלע איז פאַרבייגעגאַנגען נעבן מיין פענסטער. זי האָט זיך אַ ווײַלע אָפּגעשטעלט און אַ טיפן זיפץ געטון. זי האָט, משמעות, געפילט, אַז נאָענט נעבן איר איז פאַראַן אַ האַרץ, וואָס פילט מיט איר ווייטאָק.

איך האָב געוואָלט צו איר עפּעס רעדן, כ׳האָב איר געוואָלט זאָגן, אַז זי זאָל האָבן אַט דעם געצעל, דעם בוכהאַלטער, טיף טייער אין דר׳ערד. אַז דער דאָזיקער שאַרלאַטאַן האָט נישט די ווערט אַפילו קיין איין טרער פון אירע שיינע אויגן.

איך האָב אָבער גאָרנישט נישט געזאָגט. ביז צום היינטיקן טאָג ווייס איך נישט, פאַרוואָס איך האָב געשוויגן. אפשר, ווען איך וואָלט איר געזאָגט אין יענער רגע אַ פּאָר גוטע ווערטער, וואָלט איך זי געטרייסט.

און אפשר האָב איך דערפאַר גאָרנישט נישט געזאָגט, ווייל אין גן־עדן זענען אויך נישט פאַראַן אַזוינע ווערטער, וואָס זאָלן היילן די ווונדן פון אַן אומגליקלעכער ליבע.

פערעלע איז ווייטער געגאַנגען. מיט אירע האָר האָבן זיך איצט געשפּילט צוויי גן־עדן־שטיפערס, טאַדרעס דער דרום־ווינט און שמעלקע דער מזרח־ווינט.

איך האָב נישט געקאָנט מער איינשטיין ביים פענסטער. ס׳האָט מיך געצויגן צו אַט דער משוגענער מלאכטע. און אַט אַזוי, ווי איך בין געווען אָנגעטון, אין הוילן נאַכט־העמד, בין איך איר נאָכ־געגאַנגען.

מיט די באָרוועסע פיס האָב איך געטראָטן אויפן קילן לבנה־זילבער, וואָס האָט זיך געוואַלגערט הפקר אין די גן־עדן־גאַסן.

פערעלע איז געגאַנגען פאַרויס, איך נאָך איר. זי האָט מיך אַפילו נישט באַמערקט. פערעלע איז געגאַנגען טריט ביי טריט און געזונגען:

די לבנה שיינט אין מיטן דער נאַכט,
די מלאכים זיי טוען איצט שלאָפן,
נאָר מיך, נאָר מיך, האָט, מאַמע געטרייע,
אַ גרויסער אומגליק געטראָפן.

אַ ליבע, אַ ליבע, האָב איך געשפּילט
מיט אַ ליכטיקן פּאַרשוין,
ער איז געווען דער שענסטער דימענט
אין דער גן־עדן־קרוין.

ער האָט מיך געהאַלזט, געקושט און געגלעט,
און מיר צוגעזאָגט גאָלדענע גליקן,
ער האָט מיך גערופן: „מיין קרוין", „מיין גאָלד"
און געטון מיר צום האַרצן צודריקן.

אוי, מלאכטעס יונגע, הערט צו מיין ליד,
וואָס איז פול מיט פּיין און מיט טרערן,
גלויבט די מלאכים ווי הינט אויף דער גאַס,
ווען זיי טוען אַ ליבע אייך שווערן.

דאָס דאָזיקע ליד, וואָס פּערעלע האָט געזונגען, האָט מיך איבערגאַנצן צענומען. איך האָב געזען, ווי פּערעלע דערגענטערט זיך צום דוד המלך־ווערדל. איך בין איר נאָכגעגאַנגען.

די צוויי גן־עדן־שטיפער, טאָדרעס דער דרום־ווינט און שמעלקע דער מזרח־ווינט, האָבן זיך גענומען שפּילן מיט מיין נאַכטהעמד און עס אַלע מאָל פאַרהויבן מיר איבערן קאָפּ.

איך האָב זיך געבעטן ביי זיי, זיי זאָלן מיך לאָזן צורו. ס'איז איצט נישט די צייט אויף צו שפּילן זיך. אַן אַנדערטמאָל, אַז זיי וועלן וועלן, בין איך תמיד גרייט.

די צוויי שטיפער האָבן מיר אַריינגעשושקעט אין די אויערן, איינער אין רעכטן און דער צווייטער אין לינקן:

— דאָס שפּילן זיך מיטן העמד איז אַ בעסער שפּיל, שמואל אבא, ווי דאָס שפּילן אַ ליבע. פונם שפּיל מיטן העמד קומען נישט אַרויס אַזוינע צרות, ווי פונם שפּילן אַ ליבע. פאָלג אונז און לאָמיר זיך שפּילן דאָס שפּיל מיטן העמד.

איך האָב זיי אָפּגעטריבן פון זיך, זיי פעסט אויסגעזידלט, זיי געזאָגט מיטן הארבן וואָרט, אַז נישט תמיד בין איך אויפגעלייגט אויף צו שטיפן.

נאָענט נעבן װעלדל איז פּערעלע געבליבן שטיין. זי האָט צע־שפּרייט אירע הענט און אַריינגעזונגען אין װעלדל אַריין:

אָט דאָ, אין דעם װעלדל,
אין אַ לבנה־נאַכט
האָב איך דיר מיין ליבע
פאַר אַ קרבן געבראַכט.

איך בין אויך געבליבן שטיין, פאַרלייגט די הענט אויפן האַרצן און זיך צוגעהערט צו דעם ליד, װאָס האָט געקלונגען װי אַ תפילה און אַ קדיש אינאיינעם:

פרעג דעם בוים אין װאַלד,
פרעג דעם װינט אין פעלד,
פאַרװאָס דו האָסט פאַראומערט
מיין ליכטיקע װעלט.

אדרבא — האָב איך געטראַכט — אדרבא. פרעג פון היינט ביז מאָרגן, זאָלן זיי דיר געבן אַן ענטפער.

פרעג דעם פויגל אויפן בוים,
פרעג דאָס פישעלע אין טייך,
צי האָבן זיי פאַרלוירן
אַזאַ מין קיניגרייך.

פּערעלע איז אַריין אין דוד־המלך־װעלדל. איך בין איר מער נישט נאָכגעגאַנגען. איך האָב, דעם אמת געזאָגט, מורא געהאַט. דער שגעון געמישט מיט װאַלד האָט מיך געשראָקן.

איך בין געשטאַנען װי פאַרגליװערט ביים אַריינגאַנג אין דוד־המלך־װאַלד. איך האָב אַליין נישט געװוסט צי האָט זיך מיר דאָס אַלצדינג געחלומט, צי ס'איז געװען װאָר.

איך האָב צעשפּרייט די פליגל. דער מאָרגנטוי האָט גע־

שימערט אויף זיי. כ׳בין אַהיימגעפלויגן מיטן געדאַנק צו פאַרגעסן די אַלע קאָשמאַרן, אָט די אַלע געשפּענסטער פונם גן־עדן, וואָס האָבן זיך צו מיר באַוויזן אין דער דאָזיקער לבנה־נאַכט.

אָבער איך האָב נישט געקאָנט פאַרגעסן. נאָך ביז צום היינטיקן טאָג שטייען די דאָזיקע גן־עדן־געשפּענסטער פאַר מיינע אויגן. די צוויי פאַרליבטע שניידער־מלאכים, וואָס בענקען נאָכן טויט, די צוויי נישט־געבוירענע קינדער, וואָס ווילן נישט געבוירן ווערן, די תּפילה פונם שטערן צום מלאך־המות, ער זאָל נישט אי־בעררייסן דאָס ציטערנדיקע לעבן פונם ערדישן כּלה־מיידל. און דער עיקר, דער זינגענדיקער אומזין פון אַן אַנטוישטער גן־עדן־ליבע...

— צי קאָן מען פאַרגעסן אָט אַזאַ נאַכט? — האָב איך אַ פרעג געטון מיינע צוהערער, וואָס זענען געזעסן ביי מיין טאַטן אין שטוב און זיך צוגעהערט צו מיינע דערציילונגען וועגן גן־עדן.

דער רבּ האָט זיך אַ טרייסל געטון, זיך אויפגעכאַפּט ווי פון יענער וועלט.

— האָסטו עפּעס געפרעגט, שקאָץ? הא, וואָס האָסטו געפרעגט?

דער גביר האָט געצימבלט מיט זיינע פינגער אויפן בויך. ער האָט, מסתּמא, געוואָלט זאָגן אויף דייטש „זאָנדערבאַר״ און נישט געקאָנט.

דער דיין, וואָס איז די גאַנצע צייט געזעסן מיט אַן אָפן מויל, האָט צוגעמאַכט דאָס מויל און איינגעשלונגען אַ טוץ פליגן, וואָס האָבן זיך איין משך פון מיין דערציילונג איינקוואַרטירט צווישן זיינע ציין.

מיין מאַמע האָט אָפּגעווישט די טרער, וואָס האָט זיך איר גע־באַמבלט אין רעכטן אויג און נישט געקאָנט אַראָפּפאַלן.

מיין טאַטע האָט געפּויקט מיט די פינגער אויפן טיש. וואָס ער האָט געוואָלט זאָגן דערמיט, האָב איך נישט פאַרשטאַנען.

איך האָב געפילט, אַז מער וועל איך אין דעם אויפדערנאַכט נישט קאָנען דערציילן. איך האָב זיך אַנטשולדיקט און אַן וועטשערע האָב איך זיך אַליין אַריינגעלייגט אין מיין וויגל.

איך האָב נאָך געהערט, ווי דער רב, דער דיין און דער גביר געזעגענען זיך מיט מיין טאַטן. איך האָב געהערט, ווי זיי טשמאָטשקען די מזוזה. דער רב האָט אַ זאָג געטון סתּם אין דער וועלט אַריין:

— הייסט עס, אַז מאָרגן מערטשישעם וועט ער ווייטער דערציילן, פּיוול?

איך בין אַנטשלאָפן געוואָרן.

VI

אין דוד המלכס גיטער

דעם אַנדערן אויפדערנאַכט, ווען דער רב, דער דיין און דער גביר ר׳ מיכל הורוויץ זענען געזעסן ביים טיש און געוואַרט איך זאָל ווייטער דערציילן, האָב איך זיי אַ ווײַלע באַטראַכט. זיי זענען געווען בלאַס און נישט אויסגעשלאָפן, די באָרד פונם רב — אַזוי האָט זיך מיר אויסגעדאַכט — איז מיט אַ האָר ווייסער געוואָרן, די געשפּענסטער־מעשה אין גן־עדן האָט אים, ווייזט אויס, שטאַרק צע־רודערט.

— נו, — האָט אַ וואָרטשע געטון מיין טאַטע, — נו, דערצייל שוין! זעסט דאָך, אַז מען וואַרט דו זאָלסט דערציילן און דו זיצסט ווי אַ גולם.

דערהערט דאָס וואָרט „גולם״, האָט זיך מיין מאַמע, וואָס איז געשטאַנען ביי דער טיר, געוואָלט פאַר מיר איינשטעלן און אַריינ־זאָגן דעם טאַטן, ווי ס׳געהער צו זיין, נאָר דאָס מאָל האָב איך נישט געלאָזט. איך האָב אַ קוק געטון אויף דער מאַמען און זי איז געבליבן שטיין אויף איר אָרט. דער טאַטע, וואָס האָט שוין געכאַפּט אַ ציטער פאַרן שטורעם, האָט זיך באַרואיקט, און איך האָב גענומען דער־ציילן:

— נאָך די אַלע זעאונגען, וואָס איך האָב געזען אין יענער זייסער לבנה־נאַכט, האָב איך שוין מער נישט געקאָנט שלאָפן. איך האָב זיך קוים דערוואַרט, ס׳זאָל שוין גוט ליכטיק ווערן אין גן־עדן און איך בין תיכף געפלויגן צו מיין חבר פישערל.

איך האָב אָנגעקלאַפּט צו אים אין פענסטערל. פישערל איז נאָך געשלאָפן. ער האָט נישט געהערט מיין קלאַפּן.

איך האָב שטאַרקער געקלאַפּט, די פינגער האָבן מיר אָזש ווי־געטון. קוים מיט צרות האָב איך אים אויפגעוועקט.

— פישערל, קום! שנעל, שנעל.

— וואָס איז געשען, שמואל אבא? — האָט געפרעגט מיין חבר און זיך אויסגעריבן די אויגן.

— קום אַרויס, וועסט שוין אַלץ געוווּיר ווערן, — האָב איך געציטערט מיט מיין גאַנצן גוף. מיין חבר איז אַרויסגעקומען. איך האָב אים אָנגענומען ביי דער האַנט, אים אַריינגעקוקט אין זיינע פאַרשלאָפענע אויגן און געזאָגט:

— לאָמיר פליען צום דוד־המלך־וועלדל!

מיר זענען געפלויגן. אויפן וועג האָב איך אים דערציילט די אַלע קאָשמאַרן, וואָס האָבן זיך מיר אָנטפּלעקט. פישערל האָט אָפּגע־זיפצט.

מיין דערציילן האָט אויף אים געמאַכט אַ שטאַרקן רושם. ער האָט אַ ציטער געטון מיט זיינע ליכטיקע פליגל און געזאָגט:

— איך האָב נאָך ביז איצט גאָרנישט געזען פון דעם אַלע־מען, וואָס דו דערציילסט מיר, שמואל אבא. געהערט האָב איך אַ סך, אָבער געזען נישט. ווייזט אויס, אַז אַזעלכע זאַכן זעט מען נאָר אין שלאָפלאָזע נעכט. דו האָסט געהאַט די זכיה פון אַ שלאָפלאָזער נאַכט. איך בין דיך שטאַרק מקנא, שמואל אבא.

איך האָב אים נישט פאַרשטאַנען. זיינע רייד זענען מיר אויסגעקומען מאָדנע. וואָס איז דאָ געווען מיך מקנא צו זיין?

כ׳האָב עס אים געזאָגט. ער האָט מיך אָנגעקוקט. זיין בליק איז געווען מאָדנע ווייט...

— דאָס, וואָס דער טאָג פאַרשווייגט און פאַרבלענדט מיט זונגאָלד׳, פלאַפּלט אויס די נאַכט. זי הויבט אויף דעם שלייער פון די זאַכן און דו קוקסט אַריין אין תהום. אַ שאָד, וואָס איך בין פאַר־שלאָפן אָט די דאָזיקע נאַכט.

מיר זענען ווייטער געפלויגן. די מאָרגנזון האָט געוואָרעמט אונזערע פליגל. דער גן־עדן־ווינט איז געווען אַ יונגער און פריי־

שער. ער האָט זיך געשפּילט מיט אונזערע האָר און זיך אַליין גע־חידושט אויף זיין חוצפּה.

מיר האָבן זיך דערנענטערט צום דוד־המלך־וועלדל. דער ווינט האָט אונז איבערגעלאָזט. ער איז פלינק אריינגעשפּרונגען אין וועלדל אַריין, דערציילן די גן־עדן־האָזן, אַז ס׳קומען געסט. זיי האָבן נישט וואָס מורא צו האָבן. די צוויי „פליערס״ האָבן נישט מיטגענומען זייערע פייל־בויגנס.

איך און מיין חבר האָבן זיך אַראָפּגעלאָזט אין דער נידער. נאָענט פאַרן אַריינגאַנג אין וועלדל.

— אָט אָ דאָ, — האָב איך געוויזן מיטן פינגער, — האָט זיך פּערעלע די משוגענע מלאכטע פאַרנומען אין וועלדל אַריין. איך האָב מורא געהאַט איר נאָכצוגיין. קום, פישערל, אפשר וועלן מיר זי נאָך טרעפן.

מיר זענען אַריינגעגאַנגען אין וועלדל אַריין. געזוכט די שפּורן פון דער משוגענער און גאָרנישט געפונען.

פייגל האָבן געצווּיטשערט אויף די בוימער. אויף די גראָזן האָט געשימערט דער טוי. גרויסע זילבערנע טראָפּנס.

— אפשר זענען די טראָפּנס טוי די טרערן, וואָס די אומ־גליקלעכע ליבע האָט אַריינגעוויינט אין די גראָזן? — האָב איך אַ זאָג געטון צו מיין חבר:

— אפשר, טאַקע? — האָט פישערל געפילָסאָפירט. מיר האָבן זיך אָוועקגעשטעלט ביי אַ גרויסער ווילדער גן־עדן־רויז, וואָס איז פול געווען מיט אָט די טראָפּנס, און מיר האָבן פרום און פאַרכ־ניק אָפּגעזונגען אַ קאַפּיטל תהילים.

— די טרערן זענען געבליבן, — האָב איך אַ פרעג געטון, — טאָ ווו זענען אַהינגעקומען די שפּורן פון פּערעלעס טריט?

— מסתמא האָט דער גן־עדן־סטרוזש אויסגעקערט די שפּורן. אַזוי פירט מען זיך דאָ אין גן־עדן. דער טאָג טאָר נישט געוווּיער ווערן, אַז די גן־עדן־נעכט זענען אָפטמאָל פול מיט שטות און מיט שגעון.

— איז דאָך אומזיסט דאָס זוכן, פּישערל, לאָמיר זיך אומ־קערן.

פּישערל האָט זיך פאַרטראַכט. ער האָט צוגעלייגט זיין פינגערל צום שטערן. איך בין געשטאַנען און געוואַרט, וואָס וועט ער דאָ אויסקלערן.

אַ פויגל איז פאַרבייגעפלויגן איבער פּישערלס קאָפּ, אַ טשירקע געטון: פּי, פּי. אַלע פייגל קענען מיין חבר פּישערל. זיי האָבן אים ליב און באַגריסן זיך מיט אים. „פּי, פּי" — הייסט אויף פויגליש לשון „פּישערל".

— מירן היינט נישט גיין אין חדר אַריין, — האָט אַנטשלאָסן אַ זאָג געטון מיין חבר.

— נו און דער רבי, מאיר פאַרעך דער גמרא־מלאך? ער וועט דאָך אונז מאַרגן דערפאַר קאַטעווען.

— כ'האָב אים אויף דער ערד, — האָט מיין חבר אַ מאַך געטון מיט דער האַנט.

— מסכים! — האָב איך צוגעגעבן. — איך האָב דעם דאָזיקן רשע אויך אויף דער ערד.

מיר זענען נאָך אַ ווײַלע געשטאַנען, זיך צוגעהערט צום צוויטשערן פון די פייגל, אַרייַנגעאָטעמט אין זיך דעם ריח פון די גראָזן.

— קום, שמואל אבא!

— וואָהין, פּישערל?

— מירן פליען אין דוד המלכס גיטער.

— אין דוד המלכס גיטער? מען וועט אונז דען אַרײַנלאָזן?

— איך האָב אַ חבר דאָרטן, ער איז אַ פּאַסטוך אין דוד המלכס גיטער, ער פּאַשעט די שאָף. לייבעלע מלאך הייסט ער. כ'האָב אים שוין נישט געזען אַ יאָר מיט אַ מיטוואָך.

— ס'איז ווייט פון דאַנען, פּישערל?

— אַ צוויי שעה פליען קיין מזרח צו, שמואל אבא. אונזער דוד המלך איז שוין איינמאָל רייך! דעם גאַנצן טאָג גייט ער אַרום מיט דער גילדענער קרוין אויפן קאָפּ. ער גייט די הענט פאַרלייגט אויף הינטן און קוקט זיך צו ווי די מלאכים אַרבעטן, פאַרזייען זיי־

נע פעלדער. ער האָט שטאַרק ליב, אַז מען זינגט זיין „תהילים״, אַט דער דוד המלך. זיינע לידער האַלט ער פאַר די שענסטע אין דער וועלט און די מלאכים, וואָס אַרבעטן ביי אים, מוזן זיי זינגען דעם גאַנצן טאָג ביי דער אַרבעט.

— גוט פישערל. מירן פליען און מירן הערן, ווי די מלאכים זינגען די לידער פון דוד המלך.

מיר האָבן צעשפּרייט אונזערע פליגל און זיך געלאָזט אין וועג אַריין. מיר זענען געפלויגן קעגן מזרח צו. די זון האָט אונז געבלענדט די אויגן.

די ערשטע האַלבע שעה איז אונז געווען שווער דאָס פליען אַנטקעגן דער זון. דערנאָך האָבן מיר זיך צוגעוווינט. איך האָב שוין געפּלאָנט פאַר גייגעריקייט צו זען די גיטער פון דוד המלך.

מיין חבר האָט מיר געוויזן מיטן פינגער.

— שמואל אַבא, דו זעסט?

איך האָב אַראָפּגעקוקט און געזען. גרינע פעלדער, וואָס ציען זיך טיף אין האָריזאָנט אַריין. אין דער רעכטער האַנט גרויסע בליענדיקע וועלדער. לינקס, אַ זילבערנער טייך, וואָס זעט אויס ווי דער זילבערנער גאַרטל, וואָס די מלכּה שבא האָט פאַרלוירן.

איך האָב זיך נישט געקאָנט איינהאַלטן און איך האָב אויסגעשריגן:

— אוי, ווי שיין!!

מיר האָבן זיך אַראָפּגעלאָזט אַביסל נידעריקער, כּדי מיר זאָלן בעסער קאָנען זען. אויף די פעלדער זענען געשטאַנען פּראָסטע מלאכים, די העמדער איבער די הויזן. זיי האָבן געאַקערט און געזייט. גרויסע טראָפּנס שווייס האָבן געטריפט פון זייערע שטערנס. די מלאכים האָבן געזונגען:

טאָגט דער טאָג אין פענסטער,
טרייבט מען אונז אַרויס,
פון אונזער אָרעם ווינקל,
אונזער אָרעם הויז.

קוקו, קוקו, ביזט אַן עדות,
ווי מיר האַרעווען דאָ שווער —
טראָג אַוועק צו גאָט בעכי
אונזער שטילע טרער.

מיר אַקערן די פעלדער,
מיר שניידן דעם שניט,
און ברענגען די קינדער
דעם הונגער נאָר מיט.

קוקו, קוקו, ביזט אַן עדות,
ווי מיר האַרעווען דאָ שווער,
טראָג אַוועק צו גאָט בעכי
אונזער שטילע טרער.

— פאַרוואָס זענען זייערע לידער אַזוי טרויעריק? — האָב איך געפרעגט ביי מיין חבר.

— פאַרוואָס, פרעגסטו? — האָט אַ זיפץ געטון מיין חבר. — קוק זיך נאָר צו, ווי זיי וווינען און דו וועסט פאַרשפאָרן צו פרעגן. ווער ס'איז זיי מקנא, מעג איבערקומען אויף זייער שטאַנד.

ער האָט מיר געוויזן מיטן פינגער. איך האָב זיך איינגעקוקט און געזען קליינע נידעריקע כאַטעס פון ליים. די דעכער געדעקט מיט שטרוי.

— אָט דאָרטן אין די כאַטעס וווינען זיי, די אָרעמע מלאכים. קיינמאָל נישט זיך אָנגעגעסן צו דער זעט, קיינמאָל קיין חלום נישט געחלומט ביזן סוף.

— פאַרוואָס האָבן זיי, נעבעך, אַזאַ פינסטערע דאָליע, פישערל?

— פאַרוואָס, פרעגסטו? — האָט פישערל אַ קריץ געטון מיט די ציין. — פאַרוואָס? ווייל ס'איז נישטאָ קיין יושר אין גן־עדן. דוכט זיך, זיי זענען מלאכים, פונקט ווי אַלע אַנדערע, זיי האָבן פליגל און זינגען שירה און פונדעסטוועגן — נאָ, זע!

פון פישערלס אויגן איז אַראָפּגעפאַלן אַ טרער. איך האָב אויפגעכאַפּט די טרער מיט דער האַנט, זי איז געווען הייס.

— איז, הייסט עס, נישט פאַר יעדן דער גן־עדן אַ גן־עדן? — האָב איך געפרעגט.

— דערווייל... דערווייל נישט, — האָט מיין חבר מיר געענטפערט. און מיר זענען ווייטער געפלויגן.

און דאָס אַלצדינג טוט זיך אָפּ אין דוד המלכס גיטער — האָב איך געטראַכט און הויך אַ זאָג געטון:

— ווו איז יושר?

פישערל האָט זיך פאַרקרימט:

— שוטה, האָסט דאָך געהערט, וואָס אברהם אבינו האָט געזאָגט דענצמאָל שבת אויפן שפּאַציר: „יושר שמוישער"...

איך האָב זיך דערמאָנט אָן יענעם געשפּרעך פון די אבות און בין רויט געוואָרן פאַר בושה.

— נו, און דוד המלך? — האָב איך געפרעגט. — וואָס טוט דוד המלך?

— הלוואי אויף אַלע מלאכים געזאָגט געוואָרן. ער לעבט זיך אין גן־עדן ווי גאָט אין פראַנקרייך. דעם גאַנצן טאָג גייט ער אַרום פוסט און פאַסט. אָדער ער שפּילט אויף דער האַרף, אָדער ער ליובעט זיך מיט אבישג, און אַז ס'ווערט אים נמאס, טשעפּעט ער זיך צו די שיינע טעכטער פון די אָרעמע מלאכים.

— ער האָט נאָך אַלץ נישט פאַרגעסן זיינע אַלטע שטיק?

— ניין, פאַרקערט. אין גן־עדן פּראַוועט ער ערשט זיינע שטיקלעך, סטייטש, דוד המלך!

מיר זענען פאַרבייגעפלויגן דעם זילבערנעם גן־עדן־טייך. מלאכטעס זענען געשטאַנען באַרוועסע ביים ברעג און געוואַשן גרעט. אַ יונגע מלאכטע מיט רויטע הענט האָט געזונגען:

ווויל איז, צדיקים,
ווויל איז צו אייך,
מיר וואַשן דאָס גרעט
ביים גן־עדן־טייך.

וואָס איר מאַכט קוויטיק,
מאַכן מיר ריין,
וואָס איר מאַכט בלאָטיק,
מאַכן מיר שיין.

און די אַנדערע מלאכטעס, עלטערע און ייִנגערע, וואָס זענען געשטאַנען געבויגן ביים ברעג טייך, האָבן אָפּגעענטפערט אין באַר:

אַ לויב דעם באַשעפער,
דעם האַר פון דער וועלט,
וואָס האָט אויף יושר
די וועלטן געשטעלט.

ווער ס׳שפילט אויף דער האַרף,
און אָט ווער ס׳דאַרף
וואַשן דאָס גרעט
און שווייסן דאָס פעלד.

פון די לייִמענע כאַטעס האָט זיך געטראָגן דאָס געוויין פון קליינע זויג־מלאכימלעך. זיי זענען געלעגן אַליין אין די וויגן און זיך געריסן די העלזער. ברייִנע די גן־עדן־אַם, אַ מלאכטע מיט גרויסע פולע ברוסטן, איז געגאַנגען פון כאַטע צו כאַטע און אָנגע־זויגן די קליינע מלאכימלעך. דער האַר פון די גיטער, דוד המלך, האָט זי געדונגען דערצו, כדי די „פּעמפּיקעס״ זאָלן נישט אָפּרייסן די מאַמעס פון דער אַרבעט.

— פון וואַנען נעמט ברייִנע די גן־עדן־אַם אַזוי פיל מילך אויף אָנצוזויגן אַזוי פיל מלאכימלעך? — האָב איך געפרעגט ביי מיין חבר.

— וואָס פאַרשטייסטו נישט, שוטה? — האָט אַ וואָרטשע געע־טון מיין חבר פישערל. — זי גיסט אונטער וואַסער...

מיר זענען ווייטער געפלויגן. זיך פאַרנומען אויף רעכטס. צו

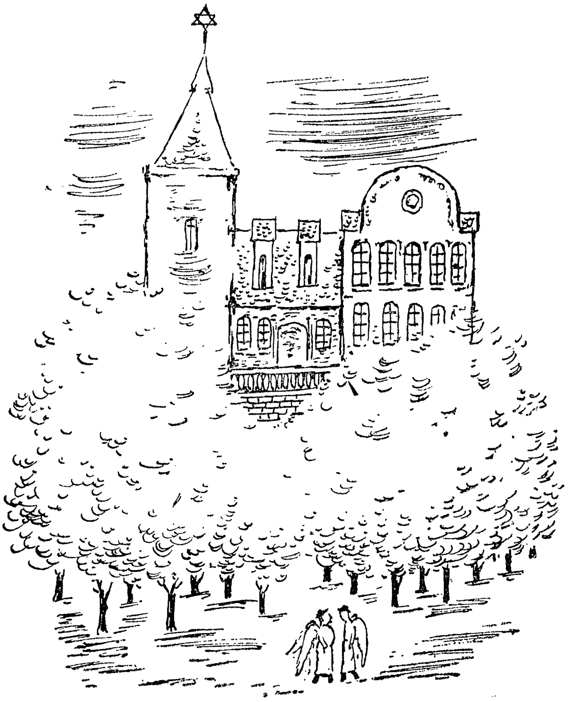

אין מיטן פון אַ בליענדיקן פּאַרק איז געשטאַנען אַ פּאַלאַץ

די סעדער צו. די זון האָט גענומען בראָטן. מיר האָבן געזוכט אַ שאָטנדיק ווינקל.

אין מיטן פון אַ בליענדיקן פּאַרק איז געשטאַנען אַ פּאַלאַץ פון מירמלשטיין. די פענסטער פון פּאַלאַץ זענען געווען ברייט צע־עפנט. צוויי יונגע מלאכטעס מיט פעדערן אין די האָר האָבן גע־לופטערט דאָס בעטגעוואַנט.

— דאָס איז דער פּאַלאַץ פון דוד המלך, — האָט מיר געזאָגט מיין חבר פישערל. — דער פּאַלאַץ האָט איבער הונדערט חדרים. אין דעם פּאַלאַץ וווינט דער מלך מיט זיינע ווייבער און קעפּס־ווייבער.

— אַ שיינער פּאַלאַץ, — האָב איך זיך געחידושט. — ס'וואָלט כדאי געווען צו כאַפּן אַ קוק, וואָס ס'טוט זיך דאָרט אינעווייניק.

— זאָל גאָט אָפּהיטן! — האָט אויסגעשריגן פישערל. — קוים טרעטסטו איבער די שוועל פון דעם פּאַלאַץ, כאַפּן דיך תיכף די סריסים און מאַכן דיך פּאַר אַ פּאַזש.

— אַ פּאַזש ביים מלך דוד איז דען אַזאַ שלעכטע זאַך, פּי־שערל?

— זאָלן שוין דיינע שונאים רעדן, שמואל אבא, ווייל דו אַליין ווייסט נישט, וואָס דו רעדסט. מער פעלט דיר נישט, ווי אונטערהאַלטן אַ גאַנצן טאָג דעם שלעפּ פון דוד המלך, אָדער אים קיצלען די פּיאַטעס.

איך האָב אַ ציטער געטון מיטביידע פליגל.

איך האָב זיך פאַרגעשטעלט אַ פּאָר פאַרשוויצטע פיס מיט גרויסע הינער־אויגן אויף די פינגער. איך קיצל די דאָזיקע פיס. דער שוויס דושעט און דער מלך כעסט זיך און שרייט זיך אויס אויף מיר:

— שטאַרקער, שטאַרקער קיצל, שמואל אבא! וואָס ביסטו, אַ פּאַזש, צי אַ ליימענער גולם?

בררר... איך האָב נאָכאַמאָל אַ ציטער געטון.

מיר האָבן דערהערט דאָס שפּילן פון אַ האַרף. פישערל האָט אויפגעשפּיצט די אויערן.

— דו הערסט, שמואל אבא?

— איך הער, פישערל!

— דער מלך דוד שפילט אויף דער האַרף. לאָמיר פליען, אָבער שטיל, אויף די שפּיץ־פליגל, ער זאָל אונז נישט דער־הערן.

מיר זענען נאָכגעפלויגן די קלאַנגען פון דער האַרף. אונטער אַ שאָטנדיקן דאַמב איז געזעסן דוד המלך. ער האָט געשפּילט. נעבן אים איז געזעסן אַ יונג מיידל מיט שוואַרצע געקרויזטע האָר. זי האָט געהאַט אַ קאַרשעלע אויף דער לינקער באַק.

איך און מיין חבר האָבן זיך אַראָפּגעלאָזט נישט ווייט פון דעם פאָרל. איך האָב באַטראַכט דעם מלך. ער איז געווען אַ מיטל־וווקסיקער, אַ באַלייבטער, מיט שאַרפע גרינע אויגן. דאָס בערדל אַ רויטלעכס, אַביסל אַרומגעשוירן.

— אַט ער האָט עס געמאַכט דעם תהילים? — האָב איך פליסטערנדיק געפרעגט ביי מיין חבר.

— ששש... — האָט מיין חבר צוגעלייגט זיין פינגערל צום מויל. איך האָב פאַרשטאַנען, אַז איצט איז דאָס בעסטע צו שוויגן און צו הערן.

איך מוז זיך מודה זיין, אַז דוד המלך האָט געשפּילט זייער שיין. די גאַנצע צייט, וואָס ער האָט געשפּילט, איז דאָס מיידל, וואָס איז נעבן אים געזעסן, געוואָרן וואָס אַמאָל שענער און שענער.

אַז ער האָט פאַרענדיקט דאָס שפּילן, האָב איך געזען ווי אַן אָדלער קרייזט זיבן מאָל אַרום דוד המלכס קאָפּ. פון צווישן די ביימער פון סאָד האָבן אויסגערופן טויזנטער שטימען:

— דוד מלך־ישראל חי וקים!

דער מלך האָט געשמייכלט. ס'האָט אים, ווייזט אויס, הנאה געטון. דאָס מיידל, וואָס איז געזעסן נעבן אים, האָט זיך אויפ־געהויבן.

— וואָס איילסטו זיך אַזוי, שולמית? וואָס האָסטו אַזוי נישט קיין צייט? — האָט דער מלך צו איר געזאָגט און זי אַנגענומען ביי דער האַנט.

— איך מוז גיין, שוועסטער. שלמה קער מיך שוין זוכן אין די ווייַנגערטנער. איר ווייסט דאָך, אַז קוים פאַרזוים איך זיך אַביסל,

הויבט ער מיך אָן צו זוכן. ער האָט שוין מסתמא אפשר צען מאָל אָפּגעזונגען דעם גאַנצן שיר־השירים.

דוד המלך האָט זי אָבער נישט געלאָזט גיין. ער האָט זי אַראָפּגעצויגן צו זיך אונטערן שאָטנדיקן בוים און זי פעסט אַרומגענומען.

— שולמיתל... טייבעלע... קעצעלע.

שולמית האָט זיך געריסן פון זיינע אָרעמס. אירע האָר האָבן זיך צעשויבערט, איר פּנים האָט געגליט.

— לאָזט צורה, שווער! — האָט זי געאָטעמט הייס. — ס'איז אַן עבירה, איר פאַרזינדיקט זיך אַנטקעגן אייער תהילים.

— אַז דו וועסט וועלן, קעצעלע, — האָט דוד המלך הייס געשעפּטשעט, — אַז דו וועסט וועלן, וועל איך צוליב דיר אָנ־שרייבן אַ שענערן תהילים. אַ שענערן שיר־השירים, ווי שלמה, אַ שענערן...

מיר האָבן געהערט אַ קוש. אַ צווייטן, אַ דריטן. שולמית האָט זיך געבעטן, געריסן פון זיינע הענט:

— לאָזט אָפּ, איך בעט אייך, לאָזט אָפּ, שוועער! שלמה וועט געוווּיר ווערן, וועט זיך טון חושך.

— אַ פייג וועט ער ביי מיר געוווּיר ווערן, קעצעלע. אַ מכה וועט ער ביי מיר געוווּיר ווערן, טייבעלע...

— די פייגל וועלן עס אים דערציילן, שוועער. שלמה פאַר־שטייט דאָס לשון פון די פייגל.

— די פייגל פון מיינע גיטער, — האָט געסאָפּעט דוד המלך, — וועלן אים גאָרנישט נישט דערציילן. די פייגל פון מיינע גיטער האַלטן מיט מיר.

מיר האָבן ווידער געהערט אַ קוש. אַ צווייטן, אַ דריטן. ווער ווייסט צו וואָס ס'וואָלט דערגאַנגען, ווען דוד המלך וואָלט נישט דערהערט בת שבעס קול:

— דוד, ווו ביסטו ערגעץ, דוד?

שולמית האָט זיך אויפגעהויבן. פאַררירכט די האָר, און פלינק ווי אַ סאַרנע איז זי אַוועק, אַ צעפלאַמטע, אַ הייסע.

דוד המלך האָט זיך אויפגעהויבן, גענומען די האַרף און זיך

געלאָזט גיין אין דער ריכטונג צום פּלאַץ פון מירמלשטיין. מיר האָבן אים נאָכגעקוקט אַזוי לאַנג, ביז ער איז פאַרשוווּנדן געוואָרן צווישן די בוימער.

פון די פעלדער האָט זיך דערטראָגן צו אונז אַ געזאַנג פון די אַרבעטנדיקע מלאכים. ס'האָט פאַרשמעקט מיט ראָזשינקעס און מאַנדלען, שווייס און תהילים.

איך האָב אַ קוק געטון אויף מיין חבר, מיין חבר האָט אַ קוק געטון אויף מיר, מיר האָבן זיך פאַרשטאַנען.

— ווען בת שבע וואָלט געוווּסט, וואָס דאָ איז פאַרגעקומען,

— האָב איך אַ זאָג געטון.

— בת־שבע איז שוין געוווינט צו די צרות, אָבער ווען אבישג וואָלט זיך דערוווּסט, פרעג שוין נישט, וואָס דאָ וואָלט געווען.

— נו, און שלמה המלך, ווען ער וואָלט געוווּסט, וואָלט ער דען געשוויגן?

— ער וואָלט פאַר כעס צעריסן דעם גאַנצן שיר־השירים. בעסער וואָלט געווען ער זאָל נישט געוווּיר ווערן, ס'אַ שאָד דעם שיר־השירים.

פישערל האָט אַ מאַך געטון מיט דער האַנט:

— מיין באָבעס דאגה! זאָלן זיי זיך רייסן ביי די קעפּ.

מיר האָבן זיך אָפּגעווישט דעם שטויב פון די פליגל און זיך אויפגעהויבן אין דער לופטן. די זון האָט שוין געהאַלטן נענטער צו מערב.

— איצט וועלן מיר אויפזוכן לייבעלע מלאך, דעם פּאַסטוך. ס'איז אַן אַלטער חבר מיינער. כ'האָב אים שוין נישט געזען אַ יאָר מיט אַ מיטוואָך.

— ווו וועלן מיר אים געפינען, פישערל?

— קום, איך ווייס שוין ווו. דאָרט, זעסט, אָט דאָרטן אויפן גרינעם בערגל פּאַשעט ער די שאָף.

מיר זענען געפלויגן צום גרינעם בערגל. לייבעלע מלאך איז געזעסן אויפן שפּיץ פון בערגל און געשפּילט אויף אַ פייפל. אַרום אים האָבן זיך געפּאַשעט די שאָף.

לייבעלע מלאך איז געזעסן און געשפּילט אויף אַ פּייפל

אַ הונט האָט זיך צעבילט. איך האָב זיך דערשראָקן און זיך אָנגעכאַפּט מיט די הענט אָן מיין חברס פּליגל.

— האָב נישט קיין מורא, נאַרעלע, — האָט מיך באַרואיקט מיין חבר, — ס׳איז לייבעלעס הונט. שעפּטל הייסט ער, ס׳אַ יידישער הונט, ער בילט, נאָר ער בייסט נישט.

מיר זענען צוגעפלויגן נעענטער צום בערגל. איידער מיר האָבן זיך אַראָפּגעלאָזט, האָבן מיר זיך צוגעהערט צו לייבעלעס שפּילן אויפן פייפל.

איך האָב זיך צוגעקוקט צו לייבעלע מלאך, דעם פּאַסטוך. ער איז מיר זייער געפעלן געוואָרן. ער איז געווען אַ בלאָנד מלאכל מיט ליכטיקע, בלויע אויגן.

— אָט דאָס איז דוד המלך, — האָב איך געשעפּטשעט, — אָט אַזוי דאַרף אויסזען דוד המלך: באַרוועס און שיין, און שפּילט אויפן פייפל מלא חן.

פישערל האָט מיך אָנגעקוקט:

— דו חלומסט, שמואל־אבא. דער וואָס שפּילט אויפן פייפל, איז לייבעלע מלאך, דער פּאַסטוך, און אָט יענער מיט דער קרוין אויפן קאָפּ, איז געווען דוד המלך.

— אָבער דוד המלך איז דאָך אויך געווען אַ פּאַסטוך.

פישערל האָט מיר מער גאָרנישט געענטפערט. ער האָט זיך פאַרטראַכט און זיך צוגעקוקט צו די זילבערנע וואָלקנדלעך, וואָס שיפן זיך אויפן גן־עדן־הימל. זיי שטויסן זיך צוזאַמען, קלינגען זילבערן און דין און שווימען זיך ווייטער זייער וועג.

לייבעלע מלאך דער פּאַסטוך האָט אַוועקגעלייגט דאָס פייפל אין גראָז. ער האָט געזונגען זיס, האַרציק. איך האָב געציטערט פאַר מתיקות:

צווישן מנחה און מעריב
שפּילט שענער דער פלויער,
צווישן מנחה און מעריב
ווערט שענער דער טרויער.

די וואָלקנס, זיי ווערן
ווייט, ווייטער און ליבער,
זיי גיבן דיין בענקשאַפט
די שטערנדלעך איבער.

איז ווי צו דער בענקשאַפט,
וואָס פאַרמאָגט נישט קיין טרויער
און ווי צו דעם טרויער,
וואָס פאַרמאָגט נישט קיין פלויער.

ביי מיר האָבן די אויגן גענומען טרערן. מיין חבר פישערל האָט זיך שיער נישט צעוויינט אויף אַ קול. מיר האָבן זיך אַראָפּגעלאָזט אויף דער ערד. לייבעלע מלאך איז צוגעלאָפן צו מיין חבר, זיי האָבן זיך צעקושט. שעפּטל דער הונט האָט צו מיר געהאָט טענות: „האַו, האַו, האַו".

פישערל האָט מיך פאַרגעשטעלט פאַר זיין חבר לייבעלע מלאך דעם פאַסטוך:

— לייבעלע, אָט דער אָ, איז מיין נייער חבר, שמואל־אַבא הייסט ער. ער איז אַ ווילער יאַט.

מיר האָבן זיך אַלע אַוועקגעזעצט. שעפּטל האָט אויפגעהערט צו בילן. ער איז מיט מיר אויך געוואָרן חבר. ער האָט זיך אַוועקגעלייגט נעבן מיר און געכאַפּט גן־עדן־פליגן.

אין דוד המלכס גיטער האָט גענומען טונקלען. מיר האָבן אַלע געשוויגן און זיך צוגעקוקט, ווי די שאָטנס פאַרכאַפּן אַלע מאָל אַ שטיקל פעלד, רוקן זיך נענטער. אָט האַלטן זיי שוין ביי לייבעלעס שאָף.

פישערל האָט זיך געבעטן ביים פאַסטוך, וואָס איז געזעסן נעבן אים:

— לייבעלע, זינג מיר דאָס ליד, וואָס דו האָסט מיר געזונגען פאַראַיאָרן, ווען איך בין געווען ביי דיר.

לייבעלעס בלאָע אויגן זענען געוואָרן טונקעלער. דער אָוונט האָט זיך, ווייזט אויס, אַריינגעגנבעט צו אים אין די אויגן. ער האָט געזונגען:

דער אָוונט שפּאַנט איין
זיינע שאָטן־פערד
און טונקלט, פאַרטונקלט
די גן־עדן־ערד.

שפּיל, פאַסטוכל, שפּיל —
דיין אָוונט־ליד
מאַכט ליכטיק די שטערן
און די פייגל מיד.

די שאָף אויף דער לאָנקע
בענקען אַהיים,
און ס׳וואַרעמט אַ חלום
דיין כאַטע פון ליים.

דיין כאַטע פון ליים
איז אָרעם און קליין,
דערפאַר איז איר חלום
נאָך שענער פון שיין.

לייבעלע מלאך האָט אַראָפּגעלאָזט דעם קאָפּ. מיר האָבן אַלע געשוויגן. די גרילן אין גראָז און די זשאַבעס פונם נאָנטן זומפּ האָבן געלייענט קריאת־שמע.

לייבעלע מלאך האָט זיך אויפגעהויבן. מיט אַ פייף האָט ער צונויפגערופן די סטאַדע שאָף.

— מען דאַרף אַהיימטרייבן די סטאַדע, — האָט ער צו אונדז געזאָגט, — איר וואַרט אויס אויף מיר, איך וועל תּיכּף צוריקקומען. די נאַכט וועלן מיר פאַרברענגען צוזאַמען. אַ נאַכט אין דוד המלכס גיטער איז טשעקאַווע ביז גאָר. ס׳איז דאָ וואָס צו זען און וואָס צו הערן.

לייבעלע האָט גענומען טרייבן די סטאַדע אַהיים. מיר האָבן אים נאָכגעקוקט. זיינע בלאָנדע האָר זענען געווען דאָס איינציקע שטיק גאָלד, וואָס האָט געליכטיקט אין דעם אָוונט־טונקל פון דוד המלכס גיטער.

נאָכדעם, ווי לייבעלע איז פאַרשוווּנדן מיט זיינע שאָף, האָט זיך ערשט באַוויזן דער ערשטער שטערן אויפן גן־עדן־הימל.

מיר, דאָס הייסט, איך און מיין חבר פישערל האָבן זיך צו־געלייגט אין גרינעם גראָז. די פרעמד האָט מיך אַביסל געשראָקן. דער עיקר, דער פאַרנאַכט אין דער פרעמד. נאָר, אַז איך האָב זיך דערמאָנט אָן לייבעלעס בלאָע אויגן און אין זיינע גאָלדענע האָר איז מיר געוואָרן הימלעכער.

— מיר וועלן די נאַכט נישט שלאָפן, — האָט אַ זאָג־געטון פישערל, — לייבעלע מלאך וועט אונז אַרומפירן די נאַכט איבער דוד המלכס גיטער.

— ווייטער אַמאָל געשפּענסטער, — האָב איך געציטערט, — פישערל, צו וואָס? — מיין חבר האָט אַ שמייכל געטון:

— אַז אַ שוטה פרעגט „צו וואָס?" ענטפערט מען אים: „פאַר דאָס".

דער גן־עדן־הימל איז געוואָרן פול מיט שטערן. זיי האָבן געציטערט גלייך אַ ווינט וואָלט זיי געוויגט.

מיר האָט זיך אויסגעדאַכט, אַז איך הער דאָס וויג־ליד, וואָס דער ווינט זינגט פאַר די שטערן.

— פישערל, דו הערסט?

פישערל איז געלעגן מיט צוגעמאַכטע אויגן. ער האָט גע־שוויגן.

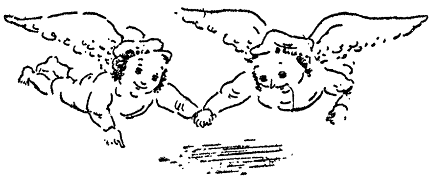

VII

נאַכט אין דוד המלכס גיטער

ליבעלע מלאך דער פאַסטוך איז צוריקגעקומען. פון צווישן די בוימער איז אויפגעגאַנגען די לבנה. ליבעלע האָט צוגעלייגט אַ פינגער צום מויל:

— פסס... לאָמיר גיין אויף די שפּיץ־פינגער. מען זאָל, חלילה, נישט געוווּיר ווערן, אַז ס׳זענען פאַראַן פרעמדע אין דוד המלכס גיטער.

מיר האָבן זיך אויפגעהויבן פונם גראָז און זענען נאָכגעגאַנ־גען ליבעלען אויף די שפּיץ־פינגער.

געגאַנגען זענען מיר מיט זייטיקע וועגן. אויסגעמיטן דעם הויפּט־וועג. ליבעלע האָט געזאָגט, אַז ס׳איז גלייכער אַזוי. אויפן הויפּט־וועג קאָן אונז, חלילה, באַגעגענען דוד המלכס אַ קעפּס־ווייב, אָדער ס׳קאָן אונז באַגעגענען אַ סריס און דענסטמאָל מאַכט ער אונז ביידע פאַר פאַזשן.

ביים דערמאָנען דאָס וואָרט „פאַזשן" האָב איך אַ ציטער געטון. פישערל האָט מיך באַרואיקט:

— האָב נישט קיין מורא, שמואל־אבא, זאָל אַזאַ סריס נאָר פּרוּוון זיך צורירן צו אונז. מיר וועלן אים אויסדראַפּען די אויגן.

ליבעלע מלאך האָט געשמייכלט:

— זיי נאָר נישט קיין שטאַרקער, פישערל. ווען ס׳וואָלט נאָר

געווען איין סריס אין גן־עדן, וואָלט שוין געווען גוט. אין גן־עדן זענען אָבער פאַראַן אַ סך סריסים.

מיר זענען ווייטער געגאַנגען. ביי יעדן שאָרך זענען מיר שטיין געבליבן. מורא געהאַט טאָמער, חלילה, האָט מען דערהערט. געווען מינוטן, ווען מיר האָט זיך אויסגעדאַכט, אַז מען יאָגט אונז נאָך און אָט־אָט באַווייזט זיך פון צווישן די קוסטעס אָפּיר די פּעטע געשטאַלט פון אַזאַ סריס. ער צעלאַכט זיך אויף אַ קול, זיין געלעכטער איז פּעט ווי בוימאייל:

— כ׳האָב ענק געפּאַקט, חברה, ער וועט שוין זיין פּאַזשן, צי ער ווילט יאָ, צי נישט און יאַך וועל דערפאַר באַקומען נאָך איין גאָלדענעם מגן־דוד.

ס׳איז אָבער גאָרנישט געשען. די שרעק איז געווען אַן אומזיסטע. לייבעלע איז געגאַנגען פאָרויס. מיר זענען אים נאָכגעגאַנגען. די גן־עדן־לבנה האָט אונז געהיט.

מיר האָבן געהערט דעם פאַרבענקטן רוף פון אַ גן־עדן־קוקו און דאָס זיסע טרעלן פון אַ גן־עדן־נאַכטיגאַל.

— דער קוקו שמועסט זיך דורך מיט דעם נאַכטיגאַל, — האָט לייבעלע געזאָגט. — יעדן אָוונט דער זעלבער שמועס. איך פאַרשטיי נישט, ווי אַזוי ס׳ווערט זיי נישט נמאס.

— דו פאַרשטייסט זייער שמועס, לייבעלע? וואָס אַ שטייגער שמועסן זיי? — האָט פישערל געפרעגט.

— אַוודאי פאַרשטיי איך, — האָט לייבעלע מלאך געענטפערט. — דער קוקו זאָגט: קוק, קוק, ווי שיין ס׳זענען דוד המלכס גיטער! און דער נאַכטיגאַל ענטפערט אים: שוין איינמאָל שיין! אוי, אוי, אוי, ווי שיין!

— זאָג מיר נאָר, לייבעלע, — האָב איך געפרעגט מיין נייעם חבר, — פאַרוואָס גייט דוד המלך כסדר אָנגעטון די קרוין אויפן קאָפּ? ער האָט זי אַפילו נישט אויסגעטון, בשעת ער האָט זיך געקושט מיט שולמית אונטערן גן־עדן־זאָמב.

לייבעלע האָט אַ לייכטן שמייכל געטון:

— נישט נאָר בייטאָג טוט ער נישט אויס די קרוין, נאָר

אַפילו ביינאַכט שלאָפט ער מיט דער קרוין אויפן קאָפּ. ער האָט מורא...

— פאַר וועמען האָט ער מורא, לייבעלע?

— פאַר שאול המלך האָט ער מורא. יענער קאָן זיך נאָך ביזן היינטיקן טאָג קיין אָרט נישט געפינען. ער גייט אַרום מיט טענות, אַז דוד האָט ביי אים צוגענומען די קרוין. איבעריקנס וועט איר ביידע זען און הערן אַלצדינג, וואָס עס טוט זיך אָפּ אין דוד המלכס גיטער ביינאַכט, איר וועט הערן שאול המלכס טענות און דוד המלכס ענטפער.

— וואָס אַ שטייגער ענטפערט אים דוד המלך? זאָג, לייבעלע, דערציי!

— וואָס ער ענטפערט אים, ווילסטו וויסן? ער גיט אים שוין איינמאָל אַן ענטפער, אונזער דוד המלך. אויף אַלע טענות הייסט ער שאולן, אַז ער זאָל אים לאָדן צום „ונתנה־תוקף".

מיר זענען ווייטער געגאַנגען. שיר, שיר האָב איך נישט צע־טרעטן אַ משיח־פערדל. אַ גליק, וואָס לייבעלע מלאך האָט מיך געטון אַ שלעפּ אויף צוריק. דאָס משיח־פערדל האָט געבענטשט גומל און איז שנעל אַנטלאָפן. פאַרשוווּנדן געוואָרן הינטער אַ בערגל ערד.

לייבעלע מלאך האָט זיך אָפּגעשטעלט פאַר אַן אַלטן ברייט־פאַרצווייגטן עפּל־בוים. מיר, דאָס הייסט איך און מיין חבר פּי־שערל, זענען אויך געבליבן שטיין. לייבעלע מלאך האָט געשעפּ־טשעט:

— איר זעט, חברה? אָט דאָס איז דער עץ־הדעת. פון דעם בוים האָט חוה אָפּגעריסן דעם עפּל און דער שוטה אָדם האָט זיך געלאָזט צורעדן ער זאָל פון אים געניסן. איר קענט דאָך די מעשה, וואָס שטייט באַשריבן אין חומש?

מיר זענען געשטאַנען און געגאַפט. דוכט זיך דער עץ־הדעת איז אַ בוים ווי אַלע ביימער אין גן־עדן, און פונדעסטוועגן איז ער עפּעס אַנדערש. דער דאָזיקער בוים האָט גורם געווען, אַז מען זאָל פאַרטרייבן אדם און חוה פונם גן־עדן.

אַ ווינט האָט געראַשט אין די צווייגן פונם עץ־הדעת. די

עפל האָבן געציטערט, אָבער קיין איינציקער איז נישט אַראָפּגע־פאַלן.

די לבנה, וואָס איז נאָכגעגאַנגען די גאַנצע צייט, האָט באַזיל־בערט די עפּל אויפן בוים. ס׳איז געווען וווּנדערלעך אויף זיי צו קוקן.

— לאָמיר זיך באַהאַלטן אָט דאָ נישט ווייט הינטער אַ קוסט, — האָט לייבעלע מלאך געפּליסטערט, — און איר וועט זען עפּעס שיינס.

— וואָס אַ שטייגער? — האָבן מיר אים געפרעגט. נאָר ער האָט אונז גאָרנישט געענטפערט. ער האָט אונז אָנגעוויזן מיט אַ פינגער אויף אַ קוסט. הינטער דעם דאָזיקן קוסט האָבן מיר זיך באַהאַלטן. מיר זענען געלעגן שטיל און געוואַרט.

ווי לאַנג מיר זענען אַזוי געלעגן, געדענק איך נישט. ס׳קאָן זיין אַ שעה און אפשר ווינציקער. לייבעלע מלאך האָט מיטאַמאָל אויפגעשפּיצט די אויערן. מיר האָבן געהערט טריט.

— פּסס... — האָט ער צוגעלייגט אַ פינגער צו די ליפּן, — פּסס... זיי גייען.

— ווער? ווער, לייבעלע?

— אָדם מיט חוהן.

מיר האָבן געזען ווי צוויי געשטאַלטן דערנענטערן זיך צום עץ־הדעת. איין געשטאַלט אָנגעטון אין אַ פראַק מיט אַ צילינדער. די צווייטע אין אַ קרינאָלינע. אויפן קאָפּ האָט זי געטראָגן אַ הוט מיט אַ לאַנגער שטרויס־פעדער.

— אָט דאָ איז עס, — האָט אָנגעוויזן דער הער מיטן צי־לינדער, — אָט דאָ איז עס, עוואַ. אָט דאָ אויף דעם אָרט האָסטו מיר געגעבן צו פאַרזוכן דעם פאַרפלוכטן עפּל.

די פרוי אין דער קרינאָלינע האָט אַ זיפץ געטון. זי האָט פאַרלייגט די הענט אויפן האַרץ. איך האָב געזען טרערן אין אירע אויגן.

— יאָ, היר איזט עס, אַדאַם. די פאַרפלוכטע שלאַנגע האָט מיך דאַצו אָנגערעדט.

— דאַ וואַר עס, עוואַ, — האָט געזאָגט דער הער אין צילינדער

— און דורך דיר האָבן וויר פאַרלוירן אַזאַ גוט, עוואַ, דאָס אומפאַרגלייכלעכע פּאַראַדיז.

— דאָס לעבן איז שיין געווען אין פּאַראַדיז, אַדאַם, נאָר זי, די פאַרפלוכטע...

— ריכטיק... ריכטיק, עוואַ, — האָט אָנגעוויזן אָדם מיטן פינגער אויף זיין ווייב, — זי, די פאַרפלוכטע!...

— איך האָב געמיינט די שלאַנג, אַדאַם, און דו טייטלסט גאָר מיטן פינגער אויף מיר.

— איך מיין אויך די שלאַנג, עוואַ, און... טייטל מיטן פינגער אויף דיר.

זיי האָבן זיך גענומען זידלען, איינער דעם צווייטן האָט אָנגערופן, וואָס אין דער קאָרט. חוה איז אַריין מיט די פינגער אין אָדמס האָר. זי וואָלט פון אים אויך נישט געלעקט קיין האָניק, ווען נישט אַ נס. אַן עפּל פונם עץ־הדעת איז אַראָפּגעפאַלן פונם בוים און אַ קלאַפּ געטון אין אדמס צילינדער. דער עפּל איז אַראָפּגעפאַלן אין גראָז.

— ריר אים נישט אָן, עוואַ! — האָט אָדם אויסגעשריגן נישט מיט זיין קול. — ריר אים נישט אָן, עוואַ, איך באַשווער דיך ביי גאָט!

— חלילה־וחס, — האָט חוה אַ פּאַטש געטון מיט די הענט, — יענער עפּל ליגט מיר נאָך אין טעם.

זיי האָבן זיך ביידע אַוועקגעזעצט אונטערן בוים. איינער האָט דערמאָנט דעם צווייטן די שיינע צייטן פון פאַר דער גרויסער זינד. חוה האָט פאַרגלייזט די אויגן:

— אַך, אַדאַם, ווי שיין דאָס וואָר! די צייטן קאָמען ניכט מער ווידער.

— מיר זענען געווען נאַקעט, אומפאַרשעמט און גליקלעך, — האָט אָפּגעזיפצט אדם.

— אפשר וועלן מיר פון זיך אַראָפּוואַרפן די קליידער, אַדאַם, און ווערן ווידער נאַקעט, אומפאַרשעמט און גליקלעך?

זיי האָבן זיך אויפגעהויבן, גענומען רייסן פון זיך די קליידער. די שטערן האָבן ממזריש געפינקלט אויפן הימל.

— אַדאַם, עס גייט נישט. די קליידער זענען מיר צוגעוואַקסן צום ליב, — האָט חוה געזיפצט.

— און מיר אויך, — האָט אדם אַראָפּגעלאָזט דעם קאָפּ.

אַ ווײַלע זענען זיי געשטאַנען מיט אַראָפּגעלאָזטע קעפּ. צוויי פאַרלוירענע געשטאַלטן אין ליכט פון דער גן־עדן־לבנה.

— לאָמיר זיך קלאַפּן על־חטא, — האָט אדם געשטאַמלט.

— אפשר וועט „ער״ אונז מוחל זיין.

זיי האָבן זיך ביידע אָוועקגעשטעלט אַנטקעגן די שטערן. דער הער אין צילינדער און די פרוי אין דער קרינאָלינע. זיי האָבן זיך געזעצט מיט די פויסטן אין האַרץ אַריין. געשעפּטשעט פרום מיט די ליפּן, באַשווירן די גרויסע „מחילה״, וואָס זאָל זיי צוריק ווייזן דעם וועג אין גן־עדן אַריין.

דער ווינט, וואָס האָט די גאַנצע צייט געקיצלט די בלעטער פונם עץ־הדעת, איז מיטאַמאָל אַראָפּגעשפּרונגען פונם בוים. אדם מיט חוהן האָבן זיך דערשראָקן, זיי האָבן גענומען די פיס אויף די פּלייצעס און זענען אַנטלאָפן.

חוה האָט אין איילעניש פאַרגעסן איר האַנט־טאַש. מיר האָבן זי געעפנט און געפונען דאָרט אַ שפּיגעלע, אַ שאַכטעלע פּודער און אַ ליבע־בריוועלע געחתמעט: „דיין דיך־ליבנדער מאַקס״.

מיר האָבן באַשלאָסן, אַז דאָס געפונענע טעשל דאַרף מען געבן אַ מתנה פּישערלס שיינער שוועסטער עטל מיט די ראָזע פליגל, וואָס איז שוין אַ כלה־מיידל. איר וועט עס צונויף קומען.

— איר האָט געזען, חברה, — האָט זיך לייבעלע אָנגערופן,

— איר האָט געזען, ווי זיי קלאַפּן זיך „על־חטא״? יעדע נאַכט קומען זיי צו גיין צום אָרט, ווו זיי האָבן געזינדיקט. זיי גנבענען זיך אַריין אין גן־עדן אַריין, קריכן איבערן פּלויט, אַז קיינער זאָל זיי נישט באַמערקן, און ביים מינדסטן גערויש אַנטלויפן זיי, פּונקט ווי די גן־עדן־האָזן.

— ווי אַזוי קאָנען זיי זיך אַריינבאַקומען? מלאכים שטייען דאָך און היטן בייטאָג און ביינאַכט די טויערן פון גן־עדן!

— אַ מלאך איז נישט מער ווי אַ מלאך, — האָט אונז לייבע־לע אויפגעקלערט, — און דערצו גייט מען צו דער וואָך זייער

זעלטן, איינמאָל אין דריי יאָר. קוים דערזעט דאָס פּאַרטריבענע פאָר־פּאָלק, אַז אַ מלאך כאַפּט אַ דרימל, קריכן זיי תּיכּף אַריבער דעם פּלויט.

— מען וועט שוין טאָקע זיי קיינמאָל נישט מוחל זיין? — האָב איך געפרעגט.

— דערווייל נישט. מען שמועסט, אַז ווען משיח וועט קומען, וועט ער געבן אַ גרויסע אַמנעסטיע, דערווייל דרייען זיי זיך אַרום פאַר די טויערן פון גן־עדן.

איך האָב צוגעמאַכט די אויגן און געזען ווי דאָס דאָזיקע אומגליקלעכע פּאָרל דרייט זיך אַרום פאַר די טויערן פון גן־עדן. ביי די טויערן שטייען מלאכים מיט קרומע שווערדן אין די הענט, זיי פאָכען מיט די שווערדן און וואַרפן אָן אַ שרעק אויף די, וואָס דערנענטערן זיך אָן אַ דערלויבניש צום מלכות פון די צדיקים, וואָס מען רופט „גן־עדן".

— ס'איז אַ גאַנץ רחמנות אויף זיי, — האָב איך געזאָגט. — ווען איך וואָלט געווען משיח, וואָלט איך די רגע געקומען און פאַר זיי געעפנט די טויערן פונם גן־עדן.

— ווען... — האָט פישערל געחוזקט. — ווען די באָבע וואָלט געהאַט רעדלעך, וואָלט זי דאָך נישט געווען קיין באָבע, נאָר אַן אויטאָמאָביל...

מיך האָט געאַרט, וואָס פישערל שפּעט פון מיר. נאָר אַזוי ווי איך האָב אים שטאַרק ליב געהאַט, האָב איך אים מוחל געווען.

לייבעלע מלאך דער פאַסטוך איז געזעסן די גאַנצע צייט. ער האָט אָנגעשפּאַרט דעם קאָפּ אויףביידע הענט. ער האָט משמעות עפּעס געטראַכט.

ביים שיין פון דער לבנה איז ער געווען אויסטערליש שיין. מיט פאַרכטיקייט האָבן מיר געקוקט אויף דעם דאָזיקן קליינעם פאַסטוך, וואָס פאַשעט די שאָף אין דוד המלכס גיטער.

מיר האָבן געוואַרט ביז ער וועט זיך אויפכאַפּן פון זיינע טראַכטונגען. איך האָב זיך דערווייל צוגעקוקט צום שפּיל פון די שאַטנס, וואָס דער עץ־הדעת האָט געוואָרפן אויף דער ערד.

די שאַטנס האָבן זיך אַלעמאָל דערנענטערט צום ליכט־קרייז,

וואָס די לבנה האָט אַרום אונז געצייכנט, געוואָלט אַריבער די גרענעץ און זיך געשראָקן. איינער אַ דרייסטערער שאָטן איז אַריינגעשפּרונגען אין ליכט־קרייז און איז תּיכּף נעלם געוואָרן, פאַרשוווּנדן אויף אייביק.

מיר האָבן דערהערט דאָס שאַלן פון טרומייט. לייבעלע מלאך איז אויפגעשפּרונגען:

— קומטס, חברה, דער טרומייטער רופט צונויף אַלע שיינע בתולות, וואָס געפינען זיך אין דוד המלכס גיטער, אַלע וואַלד־פּריילינס, וואָס הויזן אין די וועלדער, אַלע וואַסער־פאַנעס, וואָס וווינען אין די טייכן. זיי קומען זיך צונויף פאַר דוד המלכס פּאַלאַץ. ער, דער מלך, זיצט אויפן באַלקאָן און שפּילט אויף דער האַרף און זיי טאַנצן פאַר אים דעם „אַ גוטע נאַכט דוד־המלך־טאַנץ”.

מיר האָבן זיך אויפגעהויבן. לייבעלע איז געגאַנגען פאָרויס, מיר נאָך אים. פּלוצים איז לייבעלע מלאך געבליבן שטיין.

— ווו איז די לבנה?

די לבנה, וואָס איז אונז די גאַנצע צייט נאָכגעגאַנגען, איז ערגעץ נעלם געוואָרן. מיר האָבן זיך אומגעקערט צוריק און געזען ווי זי הענגט פאַרפּלאָנטערט אין אַ דערנער־קוסט.

לייבעלע מלאך האָט זי באַפרייט. ער האָט זיך דערבייַ צע־שטאָכן די פינגער. די לבנה האָט ווידער געפלאַטערט איבער אונ־זערע קעפּ און מיר זענען ווייטער געגאַנגען.

אַ הונדערט שפּאַן פון דוד המלכס פּאַלאַץ זענען מיר געבליבן שטיין. מיר האָבן געזען דוד המלכן זיצן אויפן באַלקאָן. די קרוין האָט געפינקלט אויף זיין קאָפּ. אין זיין רעכטער זייט איז געזעסן בת־שבע, אַ באַלייבטע יידענע אין אַ שייטל. זי האָט אַלע ווילע גע־שלוקערצט. אין דער לינקער זייט איז געזעסן אַבישג, אַ בלאַסע מיט טיף־פאַרחלומטע אויגן. אירע צעפּ האָבן זיך געגליטשט, ווי צוויי שלאַנגען, איבער אירע ברוסטן.

דוד המלך האָט געשפּילט אויף דער האַרף. די וואַלד־מייד־לעך, אָנגעטון אין גרינע בלעטער־קליידלעך, האָבן זיך געדרייט אין אַ קרייז און געזונגען:

מיר, די פֿײגעלעך פֿונם װאַלד,
טאַנצן פֿאַר דיר, מלך.
מיר האָבן אָקאָרשט אײנגעשלעפֿערט
די פֿײגל אין די נעסטן.
די האָזן אין די גראָזן,
די שמעטערלינגען אויף די רויזן.
איצט װילן מיר פֿאַרװײַגן,
דעם מלך דוד, אונדזער האַר,
מיט זײַן הויזגעזינט,
און ער — אין אונדזער פֿלאַטער־טאַנץ
זינגט דער װינט.

דער טאַנץ פֿון די װאַלד־מײדלעך איז געװאָרן װילדער, האַסטיקער. דוד המלך האָט געשמײכלט, זיס און מיד. אַבישגס אויגן זײַנען געװאָרן גרויס. בת־שבע האָט אײַנגעשלונגען דעם צענטן געניץ.

די װאַלד־מײדלעך זײַנען פֿאַרשװוּנדן. די װאַסער־מײדלעך אין בלאָע לופֿטיקע קלײדלעך זײַנען אַרויס אויפֿן ערשטן פּלאַן, אין זײערע האָר האָבן געציטערט װאַסער־רויזן. זײ האָבן געזונגען:

מיר, די פֿאַנעס פֿון די טײַכן,
טאַנצן פֿאַר דיר, מלך,
מיר האָבן שוין פֿאַרװיגט, אַנטשלעפֿערט,
די אַלטע װאַסער־מאַמעס.
דאָס שענסטע װיג־ליד אויף דער װעלט
איז דער מורמל פֿון די כװאַליעס,
איצט װילן מיר פֿאַרװיגן,
דעם מלך דוד, אונדזער האַר,
מיט זײַן הויז־געזינט,
און אונדזער שטילן פֿלאַטער־טאַנץ
זינגט דער װינט.

דער טאַנץ פֿון די וואַסער־מיידלעך האָט שטיל פֿאַרבייגע־רוישט אונטער די קלאַנגען פֿונם מלכס האַרף. אַבישגס אויגן זע־נען געוואָרן לבֿנהדיקער. בת־שבֿע האָט מיט אַ זײַדן טיכל זיך אָפּ־געווישט דעם דרימל פֿון לינקן אויג.

אויפֿן ערשטן פּלאַן זענען אַרויסגעטרעטן די שיינע טעכטער פֿון די אָרעמע מלאכים, זיי האָבן זיך פֿאַרנויגט פֿאַרן מלך און גע־נומען זינגען:

מיר, די כּלה־מיידלעך
פֿון די אָרעמע כאַטעס,
טאַנצן פֿאַר דיר, מלך —
ווער ס'לעבט אין דאגות,
דיר איז פֿריילעך.
ווען ס'שטויסט דער שטורעם,
ווען ס'גלעט דער ווינט,
אַ גוט־נאַכט דיר, מלך דוד,
מיט דײַן הויז־געזינט.

די אָרעמע כּלות פֿון די ליימענע כאַטעס האָבן געטאַנצט, גע־ציטערט מיט די ראָזע פֿליגל, זיך פֿאַרנויגט און מיט אַ פֿאַרשעמטן „גוט־נאַכט־מלך" זענען זיי פֿאַרשוווּנדן געוואָרן.

דוד המלך האָט זיך אויפֿגעהויבן. אַ קוש געטון בת־שבֿען די האַנט און אַבישגן אין שטערן. ער איז אַרײַן צו זיך אין שלאָף־צימער, אָפּגעזאָגט אַ פּאָר קאַפּיטלעך תּהילים און זיך געלייגט שלאָפֿן. די האַרף האָט ער געלאָזט אויפֿן באַלקאָן, דער ווינט זאָל אויף איר שפּילן בײַנאַכט.

די ווײַבער זענען נאָך אַ ווײַלע געזעסן אויפֿן באַלקאָן. גע־קוקט כּלומרשט צו די שטערן און איינע דער צווייטער געווּנטשן אַ שוואַרצן, פֿינסטערן סוף. די ערשטע האָט זיך אויפֿגעהויבן בת־שבֿע און אָן אַ „גוטע־נאַכט" איז זי אַוועק אין אירע אַפּאַרטאַ־מענטן. אבֿישג האָט נאָך אַ ווײַלע געקוקט צו די שטערן, דערנאָך איז זי אויף די שפּיץ־פֿינגער אַרײַן צו דודן אין שלאָף־צימער.

— קומט, חבֿרה, — האָט געזאָגט לייבעלע מלאך, — לאָמיר

דערווייל אַראָפּגיין צום טייך. אַנטקעגן מיטן־נאַכט וועלן מיר זיך צוריק אומקערן אַהער, דעמאָלט וועט איר זען עפּעס שיינס.

מיר האָבן זיך געלאָזט גיין צו אַ טייך. מיר זענען פאַרבייגע־גאַנגען אַ סך אָרעמע כאַטעס. די פענסטער פון די כאַטעס זענען געווען אָפן. מען האָט געהערט דאָס כראָפּען פון די פאַרהאָרעוועטע מלאכים.

אויף אַ באַנק פאַר אַן אָרעמער כאַטע זענען געזעסן צוויי יונגע מלאכטעס, איינע האָט געהאַלטן אין דער האַנט אַ בריוו.

— לייען, לייען איבער דאָס בריוול, פּעסל, — האָט זיך גע־בעטן איינע פון די מלאכטעס, — איך וויל הערן, וואָס דיין פראָים שרייבט.

פּעסל האָט געעפנט דאָס בריוול און ביים שיין פון די שטערן האָט זי גענומען לייענען. מיר האָבן געהערט, ווי איר שטים האָט געציטערט.

„מיין טייערע פּעסל, — האָט זי געלייענט, — איך טו דיר מעלדן, אַז פון זינט דריי טעג געפינט זיך אונזער פולק ביי דער גרענעץ פונם טערקישן גן־עדן. דער דינסט איז דאָ זייער אַ שווע־רער. מיר דאַרפן אַכטונג געבן, אַז מען זאָל מער נישט אַריבער־שמוגלען קיין טערקישן טיטון. אונזער קאָמאַנדיר, דער אויבער־מלאך שמשון, האָט אונז געזאָגט, אַז דורך דעם, וואָס מען שמוגלט אַריין אין ידישן גן־עדן גאַנצע זעק מיט טערקישן טיטון, שמעקט מען ווינציקער טאַבאַק און דער ידישער גן־עדן־מאָנאָפּאָל ליידט דער־פון זייער אַ סך. ווער פון אונז ס'וועט כאַפּן אַזאַ שמוגלער האָט דאָס רעכט אים צו צעברעכן די פליגל. מיר ליגן אויף דער וואַך בייטאָג און ביינאַכט. דערווייל האָט מען נאָך קיינעם נישט געכאַפּט. ווייזט אויס, אַז די שמוגלערס האָבן דערפילט, אַז דער זיבעטער מלאכים־פולק פונם ידישן גן־עדן פאַרשטייט נישט קיין שפּאַס און זיי היטן זיך זייערע פליגל. ווי לאַנג מיר וועלן דאָ טשאַטעווען ביי דער גרענעץ ווייס איך נישט. איך ווייס נאָר, אַז איך קאָן זיך קוים

דערוואַרטן אויפֿן טאָג, ווען מען וועט מיך באַפֿרייען פֿון דעם דינסט. אינגאַנצן נאָך איין יאָר מיט צוויי חדשים. תּיכּף ווי איך וועל נאָר אַהיימקומען, וועלן מיר שטעלן אַ חופּה. און ביז די גליק־לעכע מינוט וועט קומען, קוש איך דיך אַ סך, אַ סך מאָל.

דיין פּראָאים".

פֿאַרענדיקט לייענען דאָס בריוול, האָט די מלאכטע פּעסל עס צוריק צונויפֿגעלייגט און עס צוגעטוליעט צום האַרצן:

— מיר זאָל זיין פֿאַר זיינע ביינער!

די אַנדערע מלאכטע האָט געשוויגן. איך האָב געפֿילט, אַז זי איז מקנא איר חברטאָרין. אַ מלאך אַ זעלבער, אַ העלד, — ווי באַ־שערט איר שוין גאָט אַזאַ גליק.

איך האָב אַ צי געטון מיין חבר פֿישערל ביים רעכטן פֿליגל.

— אַ שיין בריוול, פֿישערל. אָט דער פּראָים מלאך דער זעלבער קען שרייבן אַ בריוול, וואָס זאָגסטו, פֿישערל, אַ יאָ?

פֿישערל האָט נישט געענטפֿערט.

לייבעלע מלאך האָט שטיל אַ פֿייף געטון:

— קומט, חברה, לאָמיר גיין!

מיר האָבן זיך געלאָזט גיין צום טייך. איך האָב אַלע מאָל גע־כאַפּט אַ קוק אויף צוריק, די צוויי חברטאָרינס זענען נאָך אַלץ גע־זעסן אויף דער באַנק. איינע מיט אַ בריוו, די צווייטע אָן אַ בריוו. די בענקשאַפֿט פֿון איינער האָט געהאַט אַן אַדרעס: „אינפֿאַנטע־ריע־סאָלדאַט פּראָים מלאך, ביי דער גרענעץ פֿון טערקישן גן־עדן", די בענקשאַפֿט פֿון דער צווייטער האָט געזוכט אַן אַדרעס. אפֿשר וועט זי אַמאָל אַזאַ אַדרעס געפֿינען.

— מיר האָבן זיך אפֿשר נישט באַדאַרפֿט אונטערהערן, — האָב איך געזאָגט, — איך האָב מורא, אַז מיר האָבן אויף זיך גענו־מען אַ גרויסע עבֿירה.

— הא, דו זאָגסט עפּעס, שמואל־אבא? וואָס האָסטו געזאָגט?

— האָט זיך אויפֿגעכאַפּט מיין חבר פֿישערל ווי פֿון שלאָף.

— כ׳האָב גאָרנישט נישט געזאָגט, פּישערל. ס׳האָט זיך דיר אויסגעדוכט, אַז איך האָב עפּעס געזאָגט.

איך האָב מיטאַמאָל דערפילט, אַז ס׳איז אַן עבירה צו רעדן אין דער דאָזיקער רגע פון עבירות.

מיר זענען ווייטער געגאַנגען. לייבעלע מלאך דער פּאַסטוך פאָרויס. מיר נאָך אים.

— שמואל־אַבא!

— האָ? דו האָסט מיך גערופן, פּישערל?

— איך? ס׳האָט זיך דיר געחלומט, שמואל־אבא.

— אפשר דו, לייבעלע? אפשר האָסטו מיך גערופן ביים נאָמען?

— רעדסט פון שלאָף, שמואל־אַבא? — האָט מיך לייבעלע מלאך אָנגעקוקט פאַרווונדערט.

ווער־זשע פאָרט, האָט מיך גערופן ביים נאָמען? — האָב איך געטראַכט. איך האָב דאָך פאָרט געהערט ווי מען האָט מיך גערופן.

אפשר האָט זיך מיר טאַקע נאָר אויסגעדאַכט, האָב איך געטראַכט. ניין, ס׳האָט זיך מיר טאַקע אויסגעדאַכט, האָב איך באַשלאָסן.

איך האָב דעמאָלט נישט געאַנט, אַז ס׳איז פאַראַן אין גן־עדן אַזאַ שטילקייט, וואָס קאָן רופן ביים נאָמען אַזוי, אַז מען זאָל עס הערן.

מיר האָבן דערהערט דאָס רוישן פונם טייך. מיר האָבן געענגערט שפּאַנען שנעלער. דאָס רוישן איז געוואָרן נענטער.

דער גרויסער זייגער, וואָס איז געהאַנגען אויף דוד המלכס פּאַלאַץ, האָט געקלונגען. איך האָב געציילט: איינס, צוויי, דריי, פיר...

— צען, צען אַזייגער, — האָט געזאָגט מיין חבר פּישערל.

— מיר קאָנען פאַרברענגען קאַרגע צוויי שעה ביים טייך, — האָט באַמערקט לייבעלע מלאך דער פּאַסטוך, — פונקט צוועלף מוזן מיר זיין נעבן פּאַלאַץ. דעמאָלט הויבט זיך עס אָן.

— וואָס? — האָבן מיר, איך און מיין חבר פישערל, געפרעגט.

— איר וועט שוין זען אַליין, — האָט לייבעלע אַ שמייכל געטון. זיין שמייכל איז אָבער אין איין כּהרף־עין צערונען געוואָרן.

מיר האָבן זיך דערנענטערט צום טייך. ווי אַ זילבערנע סטענגע האָט ער זיך געשלענגלט, ממש געבלענדעט די אויגן.

מיר האָבן זיך אָוועקגעזעצט ביים ברעג. קיינער פון אונז האָט נישט אַרויסגערעדט קיין וואָרט. נאָר דער טייך האָט געפּלאָפּלט.

איך האָב אַריינגעשטעקט די פיס אין וואַסער. דאָס וואַסער איז געווען קיל און לינד. מיין חבר פישערל האָט אַריינגעוואָרפן אַ שטיינדל.

— וואָס האָסטו געטון? — האָט לייבעלע מלאך אַ דערשראָקענער אָנגעכאַפּט מיין חבר פישערל ביי דער האַנט.

ס'איז שוין אָבער געווען צו שפּעט. דאָס שטיינדל, וואָס מיין חבר פישערל האָט אַריינגעוואָרפן אין טייך, האָט אויפגעוועקט די וואַסער־פאַנע שרה־גיטל. זי איז אַרויפגעשווומען פון דער טיף. די האָר אירע זענען געווען צעוואָרפן, די אויגן פאַרשלאָפן.

— ווער האָט געוואָרפן אַ שטיינדל? — האָט זי געפרעגט. — ווער האָט מיך אויפגעוועקט פונם שלאָף?

— איך! — האָט פישערל געזאָגט. — איך האָב עס נישט געטון אויף צו פלייסן.

די וואַסער־פאַנע שרה־גיטל איז געווען אַן עלטער מיידל, זי האָט געליטן פון שלאָפלאָזיקייט און דערפאַר האָט זי תמיד פאַרן לייגן זיך שלאָפן איינגענומען אַ שלאָף־מיטל.

— דערפאַר וואָס דו האָסט מיך אויפגעוועקט, — האָט זי געזאָגט צו מיין חבר פישערל, — מוזטו ווערן מיין חתן.

פישערל איז געוואָרן בלאַס, ווי קרייד, ס'האָט אים געקלאַפּט אַ צאָן אין אַ צאָן. זיין גליק איז געווען, וואָס לייבעלע דער פאַסטוך האָט זיך אַריינגעמישט.

— וואָס טויג דיר אַ חתן, שרה־גיטל, — האָט ער געזאָגט צו דער וואַסער־פּאַנע, — ביסט זיך אַזוי פיל יאָר באַגאַנגען אָן אַ חתן, וועסטו זיך אויך ווייטער אויך באַגיין.

די וואַסער־פּאַנע האָט זיך שיר נישט צעוויינט:

— איז ווי אַזוי־זשע וועל איך צוריק אַנטשלאָפן ווערן? דעם לעצטן פּראָשעק האָב איך היינט איינגענומען, די גן־עדן־אַפּטייק איז פאַרמאַכט. ווי אַזוי וועל איך צוריק אַנטשלאָפן ווערן?

— דו רעדסט נאַרישקייטן, שרה־גיטל. אויף צום אַנטשלאָפן ווערן מוזטו נישט האָבן דווקא אַ חתן. איך וועל שוין מאַכן דו זאָלסט צוריק אַנטשלאָפן ווערן.

לייבעלע האָט גענומען מיאַוקען ווי אַ קאַץ. ער האָט אונז גע־געבן אַ צייכן און מיר האָבן געמאַכט אַזאַ קאַצן־מוזיק, אַז די וואַ־סער־פּאַנע איז אַזש געוואָרן גרין און געל. זי האָט זיך אָנגעכאַפּט מיט ביידע הענט ביים קאָפּ און געשריגן ווי נישט מיט איר קול. מיר האָבן אָבער נישט אויפגעהערט ביז זי איז אַרונטער אונטערן וואַסער, שעלטנדיק אונז מיט טויטע קללות.

— איצט לאָמיר אַנטלויפן! — האָט געזאָגט לייבעלע מלאך.

— מיר האָבן צעשפּרייט די פליגל און זיך גענומען פליען פייל אויסן בויגן.

— האָסט מיר געראַטעוועט דאָס לעבן, — האָט געזאָגט פישערל צו לייבעלע מלאך, — איידער צו ווערן דער חתן פון אַט דעם פאַרזעעניש, וואָלט מיר שוין ליבער געווען צו ווערן אַ פּאַזש ביי דוד המלך.

— פון וואַנען האָסטו געוווסט, לייבעלע, — האָב איך גע־פרעגט, — אַז די וואַסער־פּאַנע קאָן נישט פאַרטראָגן דאָס מיאַו־קען פון קעץ?

— ס'איז אַ שיינע מעשה, נאָר אַ קורצע, — האָט לייבעלע דערציילט. — די וואַסער־פּאַנע האָט אַמאָל געהאַט אַ חתן. טפו, וואָס זאָג איך? מען האָט איר גערעדט אַ שידוך. דער חתן איז גע־קומען אויף „בעשוי״, האָט זיך אַריינגעמישט אַ קאַץ און ס'איז געוואָרן נישט.

— וואָס הייסט ס׳האָט זיך אַריינגעמישט אַ קאַץ, און ס׳איז געוואָרן נישט? גיב אונז צו פאַרשטיין.

— וואָס איז דאָ צו פאַרשטיין? בשעת זיי, דאָס פּאָרל, הייסט עס, זענען געזעסן אין שטוב און האָבן צווישן זיך געשמועסט, האָט די קאַץ איבערגעקערט ס׳טעפּל סמעטענע און פאַרפלעקט דעם חתן. ער איז אַוועק אַ ברוגזער, זי אָנגערופן „שלימזלניצע" און מער נישט געוואָלט פון איר הערן און געדענקען. פון זינט דע־מאָלט זיצט זי אַן אַלטע מויד, ליידט פון שלאָפלאָזיקייט און קוים דערהערט זי דעם „מיאו" פון אַ קאַץ, איז זי גרייט צו שפּרינגען אין פייער אַריין.

מיין חבר פישערל האָט געבענטשט „גומל". ער איז נאָך אַלץ געווען בלאַס ווי די וואַנט. זיך בשום אופן נישט געקאָנט באַ־רואיקן.

ערשט אַז מען האָט מער נישט געהערט דאָס רוישן פונם טייך, האָט ער זיך באַרואיקט. ער האָט דריי מאָל אויסגע־שפּיגן:

— צו איר קאָפּ, צו אירע הענט און פיס, צו איר לייב און לעבן.

מיר האָבן זיך צעלאַכט. לייבעלע האָט געקייכט. קוים גע־קאָנט כאַפּן דעם אָטעם:

— דאָס מאָל, פישערל, ביזטו אָפּגעקומען מיט שרעק. גיב אַכטונג דאָס צווייטע מאָל.

מיר האָבן זיך אַראָפּגעלאָזט אין דער נידער. ס׳איז נאָך גע־ווען ווייט צו 12 און מיר האָבן זיך נישט געהאַט וואָס צו איילן.

מיר האָבן זיך אַוועקגעזעצט ביים ראַנד פון אַן אַקער. לייבעלע מלאך דער פּאַסטוך האָט שטיל געפייפט. פישערל האָט זיך פאַר־טראַכט. און איך האָב געציילט די שטערן.

איך האָב פון תמיד אָן ליב געהאַט צו ציילן די שטערן. איך האָב קיינמאָל נישט געציילט, כּדי צו וויסן וויפל שטערן ס׳זענען פאַראַן. דאָס ציילן אַליין איז פאַר מיר געווען אַן ענין און איך בין נישט מיד געוואָרן אָנצוהויבן כּסדר פון דאָסניי.

וויפל מיר זענען אַזוי געזעסן ביים ראַנד פונם אַקער, קאָן איך אייך נישט זאָגן גענוי. ליבעלעס שטים האָט מיר איבערגעשלאָגן דאָס ציילן און פישערלען דאָס טראַכטן.

— חברה, קומט! ס׳איז שוין צייט מיר זאָלן גיין.

אַ שטיקל וועג זענען מיר געגאַנגען צו פוס, דעם רעשט זענען מיר געפלויגן. פאַר דעם פּאַלאַץ פון דוד המלך זענען מיר אָנגעקומען זיבן מינוט פאַר צוועלף.

מיר האָבן זיך באַהאַלטן צווישן די ביימער, זיך אויסגעצויגן אויף דער ערד און גענומען וואַרטן.

די זיבן מינוט האָבן זיך געצויגן ווי אַן אייביקייט...

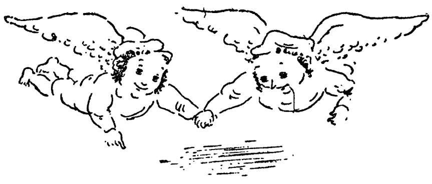

VIII

מיטן־נאַכט אין דוד המלכס גיטער

דער לבנה־זייגער אויפן דוד־המלך־טורעם האָט אויסגעשלאָגן צוועלף. מיר זענען געלעגן צווישן די בוימער און איינגעהאַלטן דעם אָטעם.

וואָס וועט געשען אין אָט דער מיטן־נאַכט־שעה אין דוד המלכס גיטער? ס׳איז דאָך די שעה פון די גייסטער, — האָב איך געטראַכט און נישט געוואָגט אַרויסצורעדן אַ וואָרט.

די לבנה איבער אונזערע קעפּ איז געוואָרן גרעסער און ערנסטער. די שטערן ווייטער און פּאַרכטיקער. איך האָב געהערט, ווי ביי מיין חבר פישערל קלאַפּט דאָס האַרץ.

אויפן באַלקאָן פון דוד המלכס פּאַלאַץ איז געשטאַנען די האַרף. דער ווינט האָט אַלעמאָל געפּרוּווט אַ שפּיל טון און נישט געקאָנט. אַ קאַליקע, ס׳זאָל שוין אַזוינס נישט געבוירן ווערן, — האָב איך געטראַכט. דער מלך אַליין איז אַ גרעסערער מומחה, אַ שאַד, וואָס ער שלאָפט איצט, און אָט דער דילעטאַנטישער ווינט גרימפּלט, אַז ס׳טוען וויי די אויערן.

מיטאַמאָל איז געוואָרן שטיל. דער ווינט האָט זיך ערגעץ באַהאַלטן. אויפן באַלקאָן האָט זיך באַוויזן בת־שבע אין הוילן נאַכט־העמד. אירע אויגן זענען געווען רויט פון וויינען. וויזט אויס, זי איז די גאַנצע צייט נישט געשלאָפן.

זי האָט זיך אַ ווײַלע איינגעהערט אין דער שטילקייט, און

אַז זי האָט געזען, אַז אַלצדינג שלאָפט אין פּאַלאַץ, איז זי פּאַמעלעך אַראָפּגעגאַנגען פון די מירמל־טרעפּ.

אַ באָרוועסע און אין הויזן נאַכט־העמד איז זי געשטאַנען אויפן פרייען פּלאַץ פאַרן פּאַלאַץ. איך האָב זיך צו איר גוט צוגעקוקט. זי איז געווען אַלט און מיאוס. ס׳פּנים צעקנייטשט. אַפילו דעם ווינט, וואָס איז נישט אַזאַ גרויסער איבערקלויבער, האָט זיך נישט געגלוסט אַ שטיף צו טון מיט איר העמד.

— אַן אמתע מכשפה, — האָב איך שטיל אַ זאָג געטון.

— אַמאָל איז זי געווען יונג און שיין, — האָט לייבעלע מלאך באַמערקט, — איצט איז זי אַלט. דערפאַר קען זי אָבער אַלע מוסר־ספרים אויף אויסנווייניק.

— אַהאַ, — האָט פישערל זיך אָנגערופן, — אַהאַ, איך פאַרשטיי שוין, זי איז איצט אויפגעשטאַנען אָפּריכטן „חצות״.

— האָסט שוין דאָסמאָל דווקא נישט געטראָפן, — האָט לייבעלע אויפגעקלערט. — פרום איז זי טאַקע, אָבער, פאַרשטייסט, אַ יידענע בלייבט אַ יידענע. קוים שפירט זי, אַז אבישג איז ביים מלך, קאָן זי נישט אַנטשלאָפן ווערן. זי האָט דעם מלך דוד זייער ליב און טאַקע דערפאַר האָט זי פיינט אבישגן. זי וואָלט זי דערטרונקען אין אַ לעפל וואַסער.

— אַהאַ, איך פאַרשטיי שוין! — האָב איך געזאָגט און נאָך אַלץ נישט פאַרשטאַנען, פאַרוואָס זי, בת־שבע, איז אויפגעשטאַנען פונקט צו חצות און זיך אָוועקגעשטעלט אַ באָרוועסע און אין נאַכט־העמד אינדרויסן, אויפן פרייען פּלאַץ.

— ס׳ווערט איר דען גרינגער פון דעם? — האָב איך געפרעגט דעם פּאַסטוך לייבעלע מלאך.

— זי האָט זיך מסתמא היינט אָפּגערעדט מיט דער זנאַכעריין. ווען די אָרעמע בת־שבע זעט, אַז די שיינקייט פון אבישגן איז שטאַרקער פונם קרבן־מנחה־סידור, באַשטעלט זי די זנאַכעריין, זי זאָל איר געבן אַ מיטל צו געווינען דאָס האַרץ פון איר געליבטן מלך.

— די מיטלען פון דער זנאַכעריין העלפן איר דען עפּעס? —

האָט געפרעגט פישערל און נישט אַראָפּגענומען די אויגן פון דער פעטער יידענס איך נאַכט־העמד.

— ווי אַ טויטן באַנקעס, — האָט געשעפּטשעט לייבעלע מלאך, — אָבער פונדעסטוועגן גיט זי זיך נישט אונטער. זי גלויבט נאָך אַלץ, אַז די זנאַכערין וועט פאַר איר געפינען אַזעלכע בשמים, וואָס זאָלן איר העלפן.

בת־שבע איז געשטאַנען ווי פאַרגליווערט, נישט קיין פּינטל געטון מיט אַן אויג. מיטאַמאָל האָט זי אַ ציטער געטון. מיר האָבן געהערט ווי זי שעפּטשעט, רופט:

— גנענדל! גנענדל, ווו ביזטו?

קיינער האָט זיך נישט אָפּגערופן.

בת־שבע איז געוואָרן נערוועז, זי האָט געמאַכט עטלעכע טריט און גערופן עטוואָס העכער:

— גנענדל, ווו ביזטו, צו אַלדי שוואַרצע יאָר?

— אָט בין איך, האַרענטע. אָט, אָט בין איך.

מיר האָבן דערזען אַן אַלטע פרוי איינגעוויקלט אין אַ טערקישן שאַל. זי האָט געהינקען אויף אַ פוס. די לאָמע זנאַכערין האָט זיך דערנענטערט צו בת־שבען.

— איך בין שיער נישט פאַרפּרוירן געוואָרן, גנענדל. ווו ביסטו געווען?

די אַלטע זנאַכערין האָט גאָרנישט געענטפערט. זי האָט אָנ־גענומען בת־שבען ביי דער האַנט און זי צוגעפירט צו דער גראָז־באַנק, וואָס איז געשטאַנען פאַרן פּאַלאַץ. בת־שבע האָט זיך אַוועק־געזעצט, די אַלטע האָט זיך איר געזעצט צופוסנס.

— האָסט עגמת־נפש, טאָכטער? — האָט די אַלטע געזאָגט און דער איינציקער איינוווינער פון איר מויל, אַ פוילער צאָן, האָט אויף אַ רגע דערזען די ליכטיקע שיין פון דער לבנה.

— אוי, גאָטעניו! — האָט בת־שבע אָפּגעזיפצט. — גיט אַן עצה, באָבעניו, כ׳וועל עס נישט אויסהאַלטן. ס׳האַרץ וועט מיר צע־זעצט ווערן.

— די מויד איז שוין ווידער ביי אים, בת־שבע?

— יאָ, — האָט בת־שבע אָפּגעזיפצט. — קוים לייגט זיך דער

מלך שלאָפן, גנבעט זי זיך אויף די שפּיץ־פינגער אַריין צו אים אין חדר, — אַז ס׳זאָל איר נאָר פאַרשטערט ווערן, טאַטע, פאָטער אין הימל!

די זנאַכערין האָט געוואָרטשעט:

— און דו האָסט גערעדט מיט אים, האָסט אים געזאָגט וואָס כ׳האָב דיך אויסגעלערנט, דו זאָלסט אים זאָגן?

— איך האָב פאַר אים געוויינט, גנענדל קרויך, אים געזאָגט, אַז צוליב אים איז מיין אוריה, אַ ליכטיקן גן־עדן זאָל ער האָבן, געגאַנגען פון דער וועלט. וואָס האָט מיר געפעלט ביי אים? פון פויגל־מילך האָט ער מיר צוגעטראָגן. קיין אַנדער נאָמען ווי „מור־טשעלע" האָב איך פון אים נישט געהערט. און אַלץ האָב איך פאַרגעסן צוליב דיר, דוד — האָב איך אים געזאָגט — און אַט אַזוי צאָלסטו מיר אָפּ אויף דער עלטער?

— נו, נו, — האָט געפרעגט די זנאַכערין, — וואָס האָט ער געענטפערט?

— וואָס ער האָט געענטפערט, פרעגסטו? פרעג שוין בעסער נישט, גנענדל. ער האָט מיר אַ גלעט געטון איבערן שייטל און גע־זאָגט: — בת־שבעלע, ווען דו וואָלסט געווען אַזוי יונג און שיין, ווי דו ביסט געווען אַמאָל, וואָלט איך געזען פּטור צו ווערן פון דיין מאַן, אַזוי ווי אַמאָל. איצט אָבער, ווען דו ביסט, קיין עין־הרע, אויף דער עלטער, וואָלט איך אַוועקגעגעבן אַ פאַרמעגן, אַז אוריה זאָל צוריק לעבעדיק ווערן. איך וואָלט אייךביידן געפירט אונ־טער דער חופה און אייך געגעבן מיין ברכה.

בת־שבע האָט זיך צעוויינט. די אַלטע זנאַכערין האָט זי באַ־רואיקט, איר געגלעט די הענט און געזאָגט טרייסט־ווערטער:

— וויין נישט, בת־שבע. ס׳וועט נאָך זיין גוט. וועסט נאָך זען, אַז ס׳וועט אַלצדינג זיין גוט, דער מויד אבישג אויף צופּי־קעניש.

די אַלטע האָט אַרויסגענומען אַ פּעשל קאָרטן. די קאָרטן אויסגעלייגט אויף דער ערד און לאַנג, לאַנג אין זיי אַריינגעקוקט.

— זי וואַרפט קאָרטן, די אַלטע זנאַכערין, זעסט, פּישערל? — האָב איך זיך אָנגערופן צו מיין חבר.

— ביים שיין פון די שטערן איז איצט בת־שבע שענער ווי פריער, — האָט פישערל גערעדט ווי צו זיך אַליין.

— ס'איז נישט דאָס ערשטע מאָל און נישט דאָס לעצטע מאָל, — האָט אונז לייבעלע מלאך דער פאַסטוך אויפגעקלערט. — יעדן דאָנערשטאָג קומט זי צו גיין, אָט די גנענדל די זנאַכעריך, און לייגט איר די קאָרטן פאַר די שטערן.

— און בת־שבע גלויבט דעריין? — האָב איך געפרעגט.

— זי גלויבט און איר גלויבן מאַכט זי אויף אַ ווילדע שיין. אַ שאָד, וואָס דוד המלך זעט עס נישט. זי וואָלט געפונען חן אין זיינע אויגן, — האָט געזאָגט לייבעלע מלאך.

די זנאַכעריך האָט זיך אויפגעהויבן, זיבן מאָל אַרומגעטאַנצט די קאָרטן, וואָס זענען געלעגן אויסגעלייגט אויף דער ערד. בת־שבע איז געזעסן ווי אויסגעהאַקט פון שטיין.

די זנאַכעריך האָט פאַרריסן דעם קאָפּ צו די שטערן. אירע גראָע האָר זענען געווען צעפּאַטלט. זי האָט צעשפּרייט די הענט און געזאָגט אַ שפּרוך:

— קומט צו פליען, שפּאַרבערס מיינע, אַלע זיבן פון די גן־עדן־בערג. די מומע גנענדל רופט אייך. די מומע גנענדל באַשווערט אייך. פאַרנעמט דעם רוף, שפּאַרבערס מיינע, און טרייסלט אָפּ דעם שלאָף פון אייערע פליגל. די מומע גנענדל דאַרף אַן עצה, די מומע גנענדל האָט אַ שליחות. איר, וואָס פּיקט מיט אייערע שנאָבלען די גילדערנע שטערן — קומט צו פליען, איינס און צוויי! איך צייל ביז דרייצן.

עטלעכע מאָל האָט זי איבערגעחזרט דעם שפּרוך. דערנאָך האָט זי זיך אַוועקגעזעצט אויף דער ערד, זיך צונויפגעקאָרטשעט און געוואַרט.

— פישערל, איך האָב מורא, — האָב איך זיך געטוליעט צו מיין חבר, וואָס איז געלעגן נעבן מיר.

— פּסס... — האָט לייבעלע מלאך צוגעלייגט אַ פינגער צו די ליפּן, — פּתח שין, שאַ.

מיר האָבן דערהערט אַ פלאַטערן פון פליגל. די זיבן שפּאַר־בערס פון די גן־עדן־בערג האָבן געקרייזט אין דער לופט און זיך

דערנאָך אַראָפּגעלאָזט אין דער נידער צופוסנס דער גן־עדן־זנאַכע־רין גנענדל.

— איך האָב אייך גערופן, שפּאַרבערלעך מיינע, — האָט די אַלטע געגלעט די פליגל פון יעדן שפּאַרבער באַזונדער, — איך האָב אייך גערופן אין דער סאַמע מיטן־נאַכט־שעה, געטרייע, איר זאָלט מיר העלפן. איר זאָלט מיר ברענגען אַ רפואה שלימה פאַר דער נשמה דער קראַנקער, דעם געמיט דעם צעבראָכענעם פון בת־שבע שהחיה, וואָס זיצט דאָ אויף דער גראָזבאַנק און קאָן זיך קיין רו נישט געפינען, מחמת איר גרויסער אהבה צום מלך דוד, זאָל לעבן און געזונט זיין.

— באַפעל, מוטער גנענדל, — האָט געזאָגט דער עלטסטער פון די שפּאַרבערס, — באַפעל און מיר וועלן דיר ברענגען אַלצ־דינג, וואָס מיר זענען בכוח צו ברענגען. נאָר מיט איין באַדינג, באָבע גנענדל: דו זאָלסט אונז פאַרענדיקן די מעשה, וואָס דו האָסט אונז אָנגעהויבן דערציילן צוריק מיט זעקס הונדערט טויזנט יאָר.

— גוט, — האָט געזאָגט די זנאַכערין, — מסכים. איך וועל אייך פאַרענדיקן די מעשה און איר פליט און ברענגט מיר צו טראָגן די „האָב־מיך־ליב־בלום״ פון די גן־עדן־בערג, די „גיי־אויס־נאָך־מיר־בלום״ און די „ווער־נאָך־מיר־די־כפרה־רויז״ פון די גן־עדן־טייכן.

— גוט, מומע גנענדל, — האָט געזאָגט דער עלטסטער פון די שפּאַרבערס, — מיר וועלן פליען און זיך באַמיען דיר צו ברענגען, וואָס דו דאַרפסט. נאָר געדענק, אַז מירצעשעם מיר וועלן ברענגען, זאָלסטו האַלטן וואָרט.

— אַז די מומע גנענדל זאָגט, איז געזאָגט, — האָט זיך גע־כאַפּט די זנאַכערין. — פאַרלירט נישט קיין צייט, שפּאַרבערס מיי־נע, און פליט און זוכט און ברענגט, וואָס כ׳האָב אייך געהייסן. ווען, אַ שטייגער, ווערט איר זיין צוריק?

— ווען אַ שטייגער? — האָט געטראַכט דער עלטסטער פון די שפּאַרבערס. — ווען, אַ שטייגער, קאָנען מיר נישט זאָגן גענוי,

איך קאָן דיך פאַרזיכערן, אַז ס'וועט זיין אין אַ דאָנערשטאָג ביי־נאַכט. לאָמיר האָפן, וואָס שנעלער.

די שפּאַרבערס האָבן צעשפּרייט די פליגל און זענען אַוועק־געפלויגן. גנענדל, די זנאַכעריך, האָט זיי נאָכגעקוקט און געשמייכלט:

— געטרייע קינדער אָט די גן־עדן־שפּאַרבערס, קוים רופט מען זיי, זענען זיי תיכף דאָ, צו יעדן שליחות גרייט. פליט, שפּאַר־בערס מיינע, געזונטערהייט און קומט צוריק און ברענגט בת־שבען איר אויסגעחלומט גליק.

בת־שבע איז נאָך אַלץ געזעסן ווי אויסגעהאַקט פון שטיין. אין אירע אויגן האָבן זיך געשפּיגלט די שטערן.

— גיי, שבעלע, גיי, טעכטערל, גיי, לייג זיך שלאָפן, — האָט די אַלטע זנאַכערין איר געגלעט דאָס שייטל. — גיי, דו קאָנסט זיך נאָך פאַרקילן חלילה אין בלויזן העמד. ס'וועט נאָך זיין גוט, טעכ־טערל. אין אַ דאָנערשטאָג, דו האָסט געהערט, וועלן די שפּאַרבערס מיינע ברענגען די בלומען, דו וועסט פון זיי אויפּפּאַרען טיי און געבן דעם מלך דוד צו טרינקען. ס'וועט שוין זיין רעכט, בת־שבע, ס'וועט שוין זיין רעכט, טאָכטער.

בת־שבע האָט זיך אויפגעהויבן פון דער גראָז־באַנק. ווי אַ נאַכט־וואַנדלערין, האָט זי זיך געלאָזט אַרויפגיין די מירמלנע טרעפּ. מיט אַמאָל איז זי שטיין געבליבן און אויסדרייענדיק דעם קאָפּ צו דער זנאַכערין, וואָס איז געשטאַנען אונטן, האָט זי געזאָגט:

— זיי זאָלן נאָר נישט אָפּנאַרן, די שפּאַרבערס, גנענדל. איך וואָלט עס נישט אויסגעהאַלטן, גנענדל. איך וואָלט אַראָפּ פון זינען.

— וואָס רעדסטו, טעכטערל? — האָט דריי מאָל אויסגעשפּיגן די זנאַכערין. — זאָלן דיינע שונאים אַראָפּ פון זינען. און דו, מיין קרוין, וועסט נאָך מירצעשעם דיין גליק געפינען.

מיר האָבן געזען, ווי די זנאַכערין הינקט אַוועק און ווערט פאַרלוירן אין אַ נאָענטן וואַלד. בת־שבע איז נאָך אַלץ געשטאַנען אויף די טרעפּ נישט אַהין און נישט אַהער. אַ לבנה־שטראַל האָט איר געלויזט דעם שייטל.

אַ ווײַלע איז זי אַזוי געשטאַנען. ווער ווייסט, וואָס ס'האָט זיך

ביי איר געטון אין האַרצן? מיט אַמאָל האָט זי אַ ציטער געטון און זיך געלאָזט גיין ווייטער.

דאָס פענסטער פון דוד המלכס שלאָפצימער איז געווען גע־עפנט. בת־שבע האָט זיך איינגעהערט, אַריינקוקן האָט זי געהאַט מורא. די גאַל וואָלט איר געפּלאַצט.

— די שפּאַרבערס זאָלן נאָר נישט אָפּנאַרן, — האָט זי גע־מורמלט. — נייִן, דער מומע גנענדלס שפּאַרבערס וועלן נישט אָפּ־נאַרן, — האָט זי זיך געטרייסט און איז אַריין צו זיך אין שלאָפ־צימער.

איך האָב אַ טאַרע געטון מיין חבר פישערל:

— פישערל, האָסט געזען?

— וואָס דען, איך האָב נישט געזען? וואָס בין איך, אַ בלינ־דער?

— און געהערט האָסטו, פישערל, אַלצדינג געהערט?

— וואָס דען, אַוודאי האָב איך געהערט. וואָס דען, איך בין אַ טויבער?

לייבעלע מלאך דער פאַסטוך האָט ווידער אַמאָל צוגעלייגט אַ פינגער צום מויל:

— פּסס... חברה... פּסס... איר וועט זיך שוין אויסטענהן אַ צווייט מאָל.

מיר האָבן איינגעהאַלטן דעם אָטעם. וואָס וועט איצטער גע־שען? — האָט יעדער פון אונז געטראַכט און מורא געהאַט אַרויס־צורעדן אַ וואָרט.

מיר האָבן געהערט דעם גאַלאָפּ פון אַ פערד. ווער קאָן דאָס זיין? — האָב איך געטראַכט און פונדעסטוועגן מורא געהאַט צו פרעגן. מיר האָבן דערזען אַ רייטער אויף אַ ווייסן פערד. ער איז גע־ווען אָנגעטון אין אַ פּאַנצער, וואָס האָט געשימערט אין לבנה־ליכט.

דער רייטער איז אַראָפּגעשפּרונגען פונם פערד, ער איז צו־געגאַנגען נאָענט צו דוד המלכס פּאַלאַץ און אויסגערופן אויף אַ קול:

— העי, דוד, שטיי אויף, לאָמיר זיך פאַרמעסטן!

עס האָט זיך באַוויזן אַ רייטער אויף אַ ווייסן פערד

אין פּאַלאַץ האָט זיך קיינער נישט גערירט. דער ווינט האָט נאָר געציטערט צווישן די פאָרהאַנגען פון דוד המלכס שלאָף־צימער.

דער רייטער אין אייזערנעם פּאַנצער האָט אָבער נישט אָפּ־געלאָזט. ער האָט אויסגעשטרעקט זיין געפּאַנצערטן אָרעם און גע־שריגן נאָך העכער:

— העי, דוד, שטיי אויף און קום אַרויס אויפן פרייען פעלד, לאָמיר זיך פאַרמעסטן!

דוד המלך איז אַרויס אויפן באַלקאָן. ער האָט זיך געריבן די פאַרשלאָפענע אויגן, איינגעשלונגען אַ געשמאַקן גענעץ און געזאָגט צום רייטער, וואָס איז געשטאַנען אונטן:

— דו ביסט עס, שאול? ביסט שוין ווידער אַמאָל אַנטלאָפן פונם עולם־התוהו; וואָס ווילסטו פון מיר האָבן, שאול? פאַרוואָס לאָזטו מיך נישט שלאָפן?

שאול המלך האָט זיך צעלאַכט. זיין געלעכטער איז געווען ביטער און שטעכיק:

— קום אַראָפּ, דוד, לאָמיר זיך איצט פאַרמעסטן! אויפן פרייען פעלד לאָמיר זיך פאַרמעסטן!

דוד המלך האָט ווידער אַמאָל אַ גענעץ געטון:

— כ'האָב נישט קיין חשק זיך צו שלאָגן, שאול. איך בין גע־קומען אין גן־עדן זיך אָפּרוען, האָבן תענוג און נישט זיך שלאָגן.

— פּחדן! — האָט געדונערט שאול המלך. — פּחדן, האָסט מורא זיך צו פאַרמעסטן. טאָ גיב מיר צוריק אָפּ די קרוין, פּחדן! די קרוין זאָלסטו מיר תיכף אָפּגעבן! דו הערסט, וואָס מען זאָגט דיר?

— רעג דיך נישט אויף, שאול, — האָט געלאַסן געזאָגט דוד המלך. — אַלעמאַי זאָלסטו זיך אומזיסט אויפרעגן, אַז דו וועסט סיי־ווי־סיי גאָרנישט פועלן. פאָלג מיך, שאול, זעץ דיך צוריק אויף אויפן פערד און רייט דיר צוריק אין עולם־התוהו אַריין. אַלעמאַי זאָלסטו שטערן די צדיקים דעם שלאָף?

דאָס געלאַסענע רעדן פון דוד המלך האָט דעם רייטער אין

פאַנצער אַרויסגעבראַכט פון די כּלים. ער האָט געשריגן מיט אַזאַ קול, אַז די פֿייגל אין די נעסטן האָבן זיך אויפֿגעכאַפּט.

— קוקטס אים נאָר אָן, דעם צדיק אין פּעלץ! צוגענומען די קרוין בײַ שאול המלך און ס׳רופֿט זיך נאָך אַ צדיק. פֿון קאָפּ ביז די פֿיס פֿול מיט עבֿירות און ס׳רופֿט זיך נאָך אַ צדיק.

דוד המלך איז, ווײַזט אויס, שוין געווען צוגעוווינט צו די בײַנאַכטיקע וויזיטן. ער איז געשטאַנען רואיק אויפֿן באַלקאָן און געפּרוווט באַרואיקן דעם אויפֿגערעגטן רײַטער.

ס׳האָט אים אָבער נישט געהאָלפֿן. שאול המלך איז געוואָרן וואָס מער אַלץ צערײַצטער. די אויגן זײַנע האָבן געברענט, ממש געשרפֿהט:

— גיב מיר אָפּ די קרוין. דו הערסט, וואָס איך זאָג דיר, די קרוין גיב מיר אָפּ! איך וועל נישט אָפּטרעטן פֿון דאַנען, ביז דו וועסט מיר נישט אָפּגעבן די קרוין.

פֿון שאולס געשרײַ האָט זיך אבישג איבערגעוועקט. זי איז צוגעלאָפֿן צום פֿענסטער און אַ דערשראָקענע געפֿרעגט בײַ דוד המלך:

— וואָס איז, דודל? ווער שרײַט עס אַזוי?

דוד האָט זי באַרואיקט. ער האָט איר אַ קוש געטון אין שטערן און איר געהייסן זיך לייגן שלאָפֿן. ער וועט באַלד די מינוט אַרײַנקומען.

אבישג האָט אויסגעזען ווי אַן איבערגעשראָקענע סאַרנע. זי האָט געציטערט מיטן גאַנצן גוף און זיך געבעטן בײַם מלך:

— איך גיי, דודל, אָבער זע, זוים זיך נישט, איך בעט דיך.

זי איז צוריק אַרײַנגעקראָכן אין בעט. שאול המלך איז נאָך אַלץ געשטאַנען אונטן, געמאַכט פֿויסטן צו דודן, געזידלט, געדראָט, געפֿאָדערט צוריק די קרוין און דעם שטול אין גן־עדן, וואָס דוד האָט, לויט זײַן מיינונג, בײַ אים צוגענומען.

דוד המלך האָט זיך שוין מער נישט געקאָנט באַהערשן. ער האָט פֿאַרהויבן דאָס נאַכט־העמד און אַ זאָג געטון הויך אויף אַ קול:

— ישקני!

— גנבֿ! — האָט געשריגן דער רײַטער אין אײַזערנעם פּאַנ־

צער. — ביי מיר האָסטו געגנבעט די קרוין און דעם „ישקני" ביי דיין זון שלמה.

דוד המלך איז אַריין צו זיך אין שלאָפצימער, פאַרמאַכט די טיר פון באַלקאָן און פאַרצויגן די פאָרהאַנגען ביים פענסטער.

שאול המלך האָט זיך אויפגעזעצט אויפן פערד, עטלעכע מאָל האָט ער שוין אין גאַלאָפּ אַרומגעקרייזט דעם פּאַלאַץ פון דוד המלך, מיט אַן אויפגעהויבענער פויסט קעגן די שטערן האָט ער געשוואוירן:

— איך וועל ראַכע נעמען, דוד. מיין נישט, אַז ס'האָט זיך שוין געענדיקט. איך וועל נעמען ראַכע, זאָ וואָהר העלפע מיר דער אַלמעכטיקער אין הימל!

איך האָב זיך געקלאַמערט אָן מיין חבר פישערל. מיין חבר פישערל האָט זיך פעסטער צוגעטוליעט צום פאַסטוך לייבעלע מלאך.

— עך האָט געזען, חברה? — האָט לייבעלע מלאך געשעפּ־טשעט. — אַלע מאָל קומט ער צו רייטן, אָט דער עולם־התוהוניק, שאול, און וועקט אויף דעם מלך דוד. תּמיד, ווען ער קומט, חזרט זיך איבער די אייגענע מעשה, דער אייגענער שמועס, וואָרט ביי וואָרט. ער טרעט נישט אָפּ אויף קיין האָר מיט זיינע טענות, ביז דוד המלך פאַרהויבט דאָס העמד און זאָגט אים „ישקני".

— איצט רייט ער אַוועק אַ בייזער, דער שטערן איז ביי אים פאַרוואָלקנט. ווהין, אַ שטייגער, רייט ער? — האָב איך געפרעגט.

— לאָמיר אים נאָכפליען, חברה, — האָט זיך לייבעלע אָנגע־רופן. — אָבער שטיל, קיין שאָרך זאָל מען נישט הערן. ער זאָל נישט באַמערקן, אַז מען פליט אים נאָך און מען קוקט אים נאָך.

מיר האָבן צעשפּרייט אונזערע פליגל און מיר זענען גע־פלויגן. מיר האָבן שטיל געפאָכעט מיט די פליגל. יעדער פון אונז האָט קוים געדעכעט.

שאול המלך איז געריטן אויף זיין וויס פערד. זיין הויכע, מאָגערע פיגור האָט זיך אָפּגעצייכנט אויפן פאָן פון דער לבנה־נאַכט מאָדנע און אומהיימלעך.

— אַן אומרואיקע נשמה, — האָט לייבעלע פאַסטוך געשעפּ־טשעט. — ער האָט נישט געהאַט קיין מנוחה אויף דער ערד און

האָט נישט קיין מנוחה אויף דער אַנדערער וועלט. די אומרואיקייט פרעסט אים אויף טויטערהייט, פונקט ווי זי האָט אים אויפגעגעסן לעבעדיקערהייט.

פאַר אַ קליין, ווייס־געקאַלעכט הויז האָט שאול המלך פאַר־האַלטן דאָס פערד, ער איז אַראָפּגעשפּרונגען פונעם פערד און מיט קלינגענדיקע שפּאָרן זיך דערנענטערט צום פענסטער פון דעם ווייס־געקאַלעכטן הויז.

— דאָ, אין דעם הויז, — האָט לייבעלע אויפגעקלערט, — וווינט שמואל הנביא. ער איז נאָך אַלץ אַן אַלטער בחור, נישט קיין באַווייבטער, הייסט עס. ער לעבט באַשיידן, מישט זיך נישט אין די גן־עדנישע קהלה־זאַכן. סאָסל, אַ מלאכטע מיט וואָנצעס, באַדינט אים, קאָכט אים אָפּ ס׳ביסל געקעכץ, פּאַרלאַטעט אים די וועש. מער באַדאַרף ער נישט, דער אַלטער. מיר האָט ער אַפילו צוגעזאָגט, אַז ווען משיח וועט קומען, וועט ער מיר אָוועקשענקען זיין חלק שור־הבר און לויתן. פאַר זיך וועט ער נאָר איבערלאָזן דעם חלק יין־המשומר...

שאול המלך האָט אָנגעקלאַפּט אין פענסטער. איינמאָל, צוויי מאָל, דריי מאָל. יעדעס מאָל אַלץ העכער און בשעת־מעשה גערופן:
— שמואל, שמואל הנביא, שטיי אויף! איך בין עס.

די טיר האָט זיך געעפנט. דער אַלטער שמואל הנביא איז אַרויסגעקומען, זיין באָרד איז געווען שניי־ווייס, די אויגן טריב פון אַלטקייט. אויף די אויערן איז ער געווען אַביסל טויבלעך.

— ביסט שוין ווייטער דאָ? — האָט שמואל הנביא געזאָגט. — פאַרוואָס לאָזטו מיך נישט שלאָפן?

די הויכע פיגור פון שאול המלך איז עפּעס ווי קלענער גע־וואָרן, ער האָט זיך איינגעבויגן פאַר דעם אַלטן נביא.

— העלף מיר זוכן דעם טאַטנס מויל־אייזלען, נביא! ווי אַזוי קאָן איך זיך אַהיימקערן אָן די מויל־אייזלען, איך, בידנער פאַסטוך?

דער אַלטער נביא האָט ביטער אַ שמייכל געטון. זיין ווייסע באָרד האָט געציטערט, ווי אַ נויט־פאָן אין ביינאַכטישן ווינט.

— די מויל־אייזלען וועסטו שוין מער נישט געפינען, שאול.

ס'אַ פאַרפאַלענע זאַך, קיין פּאַסטוך וועסטו שוין מער נישט ווערן. די סטאַדע האָט שוין עמעצער אַנדערש.

— נישט קיין פּאַסטוך און נישט קיין מלך, — האָט שאול געכליפּעט. — איז וואָס־זשע דען־זשע, נביא? זאָג, גיב אַן עצה.

דער אַלטער נביא האָט אַ מאַך געטון מיט דער האַנט, דערנאָך אַ טרייסל געטון די ווייסע באָרד. די שטערן איבער דעם שטילן, ווייס־געקאַלעכטן הויז זענען געוואָרן גרעסער און טרויעריקער.

— וואָס דען־זשע פּרעגסטו, שאול? פון וואַנען זאָל איך עס וויסן? אויף דער ערד בין איך געווען אַ נביא, דאָ, אויפן עולם־האמת, לעב איך פון דער פּענסיע, וואָס מען האָט מיר באַשטימט פאַר מיינע מצוות. פון וואַנען זאָל איך וויסן, שאול, פון וואַנען?

דער רייטער אין אייזערנעם פּאַנצער האָט אַראָפּגעלאָזט דעם קאָפּ. אַ טרויעריקייט האָט געאָטעמט פון זיין גאַנצער געשטאַלט. איך האָב געמיינט, אַז איך וועל משוגע ווערן.

שאול המלך האָט זיך אויפגעזעצט אויפן פערד, אַ צי געטון די לייצעס:

— וויאָ, אַדלערל! וויאָ, צוריק אין עולם־התוהו אַריין.

דאָס פערד איז געפלויגן ווי אַ ווינט, מיר האָבן נאָר געזען די פונקען, וואָס האָבן געשפּריצט פון זיינע פּאָדקעוועס.

דער אַלטער שמואל הנביא האָט נאָכגעקוקט דעם טרויעריקן רייטער, ביז ער איז אינגאַנצן נעלם געוואָרן.

דער אַלטער האָט אָפּגעזיפצט און איז צוריק אַריין צו זיך אין שטוב אויף די שפּיץ־פינגער, כדי נישט אויפצוּוועקן די קעכין.

מיר האָבן זיך אַלע אָוועקגעזעצט ביים ראַנד פונם וועג. יע־דער איינער פון אונז איז געווען פאַרטון אין זיינע מחשבות. די שטערן איבער אונזערע קעפּ זענען געוואָרן בלייכער. אַ קילער ווינט האָט געמאַכט דעם ערשטן שפּאַציר איבער דוד המלכס גיטער.

צוויי שאָטנס זענען געפאַלן איבער דער לענג פונם שליאַך — מיר האָבן אויפגעהויבן די אויגן און געזען צוויי פּראָסטע מלאכים פליען. זיי זענען געפלויגן זייער נידעריק. מיר האָבן געהערט יע־דעס וואָרט פון זייער שמועס.

— מען זאָל אונז נאָר נישט כאַפּן, זיינוול, — האָט איין מלאך

געזאָגט צום צווייטן, — אַ שיין פּנים וואָלטן מיר דערנצמאָלט געד־
האַט. ערשטנס די שמיץ און צווייטנס די בושה און דער ווייטאָג.

— לאָמיר נישט טראַכטן דערפון, אלימלך, — האָט געזאָגט
דער צווייטער, — און לאָמיר האָפן, אַז ס'וועט געלונגען. ס'איז שוין
נישט מער אויסצוהאַלטן אין דוד המלכס גיטער. מען האָרעוועט
דעם גאַנצן טאָג און מען האָט אַפילו נישט צו עסן צו דער זעט. קוים
זאָגט מען אַרויס אַ וואָרט, איז תּיכּף שמיץ. מען באַהאַנדלט אונז
ווי חיות און נישט ווי מלאכים.

— ביסט אַוודאי גערעכט, — האָט געזאָגט דער ערשטער
מלאך, — נאָר אַז איך דערמאָן זיך אָן די קינדער, ווערט מיר
אַ לאַך אין האַרצן. וואָס זענען זיי נעבעך שולדיק?

— מיט מיר איז אויך דאָס אייגענע, — האָט אָפּגעזיפצט דער
צווייטער. — נאָר פאַרפאַלן, לאָמיר פּרווון אונזער מזל אין דער
פרעמד, דאָ איז שוין נישט צום אויסהאַלטן.

די צוויי מלאכים זענען פאַרשווונדן. מיר האָבן זיי נאָכגעקוקט
און זיי באַדויערט. איך האָב תּפילה געטון, אַז דאָס אַנטלויפן זאָל
זיי געראָטן און זיי זאָלן געפינען אַרבעט אין דער פרעמד.

לייבעלע מלאך האָט, ווייזט אויס, פאַרשטאַנען מיין שעפּטשען
מיט די ליפּן. ער האָט מיך אָנגעקוקט אַ ווײַלע און אַ זאָג געטון:

— נאַראָנים, וווהין אַנטלויפן זיי? לאָמיר אָננעמען, אַז דאָס
אַנטלויפן וועט זיי געלונגען. ערגעץ אַנדערש איז דען בעסער?...
פאַר דעם מין מלאכים איז דער גן־עדן נישט קיין גן־עדן.

פון לייבעלעס רייד איז מיר שטאַרק קאַלאַמוטנע געוואָרן
אויף דער נשמה. איך האָב באַדויערט די צוריקגעבליבענע און די
אַנטלאָפענע מלאכים.

איך האָב זיך פאַרגעשטעלט די ווייבער פון די צוויי אַנטלאָ־
פענע מלאכים, ווי זיי וועלן זיך אויפכאַפּן אין דער פרי. איך האָב
געהערט דאָס געוויין פון די צוויי וויסטע עגונות און דאָס געיאָמער
פון די קינדער.

די טיר פון שמואל הנביאס שטוב האָט זיך געעפנט. דער
אַלטער איז ווידער אַרויסגעקומען. ווייזט אויס, אַז נאָכן וויזיט פון
שאול המלך האָט ער מער נישט געקאָנט אַנטשלאָפן ווערן. ער האָט

זיך אַרומגעדרייט פאַר דער שטוב אַהין און צוריק, אַהין און צו־ריק, געוואַרט, מסתּמא, אַז ס׳זאָל ווערן טאָג.

— וואָס ווען מיר דאָ אויסזיצן? — האָט געזאָגט לייבעלע מלאך. — לאָמיר צוריקפליען צום פּאַלאַץ פון דוד המלך.

מיר זענען צוריקגעפלויגן. די שטערן האָבן זיך גענומען איינ־ציקווייז אויסלעשן. אין גן־עדן איז געוואָרן קילער.

פאַרן פּאַלאַץ האָבן מיר זיך אַראָפּגעלאָזט. אַרום און אַרום איז געווען שאַ־שטיל. מען האָט נישט געהערט קיין שאָרך אַפילו.

אַ האָן האָט ערגעץ־ווו אַ קריי געטון. אַ צווייטער האָט אים אָפּגעענטפערט. ס׳איז געוואָרן אַזאַ געקריי, אַז כ׳האָב געמיינט, איך וועל טויב ווערן...

אויפן דאַך פונם דוד המלך־טורעם האָט זיך באַוויזן דער עלט־סטער גן־עדן־האָן, אַ חברהמאַן מיט אַ צונטער־רויטן קאַם. ער האָט אַזאַ קריי געטון און אַ פּאַכע געטון מיט זיינע פליגל, אַז ער האָט פאַרלאָשן דעם לבנה־זייגער.

אין אַלע ליימענע כאַטעס האָט זיך אָנגעהויבן אַ גערודער. מלאכים האָבן זיך אויפגעכאַפּט פונם שלאָף און זיך גענומען גרייטן צו דער אַרבעט.

לייבעלע מלאך האָט אונז געזאָגט, אַז ער מוז גיין אַרויס־טרייבן די סטאַדע שאָף אין פעלד אַריין. מיר זאָלן דערווייל פליען אויף צו פריער און אויף אים וואַרטן, ביז ער וועט קומען מיט די שאָף. ער האָט אונז אויסגעמאָלן, ווו מיר זאָלן אויף אים וואַרטן. טאַקע דאָרטן אויף דעם אייגענעם בערגל, ווו מיר האָבן אים גע־טראָפן נעכטן.

— רירט זיך, חברה, ווייל מען קאָן אייך, חלילה, דערטאַפּן.

ער איז אַוועק צו די שטאַלן און מיר ביידע מיט פישערלען האָבן צעשפּרייט די פליגל און מיר זענען געפלויגן אין דער ריכ־טונג, ווו לייבעלע מלאך האָט אונז געוויזן.

אויפן גרינעם בערגל האָבן מיר זיך אַראָפּגעלאָזט. דאָס גראָז איז געווען נאַס. מיר זענען געווען מיד פון דער נישט־געשלאָפענער נאַכט.

די מאָרגן־דעמערונג איז געווען בלוי. די בלויקייט האָט פאַר־

פלייצט די גיטער פון דוד המלך. די פייגל האָבן געצוויטשערט, זיך באַגריסט, געפרייט זיך מיט דעם נייעם גן־עדן־טאָג.

— וואָס זאָגסטו צו דער נאַכט אין דוד המלכס גיטער, פּי־שערל?

— וואָס זאָל איך זאָגן, שמואל אבא? ס׳איז געווען שוין איינ־מאָל אַ נאַכט. מירן האָבן צו דערציילן פאַר קינדער און קינדס־קינדער.

מיר האָבן געהערט, ווי פונדערווייטנס זינגען די מלאכים, גייענדיק צו דער אַרבעט. דאָס געזאַנג איז געוואָרן שטאַרקער, דערנאָך שטילער און צום סוף האָט עס אינגאַנצן אויפגעהערט.

— ווו קאָן ערגעץ זיין לייבעלע מלאך, פישערל? — האָב איך געפרעגט ביי מיין חבר.

— פונוואַנען זאָל איך וויסן, שמואל אבא? מסתמא וועט ער באַלד אָנקומען. ער ווייסט דאָך, אַז מיר וואַרטן אויף אים.

ס׳האָט נישט קיין סך געדויערט און לייבעלע מלאך איז אָנ־געקומען. ער האָט פאַר זיך געטריבן די סטאַדע שאָף און געשפּילט אויף זיין פייפל.

לייבעלע האָט זיך אַוועקגעזעצט נעבן אונז. ער האָט אַרויסגע־נומען פון זיין טאָרבע אַ שוואַרץ ברויט און אַ שטיק שאָפענעם קעז. מיר האָבן אָפּגעגעסן און זיך געזעגנט מיט אונזער חבר.

— קומטס נאָכאַמאָל, — האָט לייבעלע מלאך צו אונז געזאָגט, — איר וועט ביי מיר זיין אָנגעלייגטע אורחים. זעט און לאָזט נישט וואַרטן אויף זיך קיין סך צייט.

מיר האָבן זיך מיט אים צעקושט. ס׳איז אונז געווען אַ שאָד צו פאַרלאָזן אָט דאָס שיינע באַרוועסע מלאכל, נאָר מיר האָבן גע־מוזט. פישערלס מאַמע איז שוין געווען, מסתמא, אומרואיק צוליב איר תכשיט.

נאָענט פון דער היים האָב איך זיך געזעגנט מיט מיין טייערן חבר. מיר האָבן צווישן זיך אָפּגעמאַכט, אַז קיינעם טאָרן מיר נישט דערציילן, ווו מיר זענען געווען און וואָס מיר האָבן געזען.

מיר האָבן זיך געגעבן תקיעת־כּף און יעדער פון אונז איז גע־

פלויגן אין אַן אַנדער ריכטונג. פישערל אַהיים צו זיך און איך צו זיך...

— — — — — — — — — — —

איך האָב אויפגעהערט צו דערציילן, אין פענסטער האָט שוין געטאָגט. אַנטקעגן מיר איז געזעסן דער רב. זיין ווייסע באָרד האָט געציטערט. די אויגן זענען ביי אים געווען רויט פון נישט שלאָפן און פון שטוינען.

— פלאַי־פלאַים, — האָט ער געזאָגט. — אַ וואָזשנע שררה איז ער, אונזער דוד המלך. קיינעהאָרע אַזאַ פאַרמעגן. ס'זאָל אים נאָר נישט פאַרשטערט ווערן.

דער דיין איז געזעסן אַן לשון. דאָס מויל איז ביי אים געווען אָפן, מ'האָט ביי אים געקאָנט איבערציילן די ציין. ער האָט קיין וואָרט נישט אַרויסגערעדט.

נאָר דער גביר ר' מיכל הורוויץ האָט געפויקט מיט די פינ־גער אויפן בויך און אויב כ'האָב קיין טעות נישט, אַ הונדערט מאָל איבערגעחזרט אויף דייטש דאָס וואָרט „זאָנדערבאַר".

מיין מאַמע האָט געגעבן אַ פּליעסק מיט די הענט:

— אַ ווייטאָג איז דער מאַמען, ס'טאָגט שוין אין דרויסן און דאָס קינד האָט נאָך נישט צוגעמאַכט קיין אויג. גזלנים, וואָס האָט איר זיך אָנגעזעצט אויפן קינד!

— איך... איך... וואָס ווילסטו פון מיר האָבן, זעלדע? ווער האָט זיך דאָ אָנגעזעצט אויפן קינד?

מיין מאַמע האָט דעם טאַטן גאָרנישט געענטפערט. זי האָט אויף אים נאָר אַ קוק געטון, אַז דער טאַטע איז אינגאַנצן געוואָרן פאַרציטערט. ווען ער האַלט זיך נישט אָן אינם טיש, ווער ווייסט, וואָס עס וואָלט מיט אים געשען.

מיין מאַמע האָט מיך געכאַפּט אויף די הענט. זי האָט מיך שיר נישט דערשטיקט מיט אירע קושן.

— קום, קדיש מיינער. קום שלאָפן, אַ ווייטאָג דער מאַמען דיינער.

זי האָט מיך אַריינגעלייגט אין וויגל און מיך געגומען וויגן.

כ׳בין געוועזן מיד און דאָס וויגן פון דער וויג האָט מיך נאָך מידער געמאַכט.

אַ רגע פאַרן אַנטשלאָפן ווערן האָב איך זיך אויפגעהויבן און געזאָגט צו די חשובע באַלעבאַטים, אַז היינט אויפדערנאַכט זאָלן זיי נישט קומען, מחמת איך בין שטאַרק מיד. מירצעשעם מאָרגן אויפדערנאַכט וועל איך פאַר זיי ווייטער דערציילן די מעשיות פון גן־עדן.

איך האָב זיך צוריק אָוועקגעלייגט אין וויגל. איך האָב נאָך געהערט, ווי די טיר עפנט זיך מיט אַ סקריפּ, ווי די באַלעבאַטים געזעגענען זיך מיטן טאַטן. די אויגן האָבן זיך מיר גענומען קלעפּן, איך בין אַנטשלאָפן געוואָרן.

אין חלום האָב איך נאָכאַמאָל איבערגעלעבט די נאַכט אין דוד המלכס גיטער, אין חלום האָב איך נאָכאַמאָל געזען מיין חבר פּי־שערל און געהערט לייבעלע מלאך דעם פּאַסטוכס שיינע לידער. און אין דעם אייגענעם חלום האָב איך דערציילט פאַרן רב, פאַרן דיין און פאַרן גביר ר׳ מיכל הורוויץ מיינע אויסטערלישע איבער־לעבונגען אין גן־עדן.

IX

אַ מעשה נורא מיטן שור־הבר

איך בין אָפּגעשלאָפן דעם גאַנצן טאָג. אַלע זענען אַרומגע־גאַנגען אויף די שפּיץ־פינגער, כּדי מיך חלילה נישט אויפצוּוועקן. דער טאַטע האָט נישט געוואַגט אויפצוהייבן דעם קאָפּ, פון אַרויס־רעדן אַ וואָרט איז שוין אָפּגערעדט. ווי אַ שאָטן האָט ער זיך אַרומ־געבלאָנקעט. מיין מאַמע האָט גוט אַכטונג געגעבן, מען זאָל מיר נישט שטערן דעם שלאָף.

פאַרנאַכט האָב איך זיך אויפגעכאַפּט. אין צימער איז שוין גע־ווען כּמעט טונקל. אין אַ ווינקל איז מיין טאַטע געשטאַנען שמונה־עשרה.

איך האָב זיך אויסגעווישט די אויגן, געשמאַק אָפּגעגענעצט און צוגערופן די מאַמע צו מיין וויגל.

— מאַמע, זיי אַזוי גוט און גיב מיר צו זויגן, איך האָב דעם גאַנצן טאָג אין מיין מויל נישט געהאַט. דו ווייסט דאָך, אַז ווען איך שלאָף, עס איך נישט.

די מאַמע מיינע האָט זיך נישט געלאָזט בעטן, זי האָט מיר תּיכּף געגעבן צו זויגן און מיך בשעת־מעשה געגלעט, געקושט, ווי ס׳איז דער שטייגער פון אַ מאַמע.

— זיי האָבן דיך געמוטשעט, קדיש מיינער. איז דאָס געהערט געוואָרן, אַז דערוואַקסענע יידן זאָלן נישט לאָזן שלאָפן אַ זויג־קינד? די גאַנצע נאַכט האָט ער זיי געמוזט דערציילן מעשיות פונם

גן־עדן. אין אַלעמען, — האָט זי זיך געוווּנדערט צום טאַטן, וואָס איז גראָד אויסגעגאַנגען שמונה־עשׂרה, — אין אַלעמען ביסטו שולדיק, שלים־מזל. אַ טאַטע ביסטו? אַ שטיין ביסטו, אַ טאַטער, נישט קיין טאַטע.

מיין טאַטע איז בלייך געוואָרן. גראָד איצט האָט ער זיך נישט געריכט אויף אַזאַ פּסק. ער האָט אָבער גאָרנישט געענטפערט, גלייך נישט אים מיינט מען.

איך האָב זיך איינגעשטעלט פאַרן טאַטן. איך האָב זיך ביי דער מאַמען געבעטן:

— לאָז צורו דעם טאַטן, מאַמע. ער איז גאָרנישט שולדיק.

איך אַליין האָב געהייסן מען זאָל רופן די יידן, כדי זיי צו דער־ציילן, ווי אַזוי ס׳זעט אויס אין גן־עדן. מאָרגן מערצעשעם אויפ־דערנאַכט וועלן זיי ווייטער קומען און איך וועל ווייטער דערציילן.

איך בין צוריק אַנטשלאָפן געוואָרן. נישט געקאָנט אַפילו זאָגן דער מאַמען „אַ גוטע נאַכט״, אַזוי מיד בין איך געווען. וואָס ס׳האָט זיך מיר יענע נאַכט געחלומט געדענק איך נישט אויף געגוי און זאַכן, וואָס איך געדענק נישט גענוי, וויל איך נישט דערציילן.

ווען איך האָב זיך אויפגעכאַפּט אינדערפרי איז שוין די שטוב געווען פול מיט זון. די מאַמע איז נישט געווען אין שטוב. זי איז געגאַנגען אויסמעלקן די ציג. אויפן פענסטער האָט זיך גע־וואַרעמט אונזער קאַץ.

— מיצי! מיצי! — האָב איך גערופן די קאַץ. זי איז אַראָפּ־געשפּרונגען פון פענסטער און אַריין צו מיר אין וויגל. די קאַץ האָט מיר אויסגעלעקט די אויגן, איך האָב זיך געפילט, ווי ביי גע־בוירן.

דער טאָג איז פאַרביי אָן שום באַזונדערע פּאַסירונגען. מען האָט געגעסן אָנבייסן. נאָכן מיטאָג האָט זיך דער טאַטע אַביסל צו־געלייגט. די מאַמע האָט באַלאַקעט מיט די ווייבער אינדרויסן. איך האָב זיך געשפּילט מיט אַ רויטן קאָלדרע־קנאָפּ.

פאַרנאַכט איז מיין טאַטע אַוועק, ווי דער שטייגער, אין שול אַריין. ער האָט זיך דאָס מאָל נישט קיין סך געזוימט און איז תיכף צוריקגעקומען.

שלמה זלמן לאַטוטניק איז געשטאַנען בײַם גרויסן טיש...

מען האָט אָפּגעגעסן וועטשערע רייז מיט מילך און ס'האָט נישט קיין סך געדויערט, און דער רב, דער דיין און דער גביר זענען אַריינגעקומען מיט אַ „גוטן אָוונט".

זיי האָבן זיך אַוועקגעזעצט בײַם טיש. דער רב איז נאָך ווײַסער געוואָרן פון זינט יענער נאַכט, דער דיין — נאָך דאַרער, נאָר דער גביר, מיכל הורוויץ, האָט זיך געהאַלטן אין ־עד מעלה. ער האָט געפּונקלט מיט זיין גאָלד. אויף אַלעמען, וואָס מען האָט געזאָגט, צוגעשאָקלט מיטן קאָפּ און געזאָגט אויף דייטש „זאָנדערבאַר".

איך האָב מיך אַוועקגעזעצט אַנטקעגן דעם רב. דער לאָמפּ האָט געברענט אויפן טיש. די מאַמע האָט פאַרהאַנגען די פענסטער. אַלע זענען געווען גרייט צו הערן.

מיין מאַמע, וואָס איז געשטאַנען, לויט איר שטייגער, בײַ דער טיר, פאַרלייגט די הענט אויפן האַרצן, האָט מיר געזאָגט:

— שטרענג דיך נישט אָן, אוצרל, אַז דו וועסט ווערן מיד, רו דיך אָפּ. ס'ברענט נישט, חלילה, און דו האָסט זיך נישט וואָס צו איילן. קוים וועסטו ווערן הונגעריק, זאָלסטו מיר זאָגן, וועל איך דיר געבן צו זויגן.

מיין מאַמע, אַ לעבן אויף איר קאָפּ, איז מיר געווען געטריי. זי האָט מיך געהיטן, ווי דאָס אויג אין קאָפּ.

איך האָב אָנגעשפּאַרט דעם קאָפּ אויף בײדע הענט און גענומען דערציילן. אַלע אַרום טיש זענען געזעסן שאַ, שטיל. מען האָט געקאָנט הערן, ווי בײַ יעדערן קלאַפּט דאָס האַרץ.

— איך האָב זיך, ווי איר ווייסט, — האָב איך דערציילט, — געזעגנט מיט מיין חבר פישערל. ער איז געפלויגן צו זיך אַהיים. און איך צו מיר אַהיים. מיד בין איך געווען, אַז איך האָב זיך קוים געהאַלטן אויף די פיס. די פליגל זענען בײַ מיר געווען ווי געליימט. קוים, קוים, וואָס איך האָב זיך דערשלעפּט אַהיים.

איך בין אַוועקגעפאַלן אויף מיין געלעגער און בין אַנטשלאָפן געוואָרן. אין חלום האָבן זיך מיר געפּלאָנטערט דוד המלך, בת־שבע, אבישג, וואַסער־פאַנעס, שאול המלך, די זנאַכערין גנענדל. אַלצדינג, וואָס איך האָב איבערגעלעבט אין דוד המלכס גיטער. נאָר אין

אַ קאַפּויערדיקן סדר. זאַכן און געשטאַלטן האָבן זיך אַזוי געפּלאָנ־טערט, אַז דער חלום איז געוואָרן נאָך מער קאָשמאַר ווי די וואָר.

אַרום פיר אַזייגער בײַטאָג האָב איך זיך אויפגעכאַפּט. איך האָב זיך אַרומגעוואַשן, עפּעס איבערגעכאַפּט און בין תּיכּף אַוועק־געפלויגן צו מײַן חבר פישערל.

מײַן חבר פישערל איז נאָך געשלאָפן. איך האָב זיך אַוועק־געזעצט אין וואַרשטאַט וואַרטן ביז ער וועט זיך אויפכאַפּן.

פישערלס טאַטע, שלמה זלמן דער לאַטוטניק, איז געשטאַנען בײַם גרויסן טיש. מיטן סאַנטימעטער־בענדל אויפן האַלדז און אַ שטיקל קרייד אין דער האַנט. ער האָט אָפּגעצייכנט אַ פּאָר פליגל, וואָס מען האָט אים געגעבן צו פאַרריכטן.

בײַם װערק־טישל זענען געזעסן די צוויי שנײַדער־מלאכים, בערל און סיאָמקע. זיי זענען בײדע געווען פאַרטיפט אין זייער אַרבעט. די נאָדלען זענען ממש געפלויגן אין זייערע הענט. איך האָב געפּרוווט ציילן וויפל שטעך יעדער פון זיי מאַכט אין אַ מינוט און נישט געקאָנט. אַלעמאָל האָב איך זיך פאַרציילט.

פישערלס מאַמע, די מלאכטע חנה דבורה, איז אַרײַנגעקומען פונם אַלקער. זי האָט זיך אַוועקגעזעצט נעבן מיר און געפּרוווט פון מיר דערגיין, ווו מיר, דאָס הייסט, איך און פישערל, זענען עס פאַרפאַלן געוואָרן. זי האָט שוין געמיינט, ווער ווייסט, וואָס ס׳איז מיט אונז געשען. זי האָט שוין געוואָלט גיין צו דער גן־עדן־פּאָליציי, מאַכן אַ געוואַלד, אַז מען זאָל אונז זוכן.

איך האָב נישט געוווסט, צי מעג איך דערציילן דעם אמת. כ׳האָב אײַנגאַנצן פאַרגעסן זיך אָפּצורעדן מיט מײַן חבר פישערל וועגן דעם ענין.

אַ ווײַלע בין איך געזעסן נישט אַנטשלאָסן, געספּקט: יאָ? צי ניין? און סוף־כּל־סוף האָב איך באַשלאָסן, אַז איך בין נישט מחויב איר צו דערציילן דעם אמת. אויב פישערל וויל, זאָל ער איר דער־ציילן.

איך האָב זיך געמאַכט תּמעוואַטע. איר געזאָגט, אַז מיט פּי־שערלען האָב איך זיך נישט געזען אַן ערך דריי טעג. אַדרבא, דאָס

בין איך איצט געקומען געוויר'ער ווערן, צי איז ער נישט, חלילה, קראַנק.

— קראַנק, — האָט די מלאכטע חנה דבורה אַ פּליאַסקע געטון מיט ביידע הענט, — זאָלן מיינע שונאים קראַנק זיין. מער פעלט מיר נישט, נאָר פישערל זאָל קראַנק זיין. אַ וויי'טאָג דער מאַמען!

זי האָט נאָך געפּרוווט ביי מיר פאָרשן. נאָר אַז זי האָט געזען, אַז איך האַלט זיך ביי מיינס, אַז איך ווייס נישט פון קיין פּותר און פון קיין חלום, האָט זי אַ שאָקל געטון מיטן קאָפּ און איז צוריק אַריין אין אַלקער.

פישערלס טאַטע איז פאַרטיק געוואָרן מיטן אָפּצייכנען די פּאָר פליגל. סיאָמקע מלאך האָט גראָד פאַרענדיקט אַ פּאָר פליגל, זיי פאַרטיק געמאַכט אויף צו פּראָבירן.

פישערלס טאַטע איז אַוועקגעפלויגן צום קונה הענזל מלאך, דעם מילנער, פּרובירן די פליגל. קוים איז ער אַרויס פון שטוב, האָט זיך סיאָמקע מלאך צעזונגען:

אַ ליבע צו שפּילן איז נישט כדאי,
מלאכים, איך טו אייך באַשווערן,
ס'וועט ענק זיין ווי'ל ווי די וועלט,
אויב עץ וועט מיין עצה אויסהערן.

די ליבע איז, אוי, אַן אומגליק, אַ פּלאָג
און קאָסט אָפּ אַ מאַיאָנטעק מיט טרערן,
זי לאָזט דיך נישט אַרבעטן בייטאָג
און ביינאַכט נישט אַנטשלאָפן ווערן.

און בערל מלאך, דער צווייטער שניידער־געזעלן, וואָס איז מיט סיאָמקע מלאך געווען אויף מעסער־שטעך, איז אין דעם פאַל געווען מסכים מיט זיין שונא. ער האָט זיך צעגאָרגלט אויף אַ קול:

אָט טוט דיר דאָס גליק אַ שיין אויף אַ ווייל,
מיט פייגעלעך, בלומען און שטערן,
און אָט אַנטלויפט עס אויף טויזנט מייל,
אַז ס'איז נאָר משוגע צו ווערן.

אוי, משוגע צו ווערן איז נישט כדאי,
מלאכים, איך טו ענק באַשווערן,
האָטס די ליבע טיף טייער אין דר׳ערד,
וועט איר תּיכּף געהאָלפן ווערן.

מיר איז געוואָרן שטאַרק אומעטיק פון אָט דעם דאָזיקן לידל. איך האָב זיך דערמאָנט יענע לבנה־נאַכט, ווען איך האָב געזען די דאָזיקע צוויי פאַרליבטע שניידער־מלאכים זיך צונויפשטויסן אויפן טראָטואַר. זיי ווייסן אַפילו נישט, אַז איך האָב זיי געזען און געהערט זייער שמועס — האָב איך געטראַכט. און פונדעסטוועגן איז מיר נישט גרינגער געוואָרן אויפן האַרצן.

אין אַלקער האָט זיך צעזונגען פישערלס שוועסטער, עטל, די שיינע מלאכטע מיט די ראָזע פליגל. זי איז, ווייזט אויס, נישט געווען מסכים מיטן מוסר־השכל פון די צוויי אומגליקלעך־פאַרליבטע שניידער־מלאכים. איר ליד איז געווען האָפערדיקער. איר קול איז געווען צוקער־זיס:

דו ביסט מיר געקומען צו חלום,
מיין טייער גאָלד, מיין לעבן
און האָסט מיר אַ פינגערל פון גאָלד
צום עוויגן אָנדענק געגעבן.

דאָס פינגערל פון גאָלד איז זייער שיין,
איך טו עס אויף מיין פינגער טראָגן,
איך האָב עס געוויזן מיין חברטע
און געזאָגט איר אַזוי צו זאָגן:

דאָס פינגערל האָט מיר מיין זתן געקויפט,
אַ מלאך מיט ליכטיקע אויגן — —
און ווען טאַטע־מאַמע וואָלטן געלאָזט,
וואָלט איך תּיכּף צו אים געפלויגן.

און איך וואָלט זיך בײַ אים אָפּגעזאָמט
אַ גאַנצן מאַיאָנטעק מיט יאָרן,
ביז מײַנע שײנע, שוואַרצע צעפּ
וואָלטן ווײַס ווי שנײ געוואָרן.

גײ ווײס וועמער פון זײ ס׳איז גערעכט — האָב איך געטראַכט. יענע טענהן אַזוי, קומט פֿישערלס שוועסטער און טענהט קאַפּויער. אַז איך וועל זײַן אַ גרויסער — האָב איך באַשלאָסן — וועל איך שוין וויסן אויף קלאָר אַ באַשייד.

סיאָמקע מלאך האָט טיף אָפּגעזיפֿצט. ער האָט זיך דערמאָנט אָן דעם גן־עדן־קרעמערס טעכטערל און ס׳האָט אים פֿאַרקלעמט בײַם האַרצן. כ׳האָב אַליין געזען, ווי אַ טרער איז אַראָפּגעפֿאַלן פֿון זײַנע אויגן אויף אָן איבערגעניצעוועטן פֿליגל.

בערל מלאך איז מקנא געווען זײַן קאָנקורענט פֿאַר דער טרער. ער האָט אַזוי לאַנג געטראַכט פֿון דעם גן־עדן־קרעמערס טעכטערל און דערבײַ געקוועטשט די אויגן, ביז ס׳איז אים אויך געלונגען אַרויסצובאַקומען אַ טרער.

ער האָט אַ בליק געטון מיט נצחון אויף סיאָמקע מלאך. זײַן בליק האָט גערעדט ווערטער:

— וואָס מײנסטו, נאָר דו קאָנסט מקריב זײַן אַ טרער צוליב דעם גן־עדן־קרעמערס טעכטערל? לאָ מיט אָן אַלף.

סיאָמקען האָט עס אָפּנים פֿאַרדראָסן. ער האָט אַראָפּגעלאָזט דעם קאָפּ, שנעלער געוואָרפֿן מיט דער נאָדל און געזונגען:

כאָטש דו האָסט מיך אויסגעלאַכט, סערדצע,
כאָטש דו האָסט געטריבן פֿון מיר שפּאַס,
קאָן איך זיך קיין אָרט נישט געפֿינען
און וואַגל דורך די נעכט אויף דער גאַס.

די לבנה מיט די טויזנטער שטערן,
זײ ברענגען מיר גערוסן פֿון דיר,
און איך, איך קאָן דיך נישט דערגרייכן, —
מיר זאָל זײַן, דושענקע, פֿאַר דיר.

בערל מלאך האָט זיך אָפּגערוקט פונם ווערק־טישל. סיאַמ־קעס ליד האָט אים גערייצט. ער האָט געפילט, אַז קוים זינגט סיאַמקע נאָך איין סטראָף, וועט ער, בערל מלאך, זיך מער נישט קאָנען איינהאַלטן. ער וועט כאַפּן דעם פּרעסאייזן און אים פּלעטן דעם קאָפּ.

צום גליק איז סיאַמקען אויסגעגאַנגען דער פּאַדים. דאָס ליד האָט נאָר פאַרמאָגט צוויי סטראָפן און בערל מלאך האָט זיך באַ־רואיקט.

דאָס הייסט, ס׳רעדט זיך נאָר באַרואיקט. וואָס ביי אים האָט זיך אָפּגעטון אין האַרצן, ווייסט נאָר איין גאָט, אָבער פון דרויסן האָט מען עס נישט אָנגעזען.

פישערל האָט זיך אויפגעכאַפּט פונם שלאָף. ער איז אַריינגע־קומען אין וואַרשטאַט און דערזעענדיק מיך, האָט ער זיך שטאַרק דערפרייט. ער איז צו מיר צוגעלאָפן, מיך אַרומגעכאַפּט, גלייך מיר וואָלטן זיך נישט געהאַט געזען אַ שאָק מיט יאָרן.

— ביזט שוין דאָ פון לאַנג, שמואל־אבא?

— איך וואַרט שוין אויף דיר איבער אַ שעה, פישערל. דו האָסט עס קיינעהאָרע געכאַפּט אַ דרימל...

מיר זענען ביידע צוגעגאַנגען צום אָפענעם פענסטער און אַרויסגעקוקט. אינדרויסן, אויף דער לאָנקע, האָט זיך געפּאַשעט דער שור־הבר. די דריי באָרוועסע פּאַסטוכער, וואָס האָבן אים גע־היטן, האָבן געשפּילט אַ דערדע.

— דער שור־הבר, — האָב איך געזאָגט צו מיין חבר, — ווערט מיט יעדן טאָג פעטער. ביז משיח וועט קומען וועט ער שוין זיין אַזוי פעט, אַז מען וועט אים קוים קאָנען רירן פון אָרט.

פישערל האָט געשוויגן. מיר האָבן געזען, ווי די מלאכטע כאַסיע שפּאַצירט אויף דער גן־עדן־לאָנקע. זי איז אין 9־טן חודש, און יעדן פאַרנאַכט גייט זי זיך דורך איבער דער גן־עדן־לאָנקע שעפּן אַביסל לופט.

— פישערל, צו וואָס האָט זי אָנגעטון דאָס רויטע פאַרטוך? — האָב איך געפרעגט מיין חבר. — אַז דער שור־הבר וועט דערזען דאָס רויטע, קאָן נאָך חלילה געשען אַן אומגליק.

— טאַקע, טאַקע, — האָט געזאָגט פישערל און מיר האָבן ביידע געוווּנקען מיט די הענט, געגעבן דער שוואַנגערער מלאכטע סימנים, אַז זי זאָל זיך אומקערן, כּל־זמן ס׳איז צייט.

די מלאכטע כאַסיע האָט אָבער, ווייזט אויס, נישט פאַר־שטאַנען אונזער ווינקען. זי איז זיך געלאָסן געגאַנגען ווייטער, גע־קומען אַלץ נענטער צום אָרט, ווו דער שור־הבר האָט זיך גע־פאַשעט.

דער שור־הבר האָט דערזען דאָס רויטע פאַרטוך און די איגן האָבן זיך ביי אים אָנגעצונדן. מיר האָבן געמיינט, אַז אָט, אָט וועט ער זיך אַ וואָרף טון אויף דער מלאכטע.

מיר האָבן אָבער געהאַט אַ טעות. אמת איז, אַז דאָס רויטע פאַר־טוך איז דעם שור־הבר נישט געווען ניחא. אָבער צו אונזער גרוי־סער דערשטוינונג האָט ער זיך געהאַלטן אין דער מעלה. ער האָט זיך, משמעות, באַרעכנט, אַז ער איז נישט קיין סתם אָקס, נאָר דער שור־הבר און ס׳פּאַסט נישט פאַר אים זיך אויפצורעגן צוליב אַ שטיקל רויטס, ווי יעדער פּראָסטער ביק.

איך בין גאָר נתפּעל געוואָרן פון דער געלאַסנקייט זיינער. דער שור־הבר האָט ווייטער געצופּט דאָס גראָז און זיך אַפילו נישט אומגעקוקט אויף דער נאַרישער מלאכטע אין רויטן פאַרטוך.

ס׳איז אָבער פאָרט געווען באַשערט אַן אומגליק. די מלאכטע כאַסיע איז נישט געווען פון די איבערגעשפּיצטע. מען קאָן זאָגן, אַז זי איז געווען מער בהמה פונם שור־הבר. אַז זי איז צוגעקו־מען גאָר נאָענט, אַ פאָר טריט פון דעם פאַשענדיקן שור־הבר, איז זי שטיין געבליבן און זיך צוגעקוקט, ווי ער מאַלעגיירעט דאָס אַזוי געשמאַק. זי איז געשטאַנען אַ ווייל מיט אויסגעגלאָצטע אויגן און באַוווּנדערט זיין אַפּעטיט.

די דריי באַרוועסע פאַסטוכער האָבן זיך געאַמפּערט איבער די קאָרטן. דער האָט געזאָגט אַזוי, דער צווייטער אַזוי און דער דריטער האָט געדרונגען קאַפּויער.

זיי זענען געווען אַזוי פאַרטון אין זייער אַמפּעריי, אַז זיי האָבן נישט באַמערקט, ווי די שוואַנגערע מלאכטע איז צוגעגאַנגען נאָענט צום שור־הבר און אים אַ גלעט געטון דעם האַלז.

— זאָל זי, — האָט געטראַכט דער שור־הבר, — זאָל זי גלעטן, וויפיל איר האַרץ גלוסט. זי זאָל נאָר אויסטון דאָס רױטע פאַרטוך, וואָלט שוין געווען גאָר גוט.

נאָר, ווי זאָגט פישערלס מאַמע, די מלאכטע חנה דבורה: „פון אַ נאַר האָט מען שטענדיק צער". די שוואַנגערע מלאכטע האָט נישט פאַרשטאַנען די גרויסמוטיקייט פונם שור־הבר. זי האָט אים געגלעט און געגלעט און פלוצים האָט זי זיך צוגעבויגן נאָענט צו אים און אים געטון אַ שעפּטשע אין אויער:

— משיח קומט!

דער שור־הבר האָט אַ ציטער געטון מיט זיין גאַנצן שווערן גוף. „משיח קומט". דאָס באַדייט, אַז אָט, אָט וועט מען אים קוילען, צעשניידן זיין פלייש אויף שטיקער. דאָס פלייש וועט מען בראָטן און די צדיקים וועלן טונקען שטיקער קוילעטש אין זיין ראָסל, פרעסן זיין פלייש און זיך פאַסמאַקעווען:

— אַי, אַי, אַי... טעם גן־עדן!

דער שור־הבר איז געוואָרן ווילד. „משיח קומט!" די געפאַר איז נאָענט, מען דאַרף אַנטלויפן, זיך ראַטעווען, ראַטעווען פון דעם חלף.

דער שור־הבר (פאַרט אַן אָקס) האָט נישט געוווסט, אַז דאָס האָט זיך דער שוואַנגערער מלאכטע כאַסיע בלויז פאַרגלוסט אַ שפּאַס. ביז משיח וועט קומען, האָט ער נאָך גענוג צייט זיך צו פּאַשען אויף דער גן־עדן־לאָנקע... ער האָט מיטאַמאָל איינגעבויגן דעם קאָפּ, אַ כאַפּ געטון די שוואַנגערע מלאכטע אויף די הערנער און גענומען לויפן, ווו די אויגן טראָגן אים.

איך און מיין חבר פישערל האָבן געמאַכט אַ געוואַלד. מיר האָבן געשריגן, ווי נישט מיט אונזערע קולות:

— דער שור־הבר אַנטלויפט, דער שור־הבר אַנטלויפט!

די דריי פאַסטוכער זענען אויפגעשפּרונגען און גענומען פייפן און נאָכיאָגן דעם ווילדן, אַנטלויפנדיקן אָקס. די מלאכטע כאַסיע האָט זיך געצאַפּלט אויף זיינע הערנער און געמאַכט אַזעלכע יעלות, אַז קינד און קייט איז זיך צונויפגעלאָפן. איינער האָט געפרעגט דעם צווייטן:

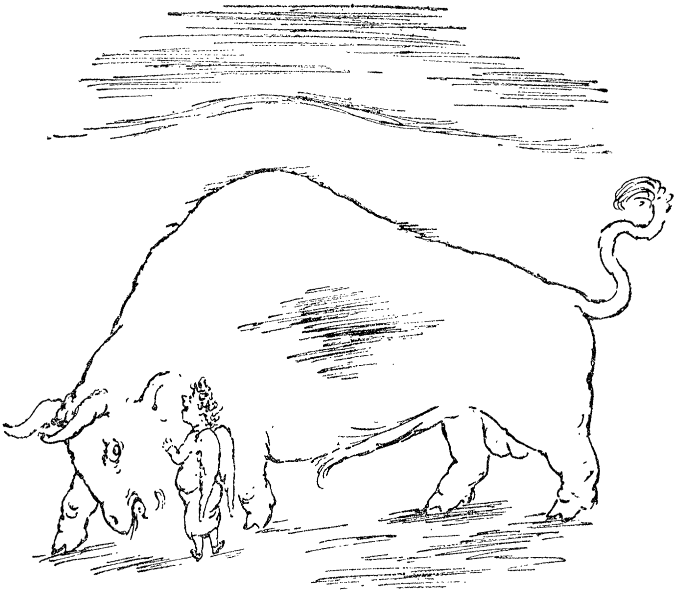

— משיח קומט! — האָט אַ שעפּטשע געטון די מלאכטע
דעם שור־הבר אין אויער

— וואָס איז געשען, האַ? וואָס איז געשען?

— דער שור־הבר האָט געכאַפּט אַ מעוברתדיקע מלאכטע אויף די הערנער און איז מיט איר אַנטלאָפן.

— מען דאַרף אים נאָכיאָגן!

— מען דאַרף אים כאַפּן און צוריקברענגען!

— אַ כפּרה די מלאכטע, דער שור־הבר איז בילכער. וואָס וועלן די צדיקים טון אָן דעם שור־הבר, ווען משיח וועט קומען?

ס׳האָט זיך אָנגעהויבן ס׳אמתע געיעג. ווער ס׳האָט געהאַט פליגל, יונגע און אַלטע מלאכים, האָבן זיך געלאָזט פליען.

דער צעיושעטער שור־הבר איז אָבער געלאָפן ווי טויזנט טייוולאָנים. פאַר די אויגן האָט אים מסתמא געבליצט דער חלף, מיט וועלכן מען האָט אים געדאַרפט קוילען. ער איז אַנטלאָפן פון דער „גרויסער סעודה", וואָס משיח האָט געדאַרפט צוגרייטן פון זיין פלייש פאַר די צדיקים.

די שוואַנגערע מלאכטע האָט געצאַפּלט אויף זיינע הערנער. זי האָט געמאַכט מיט די הענט, געקוויטשעט, געפאַלן אין חלשות, זיך אויפגעכאַפּט און ווידער געקוויטשעט.

מיר האָבן זיך געיאָגט נאָכן שור־הבר. פאַרויס זענען גע־פלויגן די דריי פאַסטוכער און הינטער זיי מלאכים מיט בערד און אָן בערד. די איינציקע קינדער, וואָס זענען מיטגעפלויגן, זענען גע־ווען מיר, איך און מיין חבר פישערל.

אַ טייל מלאכים זענען מיד געוואָרן. זיי האָבן זיך פאַרהאַלטן אינמיטן געיעג, געסאַפּעט, זיך געווישט דעם שווייס פון אונטער די פליגל און דערנאָך צוריקגעפלויגן אַהיים.

— אַן אייזערנע גבורה האָט ער, דער שור־הבר.

— האָסט עפּעס געזען אַ מין לויפן, פלינקער פונם פלינקסטן גן־עדן־האָז.

— די נאַרישע אשה האָט אים וואַזשנע איבערגעשראָקן. מען דאַרף זי אַוועקליגן אינמיטן שול־הויף און איר אָריינצימבלען, אַז זי זאָל פאַרזאָגן אַ צענטן צו מאַכן אַזעלכע קאַטאָוועסן.

אַזוי האָבן זיך אַדורכגעשמועסט די מלאכים, וואָס האָבן זיך

אומגעקערט אַהיים. דער שור־הבר איז אָבער ווייטער אַנטלאָפן און מיר האָבן אים נאָכגעיאָגט.

אַ היפּש ביסל שאָדן האָט ער אָנגעמאַכט, דער שור־הבר, אויפן וועג. ער איז געלאָפן איבער גערטנער, איבער פּאַרזייעטע פעלדער און אַלץ צעטרעטן. אויפן וועג האָט ער איבערגעקערט אַ פּאָר קליינע מלאכימלעך, וואָס האָבן זיך געשפּילט אין „קאַמער־קאַמער־הויז".

אַן אַלטער מלאך, וואָס איז געשטאַנען ביים ראַנד פון אַ דאָרף און געשפּילט אויף אַ קאַטערינקע, האָט פון אים באַקומען אַזאַ שטויס, אַז ער האָט געמאַכט עטלעכע קאָזשעלקעס אין דער לופטן און איז אַוועקגעפאַלן אַ פאַרחלשטער. מען האָט אים קוים דערמונטערט.

— פישערל, דו זעסט, ער פאַרנעמט זיך קיין מערב, צו דער גרענעץ פונם גויאישן גן־עדן.

— איך זע, שמואל־אבא, איך זע. זאָלסט מיר דערלעבן בעסערע בשורות אָנצוזאָגן.

דער אָוונט האָט גענומען טונקלען. דאָס געיעג נאָכן שור־הבר איז געוואָרן נאָך האַסטיקער. מען דאַרף אים כאַפּן איידער ס'פאַלט צו די נאַכט.

אַזוי האָבן מיר געטראַכט. דער שור־הבר האָט אָבער געטראַכט אַנדערש. ער האָט באַשלאָסן, אַז ס'זאָל זיך טון חושך, די וועלט זאָל זיך איבערקערן, אָבער אים וועלן זיי נישט כאַפּן.

די נאַכט האָט פאַרשאָטנט די פעלדער און די וועגן. ווי אויף צו להכעיס האָט זיך דאָס מאָל נישט באַוויזן די לבנה. מען האָט נישט געזען קיין סימן פון קיין שטערן.

ס'איז געוואָרן אַזוי פינסטער, אַז איינער האָט נישט געזען דעם צווייטנס נאָז. מען האָט נאָר געהערט דאָס שנעלע פאָכען פון די פליגל און דאָס מוראדיקע מרוקען פונם שור־הבר.

— פון וואַנען נעמט זיך צו אים אַזאַ כוח? — האָט איין מלאך געסאָפּעט. אויב איך האָב קיין טעות נישט געהאַט, איז דאָס געווען הלל דער סטראַזשניק.

— פון וואַנען, פּרעגסטו? — האָט זיך אַ צווייטער צעלאַכט.— פון ששת ימי בראשית האַלט מען אים אין איין פּאַשען, ווילסטו ער זאָל נישט האָבן קיין כּוח?

דער שור־הבר האָט זיך געטראָגן, ווי אַ וויכער, איבער די גן־עדן־פעלדער. דאָס פאַרטוך פון דער מלאכטע, וואָס ער האָט גע־טראָגן אויף די הערנער, האָט געפלאַטערט, ווי אַ פאָן.

— דו זעסט, שמואל־אבא, דאָרטן די גרינע פייערלעך? דאָרט איז די גרענעץ פונם גויאישן גן־עדן. ס'זאָל אים נאָר נישט איינפאַלן אַריבערצולויפן די גרענעץ. ס'וואָלט געווען אַן אומגליק.

— ער וועט זיך, מסתמא, דערשרעקן און זיך אָפּשטעלן, — האָב איך געפּרוּווט טרייסטן מיין חבר און אַליין האָב איך נישט געגלויבט מיינע רייד.

— גיי פאַרלאָז זיך אויפן יושר פון אַ צעיושעטן שור־הבר,— האָב איך געטראַכט — וואָס ווייסט אַזאַ בהמה פון אַ גרענעץ? וואָס ווייסט ער פונם חילוק צווישן יידישן און גויאישן גן־עדן?

די ליכטער פון דער גרענעץ זענען געוואָרן נענטער און נענ־טער. מיר האָבן שוין אָנגעזען די פּראַוואָסלאַוונע צערקווע, וואָס שטייט נאָענט צו דער גרענעץ. דער שור־הבר האָט זיך געטראָגן מיט אַ ווילדן אימפּעט נענטער און נענטער צום גרענעץ־פּאַס.

די שוואַנגערע מלאכטע, וואָס האָט געצאַפּלט אויף די הער־נער פונם שור־הבר, האָט שוין נישט געהאַט קיין כּוח צו שרייען. זי איז געווען הייזעריק, ווי אַ גלאָק. קוים־קוים, וואָס מען האָט איצט געהערט אירן אַ קרעכץ.

די דריי פּאַסטוכער, וואָס האָבן געהיט דעם שור־הבר, זענען געווען בלייך, ווי קריידע. וואָס וועלן זיי טון, אַז דער שור־הבר וועט, חלילה, אַריבער די גרענעץ פונם גויאישן גן־עדן? לויט אַלע סימנים האָט עס שוין געהאַלטן טאַקע דערביי. די גלעקער פון דער פּראַוואָסלאַוונער צערקווע האָבן זיך צעקלונגען: בים, באַם, בים, באַם.

דער שור־הבר האָט געיאָגט און געשפּרונגען, אַז אַ שוים האָט אים אַזש באַגאָסן. די גרענעץ איז געווען גאָר נאָענט. מען

האָט שוין אַפילו געזען די גויאישע גרענעץ־וואַך. מלאכים מיט בלאָע אויגן און בלאָנדע האָר. זיי זענען געווען אָנגעטון אין גרויסע שטיוואַלעס און זענען געשטאַנען אָנגעשפאַרט אויף זייערע פּיקעס.

— פּישערל, וואָס וועט זיין?

— אָן אומגליק! — האָט געקרעכצט מיין חבר פּישערל. — אָן אומגליק, שמואל־אבא.

דער שור־הבר מיט דער מעוברתער מלאכטע אויף די הערנער איז אַריבער די גרענעץ. עטלעכע פון די גויאישע מלאכים האָבן אים געוואָלט פאַרשטעלן דעם וועג. ער האָט אָבער געטון אַ שפּרונג און איז ווייטער געלאָפן.

אונזערע — דאָס הייסט, די יידישע מלאכים — האָבן זיך פאַרהאַלטן האַרט ביי דער גרענעץ, ווייטער נאָכיאָגן דעם שור־הבר האָט מען נישט געקאָנט. דאָס הייסט געקאָנט וואָלט מען יאָ, נאָר די גויאישע מלאכים וואָלטן נישט געלאָזט.

מיר האָבן זיך אַלע אַראָפּגעלאָזט אין דער נידער, טרויעריקע און פאַרשעמטע. מיר האָבן נישט געוווּסט, וואָס צו טון. מיר זענען געשטאַנען און אַריבערגעקוקט צו די פעלדער, ווו דער שור־הבר איז פאַרשוווּנדן געוואָרן.

— אפשר האָבן זיי אים געכאַפּט? — האָט זיך אָנגערופן אַ מלאך.

— און אַז יאָ, — האָט אים אָפּגעענטפערט אַ צווייטער, — וואָס וועט אונז דערפון אַרויסקומען?

— זיי קאָנען אים נאָך, חלילה, קוילען אויף טריפה, — האָט סתם אַ זאָג געטון אַ דריטער.

— פּעט איז ער קיין עין־הרע, אונזער שור־הבר, זיי וועלן פון אים מאַכן אַ גאַנצן פּראַזניק.

— אונזערע צדיקים וועלן בלייבן מיט דער צונג אין דרויסן. אַ גאַנץ לעבן זיך געשאַרפט די ציין, און איצט נאָ — נישטאָ קיין שור־הבר.

— בייס דיר אָפּ די צונג, — האָט ביין אַ זאָג געטון הענזל מלאך, — וואָס הייסט ס'איז נישטאָ קיין שור־הבר? ער איז דאָ,

און נאָך אַ מין דאָ. ער איז נאָר אַריבער אין גויאישן גן־עדן און מען דאַרף אים זען אַרויסצובאַקומען פון דאָרטן.

הענזל מלאך האָט זיך אַ גלעט געטון דאָס שיטערע בערדל, מעשה תקיף, און בשעת־מעשה געזוכט אַ פּאַרטל, ווי אַזוי צו באַפרייען דעם שור־הבר.

— וואָס קאָן מען טון, רב הענזל? — האָט אַ פרעג געטון אַ נידעריק מלאכל מיט אַ געדיכטער באָרד. — גיטס אָן עצה, רב הענזל.

הענזל מלאך האָט אים גאָרנישט געענטפערט. ער איז צוגעגאַנגען צו דער גויאישער גרענעץ־וואַך און אַנגעהויבן מיט זיי איינצוטענהן, האַלב אויף גויאיש, האַלב אויף יידיש און דאָס רעשט האָט ער דערמאַכט מיט די הענט.

— נאַשי שור־הבר, — האָט געזאָגט הענזל מלאך, — איז אַריבער, געמאַכט אַ ויברח אין וואַש ראַי.

— טשטאָ? — האָט אים איבערגעפרעגט וואַסיל אַנגעל, דער צוגספּירער פון דער גויאישער גרענעץ־וואַך.

— נאַשי שור־הבר דאָ וואַשי ראַי, — האָט אים נאָכאַמאָל אויפגעקלערט הענזל מלאך און געמאַכט דערביי מיט די הענט, אָפּגעמאָלן, ווי אַזוי איינער אַנטלויפט.

די גויאישע גרענעץ־וואַך האָט זיך צעלאַכט. וואַסיל אַנגעל דער צוגספּירער האָט אַ דריי געטון זיינע וואָנצעס און אַ זאָג געטון שטרענג:

— פּאַשאָל וואָן, זשיד פּאַרכאַטי!

הענזל מלאך האָט אַ ציטער געטון. מיר אַלע זענען געשטאַנען אַרום אים ווי פאַרלוירענע, מיט אַראָפּגעלאָזטע פליגל.

פון די גויאישע גן־עדן־פעלדער האָט זיך צעטראָגן אַ „הוראַ״ און אַ געלעכטער. משמעות, אַז זיי, די גויאישע מלאכים, איז געלונגען צו פאַרהאַלטן דעם שור־הבר.

מיר זענען געשטאַנען אויף דער זייט גרענעץ און זיך צוגעהערט צו דער גויאישער פרייד. ביי יעדן איינעם פון אונז האָט געקלאַפּט דאָס האַרץ, ווי אַ משוגע געוואָרן זייגערל.

דער מלאך הלל דער סטראַזשניק האָט שווער אָפּגעזיפצט.

דעם זיפּץ זיינעם האָט מען געקאָנט הערן אויף אַ שטח פון זיבן מייל אַרום.

די דריי באַרוועסע פּאַסטוכער זענען געשטאַנען ווי אויסגעפּאַטשטע. וואָס וועלן זיי ענטפערן, אַז מען וועט זיי נעמען אויפן צימבל?

„אַזוי האָט עץ געהיט דעם שור־הבר, ממזרים?...״ און די צדיקים וועלן יעדן איינעם פון זיי אָנשפּייען אַ פול פּנים און וועלן זיין גערעכט. אַ „דערדל״ האָט זיך זיי פאַרגלוסט... און אין דער צייט, וואָס זיי האָבן געשפּילט, איז געשען דאָס אומגליק.

דאָס געלעכטער אויף די גויאישע גן־עדן־פעלדער איז געוואָרן שטאַרקער. דאָס פירט מען דעם שור־הבר מיט פּאַראַד, — האָט יעדער פון אונז געטראַכט, — אין די גויאישע גן־עדן־שטאַלן. זיי וועלן די כשרע, פרומע בהמה אַוועקשטעלן מיט זייערע חזירים נעבן איין קאָריטע. ווי איז צו זיי, וואָס זיי האָבן דאָס דערלעבט!

העניזל מלאך האָט אַ זאָג געטון סתם אין דער וועלט אַריין:

— אַ קשיא אויף אַ מעשה, זיי קאָנען נאָך נעמען און אַוועקקוילען דעם שור־הבר מיט אַ טריפה מעסער. וואָס וועלן זאָגן די הייליקע צדיקים? אַ שיין פּנים וועט שוין האָבן די סעודה אָנעם שור־הבר. געוואַלט, מלאכים, גיטס אַן עצה, וואָס טוט מען?

— גיטס אַן עצה — ס׳איז גרינג צו זאָגן, אָבער שווער צו טון.

די נאַכט איז געווען שטאָק־פינסטער. די מלאכים מיט די אַראָפּגעלאָזטע פליגל פאַזע דער גרענעץ האָבן זיך בפירוש נישט געוווּסט, ווו אַהינצוטון.

— ווייסט עץ וואָס? — האָט זיך אָנגערופן איינער פון די באַרוועסע פּאַסטוכער. — לאָמיר אָנצינדן אַ פייער, זיך דערוואַרעמען און אין אין וועגס טאַקע אַ קלער טון, ווי אַביסל דערוואַרעמען און אין אין וועגס טאַקע אַ קלער טון, ווי אַזוי מען דאַרף מגלה זיין דעם סוד פאַרן גאַנצן גן־עדן.

דער פּלאַן וועגן אָנצינדן אַ פייער איז יעדן געפעלן. ס׳איז, ווי געזאָגט, געווען שפּעט נאָך האַלבער נאַכט און מיר האָבן אַלע געכאַפּט אַ ציטער.

די דריי פּאַסטוכער האָבן צונויפגעקליבן שפּענדלעך און גע־

מאַכט פייער. מיר האָבן זיך אַרומגעזעצט אַרום פייער. יעדער פון אונז האָט צוגעלייגט אַ פינגער צום שטערן, געטראַכט און געזוכט אַן עצה.

— וואָס זאָגסטו, פישערל?

— וואָס זאָל איך זאָגן, שמואל־אבא? ס'איז גוט, גוט פאַר־סקודנע.

— איצט האָבן זיי דעם שור־הבר און מיר האָבן אַ פייג, פישערל.

— וועט מען זיך מוזן באַגיין אָן דעם שור־הבר, שמואל־אבא. אַז משיח וועט קומען, וועט מען עסן לויתן. דאָס פלייש פונם לויתן איז געשמאַקער פון דעם פלייש פון שור־הבר.

הענזל מלאך, וואָס האָט געהערט אונזער שמועס, האָט זיך אָנגעצונדן. ער איז אַרויס פון די כלים און געהאַלטן פאַר אונז אַ גאַנצע דרשה. ער האָט זיך אַלעמאָל פאַרכליניעט און ווייטער גע־רעדט:

— שוין, די צוציקעס זענען שוין גרייט צו לאָזן דעם שור־הבר ביי זיי, אין גויאישן גן־עדן. וואָס הייסט, מען וועט זיי לאָזן דעם שור־הבר? טויזנטער יאָרן האָבן מיר אים געפּאַשעט, כדי זיי זאָלן דאָרטן מאַכן אַ פּראַזניק? ווינציק חזירים האָבן זיי דאָרטן, דאַרף מען זיי נאָך לאָזן דעם שור־הבר? מען וועט איינלייגן וועלטן, חושך וועט זיך טון, איר הערט, וואָס מען זאָגט אייך? חושך וועט זיך טון, און דער שור־הבר וועט צוריק זיין ביי אונז!

איך און מיין חבר פישערל האָבן זיך דערשראָקן. מיר האָבן גענומען שטאַמלען, זיך פאַרענטפערן:

— זייט נישט אין כעס, ר' הענזל! מיר האָבן, חלילה, נישט געמיינט קיין שלעכטס. מיר האָבן געוואָלט... מיר האָבן געזאָגט... איר פאַרשטייט, ר' הענזל?

הענזל דער מלאך אָבער, אַז ער דערהיצט זיך, איז אים שווער איינצושטילן. ער איז געשטאַנען אויסגעצויגן איבערן פייער, גע־מאַכט מיט די הענט, און גערעדט, געדרשנט, געמאַלן, ווי אַ מיל. קיינער פון אונז האָט נישט פאַרשטאַנען אַ וואָרט.

מיטאַמאָל האָט ער אַ פאָכע געטון מיט די פליגל. אויסגע־

לאָשן דאָס פייער, וואָס האָט געפלאַקערט אין פעלד. ער האָט אַ געשריי געטון נישט מיט זיין קול:

— שטייטס אויף, מלאכים! וואָס האָט עך זיך אַוועקגעזעצט ווי באַבעס אַרום פייער? לאָמיר אויפוועקן דעם גאַנצן גן־עדן. לאָ־מיר מאַכן אַ געוואַלט. לאָמיר אָפּשרייען די סכנה. ווייַ צו מיינע יאָרן, וואָס האָבן דאָס דערלעבט.

מיר האָבן זיך אַלע אויפגעהויבן, צעשפּרייט די פליגל און מיר זענען געפלויגן. פאָרויס איז געפלויגן העניל מלאך. ער האָט מוראדיק געפּאָכעט מיט די פליגל און געשריגן:

— אַ מכּה וועלן מיר זיי לאָזן דעם שור־הבר! דער שור־הבר איז אונזערער, מיר וועלן אים צוריקברענגען אין אונזער גן־עדן מיט גוטן צי מיט בייזן...

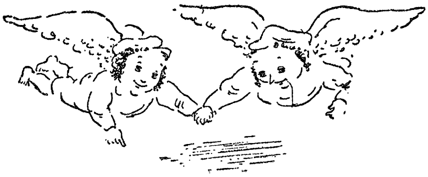

X

דער טומל אַרום דער פּליטה פונם שור־הבר

די ידיעה, אַז דער שור־הבר האָט געמאַכט אַ ויברח, האָט אויפגערודערט דעם גאַנצן גן־עדן. איין פויגל האָט עס דערציילט דעם צווייטן, איין ווינט דעם אַנדערן. אינדערפרי, ווען מיר האָבן זיך אומגעקערט אַהיים, האָבן מיר שוין געטראָפן אויף די גאַסן רעדלעך מיט צדיקים, זיי זענען געווען צעטראָגן, זיך געכעסט, גע־וואָרפן מיט די הענט און קיינער פון זיי האָט נישט געוואָלט גלויבן, אַז דאָס אומגליק איז טאַקע געשען.

— טאַקע אַנטלאָפן דער שור־הבר? — האָט געפרעגט דער אַפּטער צדיק ביים לובלינער. — ס'קאָן נישט זיין, אַזוינס איז נאָך נישט געהערט געוואָרן.

די ווייסע באָרד פונם „לובלינער" האָט געציטערט, מען האָט געזען בחוש, ווי ער איז אינגאַנצן אַ נישט־היגער.

— די פייגל זינגען עס שוין אויף אַלע דעכער און איר קומט רק מיט אייער „ס'איז נישט מעגלעך".

— אפשר איז דאָס נאָר אַ חלום, — האָט זיך נישט געוואָלט אונטערגעבן דער אַפּטער, — און דער גאַנצער עגמת־נפש איז אַן אומזיסטער?

דער לובלינער האָט אַ מאַך געטון מיט דער האַנט:

— אַ חלום, אַ חלום זאָגט איר? הלוואי וואָלט עס נאָר געווען אַ חלום.

— מען וועט אים, מסתמא, צוריקברענגען, — האָט זיך גע־

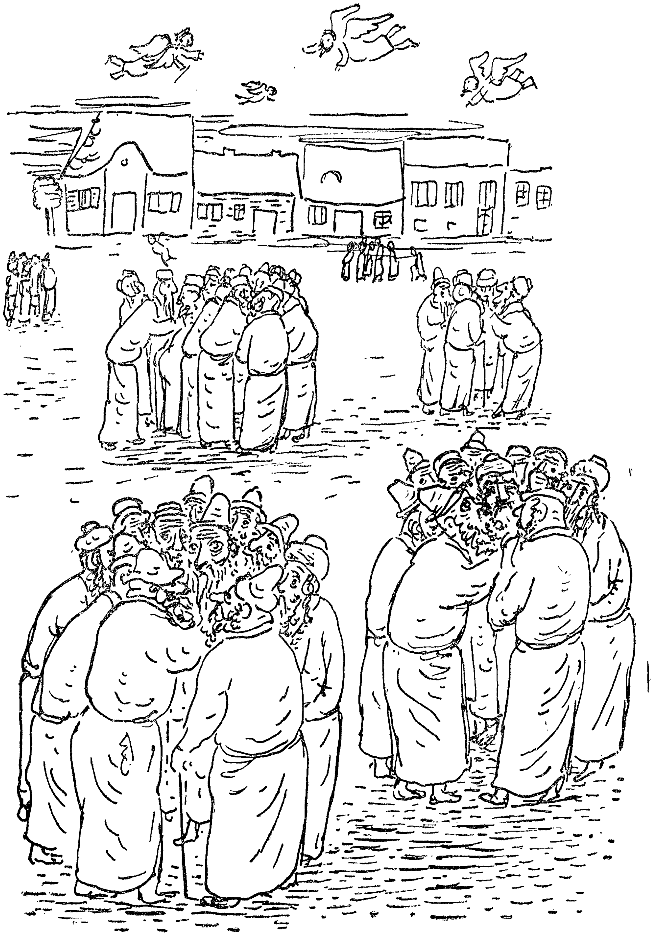

די צדיקים זענען געשטאַנען אין ועדלעך

פרוווט טרייסטן דער אַפּטער. — וואָס אַ שטייגער דאַרפן די צדיקים פונם גויאישן גן־עדן דעם שור־הבר, זיי האָבן דאָרטן חזירים לרוב און חזיר־פליישׂ איז ביי זיי בילעכער.

דער לובלינער האָט גענומען ביים „אַפּטער" אַ שמעק טאַבאַק, אַ שמעק געטון און זיך צענאָסן אויף אַ קול.

— איר האָט גענאָסן אויפן אמת, — האָט געזאָגט דער אַפּ־טער און שוין אַליין נישט געגלויבט אין דעם, וואָס ער זאָגט.

איך האָב אַ טאָרע געטון מיין חבר פישערל:

— ווו זענען אַהינגעקומען די דריי פּאַסטוכער, וואָס האָבן געהיטן דעם שור־הבר? ערשט זענען זיי דאָך געווען מיט אונז. ווו זענען זיי אַנטרונען געוואָרן?

— פרעגסט נאָך, שמואל־אבא, פאַרשטייסט נישט אַליין, אַז די פּאַסטוכער האָבן מורא? די צדיקים זענען אין כעס אויף זיי, פאַרוואָס זיי האָבן שלעכט געהיטן דעם שור־הבר. די פּאַסטוכער האָבן זיך מסתמא ערגעץ באַהאַלטן אויף אַ בוידעם.

מיר האָבן געזען אַ רעדל. אינמיטן איז געשטאַנען דער סאַ־דעגורער צדיק. די באָרד זיינע איז געווען צעשויבערט. די שוואַר־צע אויגן האָבן געגליט. ער האָט געשאָטן פעך און שוועבל:

— ווו זענען זיי די ליידאַקעס, די פּאַסטוכער? מען דאַרף זיי מכבד זיין, ווי ס'קומט זיי, מ'דאַרף זיי עוקר מן השורש זיין. זיי צעברעכן די פליגל, די ממזרים. מען דאַרף זיי אַרויסטרייבן פונם גן־עדן, דאַרף מען זיי. זיי מיט זייערע ווייבער און קינדער און קינדס־קינדער.

די אַנדערע צדיקים האָבן צוגעשאָקלט מיט די קעפּ. מסכים געווען מיט די צאָרנדיקע רייד פונם סאַדעגורער.

מיר האָבן געזען, ווי דער האָראָדענקער לויפט אין איין אָטעם. דער כאַלאַט איז ביי אים צעשפּיליעט. איין פּאַנטאָפל האָט ער ערגעץ פאַרלוירן אויפן וועג. ער לויפט צו צום רעדל, קוים, קוים, וואָס ער דעכעט:

— אַזאַ'ן אומגליק, אַזאַ צאָרן! וואָס וועל עך טון מיטן גאָל־דענעם מעסער און מיטן גאָלדענעם גאָפּל, וואָס עך האָב מיר צו־געגרייט צו דער סעודה?... אַזאַ'ן אומגליק...

דער האַראַדענקער איז געווען אַ קליין יידל מיט אַ גרויסער באָרד. מען קאָן זאָגן אָן אַ גוזמא, אַז די באָרד האָט אים גע־גרייכט ביז צו די קני. מיין חבר פּישערל האָט זיך נישט געקאָנט איינהאַלטן, ער האָט זיך צעלאַכט.

— לאַך נישט, פּישערל, — האָב איך צו אים געזאָגט, — ס'איז אַן עבירה.

— ווי אַזוי זאָל איך נישט לאַכן, — האָט פּישערל מיר גע־ענטפערט, — קוק נאָר אָן דאָס צדיקל מיט איין פּאַנטאָפל און מיט איין פוס באָרוועס. ס'האָט קיינע האָרע אַ גרויסן אַפּעטיט.

אונזער מזל איז געווען, וואָס די צדיקים זענען געווען אַזוי פאַרטון אין זייער שמועס, אַז זיי האָבן נישט געהערט דאָס שפּאָטן פון מיין חבר פּישערל.

— וואָס טוט מען? וואָס טוט מען? וואָס הויבט מען אָן צו טון? — האָט דער סאַדעגורער געבראָכן די הענט. — ס'אַרא פּנים וועט האָבן די סעודה אָן דעם שור־הבר?

— מען דאַרף מאַכן אַ געוואַלט. מען דאַרף שרייען אין די גאַסן, — האָט זיך געהיצט דער האַראַדענקער. — ס'טייטש, אַזוינס איז דאָך נאָך נישט געהערט געוואָרן.

— ס'איז נאָר מעשה־שטן, — האָט געדרשנט דער לובלי־נער, — וואָרום ווי קומט צו אַ בהמה אַזוי פיל שכל, אַז זי זאָל נעמען און עוקר זיין?

— גערעכט, גערעכט, — האָט געשריגן דער האַראַדענ־קער, — ס'איז נאָר מעשה־שטן. דער שטן, ימח שמו, האָט זיך אַריינגעכאַפּט אין גן־עדן אַריין.

— מען דאַרף איבערקוקן די מזוזות, — האָט זיך אָנגערופן דער זאַליטשקער, וואָס איז געשטאַנען אין דער מיט פונם רעדל, — אפשר איז אַ מזוזה פּסול געוואָרן און צוליב דעם האָט זיך געגנו־מען דאָס גרויסע אומגליק.

— קום, — האָט פּישערל מיר אַריינגעשעפּטשעט אין אויער אַריין, — קום, לאָמיר איבערלאָזן די גאַליציאַנער. זאָלן זיי זיך אַמפּערן געזונטערהייט וועגן פּסולע מזוזות און מיר וועלן דער־וויי־ל פליען ווייטער.

— וואָהין, פישערל?

— איך מיין, מירן אַ פלי טון צו די הייליקע אבות, הערן וואָס זיי זאָגן עפעס צו דער פליטה פונם שור־הבר.

מיר האָבן איבערגעלאָזט דאָס גאַליציאַנער רעדל און מיר זענען געפלויגן אין דער ריכטונג צו דער „דריי אבות אַליי“, דאָרט, וווּ ס׳געפינען זיך די ווילעס פון די הייליקע אבות.

אויפן וועג אַהין האָבן מיר אָנגעטראָפן פאַרשידענע צדיקים. זיי זענען געשטאַנען צו פיר, פינף און אפילו צו צען אין אַ רעדל. פליענדיק, האָבן מיר געהערט אָפגעריסענע ווערטער:

„שור־הבר... פליטה... פאַסטוכער... געשפילט אין קאָרטן... אין גויאישן גן־עדן... מען דאַרף זיי קאַטעווען... אונטערהאַקן די פליגל... וואָס וועט זאָגן משיח...“

— דער שור־הבר האָט אָפגעטון דאָס אמתע שפּיצל, פּי־שערל. די צדיקים זענען אינגאַנצן צעטומלט, האָסט געזען? דער קאָזשעניצער האָט אפילו פאַרגעסן דעם ארבע־כנפות...

— און דער שפּאָלער זיידע, שמואל־אבא. האָסט געזען דעם שפּאָלער זיידע, ווי ער האָט געריסן גאַנצע זשמעניעס האָר פון דער באָרד, זיך געזעצט מיט ביידע פויסטן אין קאָפּ אַריין און גע־שריגן: „גוואַלד, יידן, גוואַלד! וואָס וועלן מיר טון, טאָמער פאַר־גלוסט זיך משיחן און ער קומט, חלילה, גראָד היינט?“

— זאָג מיר נאָר, פּישערל, — האָב איך געפרעגט, — פון־וואַנען נעמט זיך צו די צדיקים אַזאַ אַפּעטיט?

— פרעגסט מיך מאָדנע שאלות, שמואל־אבא. שוין־זשע פאַר־שטייסטו נישט אַליין, אַז די צדיקים טוען נישט קיין האַנט אין קאַלט וואַסער, זיי גייען אַרום גאַנצע טעג און רק זיי שעפּן לופט, און דאָס שעפּן לופט, זאָגט מען, מאַכט אַפּעטיט.

מיר האָבן זיך פאַרנומען אויפן אליהו הנביא־בולוואַר. די מאָרגן־זון האָט פאַרשיט אַלע דעכער מיט גאָלד. דער אליהו הנביא־בולוואַר איז געווען פוסט. די רייכערע מלאכים זענען נאָך גע־שלאָפן. און די צדיקים, וואָס האָבן געוווינט אויפן דאָזיקן בולוואַר, זענען אַוועק צו די אַנדערע צדיקים זיך באַראַטן וועגן דעם אומ־גליק.

שמעיה, דער פּאָליציאַנט אין גרינעם מונדיר, איז געשטאַנען ביים ראָג און געגענעצט. די פליגל זענען ביי אים געווען אַראָפּ־געלאָזט. ער האָט געהאַלטן דאָס שטעקעלע אין האַנט, ווי שטענ־דיק, נאָר דאָסמאָל האָט ער נישט געוווּסט, וואָס צו טון דערמיט.

איך און מיין חבר פישערל האָבן זיך אָן אים דערלעבט אַ נקמה. ער איז געשטאַנען אַ פאַרלוירענער און נישט געהאַט פאַר וועמען זיך צו מאַכן וויכטיק.

מיר זענען געפלויגן איבער זיין קאָפּ. געמאַכט עטלעכע קאָ־ושעלקעס און האַלטנדיק זיך ביי די הענט, האָבן מיר ביידע גע־זונגען דאָס לידל, וואָס פישערל האָט אויף אים פאַרפאַסט, נאָכ־דעם, ווי ער האָט אונז געמאַכט אַ פּראָטאָקאָל וועגן דער ציג:

שמייע, שמייע, פּאָליציאַנט,
מיטן שטעקעלע אין דער האַנט,
שטייט אין מיטן דעם בולוואַר,
ווי אַ גולם, ווי אַ נאַר.
טראָגן, טראָגט ער אַ מונדיר,
אַ מונדיר פון גרין קאָליר
און ער האַלט זיך ביי זיך גרויס.
קומט אַהער, קומט אַהער,
דאָ איז זי און איך און ער,
קומט און לאַכט אים אויס.

שמעיה דער פּאָליציאַנט איז געוואָרן רויט ווי אַ צוויק. ער האָט אונז דערזען און מיט שוים אויף די ליפּן האָט ער צו אונז אַרויפגעשריגן דראָענדיק מיטן שטעקעלע:

— וואַרטס, לאָבוזעס, איך וועל ענק ווייזן!

ער האָט שוין געוואָלט צעשפּרייטן זיינע פליגל און זיך אויפ־הויבן אין דער לופטן, כדי זיך מיט אונז אָפּצורעכענען, נאָר מיר האָבן געהאַט מזל. פּונקט אין דער רגע איז אָנגעקומען דער אַל־טער אליהו הנביא, וואָס האָט גראָד געמאַכט דעם ערשטן שפּאַציר אויף זיין בולוואַר.

— שמעיה, ווּ פֿליסטוּ? האַ? וואָס ביזטוּ עפּעס אַזוי פֿאַר־שמייעט, שמייע?

שמעיה דער פֿאַליציאַנט האָט צוריק אַראָפּגעלאָזט די פֿליגל, ער האָט זיך, ווייזט אויס, געשעמט פֿאַרן אַלטן נביא צוּ דערציילן, אַז מיר האָבן אָקאָרשט געזוּנגען אויף אים אַ שפּאָט־לידל. ער האָט אַ שמייכל געטוּן און סאַלוּטירט דעם אַלטן נביא:

— אַ גוּט מאָרגן, ר׳ עליע. איר האָט שוין געהערט, ר׳ עליע? דער שור־הבר האָט געמאַכט אַ ויברח. אַלע צדיקים פֿוּנם גאַנצן גן־עדן זענען שטאַרק צעטראָגן דערפֿוּן און איר, ר׳ עליע, שפּאַצירט זיך גלייך, ווי גאָרנישט.

אליהו הנביא האָט אַ שמייכל געטוּן:

— איך ווייס, איך ווייס, שמעיה. איך ווייס, אַז דער שור־הבר איז אַנטלאָפֿן און די צדיקים קאָכן זיך. זאָלן זיי זיך קאָכן, זיי האָבן פֿאַרוואָס זיך צוּ קאָכן. זיי האָבן קיינע האָרע געזוּנטע ציין און איך, — דער אַלטער נביא האָט באַוויזן זיינע יאַסלעס, — איך האָב סיי־ווי־סיי נישט מיט וואָס צוּ צעקייען מיין חלק שור־הבר.

מיר האָבן איבערגעלאָזט דעם אַלטן נביא זיך אויסטענהן מיטן פֿאַליציאַנט און מיר זענען ווייטער געפֿלויגן אין דער ריכטוּנג צוּ דער „דריי אבות־אליי".

— ווייסט וואָס איך טראַכט, שמואל־אבא?

— פֿוּן וואַנען זאָל איך וויסן, וואָס דוּ טראַכסט, פֿישערל?

— איך טראַכט, אַז ביי די הייליקע אבות קער זיך טוּן חושד... איך בין שוין טשעקאַווע צוּ זען יצחק אבינו. ער האַלט שטאַרק פֿוּן דער אכילה, יצחק אבינו. פֿאַר אַ שטיקל פֿלייש וועט ער דיר אַוועקגעבן איך ווייס אַליין נישט וואָס.

— פֿוּן וואַנען ווייסטוּ דאָס, פֿישערל?

פֿישערל האָט מיך אָנגעקוקט דערשטוינט:

— האָסט פֿאַרגעסן, שמואל־אבא, וואָס מיר האָבן געלערנט אין חדר? אין חומש שטייט בפּירוש, אַז יצחק אבינו האָט ליבע געהאַט עשיון דערפֿאַר, וואָס עשיו האָט אים אַלעמאָל געבראַכט אַ שטיק פֿלייש פֿוּנם געיעג; און צווייטנס, שמואל־אבא...

פֿישערל האָט זיך אַ ווײַלע פֿאַרטראַכט:

— צווייטנס, האָב איך אַליין געזען, ווי יצחק אבינו איז אין אַ פֿאַרנאַכט געקומען צו דער גן־עדן־לאַנקע, ווו מען פּאַשעט דעם שור־הבר און ער האָט געהאַלטן אַ שטיקל קרייד אין דער האַנט.

— צו וואָס האָט עס אים געטויגט ס'שטיקל קרייד, פּישערל?

— מיטן שטיקל קרייד האָט יצחק אבינו געמאַכט אַ צייכן אויפֿן שור־הבר. אויב איך האָב קיין טעות נישט, האָט ער געמאַכט דעם צייכן אויף דער רעכטער זייט. אַ סימן, הייסט עס, אַז דאָס שטיקל פֿלייש איז זיינס און ער וועט עס מירצעשעם עסן, ווען משיח וועט קומען.

— יצחק אבינו איז דאָך אַ בלינדער, פּישערל. פֿון וואַנען האָט ער געוווּסט, ווו צו מאַכן דעם סימן מיט קרייד?

— פֿאַרלאָז דיך אויף אים, שמואל־אבא, — האָט מיר פּי־שערל געענטפֿערט. — בלינדערהייט האָט ער אָנגעטאַפּט דאָס פֿעט־סטע שטיקל און געמאַכט דעם סימן.

מיר האָבן פֿאַרקערעוועט אין בעל־שם־טוב־געסל. דאָס געסל איז געווען אַן אָרעמס, דערפֿאַר אָבער פֿול מיט זון. דאָ אין דעם געסל האָבן געוווינט די סאַמע אָרעמסטע מלאכים, ווו יעדעס הויז־געזינד האָט נאָר פֿאַרמאָגט איין פּאָר פֿליגל. אויב איינער פֿון דער משפּחה איז אַרויסגעפֿלויגן אין גאַס, האָבן די אַנדערע געמוזט זיצן אין דער היים און וואַרטן ביז יענער וועט צוריקקומען און אויס־טון די פֿליגל און זיי איבערגעבן אַ צווייטן.

אין דעם דאָזיקן געסל דערציילט מען זיך ס'רוב וווּנדערלע־כע מעשיות. מען הונגערט און מען גלייבט אין ניסים. די מעשיות זענען טאַקע אויסטערליש שיין, אָבער דער הונגער טוט זיך זיינס, ער נאָגט, נאָגט און לאָזט אָפּטמאָל נישט אַנטשלאָפֿן ווערן.

אין געסל האָבן זיך געשפּילט קליינע מלאכימלעך. זיי האָבן זיך געהאַלטן ביי די הענט, זיך געדרייט אין אַ ראָד און געזונגען:

רודע, רודע, ראַנע,
ריווטשע איז אַ פּאַנע,
בערטשע איז אַ פּאַן,
בערקע איז איר מאַן.

פליען זיי שפּאַצירן
מיט פליגל פול קאָלירן,
קענען קען זיי יעדער,
זי האָט אין הוט אַ פעדער
און ער טראָגט אַ צילינדער,
זיי האָבן נישט קיין קינדער,
נאָר האָניק און נאָר וויין,
אין טאַטן זיי אַריין.

— פישערל, — האָב איך אַנגעוויזן מיין חבר אויף די קינ־דער, וואָס האָבן זיך געשפּילט אין בעל־שם־טוב־געסל, — פישערל, די קליינע מלאכימלעך זענען אַזוינע אָרעמע און אויסגעשמירטע, לאָמיר זיך אַראָפּלאָזן צו זיי און כאַפּן מיט זיי אַ שפּיל.

— חלילה, — האָט פישערל געזאָגט, — האָסט פאַרגעסן, שמואל־אבא, אַז מיר פליען צו די הייליקע אבות, כדי צו הערן, וואָס זיי זאָגן וועגן שור־הבר.

— נאָר אויף איין רגעלע, פישערל, — האָב איך זיך געבעטן ביי מיין חבר, — לאָמיר זיך נאָר אַ שפּיל טון און דערנאָך וועלן מיר ווייטער פליען.

— ניין, דאָסמאָל וועלן מיר פליען און אַ צווייט מאָל וועלן מיר קומען אַהער און זיך שפּילן מיט זיי, — האָט מיר פישערל געזאָגט שטרענג. איך האָב נישט געהאַט קיין ברירה און געמוזט אים נאָכגעבן.

דאָס געסל איז געווען אַ געדרייטס. מיר האָבן געמוזט פליען פּאַמעלעך און פאָרזיכטיק, כדי נישט צו פאַרטשעפּען ערגעץ די פליגל.

מיר זענען קוים אַרויס פונם בעל־שם־טוב־געסל און מיר האָבן זיך פאַרנומען רעכטס. מיר האָבן תיכף דערקענט די גאַס. ס׳איז געווען די אוהבי־ישראל־גאַס. דאָ, אין דער דאָזיקער גאַס, וווינט משה לייב סאַסאָווער, ר׳ וועלוועלע זבאַרזשער און ר׳ לוי יצחק באַרדיטשעווער. די דאָזיקע צדיקים פאַרמאָגן דאָ יעדער זיין באַלעבאַטישקייט. הינטער יעדער שטוב געפינט זיך אַ קאַרשן־סאָד.

דער באַרדיטשעווער האָט געהאַלטן די הענט אויסגעשטרעקט
צו די וואָלקנס און האָט געטענהט

פֿאַרשטייט זיך, אַז זיי זענען נישט די סאַמע רייכסטע פֿון די צדיקים. פֿאַראַן אַ סך, אַ סך רייכערע פֿון זיי, אָבער פֿונדעסטוועגן גייט זיי נישט שלעכט. זיי האָבן נישט קיין דאגות־פּרנסה און דעם גאַנצן טאָג טוען זיי תּפֿילה פֿאַרן פֿאָלק ישׂראל, אַז דער אויבער־שטער זאָל זיך מרחם זיין און פֿאַר כּל ישׂראל מאַכן אַן אָרט אין גן־עדן.

מיר האָבן אַראָפּגעקוקט און געזען אַ מיטלוווּקסיקן ייִד אין אַ זשופּיצע. הגם ס'איז געווען אַ פּראָסטער גן־עדן־מיטוואָך, האָט ער געטראָגן אַ שטריימל אויפֿן קאָפּ. ער איז געשטאַנען אין דער מיט גאַס, פֿאַרריסן דעם קאָפּ צו די וואָלקנס. די הענט אויסגע־שטרעקט אין דער הויך. זיינע ליפּן האָבן געשעפּטשעט.

— ס'איז דער באַרדיטשעווער רבֿ, — האָט מיר איינגערוימט מיין חבֿר פּישערל אין אויער אַריין. — ר' לוי יצחק דער באַר־דיטשעווער. ער טענהט זיך, מסתּמא, אויס מיטן רבונו של עולם. תּמיד אין אַן עת־צרה שטעלט ער זיך אַוועק אין דער מיט גאַס, אָנגעטון אין זיינע בגדי שבת און וויינט און טענהט צו גאָט.

— לאָמיר הערן, פּישערל, וואָס ר' לוי יצחק טענהט איצט צום רבונו של עולם.

— גוט, שמואל־אבא, — האָט מסכּים געווען מיין חבֿר.—מיר וועלן זיך אַראָפּלאָזן און אויסהערן איינע פֿון זיינע תּפֿילות, אויף „זשאַרגאָן", אָבער געדענק, אַז מירן זיך נישט קיין סך פֿאַרהאַלטן.

— נאָר איין תּפֿילה וויל איך הערן, פּישערל. נאָר איין תּפֿילה און נישט מער.

מיר האָבן זיך שטילערהייט אַראָפּגעלאָזט אין דער נידער. אַ פּאָר טריט הינטער דעם באַרדיטשעווער זענען מיר געבליבן שטיין און זיך צוגעהערט.

דער באַרדיטשעווער רבֿ איז געשטאַנען, ווי געזאָגט, מיט אויסגעשטרעקטע הענט צו די וואָלקנס און געטענהט. זיינע טענות האָבן געקאָנט רירן אַ שטיין:

אַ גוט מאָרגן דיר, רבונו־של־עולם!
איך, לוי יצחק מבאַרדיטשעוו,

בין געקומען צו דיר מיט אַ טענה.
ווּ איז יושר, רבונו־של־עולם,
און וואָס פלאָגסטו דיינע צדיקים, רבונו־של־עולם?

אַז די זענען געגאַנגען אין דיינע וועגן,
מוזטו מסכּים זיין, אַז יאָ.
זיי האָבן געפּאָלגט דיינע געבאָטן?
ווידעראַמאָל — יאָ.
האָסט זיי צוגעזאָגט דעם גן־עדן?
אָבעראַמאָל — יאָ.
דעם שור־הבר מיטן לויתן,
דעם יין־המשומר דעם רויטן?
נאָכאַמאָל יאָ.

טאָ ווּ איז דער שור־הבר,
טאַטע אין הימל?
אַנטלאָפן צו די גויים,
פאָטער אין הימל.
טאָ ברענג אים צוריק אַהער,
טאַטע אין הימל,
פאַרשעם נישט די שמחה,
פאָטער אין הימל.

נישט פאַר מיר בעט איך,
טאַטעניו זיסער,
נאָר פאַר דיינע צדיקים,
פאָטער געטרייער.

איך זאָג זיך אָפּ פון מיין חלק
שור־הבר און לויתן,
נאָר פאַרשטער נישט די סעודה
פון דיינע צדיקים — טאַטע אין הימל.

דער באַרדיטשעווער האָט זיך געבויגן אַהין און אַהער, ווי אַ זאַנג געוויגט פונם ווינט. אין זיין קול האָבן מיר געפילט טרערן, אמתע טרערן.

— ער מוז זיין אַ גוטער, דער באַרדיטשעווער, פישערל?

— זייער אַ גוטער, שמואל־אבא. נאָר לאָמיר שוין פליען.

מיר זענען געפלויגן ווייטער. און אָט זענען מיר שוין געווען אין דער דריי אבות־אַליי. בייטאָג איז די אַליי פוסט. די בענק, וואָס שטייען ביי די זייטן, זענען ליידיק. פאַרנאַכט ווערט ערשט דאָרט לעבעדיק. דעמאָלט באַווייזן זיך די פאַרליבטע פאָרלעך, וואָס שושקען זיך, קושן זיך און שווערן ביים מאָנד און ביי די שטערן, אַז זיי האָבן זיך ליב.

אין דער דריי אבות־אַליי איז תמיד שאָטנדיקער, ווי ערגעץ אַנדערש. די געדיכטע בערעזעס, וואָס שטייען ביי די זייטן וועג, היטן געטריי די אַליי און נישט יעדער זון־שטראַל איז זוכה דאָרט אַריינצוקומען.

פונדערווייטנס האָבן מיר געזען דריי געשטאַלטן. יידן אין שטריימלעך. זיי גייען, באַוועגן מיט די הענט. לויט די שאָטנס זייערע, וואָס זענען געפאַלן אויפן וועג, האָבן מיר זיך אָנגעשטויסן, אַז זיי אַמפּערן זיך וועגן עפּעס.

די געשטאַלטן האָבן זיך דערנענטערט. מיר האָבן זיך איינגעקוקט און דערקענט די הייליקע אבות. זיי זענען געגאַנגען שנעל, זיך געאיילט און בשעת־מעשה זיך אַדורכגעווערטלט.

יצחק אבינו איז געגאַנגען אין דער מיט. ער האָט, ווי שטענדיק, געטראָגן שוואַרצע ברילן. ער האָט גערעדט נערוועז. ס'איז געווען מער געשריגן, ווי גערעדט:

— און איך זאָג ענק, אַז אָן דעם שור־הבר איז דער גן־עדן קיין גן־עדן נישט. ווו איז דאָס געהערט געוואָרן אַ יידישער גן־עדן אָן דעם שור־הבר? ס'אַראַ טעם וועט האָבן די גרויסע סעודה אָן אַ שטיקל פליישׁ? קיין שום טעם וועט זי נישט האָבן. עץ הערט, וואָס איך זאָג ענק — קיין שום טעם.

יעקב אבינו, וואָס איז געגאַנגען אין דער לינקער האַנט, האָט

געהאַלטן מיטן טאַטן. ער האָט מסכּים געווען, אַז אָן דעם שור־הבר וועט די סעודה נישט זיין קיין סעודה.

— עשיו האָט מזל, — האָט ער ביטער געענטפערט, — מיר, די צדיקים פונם יידישן גן־עדן, פּאַשען אויס אַ שור־הבר און ער, עשיו, וועט האָבן הנאה. דיין עשיו, טאַטע. דו האָסט דאָך פון אים תּמיד געהאַלטן, פון אָט דעם תּכשיט. איצט האָסטו דערפאַר. דיין חלק וועט ער אויך אויפעסן.

— דערמאָן מיר נישט זיין נאָמען, — האָט יצחק אבינו געשריגן נישט מיט זיין קול, — איך וויל זיין טריפהנעם נאָמען נישט הערן.

אברהם אבינו האָט יעקבן אַ טאָרע געטון ביים אָרבל:

— וואָס רייצסטו זיך מיטן טאַטן, יעקב? אַז אַ טאַטע טוט אַמאָל אַ פעלער, דאַרף מען אים דען כּסדר דערמאָנען דערפון? דער טאַטע האָט געמיינט, אַז עשיו וועט זיין אַ לייט, האָט ער אים ליב געהאַט. ווען דער טאַטעשי וואָלט געוווסט, אַז עשיו וועט ווערן אַ גוי, וואָלט ער אים עוקר מן השורש געווען.

יעקב אבינו האָט זיך אָבער געהאַלטן ביי דאָס זייניקע. ער האָט געטענהט, אַז ווען עשיו וואָלט אַפילו געווען „איך ווייס אַליין נישט וואָס", וואָלט דער טאַטע פון אים געהאַלטן, אַבי ער זאָל אים צוטראָגן אַלעמאָל עפּעס צום עסן. דער טאַטע, — האָט יעקב אבינו געטענהט, — האָט מער ליב געהאַט די אכילה ווי די תּורה און איצט האָט ער...

יצחק אבינו איז געוואָרן רויט. אויפן שטערן איז אים אָנגעשוואָלן אַן אָדער פאַר כּעס. ער האָט זיך געוואָלט אַ לאָז טון צו יעקבן אים אויסשייגעצן ווי ס׳געהער צו זיין און אים דערלאַנגען אין איין וועגס אַ מתּנת־יד.

אברהם אבינו האָט אָבער נישט דערלאָזט. ער האָט זיך אַוועקגעשטעלט צווישן יצחקן און יעקבן און געמוסרט:

— איך האָב געלאָזט צונויפרופן אַן אסיפה אין גרויסן בית־המדרש, מען דאַרף אַ טראַכט טון, ווי אַזוי מען באַקומט צוריק דעם שור־הבר, און איר זידלט זיך גאָר און עס האַלט גאָר ביי פּעטש. פע!

אברהמס מוסר האָט געהאָלפֿן. יצחק האָט זיך באַרואיקט. ער איז געגאַנגען אַ שווייגנדיקער, אַראָפּגעלאָזט דעם קאָפּ.

— האָסט געהערט, שמואל־אבאַ? די אבות האָבן צונויפגע־רופן אַן אסיפה אין גרויסן בית־המדרש. לאָמיר פליען אַהינצו און זיך צוהערן, אָבער שנעל, שנעל, שמואל־אבא, כּדי מיר זאָלן קומען באַצייטנס. מירן זיך באַהאַלטן, מען זאָל אונז נישט אַרויסטרייבן.

— גוט, פישערל, לאָמיר פליען.

מיר האָבן זיך אַ הויב געטון אין דער הויך. די אבות האָבן אויסגעזען אונטן ווי דריי שוואַרצע פּינטעלעך.

— שנעל, שנעל! — האָט פישערל אַ קאָמאַנדעווע געטון און מיר זענען געפלויגן צום גרויסן בית־המדרש.

אין גרויסן בית־המדרש האָבן מיר שוין געטראָפן אַ סך צדיקים. נפתלי דער גן־עדן־שמש, אַ מלאך מיט אַ הויקער און אַ קאָזע־בערדל, איז געפלויגן פון איין ווינקל צו דער צווייטער און פאַרשטענדיקט די צדיקים, אַז די הייליקע אבות אברהם, יצחק און יעקב רופן צונויף אַן אסיפה, און די צדיקים האָבן זיך נישט גע־לאָזט אַ סך בעטן. יעדער האָט גענומען דעם שטעקן אין דער האַנט און איז געגאַנגען.

איך און מיין חבר פישערל זענען אַריין אין בית־המדרש. קיינער האָט אונז נישט באַמערקט, ווייל אַלע זענען געווען פאַרטון מיט זיך, מיטן ענין פונם שור־הבר. מיר האָבן זיך ביידע באַ־האַלטן אונטער אַ באַנק, וואָס איז געשטאַנען ביי דער דרום־וואַנט און מיר האָבן זיך צוגעקוקט און צוגעהערט.

דאָס בית־המדרש איז געוואָרן פול. מען האָט שוין נישט געהאַט ווו צו שטיין, און פונדעסטוועגן האָבן זיך נאָך אַלץ גע־שפּאַרט צדיקים, וואָס האָבן פאַרשפּעטיקט. זיי האָבן זיך גע־שפּאַרט, זיך געשטופּט מיט די עלנבויגנס, זיך געטרעטן אויף די הינער־אויגן און סוף־כּל־סוף זיך אַריינגעשפּאַרט. ס׳איז געוואָרן אַזוי דושנע, אַז מיר, דאָס הייסט, מיין חבר פישערל און איך, האָבן קוים געקאָנט כאַפּן דעם אָטעם.

— צו וואָס האָט אונז געטויגט ס׳גאַנצע שפּיל, פישערל? — האָב איך געשעפּטשעט צו מיין חבר.

— פסס, שמואל־אבא, — האָט פישערל פאַרשטעלט דאָס מויל מיט זיין הענטל. — זיי קאָנען נאָך דערהערן און אונז אַרויס־וואַרפן פונם בית־המדרש.

אויפן בעלעמער האָט זיך באַוויזן אברהם אבינו, דער עלט־סטער פון די אבות. דעם גראָבן פינגער פון דער רעכטער האַנט האָט ער געהאַלטן פאַרשטעקט אין גאַרטל און מיט דער לינקער האָט ער געפּאָכעט איבער די קעפּ פונם עולם:

— אַ גרויס אומגליק איז געשען, רבותי, — האָט געדרשנט אברהם אבינו, — דער שור־הבר איז אַנטלאָפן. און נישט סתּם אַנטלאָפן, ווי ס'אַנטלויפט אַמאָל אַ בהמה, נאָר אַוועק איז ער, אַוועק אין גויאישן גן־עדן אַריין. פון וואַנען ס'האָט זיך גענומען צום שור־הבר אַזוי פיל שכל, אַז ער זאָל אַנטלויפן, בלייבט אַ קשיה און נישט איצט איז די צייט זי צו פאַרענטפערן, רבותי. איצט דאַרף מען טראַכטן, נאָכקלערן, איבערקלערן און געפינען אַן עצה, ווי אַזוי מען ברענגט אים צוריק. צוריק אויפן אָרט. אין יידישן גן־עדן...

צווישן עולם איז געוואָרן אַ טומל. אַ ייד מיט אַ גרויליקע באָרד האָט זיך גענומען שטופן מיט די עלנבויגנס. נענטער און נענטער צום בעלעמער צו.

— דערויף האָב איך אַ משל, רבותי, אַ טייערן משל מיט אַ גאָלדענעם נמשל, — האָט געשריגן דער ייד. — אַמאָל איז גע־ווען אַ מלך, דער מלך האָט געהאַט דריי —

— מען דאַרף נישט קיין משלים, דובנער מגיד, — האָט דער גאַנצער עולם געטומלט, — מען דאַרף אַן עצה, נישט קיין משל.

דער דובנער מגיד האָט זיך אָבער איינגעעקשנט. ער האָט איבערגעשריגן אַלעמען און מיט אַלע כוחות זיך געריסן צום באַ־לעמער:

— ס'וועט אייך באַנג טון, רבותי, דער משל איז אַ טייערער משל, דער נמשל אַ גאָלדענער נמשל. אַמאָל איז געווען אַ מלך...

דער דובנער מגיד וואָלט אפשר אויסגעפירט זיינס און דער־ציילט דעם משל, ווען מען וואָלט נישט געהערט אַ „טפררר” פאַר דער טיר פונם בית־המדרש:

— שלמה המלך איז געקומען צו פאַרן, — האָט געשריגן אַ צדיק, וואָס איז געשטאַנען בײַם פענסטער, — אָט שפּרינגט ער אַרויס פון זײַן גילדענער קאַרעטע.

אין בית־המדרש איז געוואָרן אַ רגע שטיל. דערנאָך האָט זיך אָנגעהויבן דאָס זשומען פון דאָס נײַ.

— שלמה המלך... דער גרעסטער חכם — ער וועט געפינען אַן עצה — ער האָט אַ קאָפּ פון אַ מיניסטער... שוטה, אַ מלך איז גרעסער... אַ מלך איז דער האַר און דער מיניסטער נישט מער ווי אַ משרת.

מען האָט זיך געאַמפּערט, זיך אָנגערופן איינער דעם צווייטן „חמור", „שוטה", און נאָך אַזעלכע צונעמענישן. מיט אַמאָל האָט זיך פון הינטן דערהערט דאָס קול פונם שמש:

— מאַכטס אַ וואַרע פאַר שלמה המלך!!!

שלמה המלך האָט זיך קודם־כל צוגעשטופּט צום באַלעמער. ער האָט געשוויצט ווי אַ ביבער און זיך געווישט דעם שווייס מיט אַ זײַדענער פאַטשיילע.

אין בית־המדרש איז געוואָרן שאַ, שטיל. שלמהס הויכע, ברייטפּלייציקע פיגור, זײַן פוקס־רויטע באָרד, זײַנע קלוגע, שאַרפע אויגן האָבן אַרויסגערופן דרך־ארץ. ער האָט גערעדט געלאַסן, נישט געאײַלט זיך.

— ווי אַזוי איך בין נאָר געוויר געוואָרן פון דער גאַנצער מעשה, פאַרשטייט איר מיך, האָב איך נישט קיין סך געטראַכט און אָנגעשריבן אַ בריוו צו די צדיקים פונם גויאישן גן־עדן, פאַרשטייט איר מיך. איך האָב זיי געשריבן אַזוי און אַזוי און וואָס זיי ווילן דערפאַר, אַז זיי זאָלן צוריק אָפּבערנגען דעם שור־הבר, פאַרשטייט איר מיך. מיר זענען גרייט צו אונטערהאַנדלען, האָב איך זיי געשריבן, כאָטש מיר קאָנען זיך באַגיין אָן דעם שור־הבר, מיר דאַרפן אים נישט אַזוי געגויטיק און...

דאָ האָט זיך יצחק אבינו נישט געקאָנט אײַנהאַלטן. ער איז אויפגעשפּרונגען פון זײַן אָרט און געגעבן אַ געשריי:

— וואָס הייסט דאָס מיר דאַרפן נישט דעם שור־הבר? מיר

דאַרפֿן אים יאָ, ווייל אָן דעם שור־הבר... וואָס הייסט ער שרייבט צו „זיי״, אַז מען קאָן זיך באַגיין אָן דעם שור־הבר?

שלמה המלך האָט קלוג אַ שמייכל געטון און באַרואיקט דעם אויפגערעגטן יצחק:

— ס׳רעדט זיך נאָר אַזוי, פֿאַרשטייט איר מיך, ר׳ יצחק... מען טאָר זיי נישט ווייזן, אַז דער שור־הבר איז ביי אונז דאָס אויג אין קאָפּ... אַז נישט וועלן זיי הייסן זיך אָפּגילטן, פֿאַרשטייט איר מיך — און אַ קלאַפּ טוענדיק מיט דער האַנט אויפֿן שטערן, האָט ער פּיפּיק צוגעגעבן:

— ס׳איז דיפּלאָמאַטיע, ר׳ יצחק, דיפּלאָמאַטיע. מען דאַרף עס פֿאַרשטיין, פֿאַרשטייט איר מיך.

אַלע צדיקים האָבן צוגעשאָקלט מיט די קעפּ. מסכּים געווען, אַז שלמה איז גערעכט, אַז ער איז שוין איינמאָל אַ חכם, מען זאָל איבערקערן דעם גאַנצן גן־עדן וועט מען נישט געפֿינען קיין צווייטן.

— האָב איך, פֿאַרשטייט איר מיך, — האָט שלמה המלך ווייטער גערעדט, — אָנגעשריבן דעם בריוו, אָנגעפֿרעגט, וואָס זיי ווילן און דעם בריוו אַוועקגעשיקט מיט איינער פֿון מיינע בריוו־טויבן. איך רעכן, אַז מאָרגן, איבערמאָרגן וועלן מיר האָבן אַן ענטפֿער.

— וואָס הייסט ער האָט געשריבן אָן אונזער וויסן? — האָט זיך אָנגעהויבן אַ טומל פֿון אונטן. — מיר האָבן כאָטשבי אויך גע־מעגט וויסן, וואָס ס׳שטייט אין בריוול... מיר האָבן דאָך עפּעס אויך אַ שטיקל חלק אין דעם ענין.

שלמה המלך האָט פֿון תּמיד אָן פֿיינט, אַז מען רעדט אים אַנטקעגן. ער האָט זיך אויסגעצויגן אין זיין גאַנצער לענג. די באָרד זיינע האָט געפֿלאַמט, די אויגן געבליצט, ער האָט אַ געשריי גע־טון מיט זיין לייבן־שטים:

— סמירנאָ!!!

די צדיקים זענען געבליבן שטיין ווי זעלנער פֿאַר זייער קאָ־מאַנדיר. מיט קיין אויג נישט קיין פּינטל געטון אַפֿילו. אַ פּופּצן

מינוט זענען זיי אַזוי געשטאַנען, ביז שלמה המלך האָט אַ קאָמאַנ־דיר געטון:

— געגנוג! איצט קאָנט איר גיין אַהיים, און אַז איך וועל באַ־קומען אַן ענטפער פונם גויאישן גן־עדן, וועל איך אייך צוזויסן טון.

ער איז אַראָפּ פון דער בימה. זיך דורכגעשטופּט דורכן עולם. אין דרויסן האָט געוואַרט די גילדענע קאַרעטע.

נאָך שלמהס אַוועקגיין האָט זיך אָנגעהויבן אַ ויכוח. איינער האָט געטענהט, אַז פונדעסטוועגן האָט שלמה המלך זיך געדאַרפט באַראַטן מיט די צדיקים. ער איז טאַקע אַ חכם, אָבער נאָר איינער. די צדיקים זענען נישט אַזוינע חכמים, דערפאַר אָבער אַ סך.

— אַזוי פירט ער זיך פון תמיד אָן, ער טוט, וואָס ער וויל, און הערט אונז ווי די קאַץ.

— פע, יידן, פע! עך רעדט אַנטקעגן אַ מלך, רעדט עץ... פע! — האָט זיך אָנגערופן אַ קליין צדיקל מיט אַ שיטער בערדל.

מען האָט געמאַכט אַ וואָרע פאַר די הייליקע אבות. זיי זענען אַרויס פונם בית־המדרש און זיך געלאָזט אַהיים.

— הייסט עס, מאָרגן, איבערמאָרגן, איז מחויב צו זיין אַן ענטפער, — האָט יצחק אבינו געזאָגט.

— איך בין דיר מבטיח, אַז דער ענטפער וועט זיין אַ גו־טער, — האָט אים אברהם אבינו געטרייסט...

— פון דיין מויל אין גאָטס אויערן, טאַטע, אמן! — האָט אָפּ־געזיפצט יצחק אבינו און די אבות זענען ווייטער געגאַנגען.

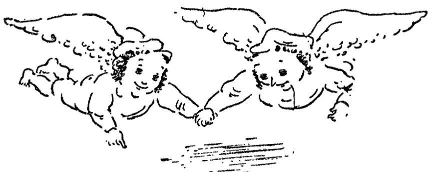

XI

אונזער שליחות

עטלעכע טעג זענען אַוועק און קיין ענטפער איז נישט אָנגעקומען. די צדיקים זענען געוואָרן נערוועז ביז גאָר. בײנאַכט האָבן זיי געזאָגט תהילים, בײטאָג האָבן זיי זיך אויסגעקוקט די אויגן. געזוכט די ברייוו־טויב מיטן ענטפער, נאָר קיין טויב האָט מען נישט געזען און קיין בריוו אַוודאי נישט.

— זיי מאַכן פון אונז דאָס גרעסטע געלעכטער, — האָט געענטפערט יצחק אבינו, — ווי צו מיין עלטער, וואָס איך האָב דערלעבט.

— דיין עשיו, — האָט אים אַ שטאָך געטון יעקב, — דיין תכשיט. ער ווייסט, אַז דער טאַטע גייט אויס נאָך אַ שטיקל שור־הבר און גאָרנישט.

— רעדסט שוין ווידער אַמאָל אַנטקעגן דעם טאַטן, — האָט אברהם אבינו אַ פינקל געטון מיט זיינע שוואַרצע אויגן, — ווו איז כיבוד־אב, יעקב?

די מוטער רחל איז אַריינגעלאָפן אין איין אָטעם. זי איז נאָך אַלץ געווען שיין און שלאַנק. פון אונטערן שייטל האָבן אַפּירגעקוקט אַ פּאָר פאַרשייטע אייגענע האָר.

קוים האָט יעקב זי דערזען, איז ער געוואָרן אַן אַנדערער. די אויגן האָבן ביי אים געשטראַלט. ער איז איר אַנטקעגנגעגאַנגען, איר אַ גלעט געטון איבערן קאָפּ און געזאָגט:

— וואָס לויפסטו אַזוי, קעצעלע? מיר זאָל זיין פאַר דיין מינדסטן חנדל, טייבעלע.

די מוטער רחל האָט דערציילט אויף אַ קול און בשעת־מעשה געקוקט מיט פאַרליבטע אויגן אויף יעקבן:

— איך האָב באַגעגנט אויף דער גאַס אסתרן. זי פירט זיך אַלץ ווי אַ מלכה. אין מיטן דער וואָך אַ זיידן קלייד, אויף יעדן פינגער אַ גאָלדן פינגערל און אַ שנור פערל אויפן האַלז — אויף אַלע יידישע טעכטער געזאָגט געוואָרן. איך האָב זיך געמאַכט נישט זעענדיק, געוואָלט פאַרבייגיין. כ'האָב פיינט די יפהפיה. נעמט זי און שטעלט מיך אָפּ און זאָגט אַזוי צו מיר:

— איך וויל אייך זאָגן, אַז מען דאַרף פאַסטן. אויב מען וויל צוריקבאַקומען דעם שור־הבר, איז דאָס בעסטע מיטל אַ תענית.

— גערעכט, זי איז גערעכט, — האָט געזאָגט אברהם אבינו, — מען דאַרף אויסרופן אַ תענית איבערן גאַנצן גן־עדן.

הקיצור, מען האָט אויסגערופן אַ תענית. מען האָט גענומען פאַסטן. די צדיקים זענען שוין ממש געפאַלן פון די פיס, אַזוי אָפּ־געשוואַכט זענען זיי געוועז. נאָר קיין בריוו־טויב האָט מען נאָך אַלץ נישט געזען.

אין אָט די תענית־טעג איז געשען אַ מאָדנע זאַך. דער מלאך שמעון בער האָט זיך, ווי זיין שטייגער, אָנגעשיכורט. ער האָט געשלאָגן דאָס ווייב מכות־רצח, ער האָט זי געשלעפּט פאַר די האָר איבערן גאַנצן גן־עדן און געררעוועט מיט זיין שיכור קול:

— וואָס טויג אייך דער שור־הבר, צדיקים? איר דאַרפט אַ בהמה, אָט האָט איר. איך גיב זי אייך אַוועק פאַר איין פלעשל זעקס און ניינציקער.

מען האָט אים געפּרוּווט באַרואיקן, אים אויפקלערן, אַז די מלאכטע, וואָס ער שלעפּט פאַר די האָר, איז נישט קיין בהמה, נאָר זיין אייגן ווייב, וואָס איז אין זיבעטן חודש. ער האָט אָבער נישט געוואָלט איינגיין דערויף און געהאַלטן אין איין שרייען:

— אַ סאָראָקאָווקע, צדיקים, און די בהמה איז אייערע!

מען האָט אַלאַרמירט די גן־עדן־פּאָליציי. עטלעכע מלאכים

אין גרינע מונדירן זענען געקומען צו פליען און קוים מיט צרות איז זיי געלונגען צו בינדן שמעון בערן. זיי האָבן אים אָפּגעפירט אין גן־עדן־אַרעסט, ער זאָל זיך אויסניכטערן.

שמעון בערס ווייב האָט מען קוים דערמונטערט. אַ האַלב לעבעדיקע האָט מען זי אָפּגעפירט אַהיים.

— פונקט אין אַזוינע פּאַרכטיקע טעג האָט ער זיך אויסגעקליבן אָנצושיכורן, — האָבן געמורמלט די צדיקים, — אַט דעם שמעון בער וואָלט געפּאַסט צו זיין אַ גויאישער מלאך און בישט קיין יידישער.

ערשט אויפן צוועלפטן טאָג האָט זיך פאַרשפּרייט די ידיעה, אַז די בריוו־טויב איז צוריקגעקומען. זי האָט מיט זיך געבראַכט אַ בריוול פונם גויאישן גן־עדן. דאָס בריוול געפינט זיך ביי שלמה המלך.

כאָטש מען האָט נאָך נישט געוווּסט, וואָס אין דעם בריוול שטייט, איז געוואָרן אַ גרויסע פרייד. מען האָט זיך געקושט אין די גאַסן מיט טרערן אין די אויגן.

דעם אייגענעם טאָג האָט שלמה המלך צונויפגערופן אַן אסיפה. ער האָט פאַר אַלעמען איבערגעלייענט דעם ענטפער:

„צו די הויכגעשעצטע און ווילגעבוירענע צדיקים פון יידישן גן־עדן!

אויף אייער בריוו האָבן מיר אייך צו ענטפערן אַזוי און אַזוי: אייער שור־הבר איז אַריבער די גרענעץ אָן אַ פּאַס און אָן אַ וויזע. לויט די געזעצן פון אונזער גן־עדן קומט אים דערפאַר זעקס חדשים תפיסה, אַ האַלב פונט היי יעדן טאָג צו עסן. די שאָדנס, וואָס ער האָט אָנגעמאַכט, דאַרף ער אָפּאַרבעטן.

די שוואַנגערע מלאכטע, וואָס ער האָט אַריבערגעבראַכט צו אונז אויף זיינע הערנער, זענען מיר גרייט אייך צוריקצושיקן. דאָס מלאכל אָבער, וואָס זי האָט געבוירן אויף אונזער טעריטאָריע, וועלן מיר אָפּשמדן און ס׳וועט בלייבן ביי אונז.

נאָכדעם, ווי דער שור־הבר וועט אָפּקומען זיין שטראָף און וועט אָפּאַרבעטן דעם שאָדן, זענען מיר גרייט אים אייך צוריקצושיקן״...

נאָך דעם, ווי שלמה המלך האָט איבערגעלייענט דעם בריוו, איז געוואָרן אין יידישן גן־עדן אַ געוויינעריי און אַ קלאָגעריי. צדיקים זענען אַרומגעלאָפן ווי פאַרסמטע מייז, זיך נישט געקאָנט געפינען קיין אָרט. זיי האָבן געבראָכן די הענט און מיט אַן איכה־ניגון געיאָמערט.

— ווו איז דאָס געהערט געוואָרן? — זעקס חדשים תפיסה... אַ האַלב פונט היי אַ טאָג... אָפּאַרבעטן דעם שאָדן... זיי וועלן אונז צוריקשיקן דעם שור־הבר גאָלע הויט און ביין.

די ווייבער פון די צדיקים האָבן געקוויטשעט:

— אַזוינס איז נישט געהערט געוואָרן זינט די וועלט שטייט... נעמען אַ יידיש מלאכל און עס אָפּשמדן. ווי צו די, וואָס האָבן דאָס דערלעבט...

איין מענטש נאָר האָט זיך נישט פאַרלוירן. דאָס איז געווען שלמה המלך. ער האָט אָנגעשריבן אַ צווייטן בריוו. געמאַכט פאַר־שלאָגן, דערביי אונטערגעחנפעט די גויאישע צדיקים. ער, דער קלוגער מלך, האָט געוווסט, אַז חניפה איז אַ גוט מיטל צו מאַכן ווייכער, נאָכגיביקער.

דער ענטפער אויפן צווייטן בריוו איז אָנגעקומען אויפן דריטן טאָג. שלמה המלך האָט אים פאָרגעלייענט פאַר דער סמע־טענע פון די צדיקים.

„צום הויך־געשעצטן מלך שלמה, דעם חכם איבער אַלע חכמים!

מיר טוען אייך צו וויסן, אַז מיר נעמען אָן אייער פאָרשלאַג. מיר זענען מסכים, אַז איר זאָלט באַצאָלן דעם שאָדן, וואָס דער שור־הבר האָט אָנגעמאַכט, מיט אַ דימענט פון אייער קרוין. דער שור־הבר וועט אָבער מוזן אָפּזיצן זיין שטראָף

פֿאַרן אַריבערגיין די גרענעץ אָן אַ פּאַס און אָן אַ וויזע. געזעץ איז געזעץ. כּדי איר זאָלט אָבער זען, אַז מיר זענען גרייט אייך אַנטקעגנצוקומען, פֿאַרקלענערן מיר איך די שטראָף אויף דריי חדשים. דאָס יידישע מלאכל, וואָס איז געבוירן געוואָרן אויף אונזער ערד, האָבן מיר שוין אָפּגעשמדט און אים אַ נאָמען געגעבן פּעטרע. די קימפּעטאָרין שטייט צו אייער פֿאַרפֿיגונג. איר קאָנט זי אָפּנעמען, ווען איר ווילט".

— דריי חדשים אויף תּפֿיסה־קעסט, איז אויס מיטן שור־הבר, — האָט געיאָמערט יצחק אבינו.

— אָפּגעשמדט אַ יידיש מלאכל, — האָט פֿאַרבראָכן די הענט די מוטער שרה מיט אַ געוויין און רבקה, רחל, לאה האָבן איר אונטערגעהאָלפֿן.

— אַזאַ אומגליק, אַזאַ צאָרן און אַלץ צוליב די לײדאַקעס, די פֿאַסטוכער, — האָבן געמורמלט די צדיקים.

שלמה המלך האָט אָנגעשריבן אַ דריטן בריוו. מסכּים געווען, אַז דעם שור־הבר קומט אַ שטראָף, אָבער דריי חדשים זענען צו פֿיל. און צווייטנס, פֿון תּפֿיסה־קעסט וועט דער שור־הבר אַראָפּ פֿונם לייב. דעריבער שלאָגט ער פֿאָר, אַז זיי, די גויאישע צדיקים, זאָלן צולאָזן צוויי יידישע פֿאַסטוכער, זיי זאָלן אַכטונג געבן אויפֿן שור־הבר די גאַנצע צייט, וואָס ער וועט זיין צוגעבונדן אין תּפֿיסה־שטאַל. „מיר זענען גרייט, — האָט שלמה המלך געשריבן אין בריוו, — אַריבערצושיקן עטלעכע וואָגנס היי, דער שור־הבר זאָל האָבן גענוג, וואָס צו קייען. דאָס, וואָס איר האָט אָפּגעשמדט דאָס מלאכל, איז פֿאַרפֿאַלן. איך דערוואַרט גיך און באַלד אייער ענטפֿער וועגן שור־הבר".

די בריוו־טויב האָט אַוועקגעטראָגן דעם בריוו אין גויאישן גן־עדן אַריין און אויפֿן דריטן טאָג איז זי צוריקגעקומען מיט אַן ענטפֿער.

שלמה המלך האָט אויך דעם בריוו פֿאַרגעלייענט פֿאַר די צדיקים. די גויאישע צדיקים האָבן אויך דאָסמאָל נישט געמאַכט קיין

שוועריקייטן. זיי האָבן מסכּים געווען, אַז דער יידישער גן־עדן זאָל אַריבערשיקן צוויי מלאכים, וואָס זאָלן היטן דעם שור־הבּר ביז ער וועט אָפּקומען זיין שטראָף. זיי האָבן אָבער געוואָרנט, אַז מען זאָל נישט שיקן קיין פּאַסטוכער, ווייל קוים וועט דער שור־הבּר דערזען יידישע פּאַסטוכער, קאָן ער צוריק ווערן ווילד. דאָס בעסטע וואָלט געווען, ווען די צדיקים פונם יידישן גן־עדן שיקן צוויי קליינע מלאכימלעך. צו זיי וועט דער שור־הבּר האָבן צוטרוי און זיי וועט ער קיין שלעכטס נישט טון.

וואָס שייך דער שטראָף, האָבן די גויאישע צדיקים זי פאַרקלענערט אויף זעקס וואָכן. די שטראָף מוז ער שוין אָפּקומען. און וואָס שייך דעם דימענט, קאָן שלמה המלך אים מיטגעבן די צוויי מלאכימלעך, וואָס דאַרפן קומען אָפּהיטן דעם שור־הבּר.

דער בריוו איז אָלעמען ווויל געפעלן. די צדיקים פונם גויאישן גן־עדן לאָזן מיט זיך רעדן, דאָס זעט מען אַרויס פון דעם דאָזיקן בריוו.

— טאָ וועמען שיקט מען אַהין? — האָט געפרעגט אברהם אבינו און זיך געגלעט די בּכבודיקע באָרד.

די צדיקים האָבן זיך געעצהט. געטראַכט אַהין, געטראַכט אַהער, ביז עמעצער האָט אָנגערופן דעם נאָמען פישערל. ער איז אַ קלוג מלאכל, וואָס פאַרשטייט אַן ענין.

— און דעם צווייטן, — האָט אַן אַנדערער געזאָגט, — דעם צווייטן מיין איך, אַז ס'וואָלט געווען גוט מען זאָל דעם צווייטן...

— לאָמיר שוין הערן וואָס — אַ ייד האַלט אין איין רעדן און מען הערט נאָר, „דעם צווייטן", „דעם צווייטן" און קיין נאָמען הערט מען נישט, — האָבן געמורמלט אַנדערע.

— איך מיין, אַז דער צווייטער זאָל זיין פישערלס חבר, שמואל־אבא — זיי האָבן זיך ביידע ליב, ווי צוויי אייגענע ברידער און אים, שמואל־אבאן, דאַרף מען אויך נישט לייגן קיין פינגער אין מויל אַריין.

הקיצור, ס'איז געבליבן, אַז איך און מיין חבר פישערל זאָלן פליען אין גויאישן גן־עדן אַריין אָפּהיטן דעם שור־הבּר. מען האָט

אונז געהייסן גיין צו זיידל דעם גן־עדן־פאָטאָגראַף. ער זאָל אונז מאַכן בילדער צו די פּעסער.

פרייליכע האָבן מיר זיך געלאָזט צו זיידל דעם גן־עדן־פאָטאָגראַף. זיידל מלאך האָט זיך מיט אונז שטאַרק דערפרייט. ער האָט יעדן פון אונז געגעבן אַ קניפּ אין בעקל:

— גוט, וואָס איר זענט געקומען, חברה. איך וועל אייך פאַר־לייענען מיין ביי פורים־שפּיל, וואָס איך האָב אָנגעשריבן.

זיידל, דער גן־עדן־פאָטאָגראַף, אַ מלאך מיט לאַנגע האָר און מיט ברילן אויף דער נאָז, האָט אַ שוואַכקייט. יעדע וואָך שרייבט ער אָן אַ ביי פורים־שפּיל און ווען ער כאַפּט, לייענט ער עס פאָר.

מיר האָבן אים דערקלערט, אַז מיר זענען געקומען זיך פאָ־טאָגראַפירן. איצט האָבן מיר נישט קיין צייט, ווייל מיר פליען אין אַ שליחות אַזש אין גויאישן גן־עדן. אַז מירן, מירצעשעם, צוריק־קומען, וועט ער אונז מעגן לייענען וויפל ער אַליין וועט וועלן...

זיידל מלאך איז געוואָרן טרויעריק. ס'האָט זיך אים שטאַרק געגלוסט צו לייענען, נאָר ער האָט נישט קיין אַנדער ברירה גע־האַט. ער האָט עס געמוזט אָפּלייגן ביז מיר וועלן צוריקקומען.

— ביז דענסטמאָל, — האָט ער אונז צוגעזאָגט, — וועל איך האָבן זעקס נייע פורים־שפּילן. געדענקטס, חברה, און קומטס. איר וועט האָבן הנאה.

ער האָט אונז פאָטאָגראַפירט און טאַקע תיכף אויפן אָרט גע־מאַכט די בילדער. מיר זענען אַוועק צו דער גן־עדן־פאָליציי, וווּ מען האָט אונז אויסגעשטעלט די פּעסער.

מיט די פּעסער אין די הענט זענען מיר אַוועק צו פישערלס עלטערן זיך געזעגענען. פישערלס מאַמע האָט זיך געווישט מיטן פאַרטוך די אויגן.

— גיב אַכטונג, פישערל, זאָלסט זיך חלילה נישט פאַרקילן אויפן וועג.

און פישערלס טאַטע, שלמה זלמן דער לאַטוטניק, האָט אונז אָנגעזאָגט מיטן האַרבן וואָרט:

— איר זאָלט זיך נישט לאָזן איבעררעדן פון די גויאישע מלאכים, איר הערט, וואָס איך זאָג אייך? נישט עסן קיין חזיר!...

ער האָט אונז אָנגעקלאַפּט אַ פולן קאָפּ מיט סאַמע „נישט" און צום סוף פאַרענדיקט מיט אַ שלוקערץ:

— געדענקטס, אַז איר זענט יידישע מלאכים און אַז ס'איז אַ כבוד צו זיין אַ מלאך אין יידישן גן־עדן.

מיר האָבן אים צוגעזאָגט אַלצדינג, וואָס ער האָט געוואָלט. פישערלס מאַמע האָט אונז מיטגעגעבן עטלעכע רעטשענע קיכלעך אויפן וועג און מיר האָבן זיך אָפּגעזעגנט.

— פליטס געזונט און קומטס געזונט צוריק, — האָבן זיי אונז נאָכגעשריגן.

— איצט, שמואל־אבא, דאַרפן מיר פליען צו שלמה המלך נעמען דעם דימענט און פון דאָרט גלייך צו דער גרענעץ.

מיר האָבן זיך אויפגעהויבן אין דער לופטן הויך, הויך און מיר זענען געפלויגן.

ביז צו שלמה המלכס גיטער איז געווען אַ שטיקל מהלך, נאָר מיר זענען געווען אַזוי האַפּערדיק פון דער נסיעה, אַז מיר האָבן אַפילו נישט באַמערקט, ווי די צייט איז אַדורך.

— שמואל־אבא, זעסט, דאָרט דאָס הויז מיטן גאָלדענעם דאַך איז שלמה המלכס פּאַלאַץ.

מיר האָבן זיך אַראָפּגעלאָזט אין דער נידער. די מלאכים־וואַך פאַרן פּאַלאַץ האָט שוין געוווּסט, אַז מיר דאַרפן קומען, און האָט אונז תיכף אַריינגעלאָזט.

מיר זענען צוגעקומען צו אַ זילבערן טייכל. שולמית איז געזעסן ביים ברעג. די באָרוועסע פיס האָט זי געהאַלטן אין וואַסער, און מיט אַ גאָלדענער נעץ האָט זי געכאַפּט פיש.

— ווען זי וואָלט געוווּסט, אַז מיר האָבן זי געזען ביי דוד המלך, פישערל, וואָס אַ שטייגער וואָלט זי געטון?

— מיר דאַרפן מאַכן אַזאַ נסיעה, שמואל־אבא, און דו האָסט אין זינען נאַרישקייטן.

מיר זענען אַריבערגעגאַנגען די הילצערנע בריק. הינטער אונז האָבן מיר געהערט שולמיתעס געזאַנג:

מיט דיר אינאײנעם,
געליבטער מײַן,
וואָלט איך געגאַנגען
אין גיהנום אַרײַן.

אין גיהנום צו זײַן,
געליבטע, איז שווער,
דאָרט העלפט נישט קיין תּפילה
און ס'העלפט נישט קיין טרער.

קיין תּפילה, קיין טרער
העלפט טאָקע ניט,
נאָר די ליבע אַליין,
וואָס טרילערט אַ ליד.

מיר האָבן פאַרקערעוועט אָן אַ זײַט. שולמיתעס ליד איז געװאָרן אַלץ װײַטער און װײַטער. מיר האָבן עס שוין קוים, קוים געהערט. אַן אַנדערש מאָל װאָלטן מיר אַפּילו אָפּגעשטאַנען אַ שעה און צוויי און זיך צוגעהערט. איך און מײַן חבר פישערל האָבן שטאַרק ליב געהאַט לידער, אָבער איצט, װען מיר האָבן געהאַלטן בײַם פליען אין אַזאַ װײַטן װעג אַרײַן, האָבן מיר נישט געהאַט קיין צײַט.

דעם מלך שלמה האָבן מיר געטראָפן שטיין אין הויף. ער איז געװען אָנגעטון אין אַ זײַדענעם כאַלאַט. אויף די פיס האָט ער געטראָגן אַ פּאָר שטעקשיך. די קרוין האָט געפינקלט אויף זײַן קאָפּ.

דער מלך איז געשטאַנען און האָט זיך אויסגעטענהט מיט אַ גאַלאַגאַנער האָן. װי באַװוּסט, פאַרשטייט דער מלך שלמה די לשונות פון אַלע חיות, פייגל און עופות. מיר האָבן אַליין געזען, װי ער האָט געפרעגט דעם האָן און דער האָן האָט אים אויף אַלץ געענטפערט. װאָס, האָבן מיר נישט פאַרשטאַנען.

מיר זענען געװאָרן אומגעדולדיק. ער קאָן אַזוי שטיין און

דער מלך האָט זיך אויסגעטענהט מיט אַ גאַלאַנטער האָן

אָפּטעגהן ווער ווייסט וויפל און דאָ האָבן מיר אַזאַ ווייטן וועג פאַר זיך.

פישערל האָט מיך אַ טאָרע געטון:

— נו, שמואל־אבא.

— וואָס, פישערל?

— לאָמיר צוגיין!

מיר זענען צוגעגאַנגען, זיך פאַרנויגט פאַרן מלך. דער מלך האָט איבערגעריסן דעם שמועס מיטן גאַלאַגאַנער האָן.

— אדוני מלך, מיר זענען געקומען נאָכן דימענט. מיר פליען אין גויאישן גן־עדן צום שור־הבר.

שלמה המלך האָט אויסגעטון די קרוין. אַרויסגענומען דעם דימענט. אַ ווײַלע האָט ער זיך מיט אים געשפּילט. דער דימענט האָט געבלישטשעט, פאַרבלענדט די אויגן.

— נאָט אייך, חברה, דעם דימענט און זעט פאַרלירט אים נישט. ס'איז אַ טייערער דימענט. ער האָט דעם ווערט פינף און צוואַנציק טויזנט דאָלאַר.

מיר האָבן גענומען דעם דימענט. צוגעזאָגט דעם מלך, אַז מיר וועלן אים האַלטן, ווי דאָס אויג אין קאָפּ. ער האָט אַ מאַך געטון מיט דער האַנט, דאָס הייסט, אַז מיר קאָנען פליען.

— היידאַ, שמואל־אבא!

מיר האָבן צעשפּרייט די פליגל און זיך געלאָזט אין דער ריכטונג צו דער גרענעץ.

פאַרנאַכט צווישן מנחה און מעריב זענען מיר אָנגעקומען צו דער גרענעץ. אין אַלע צערקווס האָבן געקלונגען די גלעקער.

דער בין־השמשות, דאָס פייערלעכע זינגען און דאָס קלינגען פון די גלעקער איז אונדז אויסגעקומען מאָדנע און פרעמד. מיר האָבן זיך צוגעטוליעט איינער צום צווייטן. מורא געהאָט, אַז מיר זאָלן זיך נישט פאַרלירן.

אַ מלאך אין אַ בלויען מונדיר מיט צוויי קרייצן אויף די פליגל האָט באַטראַכט אונזערע פּעסער. צוויי אַנדערע מלאכים אין גראָע מונדירן האָבן אונדז באַזוכט, צי מיר שמוגלען, חלילה, נישט אַרי־

בער אַ „תּלמוד‟, וואָס דאָס איז די ערגסטע זאַך פאַרן גויאישן גן־עדן.

מען האָט בײַ אונז גאָרנישט געפונען. די פּעסער זענען גע־ווען אין אָרדנונג. איבער אַ שעה צײַט האָט געדויערט דאָס „בודק‟ זײַן.

דער מלאך אין בלויען מונדיר האָט אונז צוגעפירט צו אַ גרויסן אײַזערנעם טויער. ער האָט דרײַ מאָל אָנגעקלאַפּט און געבעטן מען זאָל אים עפענען.

פון יענער זײַט טויער האָט זיך דערהערט אַ שטים. מיר האָבן תּיכּף דערקענט, אַז דאָרט געפינט זיך אַ זקן.

— ווער קלאַפּט דאָרט? — האָט געפרעגט די שטים אויף יענער זײַט טויער.

— איך קלאַפּ, הײליקער פּעטרוס, איך טעאָדאָר אַניאָל, דער גרענעץ־מלאך. איך האָב דאָ געבראַכט צוויי זשידקעס פונם ייִדישן גן־עדן.

מיר האָבן געהערט, ווי מען שטעקט אַרײַן דעם שליסל. דער שלאָס האָט אַ קרעכץ געטון און דער גרויסער שווערער טויער האָט זיך געעפנט.

פאַר אונז איז געשטאַנען אַן אַלטיטשקער מיט אַ לאַנגער ווײַסער באָרד און שמייכלענדיקע אויגן. דער קאָפּ איז בײַ אים געווען נאַקעט. אין דער רעכטער האַנט האָט ער געהאַלטן דעם גן־עדן־שליסל.

ער האָט אונז אַ ווײַלע באַטראַכט. דער צלם אויף זײַן ברוסט איז געווען פון סאַמע גינגאָלד.

דער מלאך אין בלויען מונדיר האָט סאַלוטירט. דער הײליקער פּעטרוס האָט איבער אים געצייכנט אַ צלם און אים געהייסן גייען. די גרענעץ איז געבליבן אויף הפקר, מען דאַרף זי היטן.

דער אַלטער טויער־היטער האָט אונז געהייסן, מיר זאָלן אים נאָכגיין. מיר זענען אַרײַן אין טויער. דער אַלטער האָט אים צוריק פאַרשלאָסן.

— איר זענט, מסתּמא, מיד פונם ווײַטן וועג, — האָט ער צו אונז געזאָגט. — איר וועט זיך דאָ אויסרוען, מאָרגן אין דער פרי

וועט קומען אַ שליח און ער וועט אייך פירן אין תּפיסה־שטאָל, ווו עס שטייט פאַרשפּאַרט דער שור־הבר.

גישט ווייט פונם גן־עדן־טויער האָט זיך געפונען דאָס הויז, ווו דער הייליקער פּעטרוס וווינט. אין פענסטער האָט שוין גע־ברענט אַ קאַניצל. די נאַכט איז געווען אַ טונקעלע ביז גאָר.

— איר דאַרפט נישט קיין מורא האָבן, יינגלעך, ס'וועט אייך קיין שום בייז נישט געשען. קומט מיט מיר.

דער אַלטער איז געגאַנגען פאָרויס. מיר זענען אים נאָכגע־גאַנגען. איך ווייס נישט ווי ביי מיין חבר פישערל, נאָר ביי מיר האָט שטאַרק געקלאַפּט דאָס האַרץ.

מיר זענען אַריינגעגאַנגען אין שטוב. די שטוב איז געווען אַ געררומיגע. אויף אַלע ווענט זענען געהאָנגען איקאָנעס. אין מיטן שטוב איז געשטאַנען אַ טיש. דער אַלטער האָט זיך אונז געהייסן זעצן.

מיר האָבן זיך אַוועקגעזעצט ביים טיש. דער אַלטער האָט אונז דערלאַנגט יעדן אַ שטיק שוואַרץ ברויט מיט קעז און דערביי געשמייכלט:

— קיין חזיר עסט איר דאָך נישט, האַ? אָי, ווען איר וואָלט געוווסט דעם טעם פון אַ שטיקל חזיר... איר זענט דאָך אָבער איינ־געשפּאַרט און ווילט נישט. אַ טייער מאכל, אַ שטיקל חזיר, אַפילו אייער מלמד אין חדר זאָגט דאָך „חזיר גוט".

מיר האָבן אים גאָרנישט געענטפערט. יעדער פון אונז האָט געגעסן זיין שטיק ברויט מיט קעז. מיר זענען געווען וואָזשנע הונ־געריק פון דער נסיעה.

דער אַלטער האָט זיך ביי אונז נאָכגעפרעגט אויף די צדיקים. דער עיקרשט האָט ער געוואָלט וויסן, וואָס עס מאַכן די הייליקע אבות. צי זיי פילן זיך גוט און צי האָבן זיי נישט קיין עגמת־נפש.

פישערל האָט אים געזאָגט, אַז אַלצדינג איז אין בעסטן אָרד־נונג. ווען נישט די מעשה מיטן שור־הבר, וואָלט שוין געווען גאָר גוט.

— מאָרגן וועט מען אייך פירן צום שור־הבר, — האָט אונז

געזאָגט דער אַלטער, — נאָר זעט און גיט אַכטונג און גייט נישט אַוועק פון דעם אָרט, ווו מען וועט אייך איינקוואַרטירן. פליט נישט אַרום איבער אונזער פּאַראַדיז. ביי אונז האָט מען נישט ליב קיין יידישע מלאכים. זעט און האַלט אייך אין דער מעלה, האַלט אייך סטאַטעטשנע, מען זאָל אייך נישט צעברעכן די פליגל.

מיר האָבן אים צוגעזאָגט, אַז מיר וועלן קיינעם נישט טשעפּען. מען זאָל אונז נאָר נישט טשעפּען, וואָלט שוין געווען גוט.

— דאָס בעסטע וועט זיין, — האָט אונז געעצהט דער אַלטער, — איר זאָלט נישט קריכן, ווו מען דאַרף נישט. אַז די הייליקע וועלן גיין זיך מאַדליען, זאָלט איר זיי זיך נישט וואַרפן אין די אויגן. אַז איר וועט זען גיין אַ פּראָצעסיע, זאָלט איר זיך באַהאַלטן, מען זאָל אַפילו נישט וויסן, ווו אייער געביין איז אַהינ־געקומען.

אַ שיינע מעשה, — האָב איך געטראַכט, — מיר וועלן זיך מוזן אויסבאַהאַלטן, זיך נישט ווייזן פאַר קיינעם. צו וואָס האָט אונז געטויגט די גאַנצע מעשה, מיר וועלן דאָך סיי־ווי־סיי גאָר נישט זען.

איך האָב זיך איבערגעקוקט מיט מיין חבר פישערל. מיר האָבן זיך ביידע פאַרשטאַנען. ער האָט, ווייזט אויס, אויך חרטה געהאַט אויפן גאַנצן עסק.

ביים אַלטן פּעטרוס האָבן זיך אָנגעהויבן קלעפּן די אויגן. ער האָט אונז אַריינגעפירט אין אַ באַזונדער חדר, ווו ס׳זענען נישט געווען קיין איקאָנעס.

— דאָ וועט איר נעכטיקן, חברה, און אַז איר וועט דאַרפן טון אַ מלאכישע זאַך, איז דורכן פענסטער אין דרויסן אַרויס.

ער איז אַוועק צו זיך אין חדר. איך און מיין חבר זענען גע־בליבן אַליין. מיר האָבן זיך אָנגעקוקט ביידע מיט טרויעריקע אויגן.

איך בין צוגעגאַנגען צום פענסטער און אַרויסגעקוקט אין דרויסן. דער הימל איז געווען פאַרוואָלקנט. ס׳האָט געשמעקט מיט רעגן.

אויפֿן האַרצן איז אונז געװען גאַרנישט פֿריילעך. מיר האָבן געטראַכט פֿון דער היים און געבעטן גאָט, אַז די זעקס װאָכן זאָלן זיך װאָס גיכער ענדיקן.

אַ בליץ האָט אינדרויסן אַ בלענד־געטון, און אויף אַ װײַלע ליכטיק געמאַכט אונזער צימער. אַ צװייטער בליץ. אַ דונער האָט געװאָרטשעט, געװאָרטשעט און איז מיט אַ קראַך אַראָפּגעפֿאַלן.

מיר האָבן געמאַכט אַ ברכה אויף אַ קול. אין צװייטן צימער האָט געכראָפּעט דער אַלטער פּעטרוס.

— שמואל־אבא!

— װאָס איז, פֿישערל?

— לאָמיר זיך לייגן שלאָפֿן. אַז מען שלאָפֿט, קומט מען גיכער איבער די נאַכט.

מיר האָבן זיך אויסגעטאָן און זיך אַרײַנגעלייגט אין בעטל, נאָר אַנטשלאָפֿן װערן האָבן מיר נישט געקאָנט. די בליצן און דונערן האָבן נישט געלאָזט.

אין יידישן גן־עדן האָבן מיר שוין אַ סך מאָל דורכגעלעבט אַזױנע נעכט, אָבער דאָ, אין דער פֿרעמד, װײַט פֿון די אייגענע, איז די געװיטער־נאַכט געװען אַ סך מוראדיקער.

— פֿישערל!

— װאָס, שמואל־אבא?

— לאָמיר זיך דערציילן מעשיות. אַז מען דערציילט מעשיות, לויפֿט גיכער פֿאַרביי די צייט.

מיר האָבן זיך פֿעסטער צוגעטוליעט איינער צום אַנדערן און פֿישערל האָט גענומען דערציילן אַ מעשה װעגן אַ בעטלער מיט אַ בן־מלך.

די דונערן האָבן זיך, װײַזט אויס, אָפּגערעדט, אַז זיי זאָלן נישט דערלאָזן און פֿישערל האָט געמוזט איבעררייסן די מעשה אין דער מיט.

מיר האָבן זיך געפּרוּװט איבערדעקן מיט דער קאָלדרע איבערן קאָפּ, נאָר עס האָט גאַרנישט געהאָלפֿן.

מיר זענען אַרויסגעשפּרונגען פֿונם בעטל, פֿישערל האָט געעפֿנט דאָס פֿענסטער און איז אַרויס אינדרויסן.

ער איז געשטאַנען אין נאַכט־העמד, די בליצן האָבן איבער אים געפֿלאַמט. ווער ס'האָט נישט געזען מיין חבר פֿישערל אין שיין פֿון די בליצן, האָט קיין שיינס נישט געזען.

— שמואל־אבא, — האָט פֿישערל געשריגן, — שפּרינג אַרויס דורכן פֿענסטער, שמואל אבא!

איך האָב זיך אַ ווײַלע געקווענקלט. דערנאָך בין איך אַרויס־געשפּרונגען.

גראָד אין דעם מאָמענט האָט אָנגעהויבן גיסן אַ רעגן. מיר זענען געוואָרן פֿיש־נאַס. די פֿליגל זענען אונז געוואָרן שווער, קוים וואָס מיר האָבן זיי געקאָנט אויפֿהויבן.

מיר זענען צוריק אַריין אין צימער. פֿון די קעפּ און די פֿליגל האָט געטריפֿט דאָס וואַסער. די פּאָדלאָגע איז געוואָרן נאַס.

מיר זענען צוריק אַריינגעקראָכן אין בעט אַריין, זיך צוגע־טוליעט איינער צום צווייטן, כּדי זיך צו דערוואַרעמען. אינדרויסן האָט געשטראָמט דער רעגן.

— פֿישערל, דו הערסט?

— וואָס, שמואל אבא?

— וואָס דער רעגן דערציילט...

טאָפּ — טאַפּ, טראָפּ — בזש... טראָפּ — אַ טראָפּ — בזש...

מיר האָבן זיך בײדע אַרומגענומען און מיר זענען אַנטשלאָפֿן געוואָרן.

אין חלום האָב איך ווידעראַמאָל געזען שלמה המלך. ער איז געשטאַנען און האָט זיך אויסגעטענהט מיטן האָן. איך האָב פֿאַר־שטאַנען יעדעס וואָרט פֿון זייער שמועס:

— וואָס טוסטו, האָן? און וואָס מאַכן דײַנע טויזנט ווײַבער? — האָט געפֿרעגט דער מלך.

— אַ שיינעם דאַנק דיר, מלך, פֿאַרן נאָכפֿרעגן זיך. די ווײַ־בער מײַנע לייגן אייער, קוואָקען און זענען זיך, דאַנקען און לויבן דעם אויבערשטן, געזונט. און וואָס מאַכן דײַנע טויזנט ווײַבער, מלך?

— אַט, נישט צום פֿאַרזינדיקן. ווייסט, וואָס כ'וועל דיר זאָגן,

האָן? צווישן טויזנט ווייבער האָב איך נישט געפונען קיין איינע קיין רעכטע.

— אויב אַזוי, האָב איך שוין מער מזל פון דיר, מלך. מיינע זענען, קיינעהאָרע, אַלע רעכטע. נישטאָ צווישן זיי קיין איין עקרה. ווילסט פאָלגן מיין עצה, מלך, נעם דיר נאָך עטלעכע ווייבער — ס'וועט זיך שוין געפינען עפעס רעכטס.

שלמה המלך האָט זיך פאַרטראַכט.

— ביסט אפשר גערעכט, האָן. כּל־זמן מען לעבט, דאַרף מען זוכן, נישטערן, אפשר וועט זיך טאַקע געפינען.

מיטאַמאָל איז געשען אַ מערקווירדיקע זאַך: איך האָב געזען, ווי שלמה המלך פאַרוואַנדלט זיך אין אַ האָן. זיין קאַם איז פייער־רויט. ער טוט אַ פּאַטש מיט די פליגל און פליט אַרויף אויפן פּלויט.

— קוקעריקו!

פון דעם קריי האָב איך זיך אויפגעכאַפּט. אַ מאָדנע חלום — האָב איך זיך געטראַכט. אינדרויסן האָט שוין געטאָגט. די גן־עדן־הענער האָבן געקרייעט.

מיין חבר פישערל איז נאָך געשלאָפן. ער איז, ווייזט אויס, געוועזן מיד. דאָס רעכטע הענטל האָט ער געהאַלטן אויפן האַרץ. ער האָט געשמייכלט. שלאָפנדיקערהייט איז ער געווען וווּנדערלעך שיין. איך האָב זיך נישט געקאָנט איינהאַלטן און אים געגעבן אַ קוש אין שטערן.

איך בין שטיל אַרויסגעקראָכן פונם בעטל. ס'איז מיר געווען אַ שאָד אים צו וועקן. איך בין צוגעגאַנגען צום פענסטער און אַרויס־געקוקט. נאָכן ביינאַכטיקן רעגן איז די ערד געווען פריש. די גראָזן האָבן געשמעקט, אַ מחיה נפשות. די פייגל צווישן די ביי־מער האָבן געזונגען שירה.

— שיין זענען דיינע וועלטן, רבונו של עולם, — האָב איך געפּליסטערט. — איך קאָן נאָר נישט פאַרשטיין, צו וואָס האָבן דיר געטויגט דריי גן־עדנס. צי וואָלט דען נישט געווען בעסער, ווען ס'איז דאָ איין גן־עדן פאַר אַלעמען, אָן פעסער, אָן ווייזעס און אָן קידער־ווידער?

איך האָב זיך דערשראָקן פאַר מיין אַפּיקורסישן געדאַנק.

אַ שיינע מעשה, — האָב איך זיך געמוסרט, — דו, שמואל אבא, גייסט לערנען דעם בורא־עולם שכל. די חכמה, וואָס ער פאַרמאָגט אין מינדסטן נאָגל פון זיין מינדסטן פינגער, פאַרמאָגסטו נישט אין דיין גאַנצן לייב און לעבן.

אין מזרח איז אויפגעגאַנגען די זון, אַ גרויסע, אַ שטראַלנ־דיקע. אַ גאָלדענער שטראַל איז געפאַלן אויף מיין חבר פישערל. אים אַזוי לאַנג געקיצלט אונטער דער נאָז, ביז ער האָט זיך איבערגעוועקט.

— אַ גוט מאָרגן, פישערל!

פישערל האָט זיך אויסגעריבן די אויגן. אין דער ערשטער רגע האָט ער, ווייזט אויס, פאַרגעסן ווו ער געפינט זיך. דערנאָך איז ער אַרויסגעשפּרונגען פונם בעטל.

מיר האָבן זיך געוואַשן און געזאָגט „מודה אני". פון דער דאָזיקער תפילה איז אונז געוואָרן גרינגער אויף דער נשמה.

מיר זענען אַריינגעגאַנגען צום הייליקן פעטרוס. דער אַלטער איז נישט געווען אין שטוב. ער איז אַוועק אין דער צערקווע זיך מאָדליען.

אויפן טיש איז געשטאַנען אַ קריגל מילך. מיר האָבן גע־טרונקען די מילך, צוגעביסן מיט ראַזאָווע ברויט. פונדערווייטנס האָבן געקלונגען די גלעקער.

דער אַלטער איז אַהיימגעקומען. דערזען אונז עסן האָט ער גוטמוטיק אַ שמייכל געטון. ער האָט יעדן פון אונז אַ קניפּ געטון אין בעקל:

— איר האָט זיך שוין געמאָדליעט, חברה? — האָט ער גע־פרעגט.

— מיר האָבן שוין געזאָגט „מודה אני". וואָס דען, מירן עסן פאַר „מודה אני"? אַ שיין פּנים וואָלטן מיר געהאַט.

— אויב אַזוי, איז גוט, — האָט געשמייכלט דער אַלטער. — יעדע רגע איז ער מחויב אָנצוקומען, דער מלאך, וואָס דאַרף אייך פירן צום שור־הבר. געדענקטס, חברה, און פירט זיך אויף בראַוו, וועט אייך זיין וווּיל ווי די וועלט.

מיר האָבן אים באַטראַכט און זיך געשווירן, אַז מיר וועלן זיין בראַוו. ער האָט צופרידן געשאָקלט מיטן קאָפּ. זיך אַוועקגעזעצט ביים טיש. ער האָט זיך איבערגעצלמט און גענומען עסן.

מיר האָבן אים באַטראַכט און זיך געפילט היימישער מיט אים. דער וואַנט־זייגער האָט אויסגעקלונגען זיבן.

XII

אַניעלאַ

דער הייליקער פּעטרוס האָט זיך אָפּגעווישט די ליפּן, אַ גלעט געטון די באָרד און אונז געזאָגט, מיר זאָלן אים געבן דעם דימענט פון שלמה המלכס קרוין. פישערל האָט אים דער־לאַנגט דעם דימענט. ער האָט אים באַטראַכט פון אַלע זייטן און געשמאָטשקעט מיט די ליפּן.

— אַ טייערער דימענט, אַ דימענטענער דימענט! אַזאַ די־מענט האָט דעם ווערט איך ווייס אַליין נישט וויפל.

דער אַלטער האָט אַרויסגענומען פונם שופלאָד אַ בויגן פּאַ־פּיר און אָנגעשריבן אַ קוויט. אַ באַשטעטיקונג, אַז ער האָט דער־האַלטן דעם דימענט.

פישערל האָט באַהאַלטן דעם קוויט. דער אַלטער האָט אָפּ־געררוימט פונם טיש. דער זייגער אויף דער וואַנט האָט אויסגע־שלאָגן: ניין.

מיר האָבן דערהערט אַ קלאַפּ אין טיר און איידער דער אַל־טער האָט נאָך אַרויסגעזאָגט דאָס וואָרט „אַריין", האָט זיך די טיר געעפנט און אַ הויכער ברייטפּלייציקער מלאך מיט גרויע, שטעכע־דיקע אויגן איז אַריינגעקומען. ער האָט זיך פאַרנויגט פאַרן אַלטן אַפּאָסטאָל. דריי מאָל אַ פאַכע געטון מיט די פליגל און געזאָגט:

— איך בין געקומען נעמען די זשידקעס. זיי פירן צום שור־הבר. דימיטרי אנגעל הייס איך.

ער האָט געוואָרפן אַ בייזן בליק אויף אונז. זיינע שטעכעדיקע

אויגן און זיינע פאַרדרייטע וואָנסעס האָבן בולט דערציילט, אַז ער איז אַ שונא ישראל, אַן אמתער אַנטיסעמיט.

דער אַלטער האָט דעם מלאך עפּעס איינגערוימט אין אויער אַריין. מיר זענען געשטאַנען אין אַ זייט און האָבן געציטערט.

דימיטרי אַנגעל האָט אַ דריי געטון די וואָנסעס און מיט אַ גיפּטיק שמייכעלע צו אונז אַ זאָג געטון:

— היידאַ, זשידקי!

מיר האָבן נישט געהאַט קיין ברירה און מיר זענען מיט אים אַרויסגעגאַנגען. דער אַלטער האָט אונז באַגלייט ביז צו דער טיר.

מיר האָבן זיך אויפגעהויבן אין דער לופטן. פאַרויס איז געפלויגן דימיטרי אנגעל, ער האָט געפאָכעט מיט זיינע גרויסע, שטאַרקע פליגל און געזונגען:

זשעד, זשעד,
כאַלאַמעד,
ניעמאַ סאַבאַטאַ,
טשאַרנאַ קאַפּאַטאַ.

דאָס לידל, וואָס ער האָט געזונגען, איז אונז שטאַרק נישט געפעלן געוואָרן, נאָר מיר האָבן גאָרנישט געקאָנט טון. מיר האָבן געמוזט הערן און שווייגן. ביי פישערלען האָב איך געזען טרערן אין די אויגן.

דימיטרי אַנגעל האָט זיך אַלעמאָל אומגעקוקט. אונזערע פליגל זענען געווען יונגע און שוואַכערע פון זיינע. ער האָט זיך געכעסט, וואָס מיר פליען ווי געפגרטע הינדלעך, און פון אונז געהאַלטן אין איין חוזק.

— טאַטעלע... מאַמעלע... אַ קוילעטש אַ שטיק — כיק, כיק, כיק.

דאָס, וואָס מיר האָבן איבערגעלעבט בשעת דעם פלי מיט אָט דעם רשע, ווייסט נאָר איין גאָט. מיר האָבן זיך פאַרשאַלטן די

יאָרן. הלוואי וואָלטן מיר געווען צעבראָכן די פליגל, איידער מיר זענען אַרויסגעפלויגן.

פאַרנאַכט האָבן מיר זיך אַראָפּגעלאָזט נעבן אַ וואַלד. אין דער רעכטער האַנט איז געשטאַנען דער תּפיסה־שטאַל, באַוואָרנט מיט קראַטעס. פאַרן שטאַל האָט זיך אַרומגעדרייט אַ מלאך מיט אַ שווערד אין דער האַנט און געהיט דעם געפאַנגענעם. דימיטרי אַנגעל האָט אונז צוגעפירט צום מלאך אויף דער וואַך. ער האָט אים עפּעס געזאָגט אויף אַ שפּראַך, וואָס מיר האָבן נישט פאַרשטאַנען, און די גאַנצע צייט געוויזן מיטן פינגער אויף אונז.

דער מלאך אויף דער וואַך האָט אַ זאָג געטון: „כאַראַשאָ“ און דימיטרי אַנגעל האָט זיך מיט אים געזעגנט. ער האָט צע־שפּרייט זיינע פליגל און איז אַוועקגעפלויגן. פונדערווייטנס האָבן מיר נאָך געהערט ווי ער זינגט: „זשעד, זשעד, כאַלאַמעד“...

דער מלאך פון דער וואַך האָט מיט אַ גרויסן שליסל געעפנט דעם שווערן אייזערנעם טויער פון תּפיסה־שטאַל. מיר זענען אַריינגעגאַנגען און דערזען אונזער שור־הבר, ווי ער ליגט געקאָ־וועט אין קייטן. ער איז געווען מאָגער, ווי אַ שטעקן. ווען מיר וואָלטן נישט געוווסט, אַז ער איז עס, וואָלטן מיר אים בשום אופן נישט דערקענט.

פישערל איז צו אים צוגעגאַנגען און אים אַ גלעט געטון... דער שור־הבר האָט אים אָנגעקוקט מיט גרויסע, טרויעריקע אויגן.

— צו וואָס האָט דיר געטויגט דאָס אַנטלויפן? — האָט פּי־שערל אים געזאָגט. — אַז אַ נאַרישע מלאכטע מאַכט אַ שפּאַס, דאַרף מען שוין אַנטלויפן?

דער שור־הבר האָט, ווייזט אויס, פאַרשטאַנען דעם מוסר פון מיין חבר. אין זיינע אויגן האָב איך געזען חרטה.

פישערל האָט אים געטרייסט און נישט אויפגעהערט צו גלעטן:

— נאָך עטלעכע וואָכן, שור־הבר, און מיר וועלן דיך אַהיימ־נעמען צוריק אין יידישן גן־עדן אַריין. ס'אַנדערע מאָל זאָלסטו וויסן. מיר זענען געקומען דיך אָפּהיטן. און דערנאָך וועסטו מיט

אונז צוריקגיין. ס׳וועט זיין ששון ושמחה, אַז דו וועסט צוריקקו־
מען. וועסט זען, צי איך זאָג אַ ליגנט.

איך בין צו אים אויך צוגעגאַנגען, אים געגלעט און דערציילט, ווי אַזוי די גן־עדן־לאַנקע בענקט נאָך אים. פון זינט ער איז אַנט־לאָפן, זענען די גראָזן פון דער גן־עדן־לאַנקע מאָדנע טרויעריק. און די גרילן זינגען נישט. און די שמעטערלינגען בלאָנדזשען אַרום פאַריתומטע און קאָנען זיך קיין אָרט נישט געפינען.

— אָבער, אַז דו וועסט צוריקקומען, — האָט פישערל גע־זאָגט, — וועט אַלצדינג צוריק אויפגעריכט ווערן. די גן־עדן־לאַנקע וועט זיך צעבליען ווי אַמאָל, די גרילן וועלן זינגען ווי אַמאָל, און די שמעטערלינגען וועלן וויסן, אַז די גן־עדן־לאַנקע איז זייער היים.

דער וואַך־מלאך האָט אונז אַ ווינק־געטון. מיר האָבן פאַר־שטאַנען, אַז ער הייסט אונז אַרויסגיין. פאַר היינט איז גענוג.

מיר האָבן זיך געזעגנט מיטן שור־הבר, אים צוגעזאָגט, אַז מיר וועלן מאָרגן נאָכאַמאָל קומען. און מיר זענען אַרויס פון דער תפיסה־שטאַל.

דער וואַך־מלאך האָט צוריק פאַרשלאָסן די טיר און מיר זע־נען געשטאַנען אין דרויסן, נישט וויסנדיק וואָס צו טון, וווּ אַהין מיר האָבן צו גיין און וווּ מיר וועלן נעכטיקן.

— שמואל־אבא!

— וואָס, פישערל?

— וואָס וועט זיין דער סוף, שמואל־אַבא?

— איך זאָל אַזוי וויסן פון בייז, פישערל.

דער אָוונט האָט גענומען טונקלען. איבערן וואַלד האָבן גע־ציטערט די שטערן, די אייגענע שטערן וואָס אין דער היים און פאַרט פרעמדע.

ווען ס׳איז שוין געוואָרן גוט טונקל, האָבן מיר דערזען אַן אַלטיטשקן מיט אַ לאַנגער ווייסער באָרד. ער האָט זיך דערנענטערט צו אונז. אויף דער פלייצע האָט ער געטראָגן אַ זאַק. איך האָב אים באַטראַכט און וואָלט געקאָנט שווערן, אַז ס׳איז אליהו הנביא.

פישערל האָט, ווייזט אויס, געטראַכט דאָס אייגענע. ער האָט מיך אַ טאָרע געטון און געפּליסטערט:

— זעסט, שמואל־אבא, אליהו הנביא...

— פון ווען אָן טראָגט אליהו הנביא אַ צלם אויפן האַלז, פּישערל?

דער אַלטער איז צוגעקומען צו אונז. דער וואַך־מלאך האָט אַ פּאָכע געטון מיט דער שווערד און אַ געשריי געטון:

— סמירנאָ!

מיר זענען שטיין געבליבן ווי סאָלדאַטן. דער אַלטער האָט אָבער יעדן פון אונז אַ גלעט געטון איבערן קעפּל און ווייך און גוטמוטיק געשמייכלט:

— דאָס זענט איר, די יידישע מלאכימלעך... גוט... איך בין דער הייליקער ניקאָליי... איך וועל אייך ווייזן, ווו איר וועט וווי־נען די גאַנצע צייט... דערווייל נאָט אייך אַ מתנה... נעמט... נעמט...

ער האָט אויפגעבונדן דעם זאַק. פּישערלען האָט ער געשענקט אַ בלייענעם סאָלדאַט און מיר אַ הענדל פון צין.

דער אַלטער האָט גערעדט לשון־קודש און מיר האָבן זיך פּשוט מחיה געווען. ער האָט צוריק פאַרבונדן דעם זאַק און אים פאַרוואָרפן אויף די פּלייצעס.

— קומטס, חברה!

ער איז געגאַנגען פאָרויס. מיר נאָך אים. מיט אים איז אונז געווען היימלעכער. מיר זענען אַריין אין וועלדל. דער אַלטער האָט אָנגעצונדן זיין לאָמטערן.

מיר זענען געגאַנגען פּאַמעלעך. ביים שיין פונם אַלטנס לאָמ־טערן האָבן מיר געזען, ווי די וועווריקעס שפּרינגען פון בוים צו בוים. מיר האָבן געהערט ווי נאַכט־פייגל רופן זיך איבער. אַ סאַר־נע איז אונז איבערגעלאָפן דעם וועג. מיר האָבן געהערט אַ וואַ־סערל פּלאָפּלען פונדערווייטנס.

דער אַלטער האָט זיך אַלע ווײַלע אומגעקוקט, אַ שמייכל געטון און געזאָגט:

— איר זענט מיד, חברה? אָט, אָט, און מיר וועלן זיין ביים

וואַלד־וועכטער. דאָרט וועט איר וווינען ביז דער שור־הבר וועט אָפּקומען די שטראָף.

דער אַלטער האָט געטראָפן. מיר זענען טאַקע געווען מיד. אַ גאַנצן טאָג געפלויגן אינאיינעם מיט דעם רשע דימיטרי אַנגעל.

מיר זענען געגאַנגען. קוים, קוים געשלעפּט די פיס. דאָס רוישן פונם וואַסער איז געוואָרן אַלץ נענטער. ביים סאַמע ברעג פון טייך איז געשטאַנען אַ הילצערן הייזל. דער אַלטער איז שטיין געבליבן. אָנגעשטעלט דעם לאָמטערן אויף דער ערד. דער אַלטער האָט אָנגעקלאַפּט:

— עפן, איוואַן! איך בין עס, דער הייליקער ניקאָליי.

די טיר האָט זיך געעפנט. איוואַן דער וואַלד־וועכטער איז אַרויסגעקומען. ער איז געווען אַ מיטלוויקסיקער מלאך מיט קורצע, פעסטע פליגל.

— די צוויי יידישע מלאכימלעך וועלן ביי דיר איינשטיין, איוואַן, — האָט דער הייליקער ניקאָליי געזאָגט. — זע, גיב אויף זיי אַכטונג. אונזער עסן זיי נישט. גיב זיי נישט־געקאָכטע מילך אין אַן ערדן טעפּל און ראַזאָווע ברויט.

דער אַלטער האָט זיך מיט אונז געזעגנט און איז אַוועק. ער האָט זיך פאַרלוירן צווישן די ביימער אין וואַלד.

מיר זענען אַריינגעגאַנגען אין שטוב. אויף די ווענט זענען געהאָנגען הייליקע בילדער. דורכן פענסטער האָט מען געזען דעם טייך.

איוואַן דער וואַלד־מלאך האָט אונז באַטראַכט פונם קאָפּ ביז די פיס. ער האָט זיך געחידושט און אַליין נישט געוווסט, וואָס ער זאָל אונז זאָגן. צום סוף האָט ער אַ מאַך געטון מיט דער האַנט און אַ ברום געטון: „ניטשעוואָ".

די טיר פונם צווייטן צימער האָט זיך געעפנט און ס'איז אַריינגעקומען אַ יונג מלאכטעלע מיט בלאָנדע צעפּ און בלויע אויגן. דער וואַלד־מלאך האָט איר געזאָגט עפּעס אויף אַ שפּראַך, וואָס מיר האָבן נישט פאַרשטאַנען. מיר זענען נאָר געוווּיר געוואָרן, אַז זי הייסט אַניעלאַ.

די בלאָנדע מלאכטע איז צוריק אַריין אין צווייטן צימער.

עס האָט נישט קיין סך געדויערט און זי האָט געבראַכט צו טראָגן פרישע מילך און ראַזאָווע ברויט. מיר האָבן זיך צוגעכאַפּט צום עסן, געזשלאָקעט די מילך, געביסן דאָס פרישע ראַזאָווע ברויט און מיר האָבן זיך פשוט מחיה געווען.

דער וואַלד־מלאך האָט אַראָפּגענומען די ביקס פון דער וואַנט. ער איז צוגעגאַנגען צו אַניעלאַן, איר געגעבן אַ קוש אין שטערן און איז אַוועקגעגאַנגען אויף אַ גאַנצער נאַכט היטן דעם וואַלד.

מיר זענען געבליבן אַליין מיט דער שיינער, בלאָנדער מלאכטע, דער טאָכטער פונם וואַלד־מלאך. זי האָט זיך אַרומגע־דרייט איבער דער שטוב, געמאַכט אָרדענונג און בשעת־מעשה געטרילערט ווי אַ קאַנאַריק.

זי איז מיר שטאַרק געפעלן געוואָרן, די דאָזיקע אַניעלאַ. יעדער ריר אירער איז געווען מלא־חן. מיין חבר פישערל, אָבער, איז געווען אויסער זיך. ער האָט מיך אַוועקגערופן אין אַ זייט און מיר אַריינגעשעפּטשעט אין אויער:

— אַזאַ שאָנהייט, שמואל־אַבא, האָב איך נאָך נישט געזען. זאָל זי זאָגן איין וואָרט, בלייב איך דאָ אין גויאישן גן־עדן. איך וואָלט געקאָנט אויף איר קוקן פון אינדערפרי ביז אויפדערנאַכט און נישט מיד ווערן.

דערהערנדיק פון מיין חבר די דאָזיקע ווערטער, בין איך געוואָרן שטאַרק צערודערט. דאָס זענען יונגע ווערטער, — האָב איך געטראַכט, — וואָס מען הערט אָפט אין דער „דריי אָבות־אַליי" פון פאַרליבטע פאַרלעך. דאָס האַרץ האָט מיר אַ ציפּ גע־טון. איך האָב מורא געהאַט, אַז מיין חבר איז שוין אַ פאַרפאַלענער.

— דו ביסט דאָך אַ יידישער מלאך, פישערל, און זי איז אַ גויאישע מלאכטע, ס'גראַמט זיך נישט, פישערל.

מיין חבר איז מיטאַמאָל טרויעריק געוואָרן. איך האָב אים דערמאָנט אַ זאַך, וואָס איז אים נישט געווען צום האַרצן.

אין דרויסן האָט גערוישט דער וואַלד און דאָס וואַסער. אין שטוב האָט זיך אומגעדרייט אַניעלאַ פון איין ווינקל צום אַנדערן. פישערל האָט פון איר נישט אַראָפּגענומען די אויגן.

איך האָב אים אַ צי געטון פאַרן רעכטן פליגל:

— קום, פישערל, אַרויס אַביסל אינדרויסן.

ער איז מיר נאָכגעגאַנגען אַ פאַרחלומטער. מיר האָבן זיך אַוועקגעזעצט ביים ברעג טייך. פון הינטער אַ וואָלקן איז אַפּיר־געקראָכן די לבנה. פישערל האָט אָפּגעזיפצט.

די אמתע סימנים, — האָב איך געקלערט. — קוים באַווייזט זיך די לבנה, זיפצט ער שוין. באַלד וועט ער נעמען שרייבן שירים. זי האָט אים אָנגעטון אַ כישוף, אָט די דאָזיקע בלאָנדע מלאכטע.

פישערל איז געזעסן אַ צייט לאַנג און האָט געשוויגן. איך האָב זיך צוגעהערט צום רוישן פונם וואַסער. מיט אַמאָל האָב איך דערפילט אַ ברי אויף מיין לינקן פליגל. ס'איז געווען אַ טרער פון מיין חבר פישערל.

— פישערל, גאָט איז מיט דיר, וואָס וויינסטו?

ער האָט מיר גאָרנישט געענטפערט. ער האָט מיך נאָר אַרומגענומען מיט איין האַנט און געזונגען:

זינט כ'האָב דיך געזען, מיין לעבן,
זיך פאַרען אין טאַטנס שטוב,
האָב איך מיר אַ שבועה געגעבן,
אַז איך האָב דיך באמת ליב.

איך קאָן זיך קיין אָרט נישט געפינען
זינט כ'האָב געזען דיין געשטאַלט.
איך וועל נאָך אַראָפּ פון זינען
און שרייען אין די גאַסן „געוואַלט".

דאָס ליד איז געווען סיאָמקעס אַ ליד. פישערל האָט נאָך נישט קיין אייגענע לידער, מען קאָן אים נאָך ראַטעווען. מען דאַרף אַוועק, אַוועק פון דאַנען, כל־זמן ס'איז נאָך צייט. כל־זמן די ליבע איז נאָך אַ פונק, ווייל קוים וועט זי ווערן אַ פייער, וועט זיין צו שפּעט.

— פישערל!

— וואָס איז, שמואל־אַבאָ?

— לאָמיר אָוועקפליען פון דאַנען תיכף, די רגע.

— און וואָס וועט זיין מיטן שור־הבר, שמואל־אבאָ?

וואָס האָב איך געקאָנט דערויף ענטפערן? מען האָט דאָך אונז געשיקט אַהער היטן דעם שור־הבר און אים צוריקברענגען. איך האָב אַ ווײַלע געטראַכט און דערנאָך אַ זאָג געטון צו מיין חבר:

— אָט די אַניעלאָ איז גאָרנישט קיין שיינע. דיין שוועסטער עטל איז אַ סך שענער, פישערל. די יידישע מלאכטעס זענען בכלל שענער. אַ יאָ, פישערל?

מיין חבר האָט אָפּגעזיפצט:

— רעדסט גלאָט אין דער וועלט אַריין, שמואל־אַבא. אַניעלאַ איז שיין און אַ מלאך טאָר נישט פאַרמיאוסן קיין שיינקייט, זי מעג אַפילו זיין אַ פרעמדע.

ער איז שוין פעסט אין דער אַרבעט, — האָב איך געטראַכט. ער רעדט שוין מיט הויכע ווערטער. זאָל אים דער אויבערשטער העלפן. איך אַליין ווייס נישט, צי איך וועל קאָנען.

מיר האָבן געהערט אַניעלאָס שטים, זי איז געשטאַנען ביים אָפענעם פענסטער און אונז גערופן.

— העי, כלאָפּצי! העי, כלאָפּצי!

פישערל האָט אַ ציטער געטון. מיר האָבן זיך אויפגעהויבן און זענען אריינגעגאַנגען אין שטוב.

אַניעלאַ האָט אונז געוויזן אויף שטום־לשון, אַז ס'איז שוין צייט זיך צו לייגן שלאָפן. זי האָט אונז אַריינגעפירט אין אַ באַזונדער חדר און אַליין איז זי אַוועק אין איר צימער אַריין.

מיר האָבן זיך געלייגט שלאָפן. פישערל האָט די גאַנצע צייט גערעדט פונם שלאָף און מיך אַלע מאָל איבערגעוועקט.

אינדערפרי זענען מיר אויפגעשטאַנען. אַניעלאַ האָט אונז דערלאַנגט מילך און ראַזאָווע ברויט. דער מלאך פונם וואַלד איז שוין געווען אין דער היים. ער איז געלעגן און געכראָפּעט. אַניעלאַ האָט אַרויסגעטריבן די ציגן פון שטאַל. איך און מיין חבר פישערל האָבן זיך געלאָזט פליען צו דעם תפיסה־שטאַל, ווו דער שור־

הבר איז געלעגן, אכטונג געבן, מען זאָל אים געבן עסן צו דער צייט און מען זאָל אים נישט פייניקן.

פון זינט מיר זענען געקומען, האָט מען שוין דעם שור־הבר געהעכערט די פּאַרציע היי. ער האָט אָנגעהויבן קומען צו זיך. געוואָרן אַביסל פולער. מיט יעדן גראַם, וואָס איז אים צוגעקומען, האָב איך זיך געפרייט.

מיין חבר פישערל איז אָבער אַרומגעגאַנגען אַ צעטראָגענער. אין די עטלעכע טעג, וואָס דער שור־הבר האָט צוגענומען, האָט ער אָפּגענומען. יעדע ווײַלע איז ער מיר אַוועקגעקומען פון אונטער די הענט. ער האָט כסדר אַרומגעבלאָנדזשעט אין וואַלד, געגעסן אָן אַפּעטיט און געשלאָפן אומרואיק.

אויפדערנאַכט, ווען מיר זענען אַהיימגעקומען אין וואַלד אַריין, האָט אונז אַניעלאַ אָפּגעוואַרט. זי האָט זיך מיט אונז גענומען חברן, אונז אויסגעלערנט זינגען גויאישע גן־עדן־לידלעך און מיר האָבן זי אויסגעלערנט יידישע.

ס'איז אונז געווען גוט מיט דער דאָזיקער שיינער מלאכטע. פישערל האָט פון איר נישט געקאָנט אָפּרייסן די אויגן. אַז אים איז אויסגעקומען צו זיצן נעבן איר, איז ער געוואָרן רויט.

איינמאָל אין אַ זונטאָג האָט זי אונז פאַרבעטן גיין מיט איר אין וואַלד אַריין קלויבן יאַגדעס. דער פאָטער איוואַן דער וואַלד־מלאך איז געשלאָפן. אַניעלאַ איז געווען שיין ווי תמיד און אָפּ־זאָגן איר איז נישט געווען מעגלעך.

מיר זענען אַוועק מיט איר טיף אין וואַלד אַריין. פליען האָט מען נישט געקאָנט, די ביימער זענען געווען צו געדיכט, איז מען געגאַנגען צופוס.

אַניעלאַ האָט געלאַכט, געזונגען און געשטיפט. אַלע ווײַלע האָט זי זיך איינגעבויגן, אָפּגעריסן אַ פּאָר יאַגדעס און אַרײַנגע־לייגט אין קריגל, וואָס זי האָט מיטגענומען פון דער היים. פון צייט צו צייט האָט זי אָפּגעריסן אַ גאַנץ שטענגעלע און אונטערגעטראָגן עס אונז צום מויל. פישערל האָט געצופּט מיט די ליפּן די יאַגדעס פון שטענגעלע. זיינע באַקן האָבן דערביי געפלאַמט אַ סך רויטער פון די יאַגדעס.

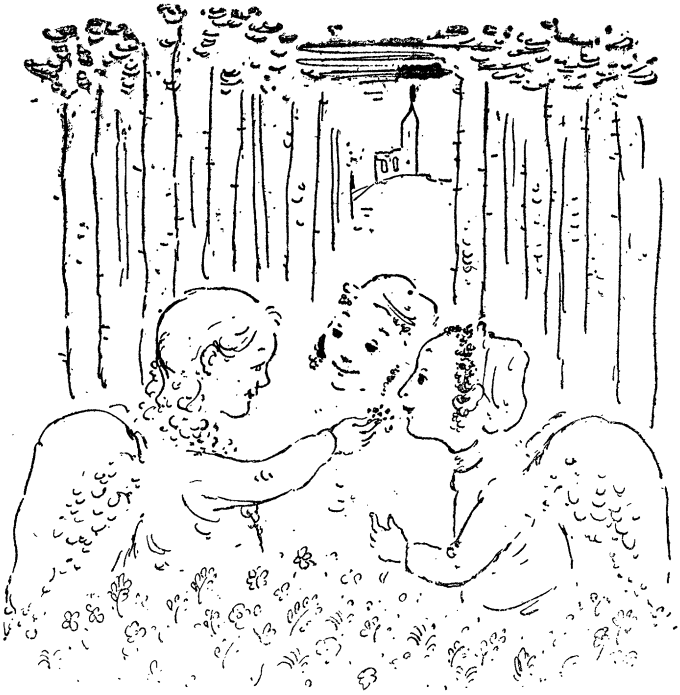

אַניעלאַ האָט אָפּגעריסן שטענגלעך יאַגדעס און אונטערגעטראָגן
אונז צום מויל

ער איז געגאַנגען מיט אַן אַראָפּגעבויגענעם קאָפּ, געשוויגן, נישט אַרויסגערעדט קיין וואָרט.

איך האָב אים אָװעקגערופן אין אַ זייט און אים געפרעגט, צי ער וויל אפשר בלייבן אַליין מיט אַניעלאַ. ער האָט זיך דערפרייט. די אויגן האָבן ביי אים אויפגעבליצט.

— ביזט אַ ווילער חבר, שמואל־אַבא. כ'וועל עס דיר קיינ־מאָל נישט פאַרגעסן. טראָג זיך אָפּ פון דאַנען, אַניעלאַ זאָל אַפילו נישט באַמערקן ווען.

איך האָב אים צוליב געטון. בשעת פישערל מיט אַניעלאַן האָבן זיך אַראָפּגעבויגן צוזאַמען צו דער ערד און זענען געווען פאַרטיפט אין קלייבן יאַגדעס, האָב איך זיך אָפּגעטראָגן.

אַהיימגעקומען זענען זיי ערשט פאַרנאַכט. אַניעלאַ איז געווען מיד און מיין חבר פישערל איז געווען גליקלעך.

ביינאַכט, ווען איך האָב זיך איבערגעוועקט פון שלאָף, האָב איך געזען, ווי מיין חבר פישערל שטייט ביים פענסטער, אין דער האַנט האַלט ער עפּעס.

— פישערל, פאַרוואָס שלאָפסטו נישט?

— איך קאָן נישט, שמואל־אַבא.

איך בין אַראָפּגעשפּרונגען פונם בעט און בין צו אים צוגעגאַנגען.

— וואָס האַלסטו דאָרט אין דער האַנט, פישערל?

— גאָרנישט, ס'איז אַ סוד, שמואל־אַבא.

ער האָט פעסטער צוגעמאַכט די האַנט. מיך האָט עס פאַר־דראָסן. ס'טייטש, האָב איך געטראַכט, מיין בעסטער חבר האָט אַ סוד און איך ווייס נישט דערפון. ווו איז חברשאַפט?

פישערל האָט דערפילט, אַז איך בין ברוגז. ער איז צוגעגאַנ־גען צו מיר און מיר אַ קוש געטון.

— שמואל־אַבא, אַז איכ'ל אויסזאָגן דעם סוד, וועט ער שוין נישט זיין אַזוי שיין.

— איז דאַרף מען נישט, פישערל. איך וועל דיר אויך נישט מער דערציילן קיין סודות.

איך האָב געזען ווי פישערל קעמפט מיט זיך. שלאָגט זיך

מיט דער דעה. יאָ דערציילן, צי נישט דערציילן? איך בין געשטאַנען און געוואַרט.

פישערל האָט געעפנט די האַנט. איך האָב דערזען אַ בלאַנדן לאָק.

— דאָס האָט זי דיר געגעבן, פישערל?

— זי, — פישערל האָט געשטאַמלט, איך האָב געפילט, אַז דאָס אַנטפּלעקן דעם סוד האָט אים געקאָסט געזונט.

איך האָב געהאַט חרטה און זיך געגעבן דאָס וואָרט, אַז מער וועל איך שוין נישט מאַנען ביי אים, ער זאָל מיר דערציילן זיינע סודות. אַ שאָטן האָט זיך אַריינגעמישט אין אונזער חברשאַפט.

איך בין צוריק אַריינגעקראָכן אין מיין בעטל. אַ צייט לאַנג בין איך געלעגן מיט אָפענע אויגן. דאָס האַרץ האָט מיר מאָדנע געקלעמט.

פון יענער נאַכט אָן, ווי נאָר איך פלעג זען מיין חבר מיט אַניעלאַן, האָב איך זיך אָפּגעטראָגן. זיך געמאַכט נישט־וויסנדיק. איך האָב אַליין אַרומגעבלאָנקעט אין וואַלד, אָדער זיך געלאָזט פליען אויף אַ שפּאַציר איבערן טייך.

די טעג זענען געלאָפן, — גיי כאַפּ זיי. דער שור־הבר איז מיט דער צייט געוואָרן מער בהמה, גענומען לייב אויף זיך. אמת, נישט ווי אַמאָל. דער יידישער גן־עדן וועט נאָך האָבן אַ סך צו פאַרריכטן.

מיין חבר פישערל איז אויך נישט געזעסן ליידיק. דעם שור־הבר האָט ער איבערגעלאָזט אינגאַנצן אויף מיר, איך זאָל אים היטן. ער אַליין האָט אויף יעדן בוים אין וואַלד אויסגעקריצט „אַניעלאַ", מיטן שטעקעלע אין זאַמד ביים ברעג טייך געצייכנט דעם נאָמען „אַניעלאַ" און פונם שלאָף געפּליסטערט דעם נאָמען: „אַניעלאַ".

אפשר האָט ער געשריבן שירים אויך, נאָר איך האָב אים נישט געפרעגט און ער האָט מיר נישט געוויזן.

יעדן שבת איז געקומען צו גיין דער הייליקער ניקאָלאַי מיטן זאַק אויף די פּלייצעס. פישערלען האָט ער זעלטן געטראָפן. דער־

פאַר האָט ער כסדר מיט מיר געקנעלט און מיר געגעבן פאַרשי־דענע מתּנות.

— אפשר וואָלט געווען אַ יושר, שמואל־אַבאַ, זאָלסט שוין בלייבן דאָ, זיך אָפּשמדן, האַ? אונזער גן־עדן איז שענער ווי אייערער. ס׳וועט דיר דאָ זיין וווּיל ווי די וועלט.

איך האָב זיך נישט געלאָזט, אים אָפּגעענטפערט אַ וואָרט פאַר אַ וואָרט. ערשטנס, ווייס איך נישט, צי זייער גן־עדן איז שע־נער. איך האָב אים דען געזען? מען לאָזט מיך דאָך נישט פליען פון דאַנען ביז אַהין. און צווייטנס, — ווו איז דאָס פּינטעלע ייד, ר׳ ניקאָלאַי? אַ קלייניקייט, — דאָס פּינטעלע ייד!

דער אַלטער האָט געשמייכלט:

— ביסט אַן עקשן, שמואל־אַבאַ! און אַן עקשן, איז פּע!

ער איז אַוועקגעגאַנגען מיט גאָרנישט. נאָכאַמאָל געקומען און ווידעראַמאָל אַוועק מיט גאָרנישט.

וואָס אמת איז אמת, פאַר מיין חבר פישערל האָב איך שטאַרק מורא געהאַט. איצט, ווען ער האָט זיך גענומען אַ מאַנ־קאָליע אין קאָפּ אַריין, קאָן אים דער הייליקער ניקאָלאַי נאָך אי־בעררעדן צו דעם שמד. איך האָב געבעטן גאָט, אַז די פאָר וואָכן זאָלן וואָס גיכער אַוועק און מיר זאָלן וואָס גיכער זיין צוריק אין דער היים.

די וואָכן זענען טאַקע געפלויגן. און אָט האָט זיך דערנענ־טערט דער טאָג, ווען מען האָט באַדאַרפט באַפרייען דעם שור־הבר.

שפּעטער האָט מיר מיין חבר דערציילט, אַז ער האָט די גאַנ־צע צייט תּפילה געטון, אַז די וואָכן זאָלן זיך ציען און ציען. אָבער מיין תּפילה איז געווען ביִלכער. די וואָכן זענען געפלויגן.

— איז דאָך דער בעסטער באַווייז, פישערל, — האָב איך אים געזאָגט, — אַז דער אויבערשטער האָט נישט געוואָלט זאָלסט זיך שמדן און חתונה האָבן מיט אַניעלאַן.

דעם טאָג אָבער, וואָס מע האָט באַפרייט דעם שור־הבר, איז פישערל געווען אויס מלאך. ער איז געווען בלייך און אַניעלאַ איז אַרומגעגאַנגען אַ פאַרווייניטע.

גאַנץ פרי איז צו אונז געקומען דער הייליקער ניקאָלאַי. ער האָט אונז אויפגעוועקט מיט דער בשורה, אַז מען וואַרט אויף אונז, כּדי אונז איבערצוגעבן דעם שור־הבר.

מיר האָבן זיך אָנגעטון און זענען אַרויס אין דרויסן. אַניעלאַ איז געשטאַנען ביים פענסטער מיט גרויסע, טרויעריקע אויגן.

— זיי געזונט, אַניעלאַ!

— פליי געזונט, פישערל!

צוויי קוקאַוקעס האָבן זיך איבערגערופן אין וואַלד. אין די גראָזן האָבן געפינקלט טרערן, אין פישערלס אויגן האָבן געבליישטשעט טראָפּנס טוי.

דער הייליקער ניקאָלאַי האָט געטאַפּט מיטן שטעקן דעם וועג. דער ווינט האָט פאַרהויבן די פאָלעס פון זיין כאַלאַט, דער זאַק אויף זיין פלייצע האָט זיך געהוידעט אַהין און אַהער.

פישערל איז געגאַנגען נעבן מיר. ער האָט אַלעמאָל געכאַפּט אַ קוק אויף צוריק. דעם וואַלד־וועכטערס הייזל האָט מען שוין נישט אָנגעזען. די בוימער האָבן עס פאַרשטעלט.

איך האָב אַ גלעט געטון פישערלס פליגל און שטיל געזאָגט:

— פישערל, פאַרגעס!

מיר זענען געקומען צו דער תּפיסה־שטאַל, פאַרנט איז געשטאַנען דער וואַך־מלאך מיט דער שווערד אין האַנט. עטלעכע טריט ווייטער, דער רשע דימיטרי אַנגעל. ער האָט געהאַלטן אַ פּאַפּיר אין דער האַנט.

מיר זענען אַריין מיטן וואַך־מלאך אין שטאַל. דימיטרי אַנגעל האָט אַראָפּגענומען די קייטן פונם שור־הבר, די קייטן האָט ער אַוועקגעשליידערט אין אַ זייט. דער הייליקער ניקאָלאַי האָט ביי אים גענומען דעם בויגן פּאַפּיר און פאַרגעלייענט:

„אין אַנוועזנהייט פונם הייליקן ניקאָלאַי, דעם וואַך־מלאך גריגאָרי סטאַסיוק, דעם זשאַנדאַרם־מלאך דימיטרי אַנגעל, נעמען מיר, די מלאכימלעך פישערל און שמואל־אבא, איבער דעם שור־הבר, כּדי אים צוריק צו פירן אין יידישן גן־עדן אַריין.

מיר פאַרפליכטן זיך תּיכף צו פאַרלאָזן דעם גויאישן גן־עדן, זיך נישט אומקוקן אין ערגעץ און זיך נישט אָפּשטעלן אין ערגעץ

ביז דער גרענעץ. מיר בעמען צו קענטעניש, אַז דער זשאַנדאַרם־מלאך דימיטרי אַנגעל וועט אונז באַגלייטן דעם גאַנצן וועג און מיר וועלן זיך אונטערוואַרפן זיינע באַפעלן".

מיר האָבן זיך אונטערגעחתמעט אויף דעם דאָזיקן פּאַפּיר און זיך גענומען גרייטן אין וועג אַריין.

דער שור־הבר האָט זיך קוים געקאָנט האַלטן אויף די פיס, אַזוי אָפּגעוווינט איז ער שוין געווען פון גיין. דימיטרי אַנגעל, דער רשע, האָט אָבער נישט געוואָלט וואַרטן, ער האָט געזעצט די נשמה:

— הײדאַ, זשידקי!

מיר האָבן אַרויסגעטריבן דעם שור־הבר פונם שטאַל... פּי־שערל האָט אים געפירט פאַר איין האָרן און איך פאַרן צווייטן, הינ־טער אונז איז געפלויגן דימיטרי אַנגעל. ער האָט זיך געדרייט די וואָנסעס און קאָמאַנדעוועט:

— זשידקי, נאַ פּראַוואָ! זשידקי, נאַ לעוואָ!

דער טאָג איז געווען אַ הייסער. דער גן־עדן־שליאַך אַ שטוי־ביקער (מיר זענען געגאַנגען צופוס, צוליבן שור־הבר), אין האַלז איז געוואָרן טרוקן. נאָר דער רשע האָט געזעצט די נשמה, זיך נישט געלאָזט אָפּרוען אויף אַ ווייל, נישט געלאָזט טרינקען אַ לעק וואַסער. אויב דער ערשטער וועג מיט דעם דאָזיקן אַנטיסעמיט איז געווען נישט צום דערטראָגן, איז דער צוריקוועג געווען אַן אמת אָפּקומעניש.

— און דו ביסט געווען גרייט צו פאַרבלייבן מיט אָט די רשעים? — האָב איך געזאָגט צו מיין חבר פּישערל.

דימיטרי אַנגעל האָט זיך אונז נאָכגעקרימט: „כאַל, כאַל, כאַל טאַטעלע, מאַמעלע, אַ שוואַרץ יאָר" און אַלע מאָל דערלאַנגט אַ שמיץ דעם שור־הבר מיט זיין גומענעם שטעקן.

דעם גאַנצן טאָג זענען מיר געגאַנגען. ס'איז געוואָרן נאַכט. באָרוועסע און הונגעריקע האָבן מיר געפירט דעם שור־הבר פאַר די הערנער, זיך פאַרשאָלטן די טעג און די יאָרן, און די גרענעץ האָט מען נאָך אַלץ נישט געזען.

זאָל נאָר דער דאָזיקער רשע אַמאָל קומען אין יידישן גן־עדן

אַריין, — האָב איך געטראַכט, — וועל איך מיט אים שוין לערנען בלק. דערווייל מוז מען ליידן און אַ מכה וועט דער רשע וויסן, אַז ס'טוט אונז ווי...

נאָר, אַז די לבנה איז אויפגעגאַנגען, האָט זיך פּישערל נישט געקאָנט איינהאַלטן און ער האָט אָפּגעזיפצט. די לבנה האָט אים דער־מאָנט דעם וואַלד־מלאכס טעכטערל.

דימיטרי אַנגעל האָט זיך צעלאַכט בייז און שטעכיק:

— ניטשעוואָ, זשידקי, ניטשעוואָ.

נאָר דאָס אַלץ איז נאָך געווען אַ גאָרנישט מיט אַ נישט. פּונקט אָנטקעגן מיטן־נאַכט האָט דימיטרי אַנגעל אַ געשריי געטון „סטאָיי!" מיר זענען שטיין געבליבן פאַרציטערט. ער האָט אַ דריי געטון די וואָנסעס און אונז באַפוילן, מיר זאָלן פאַר אים טאַנצן „מה־יפית".

לכתחילה האָבן מיר נישט געוואָלט, נאָר אַז ער האָט אָנגע־הויבן פּאַכען מיטן גומענעם שטעקן איבער אונזערע קעפּ, האָבן מיר נישט געהאַט קיין ברירה און מיר האָבן געמוזט טאַנצן.

נאָך היינט צו טאָג, אַז איך דערמאָן זיך אין יענער לבנה־נאַכט אין מיטן וועג, כאַפּט מיך אָן אַ גרויל. מיר האָבן געטאַנצט, זיך גע־דרייט, געוואָרפן, געפּאַטשט מיט די פליגל. דער שווייס איז גערונען עמערווייז און ער, דער רשע, איז געפלויגן איבער אונז, געפּאָכעט מיטן גומענעם שטעקעלע און געקייכט פאַר געלעכטער.

אַז מיר האָבן שוין גוט אָפּגעטאַנצט, זיך קוים געקאָנט האַלטן אויף די פיס, האָט דער רשע אַרויסגענומען אַ שטיק חזיר און אונז באַפוילן צו עסן!

מיר האָבן זיך געוועדט מיט אַלע כוחות. אים געגעבן צו פאַרשטיין, אַז יידישע מלאכים טאָרן נישט עסן קיין חזיר. נאָר גיי רעד צו דער וואַנט, דער רשע האָט זיך איינגעשפּאַרט און מיר האָבן געמוזט טועם זיין.

מיר האָבן געגעסן און זיך געקרימט, ס'האָט געשלאָגן צו דער גאַל. אונזער קרימען זיך האָט אים, ווייזט אויס, הנאה געטון. ער האָט זיך געטרייסלט פאַר געלעכטער.

מיר האָבן זיך ווייטער געלאָזט אין וועג אַריין. פאַרשעמטע, דערנידעריקטע. איך האָב געזאָגט צו מיין חבר:

— פישערל, געדענק, קיינער אין גן־עדן טאָר נישט וויסן, אַז מיר האָבן געגעסן חזיר. מען וועט אונז עוקר מן השורש זיין. געדענק, פתח־שין — שאַ.

מיר זענען אָפּגעגאַנגען די גאַנצע נאַכט, דעם גאַנצן טאָג און ערשט פאַרנאַכט זענען מיר אָנגעקומען צו דער גרענעץ. מיר האָבן זיך קוים געהאַלטן אויף די פיס.

דימיטרי אַנגעל האָט איבערגעגעבן אַ פּאַפּיר דעם הייליקן פּעטרוס און זיך מיט אונז אָפּגעזעגנט.

— דאָסווידאַניאַ, זשידקי!

דער אַלטער פּעטרוס האָט אָנגעטון די ברילן און גענומען לייענען דאָס פּאַפּיר. אין דער צייט, וואָס ער האָט געלייענט, האָבן מיר זיך אָפּגערוט, אָפּגעאָטעמט. דער שור־הבר איז געשטאַנען, כאָטש מעלק אים אויס.

— — — — — — — — — —

— אַן אמתער המן, דער דימיטרי אַנגעל, — האָט זיך אָפּגערופן דער דיין, — און אַזוינס האַלט מען אין גן־עדן. מען זאָל נאָר באַהיט און באַוואָרנט ווערן.

— געלויבט איז השי״ת, — האָט אָפּגעאָטעמט דער רב, — אַבי דער שור־הבר געפינט זיך שוין צוריק אין אונזער גן־עדן. איך שטעל זיך פאָר די גדולה פון די צדיקים, ווען מען האָט אים צוריקגעבראַכט.

— פרעגט שוין נישט, וואָס ס׳האָט זיך געטון. ס׳איז געווען אַ גאַנצער פּאַראַד. נאָר וועגן דעם וועל איך דערציילן מירצעשעם מאָרגן. איצט בין איך מיד.

מיין טאַטע איז געזעסן, ווי פאַרגולמט. ער האָט נישט אַראָפּגענומען די אויגן פון מיר.

די מאַמע איז צו מיר צוגעלאָפן, מיך אַרומגעכאַפּט קושן און בשעת־מעשה געשאָלטן דימיטרי אַנגעל מיט טויטע קללות.

— דער שלאַק האָט אים געזאָלט טרעפן, אַט דעם דימיטרי

רשע, ס'אַראַ געבּרענטע צרות ער האָט דיר אָנגעטון. ס'זאָל אים וואַרפן פון איין עק גן־עדן ביז צום אַנדערן, אַזוי לאַנג, ביז איך וועל זאָגן, אַז ס'איז גענוג.

זי האָט מיך גענומען אויף די הענט און מיך אַריינגעלייגט אין וויגל. איך האָב נאָר געהערט, ווי דער גביר ר' מיכל הורוויץ זאָגט עטלעכע מאָל: „זאָנדערבּאַר".

איך האָב נאָך געפילט דער מאַמעס קוש אויף מיין בּעקל און ווי אין חלום האָב איך געהערט, ווי די אורחים געזעגענען זיך מיטן טאַטן.

איך בּין אַנטשלאָפן געוואָרן.

XIII

דער פּאַראַד לכּבוד דעם שור־הבר

דעם אַנדערן אויפדערנאַכט, ווען דער רב, דער דיין און דער גביר ר׳ מיכל הורוויץ זענען געזעסן ביי אונז אין שטוב, האָב איך נישט געמאַכט קיין לאַנגע שהיות און ווייטער דערציילט:

— קוים זענען מיר, דאָס הייסט איך, מיין חבר פישערל און דער שור־הבר, אַריבער די גרענעץ פונם יידישן גן־עדן, האָבן מיר דערהערט דאָס שאַלן פון אַ טרומייט. דאָס האָט גימפּל, דער יידישער גרענעץ־מלאך, צו וויסן געטון, אַז מיר זענען דאָ, אַז דער שור־הבר געפינט זיך שוין אויף דער יידישער גן־עדן־טעריטאָריע.

פון אונטער דער ערד זענען אויסגעוואַקסן אַ צענדליגנג גן־עדן־פּאַסטוכער. זיי האָבן געפירט אויף שטריק אַ צענדליגנג פעטע, בכּבודיקע גן־עדן־קי — די ווייבער פונם שור־הבר. די קי זענען געווען באַצירט מיט פאַרשידנפאַרביקע סטענגעס לכּבוד דעם ליבן גאַסט, זייער מאַן, וואָס האָט זיך אומגעקערט פון דער פרעמד.

גימפּל, דער גרענעץ־מלאך, האָט אונז געגעבן אַ צייכן, אַז מיר זאָלן אָפּטרעטן. די ערשטע זעאונג געהער צו דער פאַמיליע. די קי האָבן געדרייט מיט די עקן, געוווּנקען צו זייער מאַן, אים באַגריסט אויף זייער לשון:

— ס׳קאַצל קומט, טייערער! מיר האָבן געווייַנט דורך די נעכט, נישט געוווּסט, וואָס איבערצוטראַכטן. געלויבט השי״ת, וואָס מען זעט זיך געזונט.

מיר אַלע זענען אָפּגעטרעטן אין אַ זייט, באַהאַלטן זיך צווישן די בוימער, כדי ניט צו שטערן די דאָזיקע פאַמיליען־סצענע.

אַן ערך אַ שעה צייט זענען מיר געלעגן באַהאַלטן צווישן די ביימער. מיין חבר פישערל האָט אין דער צייט דערציילט די פּאַס־טוכער, וואָס מיר האָבן איבערגעלעבט אין גויאישן גן־עדן.

ווען מיר זענען אַרויס פון צווישן די ביימער, האָבן מיר נאָר געזען, ווי דער שור־הבר לעקט איינע פון זיינע פּלוניתטעס, די חנעוודיקע קראַסע מיטן שוואַרצן פלעק אויפן שטערן.

— פאַר היינט וועט זיין גענוג, — האָט געזאָגט גימפּל דער גרעניץ־מלאך. — איצט דאַרף מען אָנצינדן אַ פייער אויפן באַרג, צו וויסן טון די צדיקים פונם גן־עדן די פריילעכע בשורה.

עטלעכע פּאַסטוכער זענען אַוועק. זיי האָבן זיך אַרויפגעדראַ־פּעט אויפן הויכן גן־עדן־באַרג, וואָס געפינט זיך פאַזע דער גרעניץ. זיי האָבן צעלייגט אַ פייער, אַז מען האָט עס געקאָנט זען אויף מיילן־וויט אַרום.

ווען די פּאַסטוכער זענען צוריקגעקומען, האָבן זיי אונז דער־ציילט, אַז תיכף ווי זיי האָבן אָנגעצונדן דאָס פייער, האָט זיך באַ־וויזן אַ פייער אויף אַ צווייטן באַרג און כהרף־עין האָבן זיך צע־פלאַקערט פייערן אויף אַלע גן־עדן־בערג.

— די צדיקים קערן שוין וויסן, אַז מיר זענען דאָ, פישערל.

— אַ גדולה אויף מיין באָבען, — האָט אַ וואָרטשע געטון מיין חבר און זיך קוים געהאַלטן אויף די פיס.

איך האָב געוואָרפן אַ בליק אויף יענער זייט גרענעץ און כ׳האָב אַ ציטער געטון. דאָרט אויף יענער זייט געפינט זיך דער רשע דימיטרי אַנגעל. נאָר אַז איך האָב זיך דערמאָנט, אַז מיר זע־נען שוין איבערגעקומען, איז מיר געוואָרן לייכטער אויף דער נשמה.

איך האָב באַטראַכט די לבנה פון יענער זייט גרענעץ און די לבנה אויף אונזער זייט און איך בין געקומען צום אויספיר, אַז זייער לבנה איז אַ פאַרזעעניש און אונזער לבנה איז אַ לבנה נאָר צום מחדש זיין.

גימפּל דער גרענעץ־מלאך האָט געטון אַ פּייף. מיר און די אַנדערע פּאַסטוכער האָבן זיך אַרומגעשלעפּט אַרום אים.

— מען דאַרף מחדש זיין די לבנה, — האָט גימפּל געזאָגט, — און דערנאָך זיך לייגן שלאָפן. מאָרגן גאַנץ פרי הויבט זיך אָן דער פּאַראַד לכבוד דעם שור־הבר.

מיר האָבן מחדש געווען די לבנה, געשפּרונגען קעגן איר, געפּאָכעט מיט די פליגל. די לבנה האָט זיך געטאָפּיעט פאַר נחת. געוואָרן פולער און ליכטיקער.

די לבנה פונם גויאישן גן־עדן האָט זיך צוגעקוקט צו אַלץ און שיר ניט צעפּוקעט געוואָרן פאַר קנאה. פאַר כעס האָט זי זיך באַהאַלטן הינטער אַ וואָלקן.

גימפּל, דער גרענעץ־מלאך, האָט געהייסן די פּאַסטוכער, אַז זיי זאָלן פאַרשפּאַרן די קי אין אַ באַזונדער שטאַל און דעם שור־הבר אין אַ באַזונדער שטאַל און אין אין וועגס זיי געגעבן צו פאַרשטיין, פאַרוואָס.

— עך פאַרשטייט, חברה, דער שור־הבר איז אָפּגעשוואַכט. אין איינעם מיט די קי איז אַ נסיון. מען דאַרף שאַנעווען זיין געזונט. אַ בהמה איז פאָרט אַ בהמה.

די פּאַסטוכער האָבן געטון, ווי דער גרענעץ־מלאך האָט זיי געהייסן. דערנאָך האָבן זיי צעלייגט אַ פייער אויפן פרייען פעלד, זיך אַרומגעזעצט אַרום פייער און געזונגען:

אין פעלד אַנטשלאָפן צו ווערן,
פאַרגראָבן דעם קאָפּ אין היי,
איז טויזנט, טויזנט מאָל בעסער
איידער דאָרט, ווו ס'בייסן די פליי.

אין פעלד הערט מען פייגל פייפן
און גרילן טשירקען אין גראָז —
און וואָס האָט דער ווערט, אַ שטייגער,
ווען אַ ווינט טוט אַ קיצל די נאָז.

„האַפּציוו!" — צום געזונט און צום לעבן,
„האַפּציוו!" — און וואָס דאַרף מען מער,
ווי זען די פּריצה — לבֿנה
זיך חנדלען אַהין און אַהער.

איך און מיין חבר פישערל זענען געלעגן אויפן גראָז נישט ווייט פונעם פייער, מיר האָבן געציילט די שטערן. —

— וויפל האָסטו שוין איבערגעציילט, פישערל?

— אַ מיליאָן מיט זעקס און ניינציק.

— און איך — אַ מיליאָן מיט זיבן און ניינציק.

— זאָגסט אַ ליגן, שמואל אבא.

— איך קאָן דיר שווערן, אויב דו ווילסט —

— שווער דיך.

— שיקסלעך ביקסלעך... איצט גלויבסטו מיר שוין?

פישערל איז טרויעריק געוואָרן, מיין שבֿועה „שיקסלעך ביקסלעך" האָט אים דערמאָנט דעם וואַלד־מלאכס טעכטערל אַניעלאַ. איך האָב אים אַ טאָרע געטון.

— וויסטו וואָס, פישערל? לאָמיר נאָכאַמאָל ציילן פון אָנהויב!

— איך וויל נישט, שמואל אבא!

איך האָב זיך צו אים צוגערוקט נענטער. אים געגלעט מיט געטריישאַפט דעם לינקן פליגל:

— פאָלג מיך, פישערל, פאַרגעס!

פישערל האָט זיך אויסגעדרייט צו מיר מיטן רוקן, איך האָב פאַרשטאַנען, אַז מיינע רייד זענען אַרויסגעוואָרפענע. דעם ווייטאָג מוז ער שוין אויסווייטאָגן ביז צום דנאָ. דערנאָך וועט ער ווערן אַן אַנדער מלאך.

די פאַסטוכער אַרום פייער האָבן זיך דערציילט מעשיות. איך האָב געפּרוווט זיך צוהערן, וואָס זיי דערציילן, נאָר איך האָב גאָרנישט געהערט, זיי האָבן דערציילט צו שטיל. כמעט זיך געשושקעט.

איך האָב הויך געלייענט קריאת־שמע, געוווּנטשן מיין חבר „אַ גוטע נאַכט". ער האָט מיר אָבער גאָרנישט געענטפערט.

— נישט, איז נישט, — האָב איך געזאָגט צו זיך אַליין. איך

האָב זיך אויסגעדרייט מיטן רוקן צום פייער און בין אַנטשלאָפן געוואָרן.

אינדערפרי האָט אונז אויפגעוועקט אַ ליאַרעם, אַ געטומל. מיר האָבן זיך אויסגעריבן די אויגן, זיך אומגעקוקט תּמעוואַטע און נישט געוווסט, וואָס ס׳איז געשען. מיר זענען צוגעגאַנגען צו די פּאַסטו־כער, וואָס זענען געשטאַנען אין אַ רעדל און געשמועסט. פון זיי זענען מיר געוווּיר געוואָרן אָט וואָס:

תּיכּף ווי ס׳איז אָנגעקומען די ידיעה, אַז דער שור־הבר איז שוין דאָ צוריק אין יידישן גן־עדן, האָט זיך יצחק־אבינו געפּעדערט, געהייסן איינשפּאַנען פערד און וואָגן און זיך געלאָזט צו דער גרענעץ. ער האָט געוואָלט אָנטאָפּן מיט די אייגענע הענט, צי דאָס אָרט, וואָס ער האָט אָנגעצייכנט אויפן שור־הבר, איז נאָך געזונט פעט.

זאַוול מלאך, דער שמייסער, האָט געשניטן פּאַסן פון די פערד, געוויאָקעט און געסווישטשעט מיט דער בייטש און גאַנץ קאַיאָר איז ער אָנגעקומען צו דער גרענעץ.

— עפן דעם שטאַל, — האָט יצחק אבינו געזאָגט צו גימפּל דעם גרענעץ־מלאך, — איך וויל זען דעם שור־הבר.

גימפּל האָט נישט געוואָלט. דער שור־הבר איז מיד, זאָל ער נאָך שלאָפן אַ שעה צוויי, זיך אויסרוען דיביינער.

יצחק אבינו האָט זיך איינגעעקשנט: שוין און תּיכּף. ער וויל אָנטאָפּן מיט די אייגענע הענט, וואָרום נאָר אַזוי, וועט ער וויסן, אַז כ׳איז נישט קיין חלום.

מיר, דאָס הייסט איך און פישערל, זענען צוגעלאָפן צום גן־עדן־שטאַל, מיר האָבן געטראָפן יצחק אָבינו מיטן גרענעץ־מלאך. זיי האָבן זיך נאָך אַלץ געאַמפּערט. יצחק אָבינו איז שוין געווען הייזעריק פון שרייען.

— שוין זאָלסטו עפענען דעם שטאַל, זאָגט מען דיר. די רגע, שוין!

אויסגעפירט דאָס זייניקע האָט טאַקע יצחק אָבינו. גימפּל האָט געעפנט די שטאַל און אַריינגעלאָזט יצחקן מיטן שמייסער. מיר האָבן אַריינגעקוקט דורך אַ שפּאַלט זען, וואָס זיי טוען.

— ס׳איז דאָ אַ סימן פון קרייד אויפן שור־הבר, זאַוול?

— יאָ, הייליקער רבי, — האָט זאַוול געענטפערט מיט זיין באַסאָווער שטים.

— ווו איז דער סימן, זאַוול?

זאַוול מלאך, דער שמייסער, האָט גענומען יצחקס האַנט און זי צוגעפירט צו דעם אָרט, וואָס איז געווען אָנגעצייכנט מיט קרייד.

יצחק האָט געטאַפּט, געטאַפּט און דערנאָך אַ שאָקל געטון מיטן קאָפּ:

— ס'איז נישט דאָס אָרט, זאַוול, דאָס אָרט, וואָס איך האָב אָפּגעצייכנט, איז געווען פעט.

זאַוול האָט אים פאַרזיכערט, אַז נאָר אויף דעם אָרט געפינט זיך אַ סימן פון קרייד. קיין אַנדער סימן זעט ער נישט. בכלל איז דער שור־הבר נישט דאָס, וואָס געווען. סאַמע הויט און ביינער.

יצחק אָבינו האָט זיך אַראָפּגעלאָזט אויף דער ערד און זיך צעוויינט. די טרערן זענען אַראָפּגערונען פון הינטער די שוואַרצע ברילן.

זאַוול שמייסער האָט אים געטרייסט:

— זאָרגט זיך נישט, הייליקער צדיק, מירן אים צוריק אויס־פּאַשען, אָט דעם... ווי הייסט ער דאָרט... דעם שור־חמור.

איך האָב אַ שטויס געטון מיין חבר:

— דו הערסט, פישערל... שור־חמור... אַ פערדישן קאָפּ האָט ער, אָט דער זאַוול מלאך.

מיר האָבן געזען, ווי יצחק אבינו הויבט זיך אויף, זאַוול מלאך טרייסלט אים אָפּ די זשופּיצע.

— איר'ט זען, הייליקער צדיק, אַז אין אַ וואָך אַרום וועט איר אים נישט דערקענען.

— פון דיין מויל אין גאָטס אויערן, זאַוול, — האָט אָפּגע־זיפצט יצחק אָבינו.

זיי זענען אַרויסגעגאַנגען פון שטאַל. זאַוול שמייסער האָט גע־פירט דעם בלינדן יצחקן אונטערן אָרעם.

— פּאַמעלעך, הייליקער צדיק, דאָ ליגט אַ שטיין!

די זון האָט שוין פעסט געוואַרעמט, איבער אונזערע קעפּ

האָבן געצוויטשערט פייגל. בלאָע גן־עדן־שוואַלבן האָבן געקרייזט אַנטקעגן דער זון. ס׳האָט געשמעקט מיט היים, מיט אייגנס און ס׳איז מיר געווען ווויל ווי די וועלט.

מיר האָבן געדאַוונט שחרית אין מיטן פעלד. זאַוול מלאך דער שמייסער האָט געהאַקט אַזעלכע גרייזן, אַז מיר האָבן זיך קוים געקאָנט איינהאַלטן פון לאַכן.

תיכף נאָך שחרית זענען אָנגעקומען די קלעזמער פון גן־עדן. דאָס האָט מען זיי אַרויסגעשיקט צו דער גרענעץ, זיי זאָלן באַגלייטן דעם שור־הבר מיט מוזיק דעם גאַנצן וועג. אָנגעפירט מיט די קלעזמער האָט מרים הנביאה. זי איז געווען אַ קליינע, אַ מאָגערע, מיט קלייען אויפן פנים. ווי אַזוי זי האָט געקאָנט דערטראָגן די גרויסע פויק, איז געווען ממש אַ חידוש.

מיר, איך און פישערל, האָבן אַרויסגעפירט דעם שור־הבר פון שטאַל. די הערנער פונם שור־הבר האָט מען באַצירט מיט בלאָ־ווייסע בטענגעס. מיר האָבן געוואַרט אויפן סיגנאַל, מיר זאָלן רירן פון אָרט.

גימפל, דער גרענעץ־מלאך, האָט אײַנגעשטעלט דעם סדר. פאָרויס די קלעזמער, נאָך די קלעזמער דער שור־הבר. איך פון דער רעכטער זייט פונם שור־הבר, פישערל אין דער לינקער זייט. הינטער אונז די פאַסטוכער מיט די קי און צום סוף, אחרון אַחרון חביב, יצחק אָבינו אין זיין זילבערנער קאַרעטע.

גימפל דער גרענעץ־מלאך האָט דריי מאָל געשאַלט אין זיין האָרן. מרים הנביאה האָט געגעבן אַ צייכן די קלעזמער, די מוזיק האָט אַ זעץ געטון און מיר האָבן גערירט פונם אָרט.

איבערגעבן אין ווערטער די פרייד, וואָס האָט אונז אַרומגענומען, בין איך נישט אימשטאַנד. אויב איר קאָנט זיך פאָרשטעלן פורים און שמחת־תורה אין איין טאָג, וועט איר ערשט האָבן אַ באַגריף פון אַ צענט־חלק יום־טוב, וואָס מיר האָבן געהאַט.

די קלעזמער זענען געגאַנגען פאָרויס און געשפילט, אַנטקעגן אונז האָט געטאַנצט מרים הנביאה, געפויקט אין דער פויק און געזונגען:

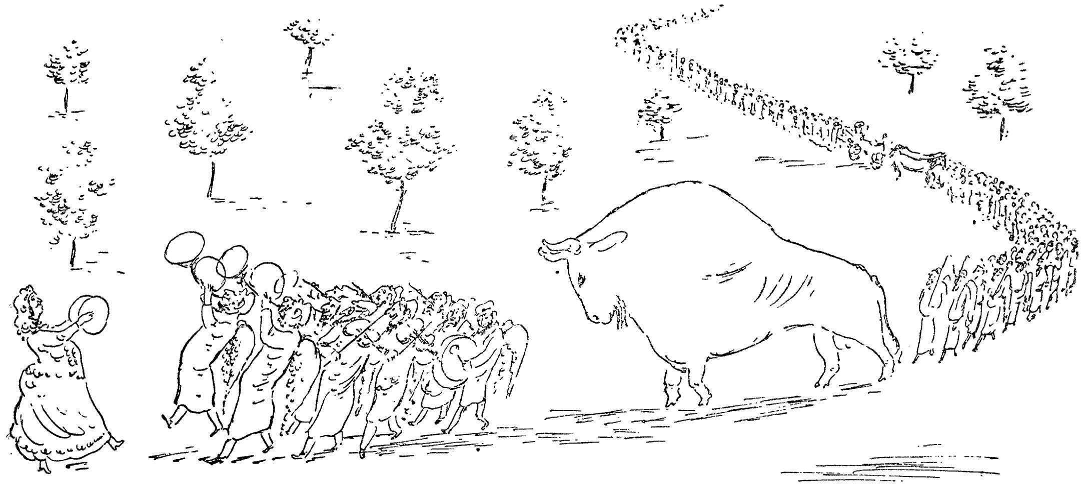

די מוזיק האָט אַ זעץ געטון און מיר האָבן געריִרט פון אָרט

ווײל איז צו דײנע צדיקים, ישראל,
ס'האָט שוין געהאַלטן זײער שמאַל,
איצט איז שוין װײטער גוט,
מיר פירן דעם שור־הבר צוריק.
און טאַנצן פאַר פרײד און װײנען פאַר גליק,
און אַלץ איז שוין װײטער גוט.

װער ס'האָט נישט געזען מרים הנביאה טאַנצן, האָט קײן שײנס נישט געזען אין זײן לעבן... דעם גאַנצן װעג האָט זי געהאָפּקעט, זיך נישט אָפּגערוט אויף קײן רגע. דער שװײס האָט פון איר געגאָסן עמערװײז, דאָס שײטל האָט זיך איר פאַררוקט אין אַ זײט און זי — גלײך גאָרנישט. געזעצט אין דער פּויק און װײטער געטאַנצט און װײטער געזונגען:

לאָזט שאַלן דעם האָרן
און בלאָזן דעם טרומײט.
דער שור־הבר קומט,
דער שור־הבר גײט.
אַז װױל איז צדיקים צו אײך,
אַז גוט און אַז װױל איז צו אײך.

דער שור־הבר איז געגאַנגען ערנסט און פײערלעך. געשטעלט טריט בײ טריט. ער האָט געפילט, משמעות, אַז ער איז הײנט דער מיוחס, אַז לכּבוד אים טאַנצט מען און מען שפּילט. ער האָט אַלע־מאָל אויסגעדרײט דעם קאָפּ צו זײנע װײבער די קי, װאָס זענען געגאַנגען הינטער אים, װי אײנער רעדט:

— עץ זעט, ס'אַראַ כּבוד מען טוט מיר אָן.

די קי האָבן אים אָפּגעענטפערט מיט אַ שאָקלען פון זײערע קעפּ:

— מיר האָבן פון תּמיד געװוּסט, אַז דו ביסט נישט אַבי װער, — און זײ האָבן פאַר פרײד געװאָרפן שמעקעדיק קי־מיסט הינטער זיך.

מיר האָבן זיך דערנענטערט צום טויער פון דער גן־עדן־שטאָט.

— וואָס שימערט דאָרטן, פישערל, דו זעסט?

פישערל האָט זיך שאַרף איינגעקוקט:

— איך זע, שמואל־אַבּא, ס'איז אַ רעגנבויגן. מען האָט אים אויפגעהאָנגען אויפן שטאָט־טויער, מסתמא לכבוד דעם שור־הבר.

— ס'וועט זיין דער אמתער פּאַראַד, פישערל.

מיר זענען שטיין געבליבן פאַרן טויער. דער שטאָט־וועכטער שמחה מלאך דער רויטער האָט געבלאָזן אין זיין האָרן: „טרו־טו־טו־טו, טרו־טו־טו־טו־טו, דער שור־הבר איז דאָ"...

דער טויער האָט זיך געעפנט. די קלעזמער זענען אָפּגעטראָטן אין אַ זייט. אברהם אבינו, דער עלטסטער פון די אבות, איז אַרויס־געקומען, הינטער אים האָבן זיך געשפּאַרט אַ מחנה צדיקים.

אין איין האַנט האָט אברהם אבינו געטראָגן אַ בינטל היי, אין דער צווייטער אַ טאָפּ זאַלץ. ער איז צוגעגאַנגען צום שור־הבר, אים דערלאַנגט דאָס בינטל היי און זאַלץ. דער שור־הבר האָט אַ שמעק־געטון צום היי, אַ לעק געטון דאָס זאַלץ און אברהם אבינו האָט גע־האַלטן אַ דרשה:

„אין נאָמען פונם גאַנצן יידישן גן־עדן און אין נאָמען פון דער גן־עדן־שטאָט, באַגריס איך דיך, שור־הבר"...

אַ בלינדער האָט אַפילו געקאָנט זען, אַז אברהם אבינו האָט אַ טרעמע, נאָר ער האָט זיך באַהערשט מיט אַלע כּוחות און ווייטער גערעדט:

„כאָטש דו האָסט אונז פאַרשאַפט אַ סך עגמת־נפש מיט דיין אַנטלויפן, ווילן מיר דיך פונדעסטוועגן נישט באַשטראָפן. דיין אָפּקומעניש ביסטו שוין אָפּגעקומען ביי „זיי" און מיר נעמען דיך אויף מיט פרייד. לכבוד דיר האָבן מיר אָנגעצונדן רעגנבויגנס איבער דער גאַנצער גן־עדן־שטאָט. יעדער רעגנבויגן קאָסט אַ פאַרמעגן. נאָר מיר האָבן נישט געקוקט אויף קיין געלט, כּדי דיר צו ווייזן ווי דו ביסט אונז טייער. זע־זשע, שור־הבר, אַז פון היינט אָן און ווייטער זאָלסטו מער נישט מאַכן אַזוינע פוילע שטיק. האַלט דיך

סטאַטעטשנע, לעב דיר אין ווילטאָג, וויפל ס׳איז דיר באַשערט. דו ביסט דאָך עפּעס דער שור־הבר און נישט קיין פערד".

פאַר לויטער טרעמע האָט אברהם אבינו אַזש אָנגעהויבן צו גראַמען. ער איז געווען ווייס ווי קרייד. די באָרד האָט אים גע־ציטערט. געוואָלט אַוועקפליען. ער האָט זי צוגעהאַלטן מיט דער רעכטער האַנט און שווער אָטעמדיק פאַרענדיקט:

„זיי באַגריסט, שור־הבר, צווישן די הייליקע צדיקים!"

דער שור־הבר האָט עטלעכע מאָל אַ דריי געטון מיטן עק, גע־דאַנקט אויף דעם אופן פאַר דעם גרויסן כבוד, וואָס מען טוט אים אָן. די קי, וואָס זענען געשטאַנען הינטער אים, זענען זיך צעגאַנגען פאַר נחת.

הינטער אברהם אבינוס רוקן איז געוואָרן אַ שטופעניי, אַ טומ־לעריי. עמעצער האָט געשריגן:

— אַנטקעגן דעם, וואָס איר האָט געזאָגט, ר׳ אברהם, האָב איך אַ משל. אַמאָל איז געווען אַ מלך, האָט ער געהאַט דריי...

— לאָזט אָפּ מיט אייערע משלים, דובנער מגיד, — האָט אברהם אבינו אַ זאָג געטון, — די משלים באַהאַלט אויף אַן אַנדערש מאָל, איצט איז נישט די צייט פאַר משלים.

— ס׳וועט אייך באַנג טון, ר׳ אברהם. דער משל איז אַ טייע־רער משל און דער נמשל איז אַ גאָלדענער נמשל...

— מען דאַרף נישט... מען דאַרף נישט, — האָט מען געשריגן פון אַלע זייטן.

דאָס קול פונם דובנער איז דערטרונקען געוואָרן אין אַ ים פון קולות.

שמחה מלאך דער רויטער האָט נאָכאַמאָל געבלאָזן אין האָרן: „טרו־טו־טו טרו־טו־טו־טו־טו. דער שור־הבר איז דאָ, ברוך הבא." מרים הנביאה האָט אויפגעהויבן די האַנט. די קלעזמער האָבן אַ זעץ געטון אויף זייערע כלים און אַלע, מיטן שור־הבר אין דער מיט, האָבן דורכמאַרשירט דורכן טויער אין דער גן־עדן־שטאָט אַריין.

איבעראַל האָבן געפלאַקערט רעגנבויגנס אין פאַרשידענע קאָלירן. אין די רייכערע געגנטן האָט יעדעס הויז אָנגעצונדן אַ רעגנ־בויגן, אין די אָרעמע — יעדעס געסל.

דאָס ליכט האָט געבליצט, געשימערט. עס האָט אַזש גענומען שווינדלען פאַר די אויגן. די מוזיק האָט געהאַלטן אין איין שפּילן. אַלצדינג איז געווען ווי אין אַ חלום.

אין דער דריי־אָבות־אַליי האָט מען זיך פאַרהאַלטן. דאָ איז פאָרגעקומען די גרויסע דעפילאַדע. אַן ערן־וואַך פון געקליבענע צדיקים האָט זיך געשטעלט נעבן שור־הבר:

— אַכטונג!

קודם האָבן פאַרביימאַשירט די גן־עדן־הענער. פאָרויס איז גע־גאַנגען דער עלטסטער גאַלאַגאַנער האָן פון שלמה המלכס גיטער. די קאָמאַנדאָס פונם גאַלאַגאַנער האָן האָבן געקלונגען שאַרף און ענערגיש: „קוקוריקו! קוקוריקו!״

דערנאָך האָבן פאַרביימאַרשירט די גן־עדן־ציגן. דער קאָמענ־דאַנט איז געווען אַ צאַפּ מיט גרויסע הערנער און אַ בערדל, וואָס האָט שטאַרק דערמאָנט דאָס בערדל פון פישערלס טאַטע, דעם מלאך שלמה זלמן דעם לאַטוטניק.

אַ קאָמפּאַניע אָקסן, אַ קאָמפּאַניע גאַנערס, איינס און איינס געקליבענע. יעדער מין האָט צוגעשטעלט צו דער דעפילאַדע דאָס שענסטע און דאָס בעסטע. דאָס פאַרביימאַרשירן האָט געדויערט גאַנצע דריי שעה אויפן זייגער. די גאַנצע צייט האָבן געקרייזט אין דער לופטן שטאָלצע גן־עדן־אָדלערס.

איך האָב אַליין געהערט, ווי אברהם אבינו האָט געזאָגט צו יצחקן, אַז פון זינט ער געפינט זיך אין גן־עדן, האָט ער נאָך נישט געזען אַזאַ פאַראַד.

— דאָס, וואָס דער שור־הבר האָט זוכה געווען, — האָט ער צוגעגעבן, — האָט קיינער נישט זוכה געווען.

— אַז משיח וועט קומען, וועט מסתמא זיין אַ גרעסערער פאַ־ראַד, — האָט זיך אָנגערופן אַ צדיק הינטער אברהמס פּלייצע, וואָס האָט זיך צוגעהערט צום שמועס.

— אוי, ווי דערלעבט מען שוין דאָס, — האָט אָפּגעזיפצט יצחק אבינו.

נאָך דער גרויסער דעפילאַדע איז מען ווייטער געגאַנגען. מיר,

איך און פישערל, האָבן געפירט דעם שור־הבר ביי די הערנער. ביי די זייטן איז געגאַנגען די ערן־וואַך און הינטער אונז דער גאַנצער עולם.

די צדיקים הינטער אונז האָבן זיך געשטופּט. יעדער האָט גע־וואָלט זיין וואָס נענטער צום שור־הבר. מען האָט זיך געשטויסן מיט די עלנבויגנס, זיך אָפּגעטרעטן איינער דעם אַנדערן די היגער־אויגן.

— ווו זענען אייערע אויגן, פעטער?

— און אייערע ווו זענען?

— געוואָלט, יידן, אויפן סאַמע בעסטן היגער־אויג האָט ער מיר אָנגעטראָטן.

— דאָס סאַמע בעסטע לאָזט מען איבער אין דער היים, ר׳ צדוק.

— ווער פרעגט אייך עצות, ווער?

איך בין געווען שיכּור פון דער מוזיק, פון דעם ליכט, וואָס האָט געפלייצט פון אַלע זייטן.

— פישערל, איאַ ס׳איז שיין!

— שיין זאָגסטו, שוטה. ס׳איז שענער, ווי שיין!

מיר האָבן זיך דערנענטערט צום רינג־פּלאַץ. דעם שור־הבר האָט מען אָוועקגעשטעלט אין סאַמע מיטן פון דעם גרויסן פּלאַץ. די צדיקים האָבן געמאַכט אַ ראָד, זיך אַרומגענומען און געטאַנצט. דער שור־הבר האָט אויסגעגלאָצט די אויגן. אַזויפיל פליענדיקע פיס און בערד האָט ער געזען דאָס ערשטע מאָל אין זיין לעבן.

— שטאַרקער, יידן! פריילעכער, צדיקים!

די, וואָס זענען געשטאַנען מחוץ דעם ראָד פון די טאַנצנדיקע, האָבן געפּליעסקעט מיט די הענט. מרים הנביאה האָט געפּויקט.

יצחק אבינו האָט זיך אַריינגעריסן אין מיטן ראָד. אין איין שוך און איין באָרוועס איז ער געשפּרונגען, פאַרוואַרפנדיק דעם קאָפּ. ער האָט צוגעקנאַקט מיט די פינגער און געשריגן:

— מער שמחה, יידן! פריילעכער, צדיקים!

יצחק אבינו האָט זיך געפילט דער אמתער מחותן אויף דער שמחה. קיינער אין גן־עדן איז נישט אַזאַ מבין אויף אַ שטיקל פלייש,

ווי ער. קיינער אין גן־עדן גאָרט נישט אַזוי נאָך זיין חלק שור־הבר, ווי ער, יצחק אבינו.

דער טאַנץ איז געוואָרן האַסטיקער, ווילדער. די צדיקים האָבן געסאַפּעט, קוים געקאָנט כאַפּן דעם אָטעם, נאָר קיינער איז נישט אַרויס פונם ראָד.

אַרום צוועלף בייניאַכט האָט זיך אָנגעהויבן די גרויסע סעודה. מען האָט אַרויסגעשטעלט טישן אויף די גאַסן, אַרויסגעשלעפּט פּעסער ביר און בראָנפן. מלאכטעס אין ווייסע פאַרטיכער האָבן געטיילט געבראָטענע גענז, הינער און קאַטשקעס. פאַר די אבות האָט מען אַוועקגעשטעלט אַ פּעסעלע יין המשומר.

די צדיקים האָבן איינער צום צווייטן געטרונקען „לחיים״, זיך געווונטשן נאָר שמחות אין גן־עדן. דער עגמת־נפש זאָל זיין אַן אָפּקומעניש און מער זאָל זיך שוין אַזוינס נישט טרעפן עד עולם ועד.

איבער די קעפּ פון די צדיקים זענען געפלויגן יונגע שיינע מלאכטעס. דאָס פלאַטערן פון זייערע פליגל האָט אָפּגעקילט די פאַרשוויצטע צדיקים, וואָס האָבן געגעסן און געטרונקען און זיך געלאָזט ווילגיין.

— זאָל מען זינגען אַ זמרל, — האָט אַ זאָג געטון אברהם אבינו און אָפּגעטרייסלט די קרישקעס פון דער באָרד.

— וואָס טויג אייך אַ זמרל, ר׳ אברהם? — האָט זיך אָפּגערופן דער דובנער מגיד, וואָס איז געזעסן ביים אַנדערן עק טיש. — אָמער וועל איך אייך בעסער דערציילן אַ משל. אַמאָל איז געווען אַ מלך, האָט ער געהאַט דריי...

— מען דאַרף נישט, דובנער מגיד, הערט שוין אויף צו נודיען מיט אייערע משלים, — האָט אים איבערגעהאַקט אברהם אבינו.

דער דובנער מגיד האָט זיך אָנגעברוגזט. ער האָט אָפּירגעשאָרט פונם טיש און איז ערגעץ נעלם געוואָרן.

יצחק אבינו, וואָס האָט גראָד געהאַלטן ביים דריטן גענדז, האָט אויף אַ ווײַלע אַוועקגעלייגט דאָס מעסער און זיך צעזונגען:

וואָס וועלן מיר עסן אויף דער סעודהניו?

און די צדיקים האָבן געענטפערט אין כאָר:

דעם שור־הבר מיטן לויתן
וועלן מיר עסן אויף דער סעודהניו.

פונדערוויטנס האָט מען געהערט דאָס בגילופינדיקע קול פונם ייד הקדוש. ער האָט געזונגען:

אברהמניו, באַטקאַ טי נאַש,
יצחקניו, באַטקאַ טי נאַש,
יעקבניו, באַטקאַ טי נאַש...

פישערל און איך האָבן אויך געכאַפּט אַ „לעק": מיר זענען געווען בגילופין, זיך צוגעהאַלטן איינער דעם צווייטן...

— פישערל, גיב נאָר אַ קוק אויף דער לבנה. זי שאָקלט זיך, דו זעסט?

— זי איז שי...שי...כור, — האָט פישערל קוים אַרויס־געשטאַמלט.

— ווייסט וואָס, פישערל? לאָמיר זיך אַביסל דורכפליען, זיך אויסניכטערן.

מיר האָבן זיך אויפגעהויבן אין דער לופטן. פישערל איז גע־פלויגן אַביסל קרום קיילעכדיק. אָבער ער האָט זיך געהאַלטן אין דער מעלה.

אין אַלע גאַסן, אויף אַלע בולוואַרן זענען געזעסן צדיקים אַרום טישן און געזונגען זמרלעך. זיי האָבן געפּליעסקעט מיט די הענט און ס'איז געווען ווויל ווי די וועלט.

פישערל האָט זיך אַביסל אויסגעניכטערט. ער האָט מיר אַ טאָרע געטון ביי אַ פליגל.

— לאָמיר פליען אין דער דריי־אבות־אַליי, דאָרט איז שטי־לער.

מיר זענען געפלויגן אין דער ריכטונג צו דער דריי־אבות־אַליי. מיט אַמאָל האָט זיך פישערל פאַרהאַלטן:

— שמואל־אבא, דו זעסט דאָרט... דאָרט... ביים לאַמטערן?

איך האָב זיך איינגעקוקט. נעבן לאַמטערן האָב איך געזען אַ מלאך מיט אַ רויטער באָרד. ער האָט זיך געוואַקלט אויף די פיס און עפּעס געטענהט צום לאַמטערן:

— ס'איז דאָך שמעון־בער, דער מלאך. ער איז טויט־שיכור, פישערל.

— וואָס דען האָסטו געמיינט, שמואל־אבא, שמעון־בער וועט דורכלאָזן אַזאַ געלעגנהייט און נישט מאַכן קיין כוסה?

מיר האָבן זיך אַראָפּגעלאָזט נידעריק און זיך צוגעהערט צו די רייד פון שמעון־בער, וואָס איז געשטאַנען פאַרן לאַמטערן און זיך געקלאַפּט אין האַרצן אַריין:

— איך זאָל אַזוי זיין געזונט מיט דיר אינאיינעם, — האָט זיך שמעון בער געשווירן פאַרן לאַמטערן, — נאָך היינט גט איך זי אָפּ, די סטערווע מיינע, און תיכף נאָכן גט שטעל איך מיט דיר אַ חופּה.

— ער האָט וואַזשנע אַריינגעגאָסן און איצט גייט ער חתונה האָבן מיטן לאַמטערן, — האָב איך געזאָגט.

— מזל־טוב, שמעון־בער, — האָט אַ געשריי געטון פישערל און מיר זענען ביידע אַוועקגעפלויגן.

די דריי־אבות־אַליי איז אויך געווען פול מיט שיכורע צדיקים. זיי האָבן געליאַרעמט, געזונגען, געפּליעסקעט מיט די הענט. דער טשאָרטקעווער האָט אַפילו געטאַנצט אין די הוילע תחתונים.

— אַז איבעראַל זענען זיי דאָ און איבעראַל שיכורט מען, — האָט זיך געקלאָגט מיין חבר פישערל, — מען קאָן זיך קיין אָרט נישט געפינען.

מיר האָבן פאַרקערעוועט אין אַ צווייטער גאַס, ווידער דאָס אייגענע, אין אַ דריטער, אַ צענטער, — אָבער אַמאָל דאָס איי־גענע.

אין יוחנן־הסנדלר־געסל איז געווען שטיל. מיר האָבן אָפּגע־אָטעמט און זיך אַראָפּגעלאָזט אין דער נידער. מיר זענען געגאַנגען צופוס און כאָטש די לופט איז דאָרט נישט געווען אַזוי אַי, אַי, אַי, האָבן מיר פונדעסטוועגן אָפּגעאָטעמט.

— אַמאָל איז געווען אַ מלך, האָט ער געהאַט דריי...

— פישערל, זע נאָר דאָרט!

אויפן ראָג פונם יוחנן־הסנדלר־געסל איז געשטאַנען אונזער גמרא־מלאך מאיר פארעך. אין דער האַנט האָט ער געהאַלטן דעם קאַנטשיק. ער האָט געקנעלט מיט אַ פּאָר ציגן.

— זאָגט, ממזרים, ווייל אַז נישט, וועל איך אייך קאַטעווען צום טויט.

ביי די ציגן האָבן געציטערט די בערדלעך פאַר שרעק. דער גמרא־מלאך האָט געפּאָכעט מיטן קאַנטשיק און זיך קוים געהאַלטן אויף די פיס.

— ער איז אויך שיכור, פּישערל. ס'איז נישט צום אויסהאַלטן.

מיר האָבן אַ ווײַלע באַטראַכט אונזער מלמד, ווי ער שטייט און קנעלט מיט די ציגן. איך האָב אַ זאָג געטון צו מיין חבר:

— לאָמיר גיין אויפוועקן די רביצין. אַז זי וועט דערזען דעם תּכשיט מיט די ציגן, וועט ער שוין ביי איר האָבן זיין ערלעך אויס־קומעניש.

פּישערל האָט אַ מאַך געטון מיט דער האַנט:

— איך וויל נישט, שמואל־אַבאַ. איך וויל אַהיימפליען, איך בין מיד. קום, באַגלייט מיך.

מיר האָבן איבערגעלאָזט דעם גמרא־מלאך קנעלן מיט די ציגן און מיר זענען געפלויגן אין דער ריכטונג צו דער גן־עדן־לאַנקע, דאָרט, ווו ס'געפינט זיך פּישערלס היים.

צוקומענדיק נאָענט צו דער גן־עדן־לאַנקע, האָבן מיר באַ־מערקט דעם דובנער מגיד. ער איז געגאַנגען פאַרטראַכט. אויף דער לאַנקע איז געשטאַנען דער שור־הבר און זיך געפּאַשעט. דער דוב־נער מגיד איז צו אים צוגעגאַנגען. ער האָט אַ גלעט געטון דעם שור־הבר און געזאָגט:

— דיר וועל איך דערציילן דעם משל. ס'אַ טייערער משל מיט אַ גאָלדענעם נמשל. אַמאָל איז געווען אַ מלך, האָט ער געהאַט דריי...

XIV

בריוו־זיידל מלאך דעם גן־עדן־פאטאגראף

נאָך דעם גרויסן פּאַראַד און דער גרויסער סעודה האָט זיך אָנגעהויבן דער גרויסער קאַצן־יאָמער אין גן־עדן. די צדיקים האָבן אַביסל איבערגעכאַפּט די מאָס. זיי זענען אַרומגעגאַנגען עטלעכע טעג אַרומגעוויקלט די קעפּ מיט נאַסע האַנטוכער.

איין שמעון־בער דער מלאך איז אויפגעשטאַנען דעם צווייטן טאָג גלייך גאָרנישט. ער האָט אַפילו פאַרגעסן דעם צוזאָג, וואָס ער האָט געגעבן דעם גאַס־לאַמטערן, אַז ער וועט מיט אים חתונה האָבן.

נאָר ווער קאָן זיך גלייכן צו שמעון־בערן?

ס'זענען אַוועק אַ סדרה נודנע טעג אין גן־עדן. איין טאָג ווי דער צווייטער, דער צווייטער ווי דער צענטער. די צדיקים האָבן געדאַוונט דריי מאָל אַ טאָג, זייערע ווייבער האָבן געטראָגן דאָס שענסטע צירונג. די אָרעמע מלאכים האָבן געהאָרעוועט, די רייכערע האָבן געפירט דאָס רעדל. דער שור־הבר האָט זיך געפּאַשעט אויף דער גן־עדן־לאָנקע.

נודנע, נודנע גן־עדן־טעג.

יעדן דאָנערשטאָג האָט זיך געשטעלט דער יריד, דאָרפס־מלאכים האָבן געבראַכט פון די אַרומיקע דערפער פון כל־הגוטס: אייער, פּוטער, אויבסטן און גרינסן; דער עיקרשט הינער, גענז,

זיידל מלאך דער גן־עדן־פֿאָטאָגראַף

קאַטשקעס און יונגע קעלבלעך. דער יריד־טאָג איז געווען דער פאַרביקסטער טאָג פון דער גן־עדן־וואָך.

נאָך די גרויסע איבערלעבונגען, וואָס מיר האָבן געהאַט, זענען די יריד־טעג אויך געוואָרן בלייך. דער גאַנצער גן־עדן האָט זיך אונדז אויסגעוויזן ווי איין גרויסער געגנעץ.

איך האָב זיך נישט געקאָנט קיין אָרט געפינען, פישערל אַוודאי נישט. מיר האָבן זיך אַרומגעבלאָנקעט איבער די גן־עדן־גאַסן און בולוואַרן, ווי נישט היגע. פישערל האָט כאָטש געהאַט אַ בענקשאַפט: דאָס טעכטערל פונם וואַלד־מלאך אין גויאישן גן־עדן, און איך — וואָס?

מיר זענען ווייטער געגאַנגען אין חדר צו מאיר פאַרעך, דעם גמרא־מלאך. דער קאַנטשיק האָט געפייפט איבער אונזערע קעפּ. מיר אויס טאָג־איין אַזוי. מיר האָבן שטילערהייט געבעטן גאָט, אַז דער שור־הבר זאָל נאָכאַמאָל אַנטלויפן, מיר זאָלן האָבן וואָס צו טון.

דער שור־הבר איז אָבער נישט אַנטלאָפן. ער איז געשטאַנען רואיק אויף דער גן־עדן־לאָנקע, זיך געפּאַשעט און צוגענומען אויף דער וואָג. די צרות, וואָס ער איז אויסגעשטאַנען אין גויאישן גן־עדן, האָבן אים אָנגעלערנט איין מאָל פאַר אַלע מאָל.

און די טעג זענען געווען נודנע, ווי דאָס מאַלעגיירען פונם שור־הבר.

פישערל איז אַרומגעגאַנגען אַ פאַרחלומטער. אין די נודנע גן־עדן־טעג איז זיין בענקשאַפט געוואָרן שאַרפער, ווייטאָגדיקער. האָט מען צו אים גערעדט, האָט ער נישט געענטפערט. האָט מען אויף אים געשריגן, האָט ער זיך אויפגעכאַפּט, ווי פון יענער וועלט: האַ? וואָס? אַן אמתער צעטראָגענער מלאך.

מאיר פאַרעך דער גמרא־מלאך האָט אים איינמאָל אָפּגעשטעלט ביים לערנען:

— פישערל, ווו האַלט מען?

פישערל האָט זיך אויפגעכאַפּט, ווי פונם שלאָף.

— מען האַלט... רבי, מען האַלט...

דער גמרא־מלאך איז געוואָרן אין כעס. זיינע אויגן זענען געוואָרן שטעכיק און שאַרף. ער האָט אַ פאָכע געטון מיטן קאַנטשיק.

— מען האַלט, מען האַלט. לאָמיך נאָר זען, וואָס דו האָלסט דאָרט אין דער האַנט, ממזר?

פישערל האָט נישט געוואָלט עפענען די האַנט. דער גמרא־מלאך האָט אים מיט געוואַלט אויפגעמאַכט די האַנט און זיך צע־שמייכלט.

— אַזוי גאָר, תּכשיט? אַ בינטל האָר פון אַ נקבה. הם... הם... וועמענס קאָנען זיי זיין... לאָמיך נאָר אַ טראַכט טון. דיין מאַמע האָט שוואַרצע האָר... דיין שוועסטער... הם, הם... און דאָס זענען גאָר בלאָנדע... אַזוי, אַזוי, מיט האָר פון אַ שיקסע שפּילסטו זיך גאָר און דערפאַר ווייסטו נישט ווו מען האַלט.

פישערל איז רויט געוואָרן, דער רבי האָט באַטראַכט די פּאַס־מע האָר, געניוכעט, באַשמעקט און מיט אַמאָל האָט ער אַ זאָג געטון:

— פישערל, לייג זיך!

פישערל האָט געשריגן, געוויינט, געקוויטשעט, נאָר ס'האָט אים גאָרנישט געהאָלפן. דער גמרא־מלאך האָט אים אַריינגעצימבלט און בשעת מעשה זיך צוגעזונגען:

— מיט האָר פון אַ שיקסל וועסטו זיך שפּילן, ממזר... צוועלף, דרייצן, פערצן, פופצן... מיט טריפה־פסולן וועסטו זיך שפּילן... פופצן, זעכצן, זיבעצן...

דער רבי האָט זיך צוריק אַוועקגעזעצט אויף זיין אָרט. די פּאַסמע האָר האָט ער איינגעוויקלט אין אַ שטיקל צייטונגס־פּאַפּיר. זיך געמאַכט אַ פּאַפּיראָס. אָנגעצונדן און גענומען רויכערן.

— אַ טייערער פּאַפּיראָס... אוּ־וואַ, אוּ־וואַ, שוין לאַנג נישט גערויכערט אַזאַ שמעקנדיקן פּאַפּיראָס.

פישערל האָט געזען ווי דער אָנדענק, וואָס אַניעלאַ האָט אים געגעבן, ווערט רויך. דער רויך שלענגלט זיך אַרויס דורכן פענ־סטער און ווערט נישט. ער האָט פאַרביסן די ציין. געשוווירן ביי זיך אין האַרצן נקמה. ער וועט אים דערפאַר באַצאָלן, דעם גזלן, דעם גמרא־מלאך מאיר פאַרעך, אַז ער וועט אים געדענקען דאָס גאַנצע לעבן.

עטלעכע טעג איז פישערל נישט געקומען אין חדר אַריין. מיר

איז געווען שטאַרק אומעטיק אָן אים. אפשר איז ער קראַנק? — האָב איך געטראַכט און בין געגאַנגען צו אים אַהיים.

— ווו איז פישערל? — האָב איך געפרעגט.

— וואָס הייסט ווו? אין חדר, — האָט מיר געזאָגט פישערלס מאַמע חנה דבורה.

איך האָב תיכּף פאַרשטאַנען, אַז מיין חבר האָט גאָרנישט דער־ציילט אין דער היים. דער מאַמען זאָגט ער, אַז ער גייט אין חדר און אַליין בלאָנקעט ער זיך ערגעץ אַרום איבער די גאַסן און בול־וואַרן.

אויפן זעקסטן טאָג איז ער געקומען אין חדר אַריין. זיין פּנים האָט געשיינט. ער האָט מיך אָפּגערופן אין אַ זייט און מיר אַריינ־געדרוימט אין אויער:

— ווייסט, שמואל־אבא, אבינדב דער בריוו־מלאך האָט מיר היינט געבראַכט אַ בריוו.

— פון וועמען, פישערל?

— שוטה, וואָס פאַרשטייסטו נישט? פון איר, פון אַניעלאַן.

— פונם גויאישן גן־עדן?

— איך האָב געהאַט מזל, שמואל־אבא. קיינער איז גראָד נישט געווען, ווען דער בריוו־מלאך האָט מיר געבראַכט דעם בריוו אַז נישט וואָלט מען מיך גענומען אויפן צימבל. „וואָס פאַר אַ בריוו איז מיצקע דרינען פונם גויאישן גן־עדן?"

— ווייז מיר דעם בריוו, פישערל!

— לייענען דעם בריוו, שמואל־אבא, דאָס נישט. די מאַרקע קאָן איך דיר שענקען.

פישערל האָט אָפּגעקלעפּט די בריוו־מאַרקע און זי מיר אָוועק־געגעבן. די מאַרקע איז געווען אַ גרינע. אויף איר איז געווען אויס־געמאָלן אַ טויב מיט אַ צלמל אויפן האַלז.

— גיב אַכטונג, שמואל אבא, דער גמרא־מלאך זאָל ביי דיר נישט דערשמעקן די בריוו־מאַרקע, וועסט כאַפּן שמיץ.

— איך האָב אים אויף דער ערד, פישערל. דו זע, באַהאַלט נאָר גוט דעם בריוו. דער גמרא־מלאך קאָן זיך נאָך פאַרדרייען אַ פּאַפּיעראָס פונם בריוו.

— אַ מכּה וועט ער אים געפינען, שמואל־אבא!

דעם טאָג האָט פישערל געלערנט מיטן קנאַק. אינגאַנצן אַן אַנדערער מלאך. נישט צום דערקענען.

דער גמרא־מלאך מאיר פאַרעך האָט געמיינט, אַז זיינע שמיץ האָבן געהאָלפן. ער האָט נישט געוווּסט, דער שוטה, אַז אַ פּאָר געשריבענע ווערטער פון אַ בלאַנדן „טריפה־פּסול" קאָנען מער אויפטון ווי אַ מיליאָן שמיץ.

פאַרנאַכט, ווען מיר זענען אַרויס פונם חדר, האָט זיך פישערל נישט געקאָנט איינהאַלטן און מיר געוויזן דעם בריוו. אינגאַנצן אַ פּאָר ווערטער: פישערל, ווען קומסטו נאָכמאָל? — אַניעלאַ.

— ווייסט וואָס, שמואל־אבא? מען דאַרף זען, דער שור־הבר זאָל נאָך אַמאָל אַנטלויפן.

— ער וועט שוין מער נישט אַנטלויפן, פישערל. פאַרשטייסט, דאָרט אין גויאישן גן־עדן, געבונדענע פיס און אַ האַלב פונט היי אַ טאָג און דאָ אַזאַ פּאַראַד. וואָס מיינסטו, אַז דער שור־הבר ווייסט נישט דעם חילוק צווישן גוט און שלעכט?

— איז וואָס־זשע טוט מען, שמואל־אבא?

— מען דאַרף צוואַרטן, פישערל. ס'זאָל זיך נישט טרעפן, וואָס ס'קאָן זיך טרעפן.

יענעם פאַרנאַכט זענען מיר אַרומגעפלויגן איבערן גן־עדן פריילעכע ביז גאָר. מיר האָבן געכאַפּט שמעטערלינגען, זיך געשפּילט מיט זיי, די שמעטערלינגען האָבן געצאַפּלט אין אונזערע הענט. מיר האָבן זיי אָפּגעלאָזט און געלאַכט פון גאַנצן האַרצן.

מיר זענען פאַרבייגעפלויגן די שטוב, וווּ ס'וווינט זיידל דער גן־עדן־פאָטאָגראַף. אויף אַ באַנק פאַר דער שטוב זענען געזעסן זיידלס דריי טעכטער: שפרה, סלאָווע און טריינע, פאַרזעסענע מלאכטעס מיט זויערע צורות און הויכע בוזימס. זיי האָבן צווישן זיך גערעדט און, ווי דער שטייגער, באַרעדט דעם גאַנצן גן־עדן.

אויפן דאַך פון זיידלס הויז האָבן זיך אַרומגעדרייט אַ צענטליק שוואַרצע קאָטערס מיט פאַרהויבענע עקן און גרינע אויגן. אין גן־עדן האָט מען די קאָטערס גערופן „זיידל מלאכס אייניקלעך", ווייל זיידלס טעכטער האָבן זיי אויסגעכאָוועט.

די מלאכים און די צדיקים, וואָס האָבן געוווינט אין שכנות מיט זיידל מלאך, זענען אַרומגעגאַנגען בייזע, נישט אויסגעשלאָפע־נע. די קאָטערס האָבן געמיאַוקעט דורך די נעכט, נישט געלאָזט איינשלאָפן. דערפאַר אָבער, אַז ס'האָבן זיך ביי עמעצן אין דער דירה באַוויזן מייז, איז מען געקומען צו זיידל מלאך און זיך ביי אים געבעטן:

— ר' זיידל, זייט אַזוי גוט און אַנטלייט מיר אַ קאָטער!

זיידל האָט אַ צי געטון מיט די אַקסלען:

— ס'זענען דען מיינע קאָטערס... זייט זיך מטריח צו מיינע טעכטער.

— ר' זיידל, די שטשורעס האָבן מיר צעגריזשעט מיינע יום־טובדיקע פליגל, זייט אַזוי גוט און אַנטלייט מיר אַ קאָטער כאָטש אויף איין נאַכט. איר וועט זיך קויפן עולם־הבא.

זיידל מלאך האָט געצויגן מיט די אַקסלען, ווי איינער רעדט: וואָס האָבן זיי זיך אָנגעזעצט אויף מיר, ס'זענען דען מיינע קאָ־טערס? ווען זיי וואָלטן געווען מיינע, וואָלט איך זיי שוין פון לאַנג דערטרונקען אין גן־עדן־טייך.

— אַ מלאך אַ רשע, אָט דער זיידל, — האָבן געזאָגט די שכנים און זענען נישט געווען גערעכט, ווייל די רשעים זענען גאָר געווען די טעכטער זיינע, די דריי פאַרזעסענע מיידן, וואָס האָבן געכאָוועט קאָטערס און כאָטש גיב זיי אַ קרענק, נישט גע־וואָלט העלפן קיין שכן אין אַ נויט.

זיידל מלאך דער גן־עדן־פאָטאָגראַף איז געלעגן ביי זיינע טעכטער ניין איילן אין דר'ערד. זיינע רייד זענען ביי זיי געווען — עלעהיי אַ הונט בילט. טאָמער האָט זיך איינע איינגעעקשנט, האָט ער איר אַלץ נאָכגעגעבן און איז נאָך געווען צופרידן, ממש גליק־לעך, וואָס זי נעמט נישט איינעם פון זיינע פורים־שפּילן און צע־רייסט אים נישט אויף שטיק שטיקלעך.

פון זינט זיין ווייב, די מלאכטע סימע, האָט אים איבערגע־לאָזט מיט די דריי קינדער און איז אַנטלאָפן מיט אַ גויאישן מלאך אין גויאישן גן־עדן אַריין, האָט זיידל מלאך געפונען אַ טרייסט אין שרייבן פורים־שפּילן. ער האָט זיי געהיטן ווי דאָס אויג אין קאָפּ

און ווער ס׳איז צו אים אַריינגעקומען, צי ער האָט יאָ געוואָלט, צי נישט, האָט ער געמוזט אויסהערן זיידלס אַ פּורים־שפּיל.

— פישערל, לאָמיר אַריינגיין צו זיידל מלאך!

— כ׳וויל נישט, שמואל־אַבא. ער וועט אונז אָפּנודיען מיט זיינע פורים־שפּילן.

— מיר האָבן דאָך אים צוגעזאָגט, פישערל.

— וועט ער אונז רופן קנאַק־ניסל.

זיידלס טעכטער האָבן באַמערקט, ווי מיר דרייען זיך אַרום הויז. זיי האָבן אַרויפגעשריגן צו אונז אין דער הויך:

— וואָס איז דאָס פאַר אַן אַרומפליען איבערן דאַך, איר וועט אונז נאָך איבערשרעקן די קאָטערס.

— וועט איר זיי אָפּשפּרעכן אַ „גוט אויג", — האָט פישערל צו זיי אַראָפּגעשריגן.

— פישערל, הער אויף, איידער אריינצופאַלן צו זיי אין די מיילער, איז שוין בעסער אין גיהנום אַריין, — און צו זיידלס טעכטער האָב איך אַראָפּגעשריגן:

— זיידל מלאך איז דאָ אין דער היים?

— ער איז דאָ, — האָבן זיי אַרויפגעשריגן, — קומט שוין אַראָפּ, בענקאַרטעס, עץ זעט דאָך, אַז די קאָטערס האָבן מורא.

איך האָב אַ ציי־געטון מיין חבר ביי אַ פליגל:

— קום, פישערל!

מיר האָבן זיך אַראָפּגעלאָזט אין דער נידער. זיידלס טעכטער האָבן אונז באַטראַכט, און מיר זיי. פון דער נאָענט האָבן מיר ערשט געזען ס׳אַרא מיאוסקייטן דאָס זענען.

— ווו איז דער טאַטע? — האָבן מיר געפרעגט.

די דריי מיאוסע מלאכטעס האָבן זיך צעלאַכט. זיך געשטור־כעט איינע די צווייטע מיט די עלנבויגנס. ס׳איז געוועזן אַן עקל אויף זיי צו קוקן.

מיר זענען אַריינגעגאַנגען אין פאָטאָגראַפישן קאַבינעט. זיידל מלאך איז געזעסן ביי אַ טישל און רעטושירט אַ נעגאַטיוו. דער לאָמפּ איבערן טישל האָט שוואַך געלויכטן און זיידלס שאָטן מיט

די לאַנגע האָר און די ברילן אויף דער נאָז האָט אַרומגעטאַנצט אויף דער וואַנט, ווי אַ פיגור פון זיינעם אַ פורים־שפּיל.

— אַ גוטן אָוונט, זיידל!

זיידל מלאך האָט זיך מיט אונז דערפרייט. ער האָט אָוועקגע־שטעלט צוויי בענקלעך און אונז געהייסן זיצן.

— גוט, וואָס איר זענט געקומען, חברה. כ'האָב ערשט נעכטן אָנגעשריבן אַ ניי פורים־שפּיל: „ביי נחן אין דער תיבה" — עץ וועט הנאה האָבן פון דעם נח־שפּיל, חברה. אפשר ווילט איר עפּעס? דאָס הייסט, מיט וואָס קאָן איך אייך מכבד זיין? אַ גלעזל טיי מיט איינגעמאַכטס? שיפרה, סלאָווע, טריינע, ווו זענט איר ערגעץ? מען דאַרף אויפשטעלן דעם סאַמאָוואַר, מכבד זיין די געסט.

די דריי יפהפיות אין דרויסן האָבן געהערט דעם טאַטן, ווי דעם קאָטער. זיי האָבן זיך אַפילו נישט אָפּגערופן, נאָר זענען גע־זעסן ווייטער אין דרויסן און באַרעדט דעם גאַנצן גן־עדן.

זיידל מלאך האָט זיך געמוזט אַליין מטריח זיין און צע־בלאָזן דעם סאַמאָוואַר. ער איז צוריק אַריינגעקומען פאַרשמירט די הענט און דאָס פּנים און געקרעכצט:

— אַז זיי ווילן נישט טון קיין האַנט אין קאַלטן וואַסער, די טעכטער מיינע. נישט פאָלגן פון דאַנען ביז אַהין. שיין היטן זיי אָפּ דעם כיבוד־אב, נישטאָ וואָס צו רעדן! הלוואי וואָלטן זיי אַנט־רונען געוואָרן מיט דער מאַמען אינאיינעם, וואָלט איך כאָטש נישט איינגענומען קיין בושות.

— וואָס וואַרטשעסטו דאָרטן, טאַטע, — האָט אַריינגעשריגן איינע פון די טעכטער דורכן פענסטער. — ס'איז דיר שוין ווידער עפּעס נישט רעכט.

— ווער וואָרטשעט, סלאָווע? עס האָט זיך דיר אויסגעדאַכט, טעכטערל! נאַ דיר גאָר אַ וואָרטשען, צו מיינע שונאימס קעפּ, — האָט זיך פאַרענטפערט זיידל מלאך.

די טעכטער אין דרויסן האָבן געלאַכט, די קאָטערס אויפן דאַך האָבן געמיאַוקעט. און זיידל מלאך האָט אָנגעגאָסן די גלעזער טיי.

— טרינקטס, חברה, און דערנאָך וועל איך אייך לייענען מיין „נח־שפּיל“.

מיר האָבן געזופּט די הייסע טיי. זיידל מלאך האָט זיך אויך אַוועקגעזעצט אַנטקעגן אונז. פישערל האָט אים געפרעגט:

— פאַרוואָס מאַכט איר נישט חתונה אייערע טעכטער, ר׳ זיידל?

— פאַרוואָס, פרעגסטו? — האָט אָפּגעזיפצט זיידל מלאך. — ס׳איז גרינג צו פרעגן און שווער חתונה צו מאַכן. ווער אַ שטייגער וועט זיי נעמען, אַז קיין שיינע זענען זיי נישט און דער מינדסטער מלאך הייסט זיך היינט געבן אַ מאַיאָנטעק נדן. פון וואַנען זאָל איך נעמען, האַ? היינטיקע צייטן זענען נישט אַמאָליקע צייטן. אַמאָל פלעגסטו חתונה מאַכן אַ טאָכטער און נישט וויסן אַפילו ווען. היינט, גיב געלט, גיב זיי!

דער אמתער שלים־מזל, אָט דער זיידל מלאך, — האָב איך געטראַכט, — דאָס ווייב איז אַנטלאָפן, כאָטש ער האָט נישט געוואָלט, די טעכטער זענען געבליבן, כאָטש ער וואָלט פון זיי געוואָלט פּטור ווערן. אַז איך וועל ווערן גרויס, האָב איך באַשלאָסן, וועל איך אָנשרייבן וועגן אָט דעם זיידל מלאך אַ פּורים־שפּיל.

זיידל איז געוואָרן אומגעדולדיק. דאָס טרינקען די טיי האָט געדויערט צו לאַנג. ער האָט זיך קוים דערוואַרט מיר זאָלן אויסטרינקען.

— אַניין, איר ווילט שוין נישט מער קיין טיי, — האָט ער אַ זאָג געטון און מורא האָבנדיק, אַז מיר קאָנען חלילה זאָגן „יאָ“, האָט ער צוגעגעבן, — צופיל טיי איז נישט געזונט, בפרט זומערצייט.

מיר האָבן אים צוליב־געטון און אים געזאָגט, אַז מיר ווילן מער נישט קיין טיי. זיידל מלאך האָט אונז פאַרבעטן אין שטוב אַריין. דאָרט וועט זיין בעסער צו לייענען. דאָ נעמט דאָס טישלעמפּל אַרויס די אויגן.

מיר זענען אַריינגעגאַנגען אין דער ווינשטוב. זיידל האָט זיך אַ ווילע געפּאָרעט אין אַ שופלאָד און אַרויסגענומען דעם כתב־יד.

מיר האָבן זיך אַוועקגעזעצט אויף איינעם פון די דריי בעט־לעך, וואָס זענען געשטאַנען אין צימער. זיידל מלאך האָט זיך אַוועק־געזעצט אויף אַ צווייטן בעטל אַנטקעגן אונז. ער האָט אַ הוסט גע־טון און געזאָגט:

— עך זאָלט מיר נישט איבעררייסן אין דער מיט, חברה. עך וועט זען, אַז איר וועט האָבן הנאה.

— מיר זענען גרייט צו הערן, ר׳ זיידל.

זיידל מלאך האָט פאַרגראָבן די נאָז אין מאַנוסקריפּט און גע־נומען לייענען. די קאָטערס אויפן דאַך האָבן געמיאַוקעט.

„ביי נחן אין דער תיבה. נח הצדיק ליגט טויט־שיכור אויף דער ערד. חם און יפת קומען אַריין.

חם: יפתל!

יפת: הא?

חם: זעסט, דאָרט דרימלט דער פּאַפּאַ.

יפת: אָנגעזשליאָקעט זיך מיט וויין,
וויפל ס׳איז אין אים אַריין,
איצטער פּאָפט ער ווי אַ בער.

חם: ווייסט וואָס כ׳וועל דיר זאָגן? הער,
לאָמיר אָפּטון אים אַ שפּיצל.

יפת: מיט אַ שטרויעלע אַ קיצל,
וועט ער מיינען פליגן בייסן?

חם: ניטע, ניטע, גאָט באַהיט,
דער טאַטע איז אַ בייזער ייד,
ער וועט אונז מיטן קאַנטשיק שמייסן.

יפת: וואָסזשע דען?

חם: כ׳האָב אַ פּלאַן.

יפת: לאָמיך הערן!

חם: כ׳מיין, פאַרשטייסט מיך, אים אַנטבלויזן.

יפת: אָפּגעמאַכט. נאָר שטיל און שאַ,
נישט אויפוועקן דעם פּאַפּאַ.

(זיי גייען ביידע צו אויף די שפּיץ פינגער. זיי דעקן אָפּ נחן, וואָס שלאָפט ווי אַ געהרגעטער, דערנאָך נעמען זיי זיך ביידע אָן ביי די הענט, דרייען זיך אַרום אים און זינגען:)

חם און יפת: **בע, טאַטעשי, בע,**
מען זעט דעם גאַנצן „פּע״.
זעט מען אים אינגאַנצן.
קומט צו לויפן קינד און קייט,
זעט דעם נחת, זעט די פרייד,
קומט און לאָמיר טאַנצן!

(אין דער רגע קומט אַריין שם. ער טראָגט אַ חומשל אונטערן אָרעם. דערזעענדיק זיינע טייערע ברידערלעך, ווערט ער אין כעס.)

שם: **לאָבוזעס, אַוועק, איר הערט?**
חם: **קרומע נאָז, כ׳האָב דיך אין דר׳ערד.**
יפת: **זשידאָווסקע חוצפה, אונערהערט.**
שם: **כ׳וועל דעם טאַטעשי דערציילן.**
חם: **פּרווו, ס׳וועט דיר מער נישט פעלן.**

(אין דער רגע כאַפּט זיך אויף נח הצדיק. ער רייבט זיך אויס די אויגן. קוקט זיך אַרום אויף אַלע זייטן און שפּייט דריי מאָל אויס.)

נח: **טפו, אַ חלום! כ׳בין געזעסן**
אויפן בית־המדרש־דאָך,
צוויי, צי דריי, צי פיר מעת־לעתן,
שטודירט דעם געטלעכן תנ״ך,
פלוצלינג הער איך „טראַך און קראַך״...

(ער כאַפּט זיך אָן ביים האַרץ, און ווענדט זיך צו די קינדער, וואָס שטייען אַרום אים.)

אַ גלאָז מיט וואַסער, כ׳פיל זיך שוואַך!

(שם לויפט און ברענגט דעם טאַטן אַ גלאָז וואַסער)

— נאַ דיר, טאַטעשי, נו, נעם!

נח: (טרינקט אויס דאָס גלאָז וואַסער. ס׳ווערט אים אַביסל בעסער. ער טוט שמען אַ קניפּ אין בעקל.)

ביסט אַ וווילער בחור, שם.

(נח נעמט דעם קאַנטשיק אַראָפּ פון דער וואַנט. די קינדער זעצן זיך אַוועק ביים טיש. נח פרעגט זיי מיט אַ ניגון:)

ס׳אַראַ סדרה גייט די וואָך.

יפת: **לך־לך,**

חם: **נייק, כל־ולך.**

שם: **טאַטעשי, איך ווייס, איך ווייס,**

אלה תולדות נח.

נח: **זאָגט זשע אַלע קינדער הויך:**

אלה תולדות נח.

(נח הצדיק פאָכעט מיטן קאַנטשיק. די דריי חברה שאָקלען זיך איבערן חומש און זינגען אויף אַ קול:)

שם, חם, יפת: **אלה תולדות נח,**

פון קוימען גייט אַ רויך,

פון בראָנפן האָט מען כוח.

(אין דער רגע קומט אַריין אַ דעלעגאַציע פון די הינט. זיי דרייען מיט די עקן און האַווקען:)

הינט: **האַוו, ר׳ נח, האַוו,**

מיר זענען גאָטס באַשאַף,

און מיר ווילן עסן,

און דיין ווייב, די נחטע,

די אַלטע, קאַרגע נחטע,

האָט אין אונז פאַרגעסן.

(די הינט טרעטן אָפּ אין אַ זייט, אַ דעלעגאַציע פון די חזירים קומט אַריין. יעדער חזיר שטרעקט אויס דאָס רעכטע פיסל:)

חזירים: **, הייל, ר׳ נח, הייל,**

הער אונז אויס אַ וויילֿ,

מיר זענען טאַקע טריפה,
נאָר דיין ווייב, די נחטע,
די אַלטע, קאַרגע נחטע,
זי איז אַ מכשפה.

(די חזירים טרעטן אָפּ אין אַ זייט. צוויי ווייסע קעץ קומען אַריין. זיי זענען אויסגעמאָגערט. זיי מיאַוקען:)

קעץ: מיאַו, ר׳ נח, מיאַו,
זאָגע דיינער פראַו,
אַ שיסעלע מיט מילעך,
פאַר מיצי, מיין באַשערטער,
און אַ טעפל סמעטענע
וויל איך, וויל איך, ווילעך.

מער האָט זיידל מלאך נישט געקאָנט לייענען. די קאַטערס אויפן דאַך האָבן אויפגעהויבן אַזאַ מיאַוקעריי, אַז מען האָט נישט געהערט מער קיין וואָרט. מיר האָבן זיך צוגעהאַלטן די אויערן, זיידל מלאך איז געווען פשוט פאַרצווייפלט. דאָס „נח־שפיל" האָט געציטערט אין זיין האַנט. ער האָט געקרעכצט.

— מילא, זיין אין גלות ביי די טעכטער — זענען דאָס כאָטש טעכטער, אָבער זיין אין גלות ביי די קאַטערס, דאָס איז שוין מחוץ לדרך הטבע.

די דריי טעכטער זענען אַריינגעקומען אין שטוב. פאַר זיי און הינטער זיי זענען געשפרונגען די קאַטערס. איינער איז אַרויף צו מיר אויפן שויס. איך האָב אים אַראָפּגעשלידערט פון זיך.

שפרה, די עלטסטע טאָכטער, האָט מיך אָנגעקוקט קרום און אַ וואָרטשע געטון:

— מיטן קאָפּ וואַרפט מען, יונגער מלאך.

די צווייטע האָט אונז גענומען טרייבן פון שטוב:

— געגאַנגען, חברה, ס׳איז שוין שפעט. מען דאַרף גיין שלאָפן.

זיידל מלאך איז געווען אומגליקלעך. קוים דערטאַפּט בעלנים,

זיי זאָלן אויסהערן זיינס אַ פּורים־שפּיל, קומען די טעכטער, אַן אויסכּאַפּעניש אויף זיי, און לאָזן נישט פאַרענדיקן.

— ני, וואָס שטייט עץ, לאָבוזעס?

די עלטסטע טאָכטער האָט אַ פּאַכע געטון מיט די פליגל און אויסגעלאָשן דעם לאָמפּ. מיר זענען געבליבן אין דער פינסטער.

מיר האָבן נישט געהאַט קיין אַנדער ברירה און מיר האָבן געמוזט גיין. מיר האָבן געטאַפּט די ווענט. קוים געפונען די טיר.

— אַ גוטע נאַכט, ר' זיידל.

זיידל מלאך האָט אַ שווערן קרעכץ געטון. ער איז נאָך אַלץ געזעסן מיטן פּורים־שפּיל אין דער האַנט. די טעכטער האָבן גע־שאָלטן, צעוואָרפן דאָס בעטגעוואַנט. אין דער פינסטער האָבן געפינקלט די גרינע אויגן פון די קאָטערס.

אין דרויסן האָבן מיר אויסגעגלייכט די פליגל. אָפּגעאָטעמט. דער הימל איז געווען אויסגעשטערנט. איבער אונזערע קעפּ האָט זיך געשיפט אַ וואָלקנדל.

— ווייסט וואָס, שמואל־אבא, לאָמיר זיך אַביסל דורכשיפן אויפן וואָלקנדל! — האָט געזאָגט פישערל.

מיר האָבן אַ פלאַטער געטון מיט אונזערע פליגל און זיך אויפגעהויבן אין דער הויך. דאָס וואָלקנדל האָט זיך געשיפט פאַ־מעלעך, נישט געאיילט זיך. וואָס, אַ שטייגער, האָט עס זיך צו איילן און וואַהין אַ שטייגער?

מיר האָבן זיך אָנגעכאַפּט ביים ראַנד פונם וואָלקנדל. און איינס און צוויי זענען מיר געפאָרן רייטנדיק.

פישערל איז געווען גליקלעך... זיינע אויגן האָבן געשטראַלט. פון אונטן האָבן זיי, מסתמא, אויסגעזען ווי צוויי שטערן. פישערל האָט געזונגען:

אויף אַ וואָלקן צו רייטן,
העט, העט, איבער דער ערד,
איז אַ מיליאָן מאָל בעסער,
ווי אויפן פלינקסטן פערד.

דאָס בעסטע פערד, דאָס פלינקסטע,
ווערט מיד און אָפּגעשוואַכט,
אויף אַ וואָלקנדל קאָן מען זיך שיפן
אַ גאַנצן טאָג מיט אַ נאַכט.

איך האָב אַראָפּגעקוקט אונטן. די הייזער פון דער גן־עדן־שטאָט האָבן אויסגעזען ווי שפּילעכלעך. איך האָב געפּרוווט דער־קענען די הייזער, די ווילעס פון די צדיקים. פישערל האָט ווייטער געזונגען:

וויאָ, פערדל, וואָלקן־פערדל,
פלי, פלי און שטעל זיך נישט אָפּ,
וויאָ — און וואַרף אונז נישט ביידע
אויף דער ערד אַראָפּ.

— אַ שאָד, פישערל, וואָס זיידל מלאך דער פאָטאָגראַף איז נישטאָ מיט אונז. דאָ אויפן וואָלקן וואָלט ער אונז געקאָנט פאַרעווּגן דעם פּורים־שפּיל און הערן די טעכטער מיט די קאָ־טערס, ווי דעם קאָטער.

— ער פעלט דיר אויס, דער שלים־מזל? — האָט פישערל אַ מאַך געטון מיט דער האַנט. — זאָל ער דאַרט שלאָפן געזונטער־הייט.

— פונדעסן איז אויף אים אַ רחמנות, — האָב איך געזאָגט, — און דאָס פּורים־שפּיל איז אַ גאַנץ שיין פּורים־שפּיל.

פישערל האָט ווייטער געזונגען:

וויאָ, פערדל, וואָלקן־פערדל,
טראָג אונז אַוועק אַהין,
וווּ ס׳שפּינט אירע זילבער־פעדעם
די ווייסע לבנה־שפּין.

מיר זענען אַפּגעשווומען אויפן וואָלקנדל אַ שטיקל מהלך. נאָענט צו מיטן־נאַכט זענען מיר אַראָפּגעשפּרונגען. ס׳איז געווען די העכסטע צייט. דאָס וואָלקנדל האָט זיך פֿאַרקירעוועט אין דער ריכטונג פֿונעם טערקישן גן־עדן.

מיר האָבן געווונקען צום אָפּשווימענדיקן וואָלקנדל מיט די הענט און געזונגען:

גריס, וואָלקנדל, גריס דאָרטן הגר
און ישמעאליקל, איר זון,
און זאָג, זיי זאָלן אונדז שיקן
אַ טערקישן פּעקל טיטון.

מיר זענען צוריק געפֿלויגן אַהיים. פֿאַר דער גן־עדן־לאָנקע האָבן מיר זיך אַראָפּגעלאָזט אין דער נידער. איך האָב זיך גע־זעגנט מיט מיין חבר.

— פֿישערל, געדענק, מאָרגן אין חדר!

פֿישערל האָט זיך צעלאַכט:

ביי מאיר פֿאַרעך, דעם גמרא־מלאך,
וואָס איז פֿרימער ווי אַ גלח...

ער איז אַריינגעגאַנגען אין שטוב. איך האָב זיך געלאָזט פֿליען אַהיים. פֿאַרבייפֿליענדיק זיידל מלאכס דירה, האָב איך זיך פֿאַר־האַלטן. מען האָט גאָרנישט געהערט. זיידל מלאך, זיינע דריי מיאוסע טעכטער און דער צענטליק קאָטערס זענען געשלאָפֿן. דאָס פּורים־שפּיל איז געלעגן פֿאַרשעמט אין שופֿלאָד.

איך האָב באַדויערט דעם שלים־מזל פֿונעם גאַנצן האַרץ. נאָר העלפֿן האָב איך אים נישט געקאָנט, סיידן מיט אַ קרעכץ.

איבער זיידלס דירה איז אַראָפּגעפֿאַלן אַ שטערן. זיין מזל — האָב איך געטראַכט, — און אפֿשר זיין שלים־מזל. איך בין אַוועק אַהיים שלאָפֿן.

XV

קונצן־מאַכערס אין גן־עדן

אין גן־עדן האָבן זיך באַוויזן קונצן־מאַכערס. קיינער האָט נישט געוווּסט פון וואַנען זיי זענען געקומען. אין אַ שיינעם פאַרנאַכט זענען זיי אַריינגעפאָרן אין אונזער גן־עדן־שטאָט אויף אַ פויעריש פורל. צוויי מאַנסבילן און איין נקבה. די מאַנסבילן האָבן געטראָגן רויטע, טערקישע מיצלעך און די נקבה אַ בלוי קליידל מיט רויטע טופּעלעך.

אין מיטן מאַרק האָט זיך פאַרהאַלטן דער וואָגן. די טערקן האָבן אָנגעהויבן אַראָפּשלעפּן ברעטער פון דער פור און זיך גענומען מייסטערעווען. אויפגעקלאַפּט אין אַן ערך אַ שעה אין מיטן מאַרק אַ בינע.

די נקבה איז אַרומגעגאַנגען מיט אַ פּויק איבער די גאַסן און גערופן דעם עולם גיין זען די קונצן־מאַכערס, וואָס האָבן נישט קיין גלייכן צו זיך אין אַלע דריי גן־עדנס. די קונצן־מאַכערס האָבן שוין געשפּילט פאַר די גרעסטע צדיקים פונעם גויאישן און טערקישן גן־עדן. מאַכמעד, דער נביא, האָט זיי אַפילו אויסגעצייכנט מיט אַן אָרדער — אַ גילדענע האַלב־לבנה אויף אַ גרינעם באַנד, און ווער ס׳וויל זיך איבערצייגן, זאָל קומען מאָרגן אין דער פריצן אַ זייגער, וועט ער זען מיט די אייגענע אויגן.

די נקבה האָט גערעדט מיט אַ באַסאָוון קול. די צדיקים

וואָלטן געמעגט שווערן, אַז ס׳איז אַ מאַנסביל, וואָס האָט זיך פאַר־שטעלט פאַר אַ נקבה.

— אַ קול פון אַ מאַנסביל, — האָט געזאָגט דער „לובלינער“, — און דאָס אָנטועכץ פון אַ נקבה — וואָס־זשע איז זי?

— איר האָט דאָך אַליין געזאָגט „וואָס־זשע איז זי“, — האָט זיך געפּילפּולט דער אַפּטער, — און „זי“ איז דאָך בלשון נקבה, הייסט עס, אַז מיר האָבן צו טון מיט אַ נקבה.

— ווער איז דער „מיר“, — האָט זיך געפּעסט דער לובלי־נער, — אפשר האָט איר צו טון מיט אַ נקבה, טאָ רעדט־זשע נישט בלשון „מיר“, אַפּטער צדיק.

— גערעכט, גערעכט, — האָבן צוגעבאָמקעט די צדיקים, וואָס האָבן זיך צוגעהערט צו דער אַמפּעריי, — דער לובלינער איז גערעכט, וואָס איז דאָס פאַר אַ „מיר“ אין מיצקע דריגעץ?

דער אַפּטער האָט זיך פאַרענטפערט:

— ס׳רעדט זיך נאָר אַזוי, רבותי... איך האָב חלילה נישט געמיינט קיין שלעכטס. וואָס־זשע איז דאָ דער ירגזון, וואָס? האָט איר געהערט אַ מעשה?

דער ייד הקדוש האָט געמאַכט אַ פּשרה:

— לויט אַלע סימנים, רבותי, איז דאָס גאָר אַן אַנדרוגינוס. ווארום דאָס קול איז טאַקע פון אַ מאַנסביל, די הלבשה טאַקע פון אַ נקבה, און אַזוי וויביידע אינאיינעם, איר פאַרשטייט, רבותי, פּאַרט זיך נישט, בלייבט עס, הייסט עס, אַן אַנדרוגינוס.

די נקבה מיטן מאַנסבילישן קול האָט זיך נישט געמאַכט הערנדיק, זי איז ווייטער געגאַנגען מיט פּאַמעלעכע טריט און גע־פויקט אין דער פויק:

— ווער ס׳וויל זען אַזוינס, וואָס ער האָט נאָך נישט געזען אין זיין לעבן, זאָל קומען זען די גרויסע קונצן־מאַכערס מאַכמעד אַלי און אַלי מאַכמעד. מאָרגן, צען אַזייגער אינדערפרי. ווער ס׳וועט נישט זען מאָרגן, וועט האָבן חרטה, ווייל אַזוינס זעט מען נישט אַלע טאָג אַפילו אין גן־עדן...

מיר, דאָס הייסט מיין חבר פישערל און איך, זענען גראָד גע־זעסן ביים גמרא־מלאך מאיר פאַרעך און געלערנט. מיטאַמאָל האָט

דער גמרא־מלאך אַוועקגעלייגט דעם קאַנטשיק און אַ זאָג געטון:
— קונצן־מאַכערס!

מער האָבן די תּלמידים נישט באַדאַרפט. ווער דורכן פענ־סטער און ווער דורך דער טיר זענען זיי זיך צעפלויגן, איבער־געלאָזט דעם גמרא־מלמד אַ פאַרגאַפטן אַליין אין חדר.

מיר זענען נאָכגעפלויגן דער נקבה מיט דער פויק. באַוווּנ־דערט איר מאַנסביליש קול און איר בלוי קלייד מיט די רויטע פינטעלעך. איך האָב אַ שטויס געטון מיין חבר:

— ס'וועט זיין פריילעך אין גן־עדן.

פישערל איז געווען גליקלעך. ער האָט זיך אָנגעהערט וועגן קונצן־מאַכערס אַ סך, נאָר געזען האָט ער נאָך גאָרנישט. מאָרגן וועט ער אַליין זען מיט די אייגענע אויגן. ווער איז צו אים גלייך?

די גאַנצע נאַכט האָבן די טערקן מיט דער נקבה געשיכּורט אין שענק „צום צדיק נח". אַפילו שמעון־בער האָט געמוזט מודה זיין, אַז די קונצן־מאַכערס האָבן „דימענטלעך אין האַלז" און אַז זיי קענען מאַכן אַ כּוסה.

שמעון־בער דער מלאך, דאַרפט איר וויסן, זאָגט נישט סתּם אין דער וועלט אַריין. ער, אַז ער זאָגט אויף עמעצן, אַז „ער קען", איז דאָס אמת ווי גאָלד. שמעון־בער איז אַ מבין.

דער מלאך שמעון־בער האָט זיך שטאַרק אויסגעחברט מיט די טערקישע קונצן־מאַכערס. די נאַכט, וואָס ער האָט מיט זיי פאַר־בראַכט אינאיינעם אין שענק „צום צדיק נח", איז געווען לויט שמעון־בערס רייד איינע פון די שענסטע נעכט אין גן־עדן.

— איך פלי מיר אַזוי פאַרביי דעם גן־עדן־שענק, — האָט דערציילט שמעון־בער, — הער איך, מען זינגט. ווער קאָן עס זינגען, טראַכט איך מיר, און באַשליס, אַז מען דאַרף געבן אַ קוק. ערשט איך עפן די טיר, דערזע איך די טערקן, די קונצן־מאַכערס. אויפן טיש שטייען צוויי פלעשער בראָנפן, אויף דער פאָדלאָגע וואַלגערן זיך עטלעכע אויסגעליידיקטע פלעשלעך. די טערקן האַלטן זיך אַרומגענומען און זינגען:

ווײַן איז טוב,
נאָר בראָנפֿן איז בעסער,
באַשער אונז, אַלאָה,
צוויי פֿולע פֿעסער.

אַלאָה, דו ביסט גרויס,
דער סאַמע גרעסטער,
פֿון אַלע געטראַנקען
איז ספּירט דער בעסטער.

טאָ לאָמיר־זשע טרינקען
און לויבן אַלאָה,
ביז די נאַכט זאָגט צום מאָרגן:
פּאַה־פּאַה, פּאַה־פּאַ.

— ווי אַזוי די טערקן האָבן מיך דערזען, — האָט ווייטער דערציילט שמעון בער, — זענען זיי אַנטשוויגן געוואָרן. געמיינט, אַז איך בין אַ פּאָליציי־מלאך, צי וואָס. איך האָב אַ פּאָך געטון מיט די פֿליגל און אַ ווונק געטון צו די פֿלעשער:

— טרינקט, טרינקט, קונצן־מאַכערס און זאָל אייך ווויל באַ־קומען.

דערהערט פֿון מיר אַזוינע ווערטער, האָבן זיך די טערקן דערפֿרייט. זיי האָבן מיך פֿאַרבעטן צום טיש, איך זאָל מיט זיי מאַכן אַ כּוסה. נו, איר פֿאַרשטייט, — האָט זיך שמעון־בער אַ קראַץ געטון אין דער פּאַטילניצע, — אַז מען בעט, טאָר מען נישט אָפּ־זאָגן. מיר האָבן געמאַכט אַ לחיים ביז פֿאַרטאָג. זיי קענען, די טערקן, נאָר די נקבֿה, אַ נכפּה אויף איר, האָט געטרונקען בעסער פֿון די מאַנסבילן. געגאָסן אין זיך און גלייך גאָרנישט.

אַלע האָבן געפֿילט, אַז שמעון־בער דערציילט נישט דעם גאַנצן אמת. געטרונקען האָט ער טאַקע מיט די טערקן. פֿון אַזאַ זאַך זאָגט זיך דער מלאך שמעון־בער קיינמאָל נישט אָפּ. נאָר דאָס, וואָס שמעון־בער איז שפּעטער אַרומגעפֿלויגן איבערן גן־עדן און יעדן

אָפּגעשטעלט און געהייסן, למען־השם, גיין זען די קונצן־מאַכערס, איז געווען מאָדנע ביז גאָר.

— די נקבה האָט אים אָנגעטון אַ כּישוף, — האָבן געמורמלט עלטערע מלאכטעס, — די טערקישע יפהפיות זענען גרויסע כּישוף־מאַכערינס.

— ווייבערישע קעפּ, — האָבן מיט ביטול געזאָגט די מלאכים,

— תּיכּף איז ביי זיי כּישוף. שמעון־בער וועט אייך פאַרקויפן פאַר אַ גלעזל בראָנפן דעם גאַנצן גן־עדן...

— ווער געדענקט נישט, — האָט זיך אָנגערופן אַן אַלטער מלאך מיט גרייז־גראָע פליגל, — ווי שמעון־בער האָט אַמאָל פאַר־זעצט זיינע פליגל אין שענק. אַ גאַנץ יאָר איז ער געגאַנגען צו־פוס ביז מען האָט אים צונויפגענומען אַ נדבה, ער זאָל קאָנען אויס־קויפן די פליגל.

ווי אַזוי ס׳זאָל נישט זיין, שמעון־בער איז אַרומגעפלויגן אי־בערן גן־עדן, געלויבט די קונצן־מאַכערס ביזן הימל, און געעצהט די מלאכים, גרויס און קליין, צו גיין צו די קונצן־מאַכערס.

— ווו זאָלן מיר נעמען געלט אויף בילעטן? — האָבן אים גע־פרעגט די קליינע מלאכימלעך.

— מען נעמט אַרויס מיט אַ שטרויעלע פון די צדקה־פּושקעס, — האָט זיי אויפגעקלערט שמעון־בער. — מען גנבעט אַרויס ביינאַכט פונם טאַטנס קעשענע.

דאָס גאַנצע גן־עדן איז געגאַנגען כּאַדאָראַם. ווו מען איז גע־שטאַנען און ווו מען איז געגאַנגען, האָט מען גערעדט פון די קונצן־מאַכערס.

די גאַנצע נאַכט האָב איך נישט געקאָנט אַנטשלאָפן ווערן. ווי ס׳האָט נאָר גענומען טאָגן, האָב איך זיך אָנגעטון, זיך געוואַשן, געזאָגט „מודה אני‟ און היידאַ צו מיין חבר פישערל.

פישערל איז איינס און צוויי געווען אַן אָנגעטוענער. אויף די שפּיץ־פינגער זענען מיר אַרויס אין דרויסן. פישערל האָט מיר גע־וויזן עטלעכע מטבעות, וואָס ער האָט אַרויסגעגנבעט פון דער מאיר־בעל־נס־פּושקע.

— ס'וועט קלעקן אויף צוויי בילעטן פאַר מיר און פאַר דיר, שמואל אבא!

אַלע אין גן־עדן זענען נאָך געשלאָפן. מיר זענען אַרומגע־פלויגן איבער די פוסטע גאַסן און בולוואַרן. מען האָט נישט געזען אַפילו קיין הונט. פון אַ מלאך און אַ צדיק איז דאָך אָפּגערעדט.

אַפילו שמייע מלאך דער פּאָליציאַנט, וואָס זיין חוב איז צו היטן דעם אליהו הנביא־בולוואַר, איז געלעגן ערגעץ אין אַ קיך ביי אַ קעכין. געלאָזט דעם גאַנצן בולוואַר אויף הפקר.

ווען מיר זענען פאַרביי־געפלויגן די ווילע פון אברהם אבינו, וואָס געפינט זיך אין דער דריי־אבות־אַליי, האָבן מיר געזען דעם עלטסטן פון די אבות אָנגעטון אין טלית און תפילין. ער איז גראָד אויסגעגאַנגען שמונה־עשרה.

דורכן אָפענעם פענסטער פון יעקב אבינוס ווילע האָט בלהה אויסגעגאָסן דאָס נאַכט־געשיר. די מוטער רחל האָט פונאַנדערגע־צויגן דעם פענסטער־פירהאַנג און אַרויסגעגענעצט דעם פרימאָרגן גלייך אין פּנים אַריין.

— פּישערל!

— וואָס, שמואל־אַבא?

— לאָמיר מאַכן אַ שפּאַציר צום גן־עדן־טייך.

מיר זענען געפלויגן צום גן־עדן־טייך. דאָרט האָבן מיר אַזוי לאַנג געוואָרפן שטיינדלעך, ביז דער לויתן האָט זיך אויפגעכאַפּט פונם שלאָף. קוים האָבן מיר דערזען דעם קאָפּ פון לויתן אויף דער אויבערפלאַך פונם וואַסער, זענען מיר אַנטלאָפן און בשעת מעשה געזונגען דאָס לידל:

לויתן, לויתן,
טאַטער ווילסטו זיין אַ חתן,
טאַ קויף דיר אַ צילינדער,
וועלן אַלע קינדער,
צוזאַמען און באַזונדער
שרייען: ווייס־איך וואָס־ער,
דער חתן איז אַ נאַסער.

אַ גליק וואָס דער לויתן האָט אונז נישט געקאָנט נאָכיאָגן, אַז נישט וואָלט ער אונז איינגעשלונגען אָן אַ ברכה און מיר וואָלטן צוריק דערזען די ליכטיקע שיין ערשט ווען משיח וועט קומען. אָפּ־ליגן אַזאַ צייט אין בויך פונם לויתן איז נישט קיין קליניקייט.

מיר זענען צוריק געפלויגן אין שטאָט אריין. איבער די גאַסן זענען געלאָפן צדיקים מיט זייערע ווייבער און קינדער. אַלע האָבן זיך געאיילט. אַ יעדער האָט געוואָלט וואָס פריער זיין אויפן מאַרק־פּלאַץ, פאַרנעמען אַ בעסער אָרט, כּדי בעסער צו זען די קונצן פון די קונצן־מאַכער.

יעקב אבינו האָט אויסגערוקט מיט דער גאַנצער משפחה. מיט אַלע פיר ווייבער און אַלע צוועלף בנים. די טאָכטער דינה איז, ווי תּמיד, געווען געפּודערט און געשמינקט ווי אַ ליאַלקע.

אין דער לופטן זענען געפלויגן גרויסע און קליינע מלאכים. מיט מטבעות אין די הענט. אין דער היים זענען געבליבן בלויז אַ טייל איינוווינער פונם אָרעמען בעל־שם־טוב־געסל און פונם בעל־מלאכהשן יוחנן־הסנדלר־געסל.

מיר, דאָס הייסט מיין חבר פישערל און איך, האָבן זיך אויך גענומען איילן. מיר זענען געפלויגן מיטן שנעלסטן טעמפּאָ און נישט איינמאָל זיך אָנגעקלאַפּט מיט אַן עלטערן מלאך, אָדער אַ יונגער מלאכטע. מיר האָבן קוים צייט געהאַט זיך צו אַנטשולדיקן, אַ זאָג צו טון „פּאַרדאָן" און די פליגל האָבן אונז ווייטער געטראָגן.

מיט איין מלאכטע, טשאַרנע די קלאַפּטשעכע, האָבן מיר גע־האָט אַ שטיקל אינצידענט. פישערל האָט איר נישט־ווילנדיק אַ שטויס געטון און די מכשפה האָט זיך צעקללהט, ווי איר שטייגער. געשאָלטן אויף אַ קול, גלייך מען וואָלט איר אַוועקגעהרגעט די קאַ־פּאָטע.

— אַז די אויגן זאָלן אייך אַרויסקריכן, ממזרים. ס'פליט יע־נעם אויפן קאָפּ אַרויף און ס'מיינט, אַז זאָגן „פּאַרדאָן" איז גענוג. אַז פליען זאָלט איר שוין אין גיהנום אַריין מיט אייער „פּאַרדאָן" אינאיינעם און איר זאָלט צוריק קומען דענצמאָל ווען איך וועל אייך רופן.

טשאַרנע די קלאַפּטשעכע האָט געשיט און געשיט. זי, אַז זי

צעלאָזט זיך, איז אָן אַ ברעג און אָן אַ מאָס. אַ גליק, וואָס די מלאכים, וואָס זענען געפלויגן הינטער איר, האָבן פון איר געזעצט די נשמה:

— פאַרשטעלט נישט דעם וועג, טשאַרנע. אָדער פליט אָדער לאָזט אונז פליען. די קונצן־מאַכערס הויבן אָן פונקט צען אַזייגער.

דער מאַרק איז געווען פול מיט צדיקים. די קונצן־מאַכערקע אין בלאָען קליידל מיט די רויטע פינטעלעך האָט צונויפגענומען דאָס געלט אין אַ טעלערל. אין דער לופטן איז אַרומגעפלויגן שמעון־בער און איינקאַסירט ביי די מלאכים:

— שנעלער, איילט זיך, די קונצן־מאַכערס הויבן אָן, — האָט שמעון־בער געזעצט די נשמה.

מיר זענען אָנגעקומען אין דער לעצטער רגע... אויף דער בימה איז געשטאַנען דער טערק מאַכמעד אַלי און געצויגן סטענגעס פון דער נאָז, פון די אויערן. די סטענגעס האָט ער אַריינגעלייגט אין אַ גרויסן שאַכטל און איינס צוויי „אַ לאָן פּאַסעע" איז די שאַכטל מיט די סטענגעס נעלם געוואָרן.

די צדיקים האָבן אויפגעעפנט מויל און אויערן. זיי האָבן געשאָקלט מיט די קעפּ, געצמאָטשקעט מיט די ליפּן:

— אוי־וואָ! אוי־וואָ! אָן אמתער חידוש!

נאָר דאָס איז נאָך געווען אַ גאָרנישט מיט אַ נישט אַנטקעגן דעם, וואָס דער צווייטער קונצן־מאַכער אַלי מאַכמעד האָט באַוויזן. פון שלינגען פייער, ווי להבדיל די צדיקים האָלעשקעס, איז אָפּגערעדט. דער דאָזיקער אַלי מאַכמעד האָט באַוויזן אמתע ניסים. אַזוינס האָבן די צדיקים נאָך נישט געזען זינט זיי לעבן און זיי, די צדיקים, זענען עפּעס מבינים אויף קונצן.

אַלי מאַכמעד האָט אַראָפּגענומען די רויטע יאַרמולקע פון קאָפּ, זיך פאַרנויגט פאַרן עולם מיט אַ שמייכל און געבעטן ביים חשובן פּובליקום, אַז יעדער, ווער ס'וויל, זאָל אַריינוואַרפן עפּעס אין דער יאַרמולקע... אַ רגע האָט זיך דער עולם געקווענקלט, מורא געהאַט איינצושטעלן. נאָר, אַז שלמה המלך האָט אויסגעטון דעם גאָלדענעם זיגל־רינג פון זיין פינגער און אַריינגעוואָרפן אין דער יאַרמולקע, האָט שוין אסתר־המלכה אַריינגעוואָרפן דאָס גאָלדענע שפּיגעלע, וואָס אַחשורוש האָט איר געשענקט צו דער חופּה, אברהם

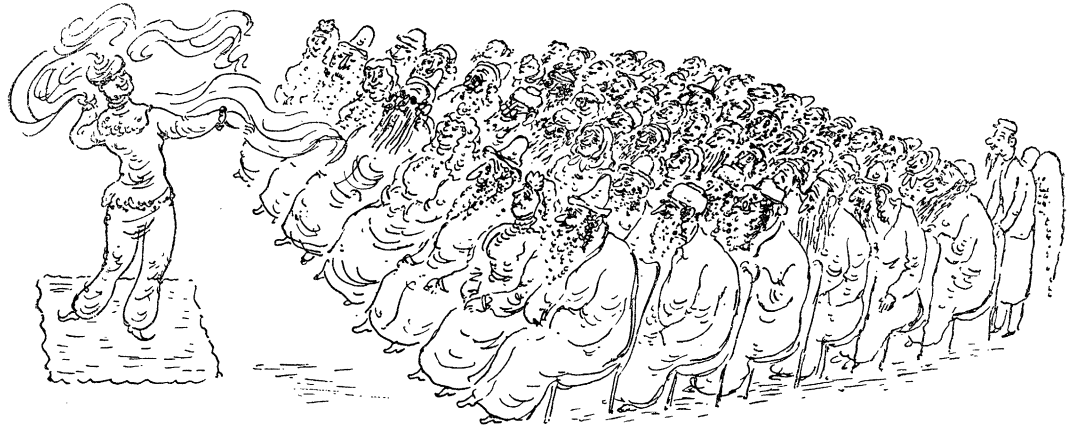

די נקבה מיטן מאַנסבילשן קול האָט געוויזן קונצן מיט שלייערס

אבינו — דאָס טייערע טאַבאַק־שקעטעלע, די מוטער שׂרה — אַ גאָלדן אויערינגל און יצחק אבינו די ספּינקעס פון די מאַנזשעטן.

אַלי מאַכמעד האָט די זאַכן גוט דורכגעטרייסלט אין זיין רויטער יאַרמולקע. אַלע האָבן געגאַפט, געוואַרט אויף דעם, וואָס ס׳וועט געשען. די, וואָס האָבן אַריינגעלייגט זאַכן אין דער יאַרמולקע, האָבן געציטערט פאַר זייערע זאַכן.

אַלי מאַכמעד האָט אַ שמייכל געטון, ווי זיין שטייגער, „אַלאָן פּאַסעע, איינס און צוויי, שמיי און דריי״ און ער האָט אויסגעטרייסלט די יאַרמולקע, קיין שום זאַך איז אָבער מער נישט געווען אין איר. אסתּר־המלכּה האָט זיך נישט שיער נישט צעוויינט:

— מיין שפּיגעלע, מיין גאָלדן שפּיגעלע! דער מלך אחשורוש האָט עס מיר געשענקט צו דער חתונה...

אַלי מאַכמעד האָט אַ שמייכל געטון און זיך פאַרנויגנדיק פאַר אברהם אבינו, האָט ער געזאָגט:

— זייט מוחל, ר׳ אברהם, און טוט אַ טרייסל אייער באָרד!

אברהם אבינו האָט אַ טרייסל געטון די באָרד, און — חידוש איבער חידוש — אסתּר המלכּהס גאָלדן שפּיגעלע איז אַראָפּגעפאַלן פון דער באָרד.

— און איר ר׳ שלמה,—האָט אַלי מאַכמעד געזאָגט צו שלמה המלך,—זייט אַזוי גוט און כאַפּט אַ קוק אויפן פינגער פון דער מוטער רחל, וואָס שטייט אין דער דריטער ריי הינטער אייך.—און ריכטיק. אויפן פינגער פון דער מוטער רחלס האַנט האָט מען געפונען דעם רינג פון שלמה המלך. די מוטער רחל האָט זיך פאַרשעמט. פאַר אַלעמען אין די אויגן האָט מען ביי איר אַראָפּגעצויגן פון דעם פינגער דאָס רינגל פון אַ פרעמדן מאַנסביל.

דאָס טאַבאַק־שקעטעלע פון אברהם אבינו האָט מען געפונען ביי יעקב אבינוס קעפּס־ווייב זלפּה אין בוזעם און יצחק אבינוס ספּינקעס, ביי רחב הזונה אין לינקן זאַק.

אַלע האָבן זיך געחידושט, געלאַכט און באַוואונדערט דעם גרויסן קונצן־מאַכער אַלי מאַכמעד, וואָס לויט זיין בריהשאַפט וואָלט ער געקאָנט זיין דער גרעסטער צדיק פונם גאַליציאַנער קאַנט.

מיטאַמאָל האָט די מוטער שרה פאַרבראָכן די הענט און זיך צעוויינט אויף אַ קול:

— מיין גאָלדן אויריינגל, ווי איז מיר, פאַרפאַלן געוואָרן מיין גאָלדן אויריינגל.

אַלי מאַכמעד האָט אָנגעוויזן מיטן פינגער אויפן דובנער מגיד, וואָס איז געשטאַנען אין דער צענטער ריי:

— פע, דובנער מגיד, פון ווען אָן טראָגט איר עס ווייבערישע אויריינגלעך? זייט אַזוי גוט און גיט אָפּ דאָס אויריינגל דער מוטער שרה.

דאָס גילדענע אויערינגל איז געהאַנגען אויפן לינקן אויער פונם דובנער מגיד. קוים, וואָס מען האָט עס אַראָפּגענומען. דער דובנער מגיד איז געוואָרן אויסער זיך:

— אַנטקעגן דעם האָב איך אַ משל, רבותי. אַמאָל איז געווען אַ מלך האָט ער געהאַט דריי —

— מען דאַרף נישט קיין משלים, דובנער מגיד, מיר זענען געקומען זען קונצן און נישט הערן קיין משלים, — האָט געטומלט דער עולם.

— ס׳וועט אייך באַנג טון, רבותי, דער משל איז אַ טייערער משל און דער נמשל איז אַ גאָלדענער נמשל, — האָט געסטראַשעט דער דובנער מגיד.

נאָר אַלע האָבן אים געהערט ווי דעם פאַראַיאָריקן שניי. די אויגן פון דעם עולם זענען געווען געווענדעט צו דער בינע, ווו ס׳איז געשטאַנען די נקבה מיטן מאַנסבילשן קול. איצט איז געקומען די ריי אויף איר, זי זאָל ווייזן אירע קונצן.

די נקבה מיט מאַנסבילשן קול האָט אַ זאָג געטון: „ראַנע, קאַפּאַנע, אַלעראַנע”, און מיט אַמאָל איז זי געשטאַנען איינגעהילט אין זיבן פאַרביקע שלייערן. די שלייערן האָבן געבלענדעט די אויגן. די צדיקים זענען געזעסן מיט אָפענע מיילער.

די נקבה האָט אַ זאָג געטון צו די זיבן שלייערן, וואָס האָבן געציטערט אויף איר:

— דו, ווייסער שלייער, פלי צו דער מוטער שרה, דו, רויטער,

צו דער מוטער רבקה, דו, גרינער, צו דער מוטער רחל און דו, בלויער, צו דער מוטער לאה.

די פיר שלייערן האָבן זיך אָפּגעטיילט פון די אַנדערע. זיי האָבן אַרומגעפלאַטערט איבער די קעפּ פון דעם עולם אַזוי לאַנג, ביז יעדער שלייער האָט אָפּגעזוכט איינע פון די אמהות.

— און איצט קומט צוריק! — האָט אַ קאָמאַנדעווע געטון די נקבה מיטן מאַנסבילשן קול און תיכּף האָבן די שלייערס זיך אָפּ־געטיילט פון די אמהות און זענען צוריקגעפלויגן צו דער קונצן־מאַכערין.

די נקבה מיטן מאַנסבילישן קול האָט נאָכאַמאָל אַ זאָג געטון: „ראַנע, קאַפּאַנע, אַלעראַנע", און די שלייערס זענען נעלם געוואָרן. קיינער האָט נישט געוווסט ,וו זיי זענען אַהינגעקומען.

די צוויי טערקן זענען ווידער אַ מאָל אַרויף אויף דער בימה. זיי האָבן זיך אַוועקגעשטעלט אַנטקעגן דער נקבה מיטן מאַנסבילשן קול און איינער האָט געזאָגט צום צווייטן אויף טייטש:

— דיזע פרוי איז מיינע, איין סימן, זי האָט גאָלדענע האָר.

און מיטאַמאָל האָט דער גאַנצער עולם דערזען, אַז די נקבה האָט טאַקע גאָלדענע האָר.

איז דער צווייטער נישט געווען צופרידן, האָט ער אַ זאָג גע־טון אויף טייטש:

— אַלאַן פאַסעע, די פרוי איז מיין, איין סימן, זי האָט רוי־טעס האָר, איבערצייג זיך אויב איך שפּרעכע וואָהר.

און מיר האָבן דערזען די נקבה מיטן מאַנסבילשן קול. זי האָט טאַקע דאָסמאָל געהאַט פייער־רויטע האָר.

די צוויי קונצן־מאַכערס האָבן זיך געאַמפּערט: דער האָט גע־זאָגט אַזוי און דער צווייטער קאַפּויער און יעדעס מאָל איז די פרוי געוואָרן אַנדערש... זיי האָבן זיך אַזוי לאַנג געאַמפּערט ביז איינער האָט אַ געשריי געטון „אַלאַן פאַסעע, פאַרשווינד, דו פעע" און די נקבה איז נעלם געוואָרן. די צוויי חברה־לייט האָבן זיך געוויזן איי־נער דעם צווייטן אַ פייג און פאַרנויגנדיק זיך פאַרן עולם געזאָגט:

דאָס שפּיל איז צו ענדע, —
איר קענט קלאַטשן אין די הענדע.

די צדיקים האָבן טאַקע געקלאַטשט אין די הענט. נאָר קיינער האָט נישט געוואָלט אַוועקגיין. זיי האָבן געוואָלט נאָך קונצן. די קונצן־מאַכערס האָבן אָבער געפּילט, אַז ס'איז גענוג. זיי האָבן צע־נומען די בודע, צונויפגעפּאַקט די זאַכן. די נקבה מיטן מאַנסבילשן קול איז אויסגעוואַקסן ווי פון אונטער דער ערד. די זאַכן האָט מען אויפגעלאָדן אויפן וואָגן. די נקבה האָט געפּויקט אין דער פּויק. דער וואָגן האָט גערירט פון אָרט. די קונצן־מאַכערס האָבן זיך ווייטער גע־לאָזט אין וועג אַריין. ווער ווייסט וואוהין?

די טערקן אויפן וואָגן האָבן געפּאָכעט מיט די רויטע יאַר־מולקעס, זיך געזעגנט מיטן עולם. דער עלטערער האָט געשריגן:

— זייטס געזונט, צדיקים! מירן נאָכאַמאָל קומען מיט שפּאָגל־נייע קונצן.

דער גאַנצער עולם האָט זיי באַגלייט ביז צום שטאָט־טויער. אברהם אבינו האָט אין נאָמען פון דער גאַנצער גן־עדן־שטאָט זיך געזעגנט מיט זיי און געהייסן קומען נאָכאַמאָל צו פאַרטרייבן אַביסל די נודנעקייט פון גן־עדן.

— איר וועט אייך דערמיט קויפן אַן אמתע מצווה, — האָט ער פאַרענדיקט זיין דרשה, און די נקבה מיטן מאַנסבילשן קול איז געווען אַזוי גערירט פון זיינע ווערטער, אַז זי האָט אים אַרומ־געכאַפּט און געוואָלט געבן אַ קוש...

אברהם אבינו האָט זי אָפּגעשטויסן:

— נו, אי, אַ ־ פע!

די נקבה האָט נישט געהאַט קיין אַנדער ברירה. אַזוי ווי זי האָט געזען, אַז אַברהם אבינו לאָזט זיך נישט אַ קוש טון, איז זי אַרויפגעקראָכן אויפן וואָגן. איינער פון די טערקן האָט אַ וויאָקע געטון צום פערד: „וויאָ!" און דער וואָגן האָט גערירט פונם אָרט.

די צדיקים האָבן זיי נאָכגעקוקט. געפּאָכעט מיט די טיכלעך, כל־זמן מען האָט נאָך אָנגעזען די פור. נאָר אַז די פור איז פאַר־שוווּנדן צווישן וואָלקנס און טראַקט, האָבן זיי זיך אָנגעקוקט:

— אַוועקגעפאָרן! טאַקע אויף דער רעכטער אמת, אַוועקגע־פאָרן.

— אַ שאָד! אַ שאָד! — האָבן אַלע אָפּגעזיפּצט און זיך געלאָזט אַהיימגיין. יעדער צו זיין דירה און זיין הויזגעזינד.

איך און מיין חבר פּישערל האָבן זיך אויך געלאָזט פליען אַהיים. מיר האָט שטאַרק באַנג־געטון נאָך די פרייליכע קונצן־מאַכערס. אין דמיון האָב איך נאָך אַמאָל איבערגעלעבט דאָס כּישוף־שפּיל פון די דריי טערקן. דאָס האַרץ האָט מיר געקלעמט.

— ווען, אַ שטייגער, קאָנען זיי נאָכאַמאָל קומען, די טערקן, פּישערל?

— פון וואַנען זאָל איך וויסן? וואָס בין איך עפּעס אַ נביא שמואל־אַבא?

— עס בענקט זיך דיר נאָך די טערקן, פּישערל?

— פון איין באַנק אויף דער אַנדערער, — האָט געברומט פּי־שערל, נאָר איך האָב געפילט, אַז ער זאָגט אַ ליגנט. דאָס מאַכט ער זיך נאָר קוראַזש, אין דער אמתן, אָבער, טוט אים באַנג פונקט ווי מיר, און אפשר נאָך מער פון מיר.

פאַרבייפליענדיק די הייליקע דריי־אבות־אַליי, האָבן מיר דער־הערט אַ געוואַלט. מיר האָבן זיך אַראָפּגעלאָזט אין דער נידער, געוואויר ווערן וואָס עס איז געשען.

מיר האָבן נישט געגלויבט אונזערע אייגענע אויגן. די הייליקע אָבות זענען אַרומגעלאָפן ווי פאַרסמטע מייז. די בערד זענען ביי זיי געווען צעפּאַטלט, די הייליקע אימהות האָבן געבראָכן די הענט, גע־וויינט און געיאָמערט:

— מען האָט אונז באַגנבעט, אויסגעליידיקט אַלץ פון די שטובן. נישט איבערגעלאָזט קיין פאַדים אַפילו.

די מוטער שרה האָט זיך אַרויפגעכאַפּט אויף אַברהם אבינו, אים געזידלט מיט די לעצטע ווערטער:

— טערקן האָט זיך אים פאַרגלוסט, דערווייל האָבן גנבים צו־גענומען אַלצדינג פון דער שטוב. דיינע טערקן, אברהמל. עפּעס לייטישס וועט אַרויסקומען פון דיין ישמעאל.

אַברהם אבינו האָט זיך ביי איר געבעטן, ממש מיט טרערן אין די אויגן:

— קריך אַראָפּ, שרה, וועסט זען, די גנבה וועט זיך אָפּזוכן, קריך אַראָפּ!

אין די אַנדערע גן־עדן־גאַסן האָט זיך אויך געטון חושך. די צדיקים מיט זייערע ווייבער זענען אַרומגעלאָפן ווי דולע. דאָס גע־שריי און דער גערוואַלט האָט דערגרייכט ביז צום זיבעטן הימל.

— גנבים זאָלן זיך אַריינכאַפּן אין גן־עדן אַריין, — האָט גע־יאָמערט דער אַפּטער צדיק.

— דער רוח האָט זיי אַנגעטראָגן, די טערקן. הלוואי וואָלטן זיי געבראָכן רוק און לענד, איידער זיי זענען געקומען אַהער, — האָט געשאָלטן שרה־בת־טובים און די קופּקע איז ביי איר געפלויגן אויפן קאָפּ, ווי אַ משוגענע טויב.

— אפשר איז דאָס אַ שפּיצל פון די טערקן? — איז געפאַלן אויף אַ המצאה אַ קליין צדיקל מיט אַ געל בערדל.

— אַ שפּיצל פון די טערקן, זאָגט איר? אַוודאי אַ שפּיצל. זיי, די טערקן, האָבן אונז פאַרנאַרט, אונז געוויזן קונצן און דערווייל האָט מען אונז באַגנבעט.

— שרה־קרוין, קריך שוין אַראָפּ, — האָט זיך געבעטן אַברהם אבינו, — וואָס וועט דיר אַרויסקומען, אַז דו וועסט האַלטן שבת אויף מיר? פון דעם וועט זיך נישט אָפּזוכן די גנבה.

די גן־עדן־פּאָליציי אין גרינע מונדירן איז געקומען צו פליען. די צדיקים האָבן אָנגעהויבן אויסצורעכענען, וואָס מען האָט ביי זיי צוגעגנבעט.

— דאָס גאַנצע בעטגעוואַנט, די זילבערנע לייכטער, די גיל־דענע בראָש, אַפילו דעם קדושין־רינג.

— דעם שפּיגל פון דער וואַנט, דאָס שבתדיקע ברוסט־טוך, אַפילו די פּאַנטאָפל פון מיין מאַן, דעם צדיק.

— די יומטובדיקע מלבושים, דעם זיידענעם שירעם און אַ זעקל מצוות.

— דעם זילבערנעם הענג־לאָמפּ, דאָס שטערן־טיכל, וואָס איז מיר געבליבן בירושה, דעם טלית מיט דער גאָלדענער עטרה, דער לייפּסקער.

— דאָס זילבערנע בשמים־ביקסל, די זיידענע זאָקן פון מיין עלטסטער טאָכטער און די חופּה־וועש פון מיין פלימעניצע.

— די הוידעלקע פונם גאָרטן, די נאָז־פּאַטשיילע, דאָס טאַ־באַק־שקעטעלע און דאָס נאַכט־געשיר, להבדיל.

די צדיקים האָבן גערעכנט, די ווייבער האָבן צוגעהאָלפן און די גן־עדן־פּאָליציי האָט פאַרשריבן. ס'איז געווען אַ וואַזשנע גנבה. קיין איין שטוב איז נישט געבליבן פאַרשוינט.

דעם גאַנצן טאָג האָט געדויערט דאָס פאַרשרייבן די אַלע זאַכן. די צדיקים זענען געווען אַזוי צעטראָגן, אַז זיי האָבן פאַרגעסן צו דאַוונען מנחה.

— מען דאַרף כאַפּן די טערקן, — האָט אַ זאָג געטון אַברהם אָבינו צום עלטסטן פון דער גן־עדן־פּאָליציי.

דער עלטסטער פּאָליציי־מלאך האָט אַ דריי געטון די וואָנסעס, ווי איינער רעדט: „איר זענט טאַקע אַ גרויסער צדיק, ר' אברהם, נאָר וואָס שייך גנבות, ווייס איך בעסער ווי איין און ווי אויס".

עמעצער האָט דערמאָנט דעם נאָמען פון שמעון־בער, דעם מלאך. דער פּאָליציי־עלטסטער האָט אויפגעשפּיצט די אויערן:

— וואָס איז מיט שמעון בער דעם מלאך?

— שמעון־בער האָט געשיכורט מיט די טערקן אַ גאַנצע נאַכט. איבערדערפרי האָט ער זיי געהאָלפן איינקאַסירן געלט ביי די קליינע מלאכימלעך, וואָס זענען געקומען זען די קונצן־מאַכערס.

— אַהאַ! — האָט אַ מאַך געטון דער עלטסטער פּאָליציי־מלאך און אַ צי געטון איין העלפט פון דער וואָנסע אין דער הויך, — אַהאַ!

דעם „אַהאַ" האָט ער איבערגעחזרט אַ צענטליק מאָל. דערנאָך האָט ער באַפוילן מען זאָל אים ברענגען דעם מלאך שמעון־בער.

צוויי פּאָליציי־מלאכים זענען אַוועק. שמעון־בערן האָבן זיי געפונען טויט־שיכור אין שענק „צום צדיק נח". זיי האָבן אים גע־בראַכט צו פירן. ער האָט זיך קוים געהאַלטן אויף די פיס.

דער עלטסטער פּאָליציי־מלאך האָט אים גענומען אויפן צימבל, אים געזאָגט מיטן האַרבן וואָרט, אַז ס'וועט אים גאָרנישט העלפן און אַז ער, דער עלטסטער פּאָליציי־מלאך, ראָט אים, ער זאָל תיכף אויסזאָגן, ווו די טערקן געפינען זיך.

שמעון־בער דער מלאך האָט זיך געשווירן, אַז ער ווייסט גאָרנישט, ער זאָל אַזוי נישט וויסן פון קיין שלעכטס. די טערקן האָבן אים געשטעלט בראָנפן, האָט ער געטרונקען. אַדרבא, זאָל אים דער פּאָליציי־מלאך זאָגן אין וועלכן גן־עדן־ספר עס שטייט געשריבן, אַז מען טאָר נישט טרינקען קיין בראָנפן, אויב אַ טערק הייסט געבן בראָנפן.

דער עלטסטער פּאָליציי־מלאך האָט אויף אים געשריגן, אים געזאָגט קורץ און שאַרף, אַז ביי אים גייען נישט אָן קיין פוילע שטיק. ער איז אַ מבין אויף די אַלע זאַכן, שמעון־בער איז אַ שותּף צו דער גנבה. אַ סימן, אַז ער האָט געמאַכט יד־אחת מיט די טערקן, איז דאָס, וואָס ער האָט איינקאַסירט געלט ביי די קליינע מלאכים־לעך און דאָס האָבן אים די טערקן געהייסן.

שמעון־בער איז געוואָרן ווילד. ער האָט געשריגן מיט אַזאַ קול, אַז נישט איין צדיק האָט פאַרלוירן די נשמה אין די הויזן אַריין.

— מען קאָן אויף אים זאָגן, אַז ער איז אַ שיכּור, מהיכא־תּיתי, זאָל מען זאָגן. אָבער אַ גנב, אַ גנב, — ווער ס׳וועט אויף אים זאָגן, אַז ער איז אַ גנב, דעם וועט ער שוין ווייזן.

ער האָט אָנגעכאַפּט דעם עלטסטן פּאָליציי־מלאך און מיט אים אַזוי לאַנג געטרייסלט, אַז יענער האָט קוים געקאָנט כאַפּן דעם אָטעם.

— אַ גנב, האָסטו געזאָגט, — האָט שמעון־בער געשריגן, — אַ נאַכאַלניק? איך וועל דיר צעברעכן די פליגל, דו ממזר דו... דו...

קוים, קוים איז געלונגען אָפּצורייסן שמעון־בערן פונעם עלטסטן פּאָליציי־מלאך. מען האָט אים געבונדן די פליגל און אים אָפּגעפירט אין דער גן־עדן־קאָזע.

דעם אַנדערן טאָג האָט מען אים צוריק אַרויסגעלאָזט. שמעון־בער האָט געהאַלטן אין איין טענהן, אַז ער האָט געמיינט, אַז די טערקן זענען טערקן. פונוואַנען האָט ער געזאָלט וויסן, אַז זיי זענען גנבים, אויסוואורפן? ער האָט טאַקע נאָר געמיינט אַ כּוסה און גייריכט זיך, אַז ס׳וועט דערפון אַרויס אַ גנבה.

ביי די צדיקים האָט זיך געטון חושך. מען איז געשלאָפן אויף

די הוילע מאַטראַצן. געגעסן האָט מען מיט די הענט, און מען האָט געשלונגען די טרערן.

די פּאָליציי האָט געזוכט, געגנישטערט. יעדן טאָג געמאַכט אַ נייעם פּראָטאָקאָל. ביים פּאַפּיר־קרעמער חנא מלאך האָט אַזש פאַרפעלט פּאַפּיר און די גנבים האָט מען אַלץ נישט געכאַפּט.

— וואָס וועט זיין דער סוף? — האָבן די צדיקים געפרעגט דעם עלטסטן פון דער גן־עדן־פּאָליציי. — די גנבה איז טאַקע פאַר־פאַלן, פאַניע אדון?

דער עלטסטער פון דער גן־עדן־פּאָליציי האָט געדרייט די וואָנסעס און געשמייכלט ביטרע:

— וואָס הייסט פאַרפאַלן? ביי דער גן־עדן־פּאָליציי איז נישטאָ קיין „פאַרפאַלן".

— סוף גנב לתליה, — האָט באַשטעטיקט אַ צדיק.

און מען האָט ווייטער געזוכט, געגנישטערט, געפאָרשט, אַרעסטירט פאַרדעכטיקע, זיי באַפרייט און אַרעסטירט אַנדערע...

וואָס ס'איז געוואָרן דער סוף פון דער גנבה, צי מען האָט טאַקע געכאַפּט די גנבים, קאָן איך אָבער נישט זאָגן, ווייל אין עטלעכע טעג אַרום האָט מיר מיין חבר פישערל אַנגעזאָגט די בשורה, אַז שמעון בער פירט מיך אַוועק פונם גן־עדן אויף דער ערד געבוירן ווערן.

— — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — —

איך בין אַנטשוויגן געוואָרן. דער רב אַנטקעגן מיר איז גע־זעסן ווי אויסגעהאַקט פון שטיין. דער דיין — מיט אויסגעגלאָצ־טע אויגן. דער גביר ר' מיכל הורוויץ האָט געזוכט עפּעס אַ וואָרט פאַר אָט די אויסטערלישע מעשיות פונם גן־עדן און סוף־כל־סוף אַ זאָג געטון:

— זאָנדער... זאָנדערבאַר!

מיין טאַטע איז געזעסן אָנגעשפּאַרט די עלנבויגנס אָנ'ם טיש, זיינע אויגן זענען געווען גרויס און פאַרוווּנדערט.

— אַ מאָדנע וועלט, אָט דער גן־עדן, — האָט אַ זאָג געטון

דער רב, — אַ וועלט מיט קידער־ווידער, מיט רשעות און גנבה, ווי איז צו מיר. ווי אַזוי איז דאָס מעגלעך, יינגעלע? ס׳ווילט זיך מיר גאָרנישט גלויבן, אַז דאָס אַלצדינג, וואָס דו האָסט דערציילט, איז אמת.

— אַלצדינג, וואָס איך האָב דערציילט איז אמת. איך האָב עס אַליין געזען מיט די אייגענע אויגן.

— אפשר איז דאָס פּאַרט אַ דמיון, — האָט אַ זאָג געטון דער דיין. — ס׳האָט זיך דיר אויסגעדאַכט און דו מיינסט, אַז עס איז אמת. וואָרום ווי קאָן דאָס געמאָלט זיין, אַז די צדיקים זאָלן שלאָפן אויף די הוילע מאַטראַצן, זייערע ווייבער זאָלן נישט בענטשן קיין ליכט, ווייל מען האָט ביי זיי צוגעגנבעט די לייכטער?

— אפשר טאַקע אַ דמיון, — האָט זיך אָנגעכאַפּט דער רב, ווי אַ טרינקענדיקער כאַפּט זיך אָן אין אַ שטרוי.

— ס׳איז נישט קיין דמיון, רבותי, נאָר די ריינע וואָר. אפשר איז דער גן־עדן, וואָס איר מאָלט אים, אַ דמיון, אַן אויסטראַכטעניש. דער גן־עדן, פון וואַנען איך קום, איז דער אמתדיקער גן־עדן און כאָטש ער האָט חסרונות, פונדעסטוועגן איז ער שיין. אַ סימן — איך בענק נאָך אים און בין גרייט, מען זאָל מיך נאָר לאָזן, זיך אומצוקערן אַהין.

מיין מאַמע איז צו מיר צוגעלאָפן, מיך געכאַפּט אויף די הענט און מיך פעסט צוגעדריקט צו איר האַרץ.

— וואָס רעדסטו, קדיש מיינער, וואָס הייסט דו ביסט גרייט צו גיין צוריק אין גן־עדן אַריין? דו, אוצרל, וועסט בלייבן ביי דער מאַמען, איך וועל אויסדראַפּען די אויגן דעם, וואָס וועט דיך פּרוּוון צונעמען ביי מיר.

— אָט האָסטו דיר, — האָב איך געטראַכט, — גיי הויב זיך אָן מיט די ערדישע מאַמעס. תיכף זענען זיי דאָ מיטן אויסדראַפּען די אויגן. זיי מיינען, אַז די ערד איז טאַקע אַזאַ כשרע מציאה, אַז ס׳לוינט זיך נישט אַוועקצוגיין פון איר. נישט אומזיסט זאָגט מען אין גן־עדן אַ ווערטל: זי איז גוט און נאַריש, ווי אַן ערדישע מאַמע.

דער רב האָט געגלעט די שניי־ווייסע באָרד און מיך אַ פרעג געטון:

— איז ווי־זשע קומט עס, וואָס מען האָט דיך גראָד אַראָפּ־געשיקט געבוירן ווערן און נישט דיין חבר פּישערל? דו ביסט דאָך געווען פּונקט אַזאַ מלאכל, ווי ער?

איך האָב אים געזאָגט, אַז ווייזט אויס, איך בין נישט געווען קיין אמת מלאכל, נאָר אַ צייטווייליק מלאכל. דער חילוק פון אַן אמת מלאכל ביז אַ צייטווייליק מלאכל איז דער, וואָס אַן אמת מלאכל קאָן נישט געבוירן ווערן אויף דער ערד. אַן אמת מלאכל, אַז ס׳פאַרזינדיקט זיך, פאַרשיקט מען עס אויף אַ צייט לאַנג אין עולם־התוהו אַריין, אָדער אין גיהנום אַריין. דאָרט מוז עס שאַרן די גליענדיקע קוילן מיט די הענט אַזוי לאַנג, ביז ס׳קומט אָפּ די שטראָף.

דער רב האָט זיך אויפגעהויבן. זיין גאַנצער גוף האָט געציטערט. ער האָט געזאָגט צום טאַטן:

— גרייט צו דעם ברית, פּייוול. מיין עצה איז, דו זאָלסט אים אַ נאָמען געבן שמואל אַבא, פּונקט ווי ער האָט געהייסן אין גן־עדן.

דער טאַטע איז געווען מסכים:

— אַוודאי, שמואל־אבא, וואָס דען, נישט שמואל־אבא?

די מאַמע האָט מיך מער נישט אַראָפּגעלאָזט פון די הענט.

דער גביר און דער דיין האָבן זיך געזעגנט מיטן טאַטן:

— די האָסט באַקומען אַן אבן־טוב, פּייוול. היט אים, ווי דאָס אויג אין קאָפּ. אַזאַ חברה־מאַן, ווי דיין שמואל אַבא, איז אַן אמתער אוצר.

די מאַמע האָט מיך געהאַלזט און געקושט. אין אירע שיינע אויגן האָבן געפינקלט טרערן.

— אוצרל מיינס, גאָלד מיינס, שמואל אַבעלע!

די אורחים האָבן געקושט די מזוזה. דער רב האָט הויך אַ זאָג געטון: „אַ גוטע נאַכט! מירן זיך זען מירצעשעם אויפן ברית, פּייוול“.

די מאַמע האָט מיך אַריינגעלייגט אין וויגל. דער טאַטע האָט זיך לאַנג אַרומגעדרייט איבער דער שטוב. זיין שאָטן האָט זיך אַ נישט גלויביקער געוואַקלט אויף דער וואַנט.

אינהאַלט:

		זייט
I	מיין לעצטער טאָג אין גן־עדן	9
II	מיין געבוירן ווערן	25
III	מיין ערשטער שבת אויף דער ערד	41
IV	מיין חבר פישערל	51
V	געשפענסטער אין גן־עדן	77
VI	אין דוד המלכס גיטער	95
VII	נאַכט אין דוד המלכס גיטער	113
VIII	מיטן־נאַכט אין דוד המלכס גיטער	131
IX	אַ מעשה נורה מיטן שור־הבר	150
X	דער טומל אַרום דער פליטה פונם שור־הבר	170
XI	אונזער שליחות	189
XII	אַניעלאַ	208
XIII	דער פאַראַד לכבוד דעם שור־הבר	227
XIV	ביי זיידל מלאך דעם גן־עדן־פאָטאָגראַף	245
XV	קונצן־מאַכערס אין גן־עדן	262

ביכער פון זעלבן מחבר:

שטערן אויפן דאַך (**ליד און באַלאַדע**).

לאַמטערן אין ווינט (**ליד און באַלאַדע**).

חומש־לידער.

מגילה־לידער.

פעלקער זינגען (**איבערדיכטונגען**).

וועלוול זבאַרזשער שרייבט בריוו צו מלכהלע דער שיינער.

דעמערונג אין שפּיגל (**ליד און באַלאַדע**).

נאָענטע געשטאַלטן.